

The background of the cover is a topographic map of the Săseș river basin. The map is rendered in shades of green and blue. The Săseș river is highlighted in a darker blue, flowing vertically through the center-left of the image. Numerous smaller tributaries are shown as thin, light blue lines branching out across the green terrain. The overall style is clean and professional, typical of an academic or technical publication.

SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ LA SOMEȘ

COORDONATOR
ADI DOHOTARU

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ LA SOMEȘ

Referenți științifici: profesor univ. dr. Gabriel Bădescu
lector univ. dr. Ciprian Bogdan

Imagine copertă: Metapolis
Design copertă: Mircea Munteanu, Radu Toderici
Design interior: Radu Toderici

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Soluții Bazate pe Natură la Someș / coord.: Adi Dohotaru. - Cluj-Napoca :

Presa Universitară Clujeană, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-37-1995-0

I. Dohotaru, Adi (coord.)

504

© 2024 Autorii volumului

Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului,
prin orice mijloace, fără acordul autorilor, este interzisă și se pedepsește
conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Strada Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./ fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ LA SOMEȘ

COORDONATOR
ADI DOHOTARU

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2024

*Volum dedicat colegilor din Rețeaua pentru Natură Urbană,
Rețelei Comunitare Cu Apele Curate și, last but not least,
colegilor din campania Someș, culoar verde-albastru*

Niciodată, de la primele discuții ale grecilor despre excelența vieții publice, nu s-a vorbit de politică fără a se vorbi de natură; sau, mai curând, niciodată nu s-a făcut apel la natură altfel decât pentru a se da o lecție de politică.

Nu a existat rând scris – cel puțin în tradiția occidentală – în care termenul de natură, de ordine a naturii, de lege naturală, de drept natural, de cauzalitate inflexibilă, de legi imprescriptibile să nu fi fost urmat, câteva rânduri, câteva paragrafe, câteva pagini mai jos, de o afirmație cu privire la modul de a reforma viața publică. [...] Concepțiile asupra politicii și concepțiile asupra naturii au format întotdeauna un cuplu la fel de rigid, legat ca talgerele unui cântar, care coboară când celălalt se ridică, și invers. Nu a existat vreodată altă politică decât a naturii și altă natură decât a politicii.

Bruno Latour, *Politicile naturii.*
Cum să introducem științele în democrație

CUPRINS

ADI DOHOTARU	Introducere.	
	De ce propunem Soluții Bazate pe Natură la Someș?	13
ADI DOHOTARU	Soluțiile Bazate pe Natură (SBN)	
	ca intervenție alternativă pentru orașele României	25
	Introducere: SBN în spațiul autohton	27
	Obstacolele în calea implementării Soluțiilor Bazate pe Natură în orașele României: „Vrem să trăim ca în filme” (Tamás Sike, biolog)	36
	Serviciile ecosistemice în zone metropolitane	39
	Bune practici de Soluții Bazate pe Natură în orașele României	40
	Relevanța studiilor de mediu și de biodiversitate incluse în proiectele de infrastructură	42
	Cum arată o arie naturală protejată în oraș?	44
	Câteva concluzii provizorii: obstacole și oportunități în crearea de arii naturale protejate în zonele metropolitane	46
MIRCEA MUNTEANU	Către un sistem de peisaj metropolitan în valea Someșului Mic	51
	Precedente	52
	Rolul spațiilor deschise clujene și relația lor cu mediul înconjurător	57
	Urme ale peisajului subiacent clujean din valea Someșului Mic	73
	Sistemul verde-albastru potențial	85
	Concluzii	102
ADI DOHOTARU	Someșul în proiecte prezente și viitoare	105
	Democrație vs. tehnocrație, sau Master Proces în simbioză cu un Master Plan	107
	Urbanism și ecologie: frontul la râu	117
	Mobilitate	133
	Concluzii	144
GYÖNGYI PÁSZTOR, ANDRADA TOBIAS	Împletirea Urbană. O investigație sociologică a relației societății clujene cu râul Someșul Mic	151
	Concluzii și posibile direcții viitoare	160

ADRIANA MĂGERUȘAN, ADI DOHOTARU	Reconfigurarea Someșului în zona industrială a orașului Cluj	165
	Someșul în schimbare. Premisele dezvoltării zonei de nord	165
	Proiecte planificate de-a lungul Culoarului Someșului	172
	Studii despre Platforma Carbochim	176
	Argumente pentru conservarea și conversia patrimoniului industrial	187
	Argumente de mediu pentru reconfigurarea proiectului de restructurare industrială a Platformei Carbochim	190
	Argumentul mobilității sustenabile pentru o investiție comercială regândită	201
	Concluzii	206
ADI DOHOTARU	Garduri la râu: o cultură a privatismului	213
	Argumentul siguranței: gardurile doar protejează de acte antisociale, de furturi, agresiuni sexuale, de intrarea persoanelor fără adăpost, a „țigănilor”, a bețivilor, a cerșetorilor, a băieților de cartier, ce fac mizerie, distrug mobilierul urban ori fac gălăgie. Apoi, gardurile la râu protejează oamenii de înec	215
	Compania de Apă: pe aici nu se trece	227
	Argumentul tradiției: în mod istoric, parcul este dedicat sportivilor, nu publicului larg, care ar deranja practicanții. Parcul a devenit campus care deservește comunitatea universitară și sportivă, nu toți clujenii	234
	Argumentul administrării eficiente: parcurile la Someș nu sunt toate publice, aparțin UBB sau sunt private, asemenea Clubului Transilvania. În consecință, pentru a le proteja, le îngrădim pentru a descuraja aflulul de persoane	239
	Argumentul insignifianței problemei: nu există revendicări profunde din partea cetățenilor pentru accesibilizare, cu excepția unor „protestatari de profesie”. Persoanele care folosesc parcul sunt mulțumite de starea lui. Se poate intra în parc, trebuie doar o taxă minimă „de ecologizare” de 5 lei, iar pentru activități care necesită deja abonament ori bilet (înot, închirierea unor terenuri) nu se plătește taxă. Pentru gardurile din alte locuri nu au fost proteste majore, nici specialiștii nu au insistat pentru renunțarea la împrejmui	249
	Concluzii. Ce-i de făcut?	255
TIBOR HARTEL	Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) și valorile naturii: explicația conceptului și explorarea aplicabilității lui pe tronsonul Someș al Clujului	263
	Introducere: vântul schimbării valorilor legate de natură se simte din ce în ce mai puternic	263
	Două viziuni contrastante pentru natura urbană	266
	Domenii mari de valori ale naturii – de ce să protejăm Someșul?	274

Serviciile ecosistemice: o cale pentru înțelegerea valorilor instrumentale ale naturii	274
SBN: spre operaționalizarea serviciilor ecosistemice	282
SBN nu sunt/ nu pot fi un panaceu	290
Înapoi la privirea de ansamblu: valorile naturii Someșului	290
Epilog	292

ANEXE

1

RADU MITITEAN Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate verde-albastru pe malurile Someșului Mic în zona Armătura și Grigorescu	299
Cu mintea și inima alături de Someș	299
O privire asupra evoluțiilor din ultimii 35 de ani	302
Aspecte pozitive în zona Armătura	305
Aspecte pozitive în zona Grigorescu – malul drept	306
Aspecte pozitive în zona Grigorescu – malul stâng	307
Aspecte negative în zona Armătura	307
Aspecte negative în zona Grigorescu – malul drept	310
Aspecte negative în zona Grigorescu – malul stâng	317
Viziune de viitor – cum ar trebui să fie concepute celelalte zone de reamenajare	324
Impactul potențial al altor investiții anunțate pe malul Someșului Mic în zona metropolitană Cluj	325

2

Consiliul Apei ca subcomitet de bazin. Propunere legislativă, dar și de protocol la nivel de subcomitet posibil la nivelul Someșului. Plus o propunere de modificare a HG 930/ 2005	327
--	-----

3

Modificări necesare în normele speciale privind caracterul și mărimea zonelor de protecție sanitară și hidrogeologică, aprobate prin HG 930/ 2005	335
--	-----

4

Folosințele beneficiare ale apei: propunere legislativă din partea Apelor Unite ale României	341
---	-----

5	Cât de verde-albastru este culoarul la Someș? Dezbattere la Casa Tranzit despre Soluții Bazate pe Natură	343
6	ADI DOHOTARU Jurnal de îmbăiere (fragmente)	357
	DESPRE AUTORI	367

INTRODUCERE: DE CE PROPUNEM SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ LA SOMEȘ?

ADI DOHOTARU

Propunem cel mai mare spațiu public verde din România, sub forma unui coridor ecologic, un parc peisaj la râu, în zona metropolitană a Clujului, continuu și amplu pe lățime, pentru a crește calitatea vieții prin acces la bunuri comune și pentru a atenua impactul schimbărilor climatice.

Propunerea a depășit stadiul de *advocacy*, mai ales că se proiectează un culoar verde-albastru nemotorizat și motorizat electric între Gilău și Cluj, la care își aduc aportul administrația, specialiștii și societatea civilă, dar a cărui dată de începere a lucrărilor ori de finalizare e încă incertă, după cum, din experiența altor proiecte de anvergură în spațiul autohton, este posibilă amânarea acestuia pe termen nedefinit. În sensul acesta, volumul nostru colectiv este o pledoarie pentru necesitatea unui culoar la Someș care unește Clujul din mai multe puncte de vedere, ca mobilitate alternativă traficului auto, din perspectiva unui coridor de biodiversitate, ca drept de îmbăiere și la ape curate, sub egida Soluțiilor Bazate pe Natură (SBN). Există o preocupare veche de la romani încoace de a asigura acces la ape (Dinu 2024, 16), recurs diacronic care se face în capitolele din volum, întrucât, știm de la Heidegger încoace, rădăcinile istoriei de fapt sunt în viitor. Componenta istorică, de la cea orală la interpretarea unor hărți și fotografii vechi, se inserează transversal în analizele urbanistice, ecologice, sociologice, antropologice și politologice, într-un stil cursiv, care are origini la fel de importante în tradiția jurnalismului civic și explicativ.

SBN sunt deja definite în legislația autohtonă. Potrivit anexei la Ordinul ministrului dezvoltării, lucrărilor publice și administrației nr. 2.222/ 2023 pentru aprobarea reglementării tehnice *Ghid de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022*:

Soluțiile bazate pe natură (NBS – *Nature-Based Solutions*) au la bază un ansamblu de măsuri verzi dintre care se menționează: menținerea sau creșterea proporției de suprafață împădurită în bazinele superioare ale cursurilor de apă,

reducerea scurgerii pe versanți prin perdele forestiere antierozionale, lucrări de terasamente sau utilizarea unor „bariere” ale scurgerii de suprafață, promovarea bunelor practici în agricultura pe versanți, remeandrarea cursului de apă și restaurarea luncii inundabile, zone de retenție naturală a apei, analiza posibilității de relocare a unor diguri, îndepărtarea parțială sau chiar totală a acestora.” (Ghid 2023, 11-12).

Soluțiile Bazate pe Natură SBN sunt propuse atât de proiectanții la nivel metropolitan, dar și de societatea civilă¹, deși renaturarea a fost o direcție inițială și la nivel municipal, cel puțin la nivelul concursului internațional de proiecte „Rethinking Someș”, iar eseurile din volum analizează ce a funcționat în acest sens, dar mai ales ce nu a funcționat.

Metodologia propusă atât în volum, dar și în proiectele viitoare la râu, este Cercetarea Participativă Acțională (*Participatory Action Research*) ori Știința Cetățenească (*Citizen Science*), pentru ca viitoarele bunuri comune să fie co-create printr-un *design* cât mai deliberativ și consensual cu putință, printr-un Consiliu al Apei. Componenta participativă a cercetării a variat polisemantic de la forme mai ușoare – chestionarea clujenilor în legătură cu amenajările, pentru a lărgi expertiza legată de râu (Masson et al. 2021) –, până la a facilita un proces prin care cercetătorii să devină activiști, rezidenții să devină co-cercetători la atelierele participative organizate sub egida Someș Delivery, iar locuitorii să devină activiști pentru bunuri comune prin participarea la proteste, tururi ghidate, petiții și sesizări multiple în ultimii 10 ani pentru amenajări la Someș și ape curate. Ni s-a părut important a protesta civic alături de cetățeni când anumite acțiuni la râu le consideram dăunătoare, de la amenajări intruzive sau canalizări de râu la front la râu alterat masiv de clădiri preconizate. Pe scurt, încercăm să înțelegem lumea în aceeași măsură pe cât încercăm să o schimbăm.

Deloc întâmplător, volumul este semnat de specialiști cu expertize variate, dar și conștienți de relevanța implicării civice active, care fie predau, fie sunt absolvenți ai universităților clujene, de la UBB, UTCN, USAMV sau UMF, toți activi în mediul asociativ. Crezul nostru e că universitățile trebuie să constituie grupuri de lucru pe viitor pentru a interveni mai răspicat în propuneri de politici publice. Implicarea pe teme de anvergură ar proba nu doar necesitatea inserării în societate a universităților, ci poate chiar să prefigureze viitoarea *Universitate Metropolitană Cluj*, instituție care să se formeze nu doar în urma unui întortocheat proces administrativ ori la presiunile competiției internaționale între universități, ci și în urma unui colaborativ, de calibrare la noile realități *locale*, prin care universitatea vine la firul ierbii în societate prin design participativ, iar societatea, la rândul său, îi cere realmente expertiza. Trăim și într-un context în care poluarea

1. SBN sunt propuse și în Munții Apuseni sub forma unor suprafețe permeabile, nu sigilate, în proiectul de coridor velo care trece și pe la lacuri și afluenți ai Someșului, de aproximativ 230 de km, și care leagă turistic județele Cluj, Bihor și Alba.

apelor a devenit pentru publicul autohton a doua temă de mediu, coroborată cu depozitarea ilegală pe maluri, după exploatarea abuzivă a pădurilor, din ce în ce mai multe grupuri de inițiativă protestând împotriva poluării apelor.

Probleme de mediu

În opinia dvs., care sunt cele mai importante 2 probleme de mediu cu care se confruntă țara noastră, dintre următoarele 1 (% total

exanțion)

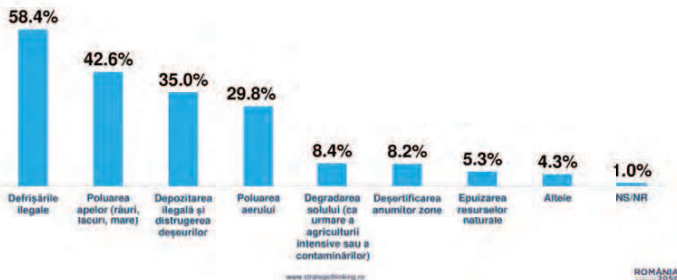

Fig. 1: Sursa: Strategic Thinking Group (2022)

Volumul se deschide cu esul *Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) ca intervenție alternativă pentru orașele României*, scris de mine, care arată cum se pot generaliza SBN în spațiul autohton, mai ales la nivel metropolitan, capitol pe care l-am scris cu sprijinul Rețelei pentru Natură Urbană², al cărei vicepreședinte sunt.

2. Capitolul acesta a fost scris în cadrul proiectului „Ariile naturale protejate urbane: Natura la ușa ta!”. Proiectul este derulat de Asociația Parcul Natural Văcărești, în parteneriat cu Funky Citizens, Asociația SOS, Societatea Carpatină Ardeleană EKE Satu Mare, Centrul de Ecologie Montană, Asociația Excelsior, Fundația Ecotop, Asociația Walden, Asociația Bio-Team, Societatea Ornitologică Română și Asociația Ruralis, și beneficiază de o finanțare în valoare de 224.136 euro prin programul Active Citizens Fund România, finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul eselui nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021. Pentru mai multe informații, accesați www.eeagrants.org. Informații despre Active Citizens Fund România sunt disponibile la www.activecitizensfund.ro. Lucrăm împreună pentru o Europă verde, competitivă și incluzivă – detalii: <https://www.rnu.ro/>.

Majoritatea capitolelor pe care le-am scris și celelate pe care le-am editat sunt scrise cu o finanțare asigurată de Rețea pentru Natură Urbană de către BRD.

Anexele și interesul transversal din diverse capitole pentru ape curate sunt realizate prin campania *Someșul, Culoar Verde-Albastru*, ediția a 2-a, care face parte din programul *Cu Apele Curate*, implementat cu sprijinul Lidl România. Programul reprezintă un apel la implicare în combaterea și prevenirea poluării cu plastic a apelor Dunării și a afluenților săi, adresat membrilor comunităților și autorităților publice din localitățile vizate.

De ce propunem Soluții Bazate pe Natură la Someș?

Mircea Munteanu arată în capitolul *Către un sistem de peisaj metropolitan în valea Someșului Mic* urmele mai mult sau mai puțin ascunse ale unui sistem de parcuri și spații deschise verzi-albastre la nivel metropolitan. Rețeaua verde albastră poate contribui major, în aserțiunea arhitectului Mircea Munteanu, implicat în proiectarea mai multor parcuri în România, la Someș, în Parcul Est, Lacul Morii etc., la ambițiile de neutralitate climatică pe care mai multe orașe la nivel european, printre care, în România, și Clujul, încep să și le asume, mai mult sau mai puțin declarativ. „Prin măsuri de restaurare a naturii, întărirea rezilienței climatice și dezvoltarea infrastructurii ciclo-pietonale, rețeaua verde-albastră poate deveni coloana vertebrală care să ghideze moduri alternative de dezvoltare urbană: mai durabile economic, ecologic și social”, punctează urbanistul și arhitectul stabilit în Belgia, cadru didactic al Universității KU Leuven.

Articolul *Someșul în proiecte prezente și viitoare*, scris de mine, e o descriere antropologică densă a amenajării municipale la Someș și, prin implicații, a amenajărilor viitoare la cursurile de apă din Cluj, cu extrapolări posibile la alte cursuri de apă din țară prin conceptul-umbrelă de SBN. Analiza acoperă trei direcții majore: cum se fac consultările publice și cum se pot organiza mai bine pe viitor, cum se împletește ecologia cu planificarea urbană și de ce ecologia devine, în momentul de față, adesea secundară în raport cu urbanismul. În plus, e discutat în ce măsură a avut succes mobilitatea nemotorizată la râu, în măsura în care condițiile mai sigure de parcurgere a frontului la râu au condus la o deplasare, paradoxal, mai lentă, în ciuda celor mai mari investiții în spațiul public verde din spațiul românesc în ultimele decenii.

Gyöngyi Pásztor și Andrada Tobias, socioloage în Universitatea Babeș-Bolyai, dar și parte a proiectului de amenajare la nivel metropolitan, scriu în *Împletirea Urbană. O investigație sociologică a relației societății clujene cu râul Someșul Mic* despre atitudinea și opiniile clujenilor în raport cu râul. Textul se bazează pe o cercetare sociologică realizată în noiembrie și decembrie 2023 pentru proiectul *Amenajare coridor de mobilitate urbană durabilă (pietonal și velo) de-a lungul râului Someșul Mic*. Studiul sociologic include atât culegerea de date cantitative prin Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES), cât și o componentă de metode calitative prin interviuri, focus grupuri sau prin analiza practicilor studenților sociologi în campanii legate de ape³. Pe baza cercetării cantitative, dar și din

O parte din fondurile de tipărire a cărții au fost puse la dispoziția asociației pe care o prezidez, Societatea Organizată Sustenabil, în cadrul Rețelei Comunitare Cu apele curate. O altă parte din fonduri, pentru tipărirea cărții la Editura Presa Universitară Clujeană, au fost procurate prin amabilitatea UBB.

3. Practica studenților e vizibilă în mai multe capitole și anexe, de la interviuri, interpretări de sondaje *online* la transcrieri. Țin să mulțumesc Facultății de Sociologie și Asistență Socială (UBB) pentru sprijinul acordat în diverse campanii civice, la Someș, pentru crearea Inelului Verde Metropolitan ori, în trecut, pentru desegregarea ghetoului Pata Rât sau pentru alte teme sociale.

mărturii, reies valorile de atașament și nostalgie în raport cu râul, dar și dorința de avea mai multe arii naturale. De aceea, e dificil de înțeles de ce intervențiile peisagere și de urbanism au vizat zone deja accesibile clujenilor, care declanșează nostalgiile pentru vechile spații, și nu se intervine la altele, neaccesibile, nici de ce s-a optat pentru materiale impermeabile pe destule din aceste suprafețe anterior verzi. Componenta de teren sociologic și antropologic este transversală acestui capitol, iar din sutele de interviuri realizate de mine ori de studenți la sociologie, din zecile de dezbateri și consultări transcrise de-a lungul timpului, am inclus câteva zeci de mărturii consistente din partea unor specialiști și rezidenți, pe parcursul ultimului deceniu, un adevărat tur de forță pentru o cercetare-acțiune realizată, în bună măsură, cu entuziasm voluntar.

Adriana Măgerușan și cu mine analizăm *Reconfigurarea Someșului în zona industrială a orașului Cluj*, cu accent pe Planul Urbanistic Zonal din fosta întreprindere Carbochim, un proiect de aproape un miliard de euro și care, din perspectiva noastră, rețază șansele unui coridor verde-albastru la Someș printr-un efect în cascadă la adresa altor investiții, pe peste 5 miliarde de euro – cea mai mare concentrare de capital comercial și rezidențial din spațiul românesc. Concentrarea de capital țintește zona de reconversie comercială și rezidențială a industriei Clujului, cu front la Someș și Nadăș, deci cu implicații majore la adresa cursurilor de apă și vegetației din zonă, motiv pentru care am lărgit analiza din volum dincolo de zona propriu-zisă a râului, cu scopul de a arăta că bunurile publice, de mediu ori sociale, trebuie să formeze un pachet comun ca *funcțiuni publice*, după cum le denumesc urbanisti. Eșul arată cum procesul amplu de restructurare urbană din preajma Someșului poate deveni fie o oportunitate de a realiza un model urban sustenabil, bazat pe valorificarea patrimoniului natural și a patrimoniului industrial, prin amplificarea culoarului verde-albastru al Someșului și prin rezervarea unei lățimi libere consistente la râu, fie o nouă dezvoltare imobiliară haotică, în care domină traficul auto în defavoarea celui public, velo și pietonal, o nouă bulă speculativă imobiliară în beneficiul profitului⁴, nu al oamenilor, cu un efect de domino la adresa tuturor investițiilor din fosta zona industrială.

În *Garduri la râu: o cultură a privatismului* construiesc argumente pentru a accesibiliza mai multe spații verzi la râu în Cluj, într-o inițiativă urbanistică și civică mai largă de întoarcere a zonei metropolitane cu fața spre apă. În același

4. Din vara anului 2024, după alegerile locale, la Carbochim au început să fie demolate clădiri care puteau intra într-un proces mai ecologic de reconversie, investitorul folosind fără probleme retorica culoarului verde-albastru la râu: „Gândirea la nivel ecosistemic ar putea oferi o modalitate de a sparge aceste ziduri de segregare socială și de a reintegra comunitățile umane între ele și în relație cu mediul. Însă cred că politicile legate de mediu rămân în continuare îmbrăcate în dinamica extractivistă a dezvoltării orașului. Soluții Bazate pe Natură apar implementate în centrul financiar, în zonele turistice și în enclave bogate, unde se dezvoltă multe mega-proiecte rezidențial-comerciale, cu investiții de capital din bugetul public, dar și prin parteneriate cu finanțatori privați, care folosesc elemente de design urban verde pentru a oferi turiștilor și elitelor

Fig 2. Pajiștile semi-naturate la Someș, cele mai apreciate din proiect, sunt concepute de peisagisti colaboratori ai biroului spaniol Studio Practica, format din arhitecții care au câștigat concursul internațional de proiecte la Someș și care la Cluj au colaborat cu Planwerk

timp, deconstruiesc prejudecăți și raționamentele securitare care mențin Parcul Sportiv, Compania de Apă Someș S.A. între Cluj și Florești, bazele sportive și de *loisir* din oraș, proprietăți private și publice cu garduri la apă într-un context în care, pentru a avea cel mai mare spațiu public din țară, gardurile trebuie date jos, alteori mutate, ori în câteva situații făcute porți noi.

În *Soluțiile Bazate pe Natură și valorile naturii: incursiune într-un labirint conceptual cu exemple de pe tronsonul Someș al Clujului*, ecologul Tibor Hartel arată cum conceptul de SBN poate fi folosit într-un mod greșit, chiar dacă intervențiile au meritul lor, dar într-o altă paradigmă, cea antropocentrică. Intervențiile la Someș nu pot fi considerate ca renaturare, așa cum erau propunerile inițiale din concursul internațional de proiecte. Pajiștile, apreciate de clujeni, au nevoie de intervenție lunară și întreținere constantă, pe când SBN presupune intervenție ulterioară minimă. Cum SBN conține cuvântul *soluții*, apare legitim întrebarea: „soluții la ce provocări/probleme?”. „Aceste provocări trebuie co-definite împreună cu societatea și nu ghicite în locul societății”, argumentează Hartel, într-un mod democratic, nu tehnocratic, așa cum s-a întâmplat cu amenajările municipale la râu. Hartel își

rezidențiale posibilități de agrement în natură, de «vacanță acasă», și pentru a trimite nostalgic la un trecut comunitar imaginar. Mai mult, aceste proiecte, care au și dimensiuni educative, panouri informative ș.a.m.d., sunt văzute ca laboratoare pentru noi forme de relaționare. Ele fac parte dintr-o mai amplă producție culturală a unor noi sensibilități civice, corespunzătoare unei comunități căreia îi pasă de mediu și care își reînnoiește relația cu ecosistemul sau reînvăță să protejeze natura prin practici cotidiene și o anumită educație. Prin intermediul acestor sensibilități privilegiate, comunitatea poate fi rezilientă și poate crea soluții pentru criza climatică. Elita financiară, socială și politică a orașului, care se construiește printr-un proces continuu de extractivism *à la* «după mine, potopul» se reinventează drept izvor al soluțiilor alternative și al rezilienței. Pe de o parte «verde», «dezvoltarea sustenabilă» etc. au devenit o nouă vrajă prin care marii speculatori, finanțatori și dezvoltatori accelerează exploatarea mediului și stimulează declanșarea unor noi valori de mega-investiții. Pe de altă parte, Soluții Bazate pe Natură se referă în cazul orașului nostru și la modul în care «natura» este mobilizată pentru a «rezolva» criza de legitimitate a capitalismului” (Rozalinda Borcilă, artistă independentă, interviu personal 2023).

bazează reflecțiile legate de râu pe o serie de ateliere desfășurate în colaborare cu mediul asociativ și rezidenți la nivel metropolitan, pe un studiu *online* cu câteva sute de răspunsuri, dar și pe experiența sa de riveran. Totuși, aportul său teoretic specific, dincolo de cazuistică, este mai ales legat de conceptualizarea conexiunilor om-natură în perspectiva serviciilor ecosistemice, în care SBN sunt definite pe două axe majore – natura ca valoare relațională și natura ca valoare instrumentală.

Anexele sunt la fel de relevante ca studiile din volum. Radu Mititean, președinte al Federației Bicicliștilor din România și director executiv al Clubului de Cicloturism Napoca, face o analiză extinsă a proiectului de mobilitate la Someș, cu imagini însoțitoare. În colaborare cu avocatul și activistul civic Radu Mititean, dar și cu Marius Moga (Someș Delivery), am elaborat în campania *Someș, culoar verde-albastru* un protocol pentru a institui Consiliul Apei, dincolo de bazele informale de acum. De asemenea, Radu Mititean, director executiv al Clubului de Cicloturism Napoca, a fost facilitatorul juridic pentru propunerile mediului asociativ local de a crea Consiliul Apei ca subcomitet de bazin, o propunere legislativă, dar și de protocol metropolitan pentru un subcomitet posibil la Someș și afluenți. Altă propunere mai veche, realizată în cadrul biroului parlamentar unde am colaborat, de modificare a HG 930/ 2005, o publicăm aici cu scopul de a relua, în momente mai propice de deschidere instituțională, ideea tranzitului velo, pietonal, cu ambarcațiuni nemotorizate și pentru grădărit comunitar ecologic în zona companiei de apă. Altă modificare legislativă propusă e legată de folosințele beneficiare ale apei: un *draft* legislativ din partea Apelor Unite ale României (AUR), în care, în special, inginerul hidrolog Dan Rădulescu a facilitat demersul din partea acestei coaliții de ONG-uri pe lângă autorități, deocamdată fără succes, de includere specifică a unor valori relaționale om-natură. Propunerea anexată Legii Apelor este relevantă pentru a operaționaliza dreptul la îmbăiere al românilor, pentru a vedea cursurile de apă într-un sens mai pronunțat ecologic, nu din perspectiva inginerescă de acum, unde adesea apa e redusă la rolul de canal hidroenergetic, așa cum se întâmplă la Someș, unde accesul la apă nu e facilitat de instituțiile publice.

Cât de verde-albastru este culoarul la Someș? Dezbateri la casa Tranzit despre Soluții Bazate pe Natură este penultima anexă, o transcriere a unei dezbateri moderate alături de activistul și artistul István Szakáts (Clujul Civic), Anna Szabó, biolog contractat în proiectul de culoar metropolitan al Someșului, și Ana Horhat, peisagistă, de asemenea parte din echipa mai largă de amenajare a râului la nivel metropolitan, și Silviu Medeșan, arhitect cu intervenții la Someș, inclusiv la Casa Tranzit (de exemplu, un pod parabolă din lumini, care refăcea vechiul pod al nemților). Anexele se încheie cu un *Jurnal de îmbăiere* – fragmente din notițele legate de ape, pregătitoare atât pentru cercetare, dar și pentru activism, dar care au și autonomia lor literară, separată de celelalte două direcții. *Diary studies* (studiile de jurnal) există nu doar în literatură, desigur, ci și în antropologie, psihologie sau în ecologie, având la bază jurnalele literare și

Fig. 3. Canalul Someșului Mic, ce a mai rămas din râul neintubat și lacul de acumulare Gilău, plus Munții Apuseni în cadru depărtat. Apele Române (ABAST), care gestionează lacul, nu permit accesul ambarcațiunilor nemotorizate ori îmbăierea.

Sursa: Andrei Lazăr (Societatea Organizată Sustenabil)

memorialistice din trecut. Jurnalul e parte a unei cercetări exploratoare, în care imediatul este înregistrat sub forma unor gânduri și trăiri interioare, pe baza observării atente a senzațiilor, odată imersat în apă sau cu gândul plutind în preajma apei⁵.

Sunt multe propuneri în această carte și atitudinea este una prospectivă, nu doar analitică și descriptivă, ceea ce se întâmplă pentru că cercetarea e enunțată asumată ca propunere/ propoziție – *proposition*, reformulând certitudinea faptelor și evidențelor ca incertitudine exploratoare (Latour 2020, 122-123). De altfel, în planificarea urbană spațiul este adesea prefigurat înainte de a fi configurat în urma unor „politici prefiguratoare” (Stavros 2020, 24), existente în utopii, futurologii (Death 2022), în eutopia festivalurilor forum și, mai ales, prin teoria critică (*critical theory*).

5. Studiile de jurnal le-am folosit în mai multe proiecte cu metodologie de Cercetare Participativ-Acțională, cu tehnici de antropologie performativă și de foto/ video *voice*, în care analizăm atât gândurile mele, dar și ale altor colaboratori care țineau jurnale scrise sau video, în volumul *Pata* (2016), în campania civică *Romii nu sunt gunoarie* (2016) sau în filmul documentar *Moartea lui Iosif Zagor* (2024).

Deși există instrumente pentru a măsura impactul unor intervenții de amenajare, înainte și după intervenție, la Cluj singurul criteriu folosit la nivel municipal a fost legat de popularitatea unor zone la râu, cu accent pe estetică și relații publice (Grellier et al 2020). Nu există deocamdată nici analize de ecologie, politologie, sociologie ori urbanism și există puțin interes din partea comunității academice de a se încheia formal în paradigme de știință cetățenească, de aceea suntem foarte conștienți de fragilitatea poziției noastre și de impactul acestor tipuri de metodologii mai democratice. Dar asta nu înseamnă că lucrurile nu se pot schimba.

Premisa implicită a Soluțiilor Bazate pe Natură, cel puțin așa cum încercăm să utilizăm acest termen, e că natura devine „economie organică globală”. În sensul acesta, economia e ecologie, așa cum arată rădăcina comună a cuvântului *oikos*. Dacă, însă, așa cum scria David Worster, știința este „cultură și politică cu alt nume”, atunci puterea, așa cum e construită acum, cu toate concesiile ecologice, va ransa paradigma de cunoaștere care o legitimează – adică ingineria în loc de ecologie în ceea ce privește protecția naturii, paradigmele economice care prioritizează concurența și subordonarea în locul cooperării și echilibrului post-speciist (Brierley 2020, 72).

Călătoria, descoperirea nu e un nou teritoriu, cât un set nou de ochi, credea Proust. În zona metropolitană a Clujului, este nevoie de un nou set de ochi, de linii ale dorinței (*desire lines*), dincolo de îndiguiri, regularizări și sigilare a teritoriului care ocupă frontul la apă cu structuri impermeabile, așa cum Apele Române au investit deja în ultimele decenii la Cluj, deci relativ recent, zeci de milioane de euro. Spațiul verde la apă, recrearea unor ochiuri de apă și de zone umede, inundabile, vor diminua efectul viiturilor și al furtunilor, vor scădea temperaturile în secolul schimbărilor climatice, vor oferi valori de peisaj oamenilor și, nu în ultimul rând, vor spori biodiversitatea, creând noi coridoare ecologice la Someș și afluenți.

Apa acoperă 70% din suprafața planetei, oferă jumătate din oxigen și e mai bine de jumătate din compoziția corpului nostru. Apa oferă cea mai bună scurtătură spre fericire pentru că oferă o realitate senzorială și experiențială puternică, într-o lume inundată de stimuli electronici. Mediile naturale relaxează oamenii mai puternic decât mediile artificiale suprasaturate. Conservarea nu presupune doar biodiversitatea, ci trebuie să conservăm atenția pentru ceea ce contează, angajamentul pentru ceea ce e relevant, iar simplitatea apei oferă această imersiune, ieșirea din stresul cronic și pătrunderea într-o „minte albastră” (Nichols 2015).

De aceea, ne-am angajat civic pentru conturarea acestui coridor ecologic în zona metropolitană, recunoscut deja de administrație ca fiind în top trei proiecte de mobilitate, alături de metrou și centura sudică, dar care se poate face mult mai rapid, mult mai ieftin și cu beneficii mai mari decât alte infrastructuri, mai ales dacă se rezervă spațiu la râul Someș și afluenți și să găsim Soluții Bazate pe Natură pentru a conecta zona metropolitană a Clujului.

Fig. 4. Râul Lonea (Luna) la vărsarea în Someș și lac Florești, afluent care adăpostește castori. Sursa: Andrei Lazăr

BIBLIOGRAFIE

- Brierley, Gary J. 2020. *Finding the Voice of the River: Beyond Restoration and Management*. Cham: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-27068-1>.
- Death, Carl. 2022. „Climate Fiction, Climate Theory: Decolonising Imaginations of Global Futures”. *Millennium: Journal of International Studies* 50. <https://doi.org/10.1177/03058298211063926>.
- Dinu, Tudor. 2024. *Băi, hammamuri și desfătări. O isorie ilustrată a băilor din Țara Românească și Moldova*. București: Humanitas.
- Dohotaru, Adrian, Hajnalka Harbula, Enikő Vincze. 2016. *Pata*. Cluj-Napoca: Efes. <https://www.academia.edu/81064720/Pata>.
- Grellier, J., H.S. Mishra, L.R. Elliott, S. Wuijts, M.F.W. Braubach, K.L. Hall, S. Bell, M.P. White, L.E. Fleming. 2020. *The BlueHealth Toolbox – Guidance for urban planners and designers*. 2020. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3786387>. <https://bluehealth2020.eu/resources/toolbox/>
- Latour, Bruno. 2020. *Politicile naturii. Cum să introducem științele în democrație*, trad. din lb. franceză și postfață de Bogdan Ghiu. Cluj-Napoca: Tact.
- Masson, Jean E., Isabelle Soustre-Gacougnolle, Mireille Perrin, Carine Schmitt, Mélanie Henaux, Caroline Jaugey, Emma Teillet, Marc Lollier, Jean-François

- Lallemand, Frederic Schermesser, GIEE Westhalten. 2021. „Transdisciplinary participatory-action-research from questions to actionable knowledge for sustainable viticulture development”. *Humanities and Social Sciences Communications* 8 (24). <https://doi.org/10.1057/s41599-020-00693-7>.
- Nichols, Wallace J. 2015. *Blue Mind: The Surprising Science That Shows How Being Near, In, On, or Under Water Can Make You Happier, Healthier, More Connected, and Better at What You Do*. New York: Back Bay Books/ Little, Brown, and Company.
- Stavrides, Stavros. 2020. *Common spaces of urban emancipation*. Manchester: Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526158697>.
- Strategic Thinking Group. 2022. *Agenda România 2050. Prezentare grafică*. <https://www.strategicthinking.ro/wpcontent/uploads/2022/11/-18.11.2022-Prezentare-grafica-Agenda-Romania2050.pdf>. Accesat în 3 noiembrie 2023.

SOLUȚIILE BAZATE PE NATURĂ (SBN) CA INTERVENȚIE ALTERNATIVĂ PENTRU ORAȘELE ROMÂNIEI

ADI DOHOTARU

Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) sunt un concept de intervenție cu impact pozitiv asupra biodiversității, adesea minim invazivă, care începe să devină cunoscut în spațiul românesc, chiar dacă nu e generalizat la nivel de practici în afara unor proiecte pilot. Analiza de mai jos este o microcercetare calitativă de ecologie politică¹, bazată pe analiza literaturii de specialitate și a reglementărilor legislative la nivel internațional și național, dar este bazată și pe dialoguri cu 15 intervievați, 33 de respondenți la un chestionar *online*, plus muncă de teren în mai multe orașe din țară și o cartare participativă cu hărți și fotografii². Analiza politologică prin metodologia *Participatory Action Research* chestionează modul în care experți, activiști și reprezentanți ai unor administrații din câteva orașe din țară întrevăd, particularizat la nivelul zonei metropolitane din care fac parte, Soluțiile Bazate pe Natură pentru problemele legate de poluare și schimbări climatice care au apărut la nivel urban, cu un focus special, dar nu exclusiv, pe ariile naturale urbane protejate și pe coridoarele ecologice. Categoria de arii naturale urbane, acceptată de Ministerul Mediului ca o categorie distinctă într-o modificare a OUG 57/ 2007, este în curs de adoptare în legislația mai largă privind ariile naturale protejate, și datorită efortului de *advocacy* al Rețelei pentru Natură Urbană.

25

1. Ecologia politică, ca subramură a antropologiei, politologiei, ecologiei, în general a științelor sociale, diferă de ecologia descriptivă ori taxonomică, presupus „neutră”, a științelor naturii, prin înțelegerea relațiilor de putere existente în interacțiunea dintre om și natură, arătând cum mediul și schimbările climatice sunt derivate din procesele de economie politică.

2. Analiza din acest capitol este realizată sub egida Asociației Centrul pentru Studiul Democrației (Universitatea Babeș-Bolyai), în parteneriat cu Rețeaua pentru Natură Urbană RNU, în cadrul proiectului „Ariile naturale protejate urbane – Natura la ușa ta!” (RO2020/ACF_A3_MM_10), derulat de Asociația Parcul Natural Văcărești, Asociația Societatea Organizată Sustenabil – SOS Cluj, Asociația Societatea Carpatină Ardeleană (EKE) Satu Mare, Fundația Centrul de Ecologie Montană, Asociația Funky Citizens, Asociația Excelsior, Fundația Ecotop, Asociația Walden, Asociația Bioteam, SOR Iași și Asociația RURALIS, cu sprijinul financiar al Active Citizens Fund – Romania, prin Granturile SEE 2014-2021. RNU s-a constituit legal din 13 asociații și își propune să ajungă la o componență de 20 de asociații în 2024-2025 în mai multe orașe din țară.

Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) ca intervenție alternativă pentru orașele României

Comisia Europeană definește Soluțiile Bazate pe Natură ca „soluțiile care sunt inspirate și susținute de natură, care sunt eficiente din punctul de vedere al costurilor, oferă simultan beneficii de mediu, sociale și economice și ajută la creșterea rezilienței”. Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN) definește din 2016 Soluțiile Bazate pe Natură ca „acțiuni pentru protejarea, gestionarea durabilă și restaurarea ecosistemelor naturale sau modificate, care abordează provocările societale în mod eficient și adaptativ, oferind simultan beneficii pentru bunăstarea umană și biodiversitate”.

Conceptul-umbrelă de Soluții Bazate pe Natură are în legislația românească o definiție oficială și un cadru de implementare tehnic, odată cu adoptarea normativului tehnic NP 133-2022, astfel făcându-se legătura cu activitățile de dezvoltare și sistematizare a teritoriului: „Normativul extinde baza conceptuală prin includerea termenilor de infrastructură verde, măsuri naturale de retenție a apei, soluții cu impact redus, sisteme durabile de drenaj”³. În plus, la nivel guvernamental, s-au adoptat recent și ghiduri de bune practici privind Soluțiile Bazate pe Natură (Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor 2023). Încă nu s-au generalizat însă investiții publice sub egida SBN.

În ciuda creșterii nivelului de investiții sub umbrela SBN în ultimii ani, la nivel mondial ele sunt în continuare modeste. 1% din totalul investițiilor în infrastructura pentru apă în 2020 poate fi estimat ca SBN (Brears 2020, 19).

Principalele direcții de acțiune în spațiul românesc rezultate în urma analizei cu specialiști și activiști de mediu constau în propuneri cu caracter mai general, de politici publice, dar și în altele cu caracter special, care se adresează societății civile:

- a. Necesitatea prioritizării SBN la nivelul planificării spațiale prin asigurarea tandemului între densități proiectate amplu și spații suficient de generoase pentru natură, gândite într-un modul de construire compact.
- b. Necesitatea prioritizării SBN în toate lucrările publice.
- c. Necesitatea prioritizării SBN în procesul de reglementare urbanistică, de avizare tehnică, de execuție și gestionare a lucrărilor (pe cursuri de ape), de gestiune a apelor pluviale, de construcții în general, cu măsuri impuse pentru spațiile verzi reconstruite (măsuri calitative și cantitative), de infrastructură, de îmbunătățiri funciare etc.
- d. Necesitatea de a declara arii urbane protejate pentru o conservare sporită a naturii în municipiile României, mai ales într-un context de dezvoltare haotică imobiliară postdecembristă.
- e. Dorința de a identifica mecanisme de finanțare a Soluțiilor Bazate pe Natură la nivel național prin intermediul Administrației Fondului de Mediu

3. Îi mulțumesc inginerului hidrotehnist Dan Rădulescu, specializat în Soluții Bazate pe Natură, pentru ghidajul oferit în realizarea studiului.

(AFM) și prin administrații locale. AFM are în 2023 un buget de 15 miliarde de lei. O parte din buget poate fi gestionat și de o rețea de actori civici și de un juriu independent de experți, asemenea AFCN. Sau, dacă nu se agreează o astfel de soluție de implicare a societății civile la vârf, poate să existe un fond național pentru Soluții Bazate pe Natură la nivel AFM.

f. Aprofundarea normativelor recent adoptate în legislația românească privind SBN care necesită specificații tehnice de detaliu, pentru că nu sunt realizate manuale cu proiectarea, exploatarea și întreținerea sau monitorizarea acestor tehnici verzi. Mai specific, nu există încă legislație pentru arii naturale urbane protejate, nici pentru mecanisme deliberative de gestionare a unor posibile noi arii naturale urbane.

g. Relevanța campaniilor de *advocacy* prin intermediul recent înființatei Rețele pentru Natură Urbană (RNU), nu doar pentru arii naturale protejate, ci într-un sens mai larg, pentru un pachet de soluții ecologice sub conceptul-umbrelă de Soluții Bazate pe Natură și a unor soluții hibride. Ariile naturale urbane pot fi laboratoare de testare a Soluțiilor Bazate pe Natură, care vor fi apoi răspândite la nivelul metropolei.

h. Întărirea componentei educative și informative, deși non-formale, a RNU, dar și a spațiilor propuse ca arii protejate, acolo unde caracteristicile principale sunt legate de educație, accesibilitate și biodiversitate.

Chiar dacă admitem, așa cum reiese și din concluziile mai multor specialiști, că principala provocare a SBN e scalarea soluțiilor pentru a avea un real impact, analiza accentuează, mai degrabă moderat, măsuri pilot și de laborator, care să conducă ulterior la măsuri structurale (legislație, norme, reglementări urbanistice, procese de avizare, schimbări culturale la nivelul instituțiilor, al corpurilor de specialiști, al societății civile etc.), din simplul motiv că nu există în momentul de față în societatea românească forțe ideologice, politice și civice ori corpurile de specialiști îndeajuns de puternice ca masă critică încât să modifice semnificativ status quo-ul extractiv.

INTRODUCERE: SBN ÎN SPAȚIUL AUTOHTON

Una dintre ideile forte pentru arii naturale urbane protejate este să acționeze ca incubator de Soluții Bazate pe Natură⁴, în care se experimentează proiecte pilot de SBN, după care se amplifică la nivelul orașului. În sensul acesta, ariile naturale urbane nu doar conservă biodiversitatea, ci presupun și proiecte de renaturare, ca

4. Exemplele de mai jos sunt o sinteză a propunerilor venite dinspre experți și activiști de mediu în spațiul românesc, prin interviuri și chestionare ori derivate din studii de specialitate.

în Parcul Est din Cluj, la plaja Mamaia din zona metropolitană a Constanței sau la salba de lacuri de pe râul Colentina din București. Ideea de incubator de SBN în interiorul sau la marginea ariilor naturale urbane este exemplificată mai jos.

Grădinile urbane comunitare se integrează la marginile unor astfel de arii naturale posibile.

Soluțiile hibride constau în alternarea de soluții „gri”, precum piste de biciclete ori aleile din materiale impermeabile și permeabile, și soluții verzi de declarare și management de arii naturale⁵.

Soluții de retenție a apelor pluviale în zone umede se pot testa mai întâi în spații propuse ca sau deja declarate arii naturale ori la marginea lor prin bazine de bioretenție și alte metode⁶, apoi se pot generaliza.

Activități educative non-formale și ateliere de confecționat hoteluri pentru insecte, hrănitori de păsări, adăposturi pentru lilieci, trasee tematice din materiale naturale și multe altele se pot experimenta în arii naturale, implicându-i în activități practice pe elevi.

Crearea de pajiști pentru polenizatori în loc de gazon se testează în arii naturale sau la marginea lor, apoi sunt atât scalate la nivelul orașului, cât și particularizate în curțile oamenilor, la casă sau la bloc.

Pe scurt, teza noastră este că ariile naturale urbane pot deveni laboratoare în aer liber deschise publicului.

Cele mai frecvente exemple de SBN dintr-o perspectivă spațială sunt ariile naturale urbane, deocamdată cu trei tipologii complementare:

a. *coridoarele verzi-albastre la râuri și lacuri* – salba de lacuri din București la Colentina, gura de vărsare a Dâmboviței în lacul Morii, Crișul Repede prin orașul Oradea, legând două situri Natura 2000 din afara orașului, Someșul în Satu Mare, Mureșul în Arad, coridorul dintre „Delta” Florești și cartierul Grigorescu în Cluj, Lunca Urbană Bistrița etc. Acestea sunt toate campanii de amenajare în care sunt implicați specialiști și activiști din Rețeaua pentru Natură Urbană (RNU).

b. *pădurile metropolitane care necesită o protecție mai amplă ca arii naturale urbane prin scoaterea din circuitul de exploatare și prin coridoare ecologice de tip Inel Verde Metropolitan ce conectează pădurile cu pășunile, cursurile de apă, grădinile și spațiile verzi etc.* – Parcul Natural Brassovia, păduri din Centura Verde în București, Muntele Cozla în Piatra Neamț, Codrii Iașilor, Pădurea Mamut din Alba Iulia, Inelul Verde Metropolitan la Cluj etc.

5. Interesul botanic și, mai nou, ecologic legat de ruine este aproape la fel de vechi ca știința botanicii, și vedem reactualizată această curiozitate și în propunerile de arii naturale urbane peste infrastructură edilitară „gri” ori pe foste terenuri *brownfield*, sau unde natura a acoperit infrastructura hidroenergetică și industrială a orașelor.

6. Două astfel de bazine create special pentru reținerea apei pluviale și biofiltrarea ei au apărut în Parcul Fero-viarilor din Cluj, parc amenajat în urma unui concurs internațional de proiecte, deschis din decembrie 2023.

Fig. 1 (sus). Someșul în Satu Mare. Foto: Vajda Béci

Fig. 2 (jos). Clujul în valea Someșului Mic, cu pădurea Hoia și Munții Apuseni pe fundal, imagine din care se conturează un Inel Verde Metropolitan, pe care îl putea vedea alungit, sub forma unei frunze, în care Someșul e nervura principală, cu afluenții Someșului ca nervuri secundare. Foto: Sergiu Răzvan

c. *pajiști și pășuni cu arbori* – pajiștea Petricani în nordul Bucureștiului, pajiștea cu peri din Bistrița sau pajiștile de lângă pădurea Hoia-Baciu, cu vedere spre valea Someșului Mic, platoul Breite din Sighișoara etc.

Fig 3. Asociația Parcul Natural Văcărești, pajiștea Petricani și în general toată salba de lacuri de pe râul Colentina merită integrată într-o rețea de arii naturale urbane protejate. Foto: Facebook

În sens mai larg, cele mai des pomenite exemple de SBN pentru respondenții din spațiul autohton sunt și cele compatibile cu ariile naturale urbane sau cu coridoarele ecologice, deși SBN nu se reduc, desigur, la dimensiunea de arie naturală sau coridor ecologic. Tipologiile de mai jos, ca exemple de infrastructură verde-albastră, pot însă exista în arii naturale sau coexistă cu ele:

– *copaci mai mulți*: reîmpăduriri și/ sau conservarea pădurilor metropolitane, perdele forestiere, aliniamente de copaci pe bulevarde sau la noi alei. Din cauza efectului de insulă de căldură urbană, crește temperatura în orașe cu 4 până la 12 grade, adăugându-se și creșterile medii de temperatură cu 3-4 grade Celsius din orașele românești în ultima jumătate de secol⁷.

– *maluri naturale* cu „apărări de maluri vegetative (cleionaje)” (Ovidiu Ianculescu), după cum au rezultat în urma colaborării între Administrația Bazinală de Apă Mureș, Asociația unDA Verde⁸ și specialiști din Germania la Canalul Morii în Reghin, sau soluții verzi îmbinate cu cele gri, adică „amenajări de maluri ale apelor curgătoare și stătătoare fără beton, sau măcar fără suprafețe betonate

7. V. Viorela Marin, „Fiecare zecime contează și se simte – Ce înseamnă pentru orașele din România o creștere de 3-4 grade Celsius a temperaturii medii anuale”, Hotnews, 12 august 2023, <https://www.hotnews.ro/stiri-mediu-26456393-fiecare-zecime-conteaza-simte-inseamna-pentru-orasle-din-romania-crestere-3-4-grade-celsius-temperaturii-medii-anuale.htm>.

8. V. conferința unDA Verde, „Engineering Ecology. Protections of Riverbanks with Natural Methods by Georg Hermannsdorfer”, <https://www.youtube.com/watch?v=8AhiaHbSLQI>.

vizibile, ci cu bolovani/ blocuri de stâncă naturală, sau care maschează eventualele gabioane, și vegetație care consolidează malul” (Radu Mititean, CCN).

– *zone umede pentru creșterea biodiversității urbane*, dar și cu scop de *management al apelor pluviale astfel încât să nu suprasolicite canalizarea* cu fâșii de vegetație de filtrare, șanțuri înierbate, fâșii vegetale uscate, grădini vegetale (de ploaie), bazine de bioretenție, iazuri, zone umede pentru biofiltrare la stații de epurare, canale înierbate etc. În ultimii 300 de ani, nouă zecimi din zonele umede au dispărut la

31

Fig. 4 (sus). Canalul Morii ca pădure-galerie la confluența cu Someșul. Foto: Radu Gaciu
Fig. 5 (stânga jos). Transformarea unui curs de apă prin plantarea de anin.

Sursa: Asociația UnDA Verde, conferință Georg Hermannsdorfer

Fig. 6 (dreapta jos). Zone umede în Parcul Est care, prin proiectul de renaturare propus de Metapolis și parteneri, cresc ca suprafață, recirculând și reținând apa pârâului Becas, afluent al Someșului. Colaj: Marius Jurcă

Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) ca intervenție alternativă pentru orașele României

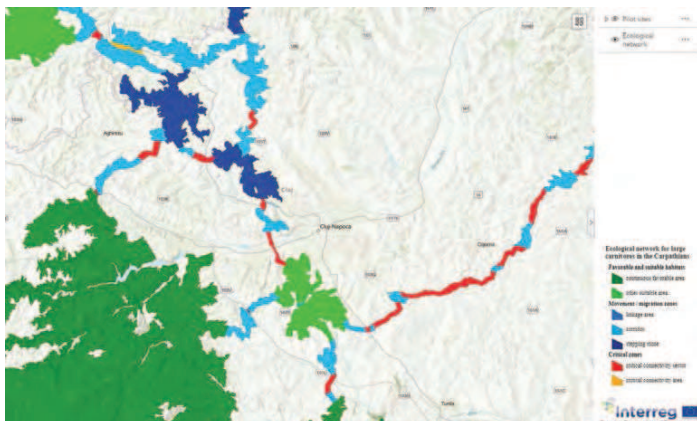

Fig. 7. Ecoduct propus în zona metropolitană a Clujului (cu roșu), care străbate valea Someșului Mic. Traseu: Cristian-Remus Papp (WWF România)

nivel mondial, 54% doar de la 1900 încoace (Brears 2020: 142). Bucureștiul a ajuns la o suprafață umedă de 5%, marea majoritate cu lacuri artificiale create în secolul XX, după ce 75% din teritoriul Bucureștiului actual în Evul Mediu era suprafață umedă (Ioja 2022, 21), călătorii străini numind capitala „orașul grădinilor”.

– *soluții eminamente gri precum supratraversări și subtraversări* pentru a realiza coridoare ecologice pentru carnivorele mari, dar și pentru oameni prin inele/centuri verzi în zonele metropolitane⁹. Ecoductele nu sunt soluții *per se* verzi, dar potențază crearea de coridoare ecologice.

– *soluri permeabile în construcția de alei*, unde prețurile medii sunt comparabile cu aleile asfaltate, raportat la o suprafață plată, dar cu costuri de întreținere mai ridicate decât la suprafețele impermeabile.

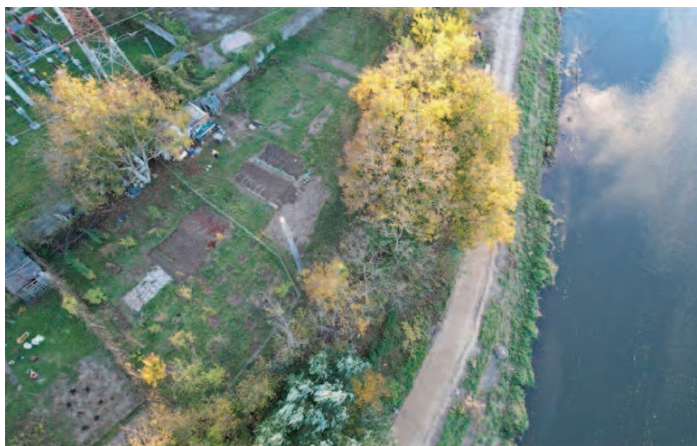
– *gestiunea deșeurilor organice*: lemnul mort al arborilor căzuți natural sau cel rezultat din întreținere, păstrate pe poziție sau în stive pentru biodiversitate.

– *grădini comunitare urbane/ferme de permacultură/agricultură cu măsuri pentru biodiversitate, cu tratare ecologică a compostului*: grădini la bloc, grădini și livezi în școli, ferme urbane, grădini în spații universitare, în zone compacte de

9. Supratraversarea dintre Florești/ Gilău și Baci pentru carnivore mari ca ursul este estimată de expertul WWF, Cristian-Remus Papp, să coste în jur de 10 milioane de euro, cu fonduri UE dedicate infrastructurii verzi. Astfel de infrastructuri sunt folosite, desigur, și de alte animale, dar și de participanții la trafic care nu sunt șoferi și care pot vizita alte zone puțin accesibile din Inele Verzi Metropolitane viitoare, ca pietoni sau bicicliști.

	Pietri	Pietri, vehicule mici	Pietri, vehicule medii	Trafic, calzi	Aspect vizual	Posibilitatea creșterii vegetației	Posibilitatea unui grad ridicat de drenaj	Metode vegetale	Intuitivitatea menținutării	Costul ridicat de înlocuire	Confort social la mers	Plăcerea de a parca pentru persoane cu deficiențe	Accumularea de apă	Formare de praft	Suprafață permeabilă	Coeficient de scurgere	Conținut asfalt - 100%
	Gama de aplicare				Beneficii				Limitări								
Gazon, sol nisipos					+++	+++	+++	+++				+++	+++		100%	<0.1	<2%
Gazon cu pietriș	Y	Y	Y		++	++	++	++	+	+	+				100%	0.1-0.3	50-60%
Grișe cu iarbă (plastic)	Y	Y			++	++	++	+	++	++	++	++	+		90%	0.3-0.5	75%
Grișe cu iarbă (beton)	Y	Y	Y	Y	++	++	+	+++	++	++	++	++	+		40%	0.6-0.7	75-100%
Suprafețe legate cu apă	Y	Y	Y		+		+	+++	++	+	+	+	++	++	50%	0.5	50%
Pavaj permeabil	Y	Y	Y		+	+	+++	+	+						20%	0.5-0.6	100-125%
Asfalt poros	Y	Y	Y	Y		++									0%	0.5-0.7	100-125%
Asfalt	Y	Y	Y	Y											0%	1.0	100%

Fig. 8 (sus). Comparația beneficiilor și limitărilor celor mai frecvent întâlnite suprafețe permeabile în raport cu asfaltul (Direcția Generală Mediu 2012, 60)
 Fig. 9 (jos). GUST – Grădina Urbană Someșană – Transilvania, proiect de grădina comunitară al rezidenților și al voluntarilor asociațiilor Societatea Organizată Sustenabil SOS și Clujul Sustenabil. Imagine: Kalamár Gáspár Gábor

pe domeniul primăriei, în zone protejate sanitar, grădini orizontale¹⁰, grădini pe acoperiș¹¹ etc. Există variații mari de grădini ca tipologie de spații verzi, cele informale fiind cel mai des întâlnite la marginea unor zone propuse ca arii naturale urbane, grădini care se integrează armonios în conceptul de arie naturală urbană. În lipsa unui context legislativ privind înființarea de grădini comunitare, majoritatea orașelor mari din România chiar interzicând grădinaritul pe domeniul public, astfel de practici străvechi de Soluții Bazate pe Natură nu prosperă la potențialul lor¹². În București, sunt peste 3.000 de hectare de terenuri agricole care pot fi reconvertite în grădini comunitare sau ferme urbane, în condițiile în care deja 2% dintre rezidenții bucureșteni, potrivit estimărilor (Ioja 2022, 90), cultivă legume în fața blocului.

– *materialele naturale la locuri de joacă în loc de plastic și poteci educative tematice* sunt dintre cele mai compatibile SBN în arii naturale urbane. Hrănitoare, cuiburi artificiale din lemn, hoteluri pentru insecte, adăposturi pentru lilieci etc. creează habitate mai sănătoase prin renunțarea la insecticide. Sunt Soluții Bazate pe Natură cu ajutorul cărora „diminuăm intensitatea iluminatului nocturn din oraș ca să permitem viața liliecilor, care sunt cei mai mari consumatori naturali de țânțari” (Adriana Măgerușan, arhitectă).

– *soluții verzi combinate cu soluții hibride și mobilitatea sănătoasă integrată în propunerea de parcuri și arii naturale urbane.* Ariile naturale în habitatele ripariene în zonele metropolitane, dar și în pădurile metropolitane, pot fi conectate prin piste de biciclete, în unele situații din materiale permeabile, în altele din materiale impermeabile, mai ales dacă se încurajează mobilitatea interurbană. În acest sens, spre exemplu, legarea orașelor Alba Iulia de Sebeș și Teiuș și a comunelor dintre ele, aflate la 20 de km de Alba Iulia, prin piste de biciclete la râurile Mureș, Ampoi și Sebeș, cu zone de râu amenajate minim intruziv ca arii naturale, oferă

10. Pereții verzi în climate aride pot să reducă temperatura cu până la zece grade, iar acoperișurile verzi au redus temperatura cu până la aproape douăzeci (Kabisch et al. 2017). În România, diferența e considerabil mai mică, dar sunt necesare studii de lungă durată adaptate climatului autohton pentru a estima cu cât ar scădea temperatura.

11. „Asociația Cartier Aviației a dezvoltat și o platformă *online* (<https://acoperisulverde.org/>), prin care a încercat să explice pentru publicul larg care este contextul legislativ-instituțional prin care trebuie să navighezi în România pentru a genera SBN de tip terase verzi pe clădiri existente. Din păcate, inițiativa celor de la Asociația Cartier Aviației s-a lovit de atâta birocrație și de atâta dezinteres (din partea administrației publice locale, dar și a publicului larg), încât acest demers s-a stins între timp”, semnalează peisagista Diana Culescu pentru cercetarea privind SBN.

12. Asociația Societatea Organizată Sustenabil, în colaborare cu Urbasofia, Clujul Sustenabil și Agenția de Dezvoltare Comunitară – Zona Metropolitană Cluj, au pregătit o propunere detaliată de politică publică privind reglementarea grădinaritului comunitar, unde am arătat și posibilitatea de a se crea grădini comunitare la Someș, așa cum propun și arhitecții culoarului la nivel metropolitan. În cazul în care e adoptat la Cluj, cum alte orașe au mai copiat Clujul, *policy*-ul poate conduce la crearea a zeci, poate sute de mii de grădinari comunitari în România, așa cum există și în alte țări. V. studiu despre grădinarit urban: <https://www.clujmet.ro/resurse/>.

Fig. 10. Bio-Team/ panotaj artistic și informativ pe malul Begăi, Timișoara.
Foto: Alex Rădac

o alternativă fezabilă de mobilitate la traficul auto, dar și o opțiune de petrecere a timpului liber. Astfel de situații se pretează pentru marea majoritate a aglomerațiilor urbane din România, mai ales că 20% din public își dorește ca pe distanțe mai lungi să folosească bicicleta și trotineta electrică (INSCOP 2023), dacă are infrastructura necesară. Crearea unor rețele de piste¹³ și a unor alei pietonale este congruentă cu plantarea unor alinamente de arbori care fac tranzitul mai răcoros și plăcut (Brears 2020, 408). În sensul acesta, soluțiile verzi trebuie combinate cu cele gri sau hibride pentru a diminua poluarea majoră generată de traficul auto. Inelele Verzi Metropolitane necesare la nivelul României pot integra componenta de arii naturale periurbane cu o mobilitate nemotorizată sau motorizată electric.

13. Bucureștiul este una dintre capitalele europene cele mai vitregite de o rețea de piste și alei care să conecteze spațiile verzi: „Salba de zone verzi Văcărești – Tineretului – Parcul Carol – Grădina Academiei – Casa Poporului – Parcul Izvor – Cișmigiu – Cazzavilan. Trebuie înverzit accesul dintre ele, astfel încât să devină un singur parc”, declară Răzvan Voinea, membru al Comisiei de Urbanism, Primăria București, cercetător, Asociația Studio Zona (interviu personal 2023).

Fig. 11. Arie naturală periurbană posibilă în Bacău, la confluența Bistriței cu Siretul, conectată cu piste de biciclete și alei pietonale cu zona metropolitană – propunerea fostului viceprimar al Bacăului, Cristian Ghinghes. Imagine: Google Earth

OBSTACOLELE ÎN CALEA IMPLEMENTĂRII SOLUȚIILOR BAZATE PE NATURĂ ÎN ORAȘELE ROMÂNIEI:
„VREM SĂ TRĂIM CA ÎN FILME” (TAMÁS SIKE, BIOLOG)

Obstacolele principale țin de economia politică a spațiului românesc, de practici administrative ori de legislație încă precară, în ciuda faptului că se extind normativele privind Soluțiile Bazate pe Natură în managementul apelor pluviale și în metode de intervenție urbanistică. Un alt obstacol e *soft* – mentalitățile potrivit cărora bogăția capătă preponderent valori materiale, nu post-materiale.

Teoretic, SBN ar trebui să aibă mai mult succes într-o economie politică de tip neoliberal. Ideea SBN de a rezolva probleme se confundă cu un cadru analitic și instituțional la nivel global în care orice trebuie justificat și cuantificat, neavând altfel valoare. Cu toate acestea, România, ca alte țări central-europene, acceptă cu dificultate și mai mare față de țările vestice cadrul conceptual al SBN, pentru că „soluțiile moderne sunt de obicei asociate cu infrastructură *hard* mai degrabă decât cu *înverzirea*” (Kronenberg et al. 2017, 303) ori cu intervenții *soft* sociale.

Chiar și în literatura internațională, există mai multă retorică decât acțiune, un *hype* conceptual pentru SBN similar cu cel din trecut pentru serviciile eco-sistemice. Cele mai multe proiecte sunt concepute la scară redusă, *ad hoc*, nestructurate,

în logica proiectelor pilot (OECD 2021). Totuși, Legea europeană pentru Restaurarea Naturii este un mecanism posibil de scalare a conceptului de SBN, dar lasă la latitudinea statelor naționale modul în care aplică restaurarea.

Teoretic, printr-o transpunere maximală, în sectorul rezidențial, în cel al transporturilor și în cel industrial, SBN reduce emisiile de gaze de seră cu un sfert. Îmbinarea cu alte soluții ingineresti reduce emisiile cu peste jumătate. Acestea sunt eforturi de anvergură, necesare cu scopul de a atenua schimbările climatice (Pan et al. 2023). Între puținele exemple de politici publice din spațiul autohton care amintesc acest concept-umbrelă, SBN reduce gazele cu emisii de seră doar cu 1% în strategia climatică a Primăriei Cluj. Procentul e mic, în ciuda unui obiectiv declarat de neutralitate climatică până în 2030, în care, din câteva miliarde de euro, doar SBN ar necesita investiții de 300 de milioane de euro la Cluj în șapte ani (Primăria Cluj-Napoca 2023). Decalajul atât de mare între investiții și impactul calculat e legat, evident, de faptul că încă nu e cunoscută în profunzime metodologia pentru această soluție-umbrelă de intervenție publică.

Obstacole listate de respondenți constau în lipsa educației, ignoranța, lipsa voinței politice, interesul companiilor și administrației pentru păstrarea status quo-ului, slaba implementare la nivelul diferitelor documente strategice, lipsa finanțărilor, corupția și nepăsarea din administrație, interesele imobiliare și pasivitatea cetățenilor.

Nu doar că nu există strategii de biodiversitate pentru a crea noi arii naturale, „dar nu avem nici măcar registre de spații verzi în orașe”, arată Florin Stoican, președintele Rețelei pentru Natură Urbană (interviu personal 2023).

Primul normativ tehnic românesc care deschide calea implementării SBN a fost aprobat abia la începutul anului 2023 și este urmat de alte normative privind construcțiile în zone inundabile, potrivit lui Dan Rădulescu, inginer hidrotehnist (Apele Unite ale României):

„Nu există încă manuale tehnice, ghid autohton de proiectare, construcție și întreținere. Nu există, încă, programe academice și de instruire autohtone pentru specialiști în domeniu. Există un număr extrem de redus de specialiști cu experiență în domeniu¹⁴, iar lipsa unui istoric de performanță al acestor tehnici, în comparație cu istoricul tehnicilor gri, le fac nepreferabile din start. Fără acest suport profesional și academic, chiar și cele mai bune intenții ale administrațiilor locale nu pot avea șanse mari de succes. Suportul legislativ este la rândul lui extrem de slab și neclar. În contextul schimbărilor climatice, SBN sunt esențiale pentru a dezvolta sustenabil, pentru a gândi sisteme de drenaj durabil pentru noile regimuri pluviale extreme, care să vină cu soluții

14. Încep totuși să apară și companii autohtone care lucrează cu SBN, v. <https://www.invisiblenature.ro/>.

atât pentru cantitatea, cât și pentru calitatea apei deversate, pentru a limita efectele insulelor de căldură, a îmbunătăți calitatea aerului și a oferi oportunități de îmbunătățire a stării psihice și de sănătate a locuitorilor, protejând în același timp biodiversitatea.”

Trăim într-o paradigmă economică a creșterii¹⁵, în care resursele sunt infinite, chiar dacă există nișe de gândire ecologică care funcționează în interiorul unor alte paradigme.

Alt obstacol e realmente discursiv și constă în îmbrăcarea vechilor practici cu noi concepte, cu scopul de a crea confuzie în legătură cu intențiile reale ale autorităților ori ale investitorilor privați, care folosesc pentru fonduri europene sau ca formă de relații publice forme conceptuale fără fond. Conceptele folosite sunt vagi, metodologiile sunt neclare, au rol de metaforă, conceptele aparent „noi” sunt de fapt altele mai vechi, care circulau cu o altă denumire: sustenabilitatea a fost înlocuită de reziliență, economia circulară înlocuiește economia liniară, deși mai mult ca angajament de CSR, Soluțiile Bazate pe Natură se dovedesc adesea ingineresti, cu o cosmetizare ecologică vizibilă, dar totuși superficială (Corvellec 2021).

De aceea, dincolo de acceptarea perspectivei tehnocrate, bioingineresti și ecologice a SBN, e necesară o perspectivă provenită dinspre științele sociale, ce subliniază pericolul de *greenwashing* din partea corporațiilor care mimează măsuri ecologice pentru a-și vinde produsele și serviciile poluante. Autoreflexivitatea este necesară pentru ca SBN să nu se limiteze la soluții tehnice, excluzând comunitățile locale cu acces redus la natură urbană și din afara circuitelor de valorizare prin capitalizare¹⁶ sau reducând soluțiile la probleme de „implementare”.

Din perspectivă tehnocrată, piața, publicul sau autoritățile nu sunt suficient de „mature” pentru a înțelege SBN, deși se specifică faptul că natura urbană nu trebuie privită dintr-o perspectivă „nefuncțională” drept cea extraurbană, ci trebuie să i se acorde, se subînțelege prin inferență, o importanță utilitaristă menită să o facă mai compatibilă cu circuitele capitalului. Potrivit cercetătorilor autohtoni, care au popularizat prima dată Soluțiile Bazate pe Natură în România, există barierele multiple, ce determină nu doar capitalul ori administrația, ci chiar pe

15. „Confundăm nivelul de trai cu calitatea vieții, vrem repede, vrem mult”, ceea ce indică „lăcomia noastră” ca principal obstacol al epocii în care trăim, afirmă Erika Stanciu, specialistă în arii protejate (Fundatia ProPark) (interviu personal 2023).

16. „Elita financiară, socială și politică a orașului, care se construiește printr-un proces continuu de extractivism *à la* «după mine, potopul», se reinventează drept izvor al soluțiilor alternative și al rezilienței. Pe de o parte, noul vocabular «verde», «dezvoltarea sustenabilă» etc. au devenit o nouă iluzie prin care marii speculatori, finanțatori și dezvoltatori accelerează exploatarea mediului și stimulează declanșarea unor noi valuri de mega-investiții. Pe de altă parte, Soluții Bazate pe Natura se referă, în cazul orașului nostru, și la modul în care «natura» este mobilizată pentru a «rezolva» criza de legitimitate a capitalismului”, Rozalinda Borcilă, artistă independentă (interviu personal Dohotaru 2023).

unii cercetători și reprezentanți ai mediului asociativ „să considere reîntoarcerea naturii în orașe ca pe o amenințare asupra bunăstării oamenilor”. De aceea, natura urbană „nu trebuie să fie o copie simplificată și nefuncțională a naturii inițiale”, ci o structură care se integrează în investițiile mai largi (Ioja et al. 2019, 7) și pe baza evaluării serviciilor ecosistemice gândite în termeni de cerere și ofertă. E genul de gândire aparent tehnocrată, dar care subordonează ecologia ideologiei pieței.

SERVICIILE ECOSISTEMICE ÎN ZONE METROPOLITANE

Pentru „servicii ecosistemice”, să visăm la o plimbare desculță pe nisip, pe malul mării, dimineța, în Constanța, fie ca turist, fie ca localnic, pentru aerosoli, cu vederea nesperată a unui delfin în depărtare. Sau o umbră densă într-un parc, cu „aer proaspăt” – cum propune Laura Bouriaud, cercetător silvic la Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava –, ce reduce temperaturile într-o zi caniculară și cu 10-15 grade într-un context de schimbări climatice și care poate salva viața unui vârstnic într-o zi caniculară la 40 de grade la soare. Sau să întrezărim, foarte legitim, de altfel, un cartier construit recent care nu mai miroase pătrunzător a excremente după o ploaie torențială pentru că spațiile verzi, bazinele de bioretenție a apei și managementul mai larg al apei pluviale prin suprafețe permeabile nu au condus la supralicitarea canalizării și deversarea de apă cu materii fecale pe străzi.

Serviciile ecosistemice ale naturii urbane sunt atât de omniprezente, deși într-un mod necuantificabil, încât se tocesc la nivel de percepție. Ele variază de la obținerea unor produse și servicii (apă, aer curat, mâncare, lemn etc.) la servicii de reglare a climei, a apei, a nutrienților din pământ (copacii care filtrează poluarea aerului, de exemplu), la servicii culturale (petrecerea timpului liber în natură, biodiversitate pentru ecoturism etc.) (Brears 2022).

Raportarea la serviciile ecosistemice e ambivalentă, dar, *grosso modo*, sunt două variante de răspuns, unul venit dinspre ecologie politică, minoritar în România, iar altul dinspre ecologia tehnocrată, majoritară în spațiul autohton, care nu chestionează premisele neoliberale ale sistemului. În convenții de stânga sau dreapta, primul curent, mai politic, se situează la stânga, iar cel mare, administrativ, la dreapta eșichierului politic. Probabil pe centru, toată lumea e conștientă de limitările conceptelor de capital natural și servicii ecosistemice, dar acceptă convenția pentru a limita impactul proiectelor devastatoare de mediu, cuantificând în contrapondere serviciile aduse de natură, nu doar de industrie, comerț ori agricultură.

„Înțeleg ideea, dar nu îmi place termenul de servicii. Sună prea inspirat din economie și sugerează că natura și omul ar fi într-o relație de afaceri. Ceea ce e un nonsens”, declară politologul și activistul de mediu Hans Hedrich. „SBN și

serviciile de ecosistem sunt două concepte foarte politizate și sunt prin natura lor și foarte antropocentrice”, arată arhitecta Iulia Hurducaș, care s-a mobilizat pentru a limita construcțiile în sudul Pădurii Făget la Ciurila, propunând alături de rezidenți și biologi extinderea ariei naturale în sudul pădurii.

Ce respirăm, ce auzim și ce mirosim depinde de natură, iar în sensul acesta serviciile ecosistemice sunt incommensurabile, netranzaționabile, imposibil de cuantificat. Serviciile ecosistemice sunt *reductio ad absurdum* neoliberal, iar într-un anumit sens așa sunt și Soluțiile Bazate pe Natură, pentru că, într-un univers productivist și consumerist de valori devenite marfă, trebuie dovedite „științifice”, prin cuantificare, eventual traduse simplist, prin monetizare, elementele de bază ale susținerii vieții.

Dacă privim SBN dintr-o perspectivă depolitizată, fără a fi atenți la probleme de justiție socială, segregare ori gentrificare, cel puțin așa cum apăreau inițial în documentele Comisiei Europene, astfel de tehnici devin un *sustainability fix*, adică o rețetă pentru a promova tehnocratic creșterea urbană îmbrăcată verde. Un alt pericol este ca SBN să ofere baza epistemică pentru o înverzire a capitalismului (Haase 2017), fără măcar ca emisiile de gaze cu efect de seră să se atenueze într-un ritm îndeajuns de accelerat. „Munca hibridă”¹⁷ e un termen mai potrivit decât acelea de „servicii ecosistemice” sau „capital natural”, pentru că împletește ecologic feminismul cu materialismul istoric și îmbracă mai progresist termeni deveniți tehnocrați, dar care provin din economia politică neoclasică (Battistoni 2016).

BUNE PRACTICI DE SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ ÎN ORAȘELE ROMÂNIEI

Sunt puține bune practici de SBN, mai ales că normative oficiale, cel puțin legat de managementul zonelor inundabile, au început să fie adoptate în România doar în 2023, iar pe alte paliere nu există deloc.

Cel mai des menționat exemplu este Parcul Natural Văcărești, ca arie naturală urbană, iar ca soluție extraurbană ecoductul de pe autostrada Sebeș-Lugoj pentru carnivore mari, ambele infrastructuri obținute după câțiva ani de militantism civic și în conflict cu paradigma dominantă de „dezvoltare”, fie a dezvoltării infrastructurii rutiere, care ar fi fost amânată de astfel de investiții, fie a dezvoltării imobiliare care ar fi blocată pe porțiunile declarate arie naturală protejată.

17. Limitele conceptului de muncă hibridă sunt recunoscute, dar nici socialiștii sau feministele nu căutau prin revendicările lor să reducă viața la muncă. Recunoașterea unei munci corect valorizate e însă o precondiție pentru a combate exploatarea venită din alte paradigme economice, care reduc natura fie la extracție, fie la un economism care doar corijează paradigma dominantă, deși cu o oarecare inclusivitate. Accentul pus pe munca hibridă e revendicativ și pentru custozii non-prorietari ai naturii, adesea precari, dar și pentru munca reproductivă a naturii și a animalelor non-umane.

Fig. 12. Lucrări de renaturare la Canalul Morii în Reghin. Foto: zi-de-zi.ro

O cauzistică mai recentă este Canalul Morii din Reghin, așa cum se observă în fotografia de mai sus¹⁸.

Exemplele greșite abundă la specialiștii și activiștii consultați: plantarea de arbori din specii alogene, invazive, insistența de a întreține monoculturi de gazon în loc de pajiști ori grădini comunitare, parcuri cu suprafețe sigilate, râuri îndiguite cu ziduri înalte, fără acces la apă sau mal, popularea parcurilor cu flori din specii alogene, de import, modificate genetic, fără polen, care nu produc semințe, apoi aplicarea de substanțe chimice careucid fauna locală de insecte, păsări, amfibieni etc., mineralizarea vechilor șanțuri înierbate de la marginea drumului, toaletarea excesivă și greșită a arborilor, care duce la uscarea lor, lemnul mort extras din parcuri și păduri periuirbane, frunzele introduse în saci toamna – și lista e deschisă.

Ce lipsesc în spațiul românesc sunt, în special, bune practici legate de procese deliberative pentru a încuraja renaturalizări și alte exemple de SBN de anvergură.

18. „Am conturat pe malul stâng trei alveole cu pari și fascine din nuiele. Acestea au rolul de a varia viteza apei și astfel să spele eventualele depuneri pe care le-ar aduce apa. Ele sunt construcții temporare, până ce cresc rădăcinile de arbori. Pe lângă acestea, variația vitezei apei și vârtejurile sunt medii preferate de viețuitoarele din apă. Astfel, facilităm creșterea biodiversității care contribuie și sunt un indicator pentru calitatea apei. Urmează să finalizăm malul stâng și să facem alveole asemănătoare și pe malul drept, care este mai abrupt. Astfel, domolim taluzul care e alunecat pe alocuri”, a precizat arhitectul Klaus Birthler, reprezentantul Asociației unDAverde, v. <https://www.zi-de-zi.ro/2023/03/15/lucrari-de-renaturare-la-canalul-morii/>.

Fig. 13. Parcul Tempelhofer. Sursa: BBC, 2022

O excepție este proiectul pentru renaturarea și amenajarea Parcului Est, încă în derulare, estimat la 150 de milioane de euro¹⁹, prin care Primăria Cluj a organizat un concurs internațional de proiecte bazat pe o temă de proiectare la care a contribuit societatea civilă cu o soluție de amenajare minim invazivă. Soluția propusă de activiști civici și specialiști ori rezidenți (în petiții și proteste anterioare concursului de proiecte, la zece ani de la lansarea campaniei SOS Parcul Est) a fost confirmată și de alți clujeni într-un chestionar digital la care au răspuns câteva sute de clujeni, opțiunile anterioare pentru dezvoltare imobiliară ori a unui aqua park devenind minoritare.

Pentru a înțelege importanța deliberărilor necesare în spațiul autohton, în care lipsesc metode participative în profunzime, merită amintit Parcul Tempelhofer. Parcul Tempelhofer din Berlin, pe locația fostului aeroport din zonă, este cel mai bun exemplu de participare și deliberare pentru Soluții Bazate pe Natură ca proces democratic, nu doar ca inginerie ecologică. Locația a devenit una dintre cele mai populare spații publice verzi din Berlin, în locul unei preconizate dezvoltări imobiliare, în urma unui referendum cetățenesc din 2014, coroborat cu întâlniri publice, forumuri, prezentări și consultări atât fizice, cât și pe o platformă digitală accesată de 68.000 de utilizatori, 2.500 dintre aceștia oferind și *input*. S-au răspândit și 7.000 de chestionare, s-au realizat și focus grupuri moderate astfel încât să participe grupuri dezavantajate. După închiderea aeroportului din

19. Peste o treime din sumă constă în exproprieri.

2008, 3.500 de cetățeni au răspuns la un chestionar legat de fostul aeroport în 2009, 2.000 de cetățeni au vizitat situl la un eveniment de tipul Casă Deschisă și au indicat cum ar dori să fie utilizată zona de *loisir*. Cetățenii au ales ca fosta pistă pentru aeronave să fie folosită pentru piste de biciclete și de alergare. Unele peluze au fost transformate în pașiști, altele în grădini comunitare ori zone de conservare a biodiversității. S-a creat mobilier urban imaginativ, din materiale naturale. Angajarea cetățenilor în procesul decizional de planificare urbană și management de ecosisteme este mai costisitoare decât versiunea tehnocratic-administrativă, presupune un nivel mai ridicat de încredere, dar presupune și flexibilitate în planificare (Ham și Klimmek 2017, 282-283). În continuare, clădirea nu e folosită, au existat și dispute legate de modalități de utilizare, dar spațiul public exterior nou creat este extrem de folosit.

RELEVANȚA STUDIILOR DE MEDIU ȘI DE BIODIVERSITATE INCLUSE ÎN PROIECTELE DE INFRASTRUCTURĂ

Experiența respondenților arată că rareori sunt relevante²⁰ studiile de mediu în proiecte mari de infrastructură. Impactul studiilor de mediu ține mai mult de etica specialiștilor decât de condițiile pe care le creează sistemul pentru respectarea concluziilor. Cum studiile de impact de mediu sunt plătite de beneficiar, fie privat, fie public, rezultatele sunt circumscrise intenției dezvoltatorului. Foarte adesea, dacă în arealul studiat nu există o arie naturală, concluziile lapidare atestă că nu există impact la adresa biodiversității²¹. Studiile de mediu adesea sunt realizate într-un „limbaj de lemn, cu *copy paste* din alte documente, nu transmit emoție” și nici cunoaștere în mod real²².

O altă problemă majoră este legată de profesionalizarea, autonomia și politizarea unor instituții avizatoare, care rareori verifică legalitatea autorizației de mediu sau a unor avize necesare pentru derularea unor proiecte de infrastructură. În sensul acesta, soluții posibile pentru impactul unor studii de mediu e să fie finanțate independent de beneficiarul investițiilor, așa cum state din Vestul Europei planifică în sistem public, nu doar reglementează, planuri de urbanism, și nu externalizează către investitor, ca în România, PUZ-uri.

20. „Ce, dom'le, pentru o broscuță să ocolim?” a fost reacția decidenților politici la propunerea entomologului UBB Laszlo Rakosy, care a recomandat într-un studiu de impact asupra mediului ca la o secțiune de autostradă să se ocolească o baltă (interviu personal 2023).

21. E cazul PUZ Carbochim, pe marginea Someșului, unde sunt rase 13 hectare de clădiri pentru un mall, sute de copaci sunt tăiați și sunt modificate prin PUZ malurile râului cu o parcare de 4.000 de locuri, în timp ce alte studii ce nu depind de dezvoltator arată importanța păstrării habitatelor de zăvoaie de-a lungul cursului Someșului Mic, în zona industrială a Chijului.

22. Eleonora Mircescu, Ecotop Oradea (interviu personal 2023).

„Conform legislației europene și, deci, autohtone, studiile de mediu și biodiversitate ar trebui să aibă un rol semnificativ în analiza de oportunitate a proiectelor de infrastructură urbană. Din păcate, metodele clasice de analiză cost-beneficiu (CBA) includ un bias enorm împotriva cuantificării beneficiilor biodiversității, a ecosistemelor, a elementelor naturale în general. Ca atare, și din inerția experienței anterioare, soluțiile gri ies mai întotdeauna drept soluțiile preferate de implementare. În zonele urbane, care sunt sub o presiune semnificativă datorită migrației populației dinspre rural, cât și sub provocările puse de schimbările climatice, tranziția către utilizarea de metode care combină echilibrat soluții albastre-verzi cu cele gri, care înclină semnificativ spre Soluțiile Bazate pe Natură, sunt singurele metode sustenabile care pot adresa multitudinea de provocări. Există deja exemple internaționale, precum *spațiu pentru râu* din Olanda, *orașele burete* din China, *inginerie cu natura* din SUA, care demonstrează posibilitățile tranziției către o nouă paradigmă. Betonarea, asfaltarea, impermeabilizarea fără limite a suprafețelor urbane nu mai este o modalitate acceptabilă de dezvoltare urbană, atât din punct de vedere economic, dar și din cel al biodiversității, al sănătății și al nivelului de trai” – Dan Rădulescu, Consultant independent/ Hidrotehnică, Protecția Calității Apei, Canalizări/ Apele Unite ale României.

CUM ARATĂ O ARIE NATURALĂ PROTEJATĂ ÎN ORAȘ?

Trei caracteristici principale ale unei arii naturale sunt:

1. accesul ușor, datorită apropierii de oraș, sau chiar în oraș, facilitat de alei pietonale până la aria protejată, recomandabil din materiale permeabile în preajma ariei, plus transport public pentru a ajunge la aria naturală urbană. Importanța „accesului pentru mai multe categorii sociale”, potrivit vicepreședintei RNU, Nicoleta Marin²³, trebuie văzut și din perspectiva veniturilor – o excursie cu clasa în natură, chiar și de o zi, în lipsa transportului public, ajungând pentru un elev la câteva sute de lei, ceea ce constituie o problemă pentru o familie cu doi adulți și doi copii care câștigă sub coșul minim pentru un trai decent (adică trei sferturi din România), estimat în 2023 la 10.000 de lei pe lună.
2. biodiversitatea derivată din amenajare minim invazivă, reversibilă, din coridoare ecologice pe cât posibil continue, care lasă alte zone fără poteci, cu

23. Interviu personal 2023.

pajiști perene ori poduri retractabile în perioada de cuibărit, plus realizarea de zone umede și inundabile care limitează accesul. Biodiversitatea devine posibilă și prin proiecte de renaturare și crearea de coridoare verzi²⁴, dar și prin menținerea și potențarea înverzirii unor proiecte majore de infrastructură gri care au redevenit verzi-albastre în decursul a câteva decenii și trebuie conservate ca atare, renunțând la practicile de decolmatare și tăiere a vegetației în albia râurilor ori lacurilor artificiale unde s-au format mici „delte”²⁵.

3. educația non-formală, care se realizează în aria naturală urbană, depinde nu doar de un plan bun de management, dar și de finanțări asumate din partea autorităților locale, care asigură custodia zonei printr-o structură dedicată la nivelul municipalității sau al instituțiilor create la nivel metropolitan, în parteneriat cu alte instituții publice și asociative: universități, școli, Agenția Națională pentru Mediu și Arie Protejate, institute de cercetare, Romsilva, companii de apă, Apele Române și ONG-uri de profil²⁶.

În ciuda unei protecții mai mari față de spațiile verzi clasice, caracteristicile ariei naturale urbane presupun coabitarea om-natură într-o măsură evident mai mare decât ariile naturale clasice. De aceea, „(1) o arie naturală nu trebuie să fie o *pedeapsă* pentru oraș (oamenii trebuie să poată să se deplaseze normal și coerent în cadrul țesutului urban); (2) protejarea biodiversității nu este sinonimă cu îndepărtarea totală a oamenilor; (3) ariile naturale sunt protejate împreună cu locuitorii, nu împotriva acestora”, subliniază peisagista Diana Culescu (interviu personal 2023).

„Nu e facil accesul în anumite cartiere la apă, cu excepția câtorva locuri de scaldă”, declară Andrei Acs (CAPDD Bihor), din cauza digurilor și a gardurilor la apă. Totuși, Crișul Repede la Oradea este unul dintre puținele excepții de râuri nebetonate complet în oraș mai mare, la Silvaș aflându-se unul dintre puținele locuri amenajate minim invaziv, cu acces la apă. Accesul oamenilor la maluri

24. Propuneri de renaturare au apărut cel mai des în București, legate de râul Dâmbovița, de Lacul Morii sau de salba de lacuri din nordul capitalei: „Sistematizarea prin betonare a cursului Dâmboviței este una dintre greșelile istorice pe care Bucureștiul trebuie să le repare pentru a deveni un oraș bun de trăit. Consider că Pădurea Băneasa și salba de lacuri din nordul capitalei trebuie puse în valoare și introduse în circuitul public cât mai rapid pentru a fi salvate de presiunea imobiliară” – Alex Oprea, Fundația Comunitară București, coordonator Platforma de mediu pentru București (interviu personal 2023).

25. Așa cum e Delta de lângă Insula de pe râul Jiu în Târgu Jiu, timpul a renaturat zeci de locuri similare în orașele României, v. Alin Ion, „Delta de pe Jiu, formată natural, pe lacul de acumulare de la Târgu Jiu. A devenit cuib pentru specii rare”, *adevarul.ro*, 17.09.2023, https://adevarul.ro/stiri-locale/targu-jiu/delta-de-pe-jiu-formata-natural-pe-lacul-de-2300625.html#gal=O457COpQs&gal_i=9&gal_fs=0 sau <https://www.facebook.com/NaturaTarguJiu/photos>.

26. Un exemplu de succes este Parcul Natural Văcărești, inițiativă a unui ONG, ulterior parcul fiind preluat în custodie de administrația primăriei. Schimbările legislative preconizate la OUG privind ariile naturale protejate marchează revenirea la custodii comune pentru a implica și partenerii civici.

Fig. 14. Plaja Silvaș, Oradea, Crișul Repede

naturale nu exclude propunerea de arie naturală de-a lungul Crișului Repede în Oradea și coabitarea oamenilor cu alte specii, mai ales că au revenit castorii și vidrele la râuri în mai multe orașe din țară – la Someș în Satu Mare, la Mureș în Arad, la Someșul Mic în Cluj etc.

CÂTEVA CONCLUZII PROVIZORII: OBSTACOLE ȘI OPORTUNITĂȚI ÎN CREAREA DE ARII NATURALE PROTEJATE ÎN ZONELE METROPOLITANE

Lipsa unor politici publice ecologice prin crearea unui cadru legislativ și a bugetării ulterioare, lipsa educației ecologice, uneori lipsa unor terenuri cu biodiversitate mare în orașe poluate, lipsa unor finanțări dedicate conservării și renaturalizării sunt obstacole în crearea și gestionarea unor arii naturale urbane ca ambasadori de Soluții Bazate pe Natură, unde, în afară de aria protejată în sine, să existe toată panoplia de SBN.

Planurile imobiliare private intră în contradicție cu dorința de a proteja bunuri comune. Nici PUG-urile nu sunt respectate în propunerile specialiștilor ori activiștilor de inele verzi, iar planurile urbanistice zonale sunt realizate de investitori privați. Nu există structuri metropolitane pentru a face funcționale arii naturale periurbane. Multe terenuri nu sunt cadastrate, altele nu au situația juridică

Fig. 15. Randare a proiectului câștigător de la Mamaia, concurs internațional de proiecte

clarificată. Destule terenuri pretabile ca arii naturale și coridoare verzi-albastre nu sunt proprietatea publică a UAT, ci a altor instituții refractare la eforturi de protejare și acces ecologic (ex.: Apele Române, Hidroelectrică, Romsilva, Companii de Apă cu zone protejate sanitare, Agenția Domeniilor Statului, SN Îmbunătățiri Funciare etc.)²⁷.

Sunt însă destule exemple pozitive care să inspire crearea de arii naturale urbane. Rezervația naturală Tâmpa din Brașov este arie protejată din perioada comunistă și atrage zeci de mii de turiști anual. Parcul Natural Văcărești e bine mediatizat în ultimul deceniu și e posibil să inspire soluții similare, având activități educative și de observare a naturii realizate atât de Administrația Parcului, dar și de Asociația Parcul Natural Văcărești. Parcul Est din Cluj e primul proiect major urban de renaturare de ordinul zecilor de milioane de euro. Aceste exemple nu conduc însă pe moment la o masă critică, la o turnură verde, sustenabilă de politici publice.

Oportunități de încurajare a urbanismului de calitate și de regândire a spațiului public există și prin apariția de concursuri internaționale – la Lacul Morii, în Mamaia, în zona metropolitană a Constanței, la Someș în faza inițială de intenție de proiectare, cu accent pe renaturare, cel puțin pe anumite porțiuni din proiecte, integrând Soluțiile Bazate pe Natură cu cele hibride. Cel mai recent exemplu de renaturare inclusă într-un proiect mai amplu de urbanism este legat de Mamaia, unde sunt recreate dune de nisip, revegetate, plus specii native de copaci, cu o „direcție dominantă a vântului dinspre plajă care dictează geometria amenajărilor peisagere și faptul că din start vegetația va crește cu 75% mai mică decât în mod

27. „Crearea de arii naturale protejate ar genera multe oportunități, căci mai ales pe suprafețe mari sau pe lungimi mari, prin interconectare, ar oferi în sau lângă oraș oportunități pentru care acum locuitorii fac deplasări de zeci de km pentru a se putea bucura de câteva ore în natură” – Radu Mititean, director executiv al Clubului de Cicloturism Napoca, organizație membră a Rețelei pentru Natură Urbană (interviu personal 2023).

normal, din cauza condițiilor climatice mai vitrege de pe plajă, în special din cauza vântului”, explică proiectantul Vlad Sebastian Rusu, câștigător al concursului de renaturare a plajei Mamaia²⁸ (interviu personal 2023).

Pentru ca SBN să fie eficiente, nu trebuie limitate la arii naturale urbane ori coridoare ecologice, chiar dacă acolo sunt, cel puțin momentan, începute. Din cauza monoculturilor în zone rurale și chimizării agriculturii, adesea există în unele zone urbane mai multă biodiversitate decât în ruralul unde agricultura s-a industrializat (Schilthuizen 2018; Gandy 2022). Trebuie mizat pe termen mediu și lung pe schimbări instituționale, legislative, de sistem: „Intervențiile la scară mică, limitate în timp și bazate pe proiecte-pilot, adesea nu reușesc să abordeze întreaga complexitate a provocărilor societale și rareori produc rezultatele așteptate de la SBN în materie de biodiversitate și bunăstare umană” (Meyer și Hessenberger 2022, 25). Ca scalarea²⁹ să funcționeze, e nevoie de un stat ecodezvoltationist și sunt necesare investiții publice majore (Dohotaru 2024), nu doar reglementarea mai bună a pieței, de aceea o soluție generică este de a finanța SBN prin taxe de mediu și o restructurare a programelor Administrației Fondului de Mediu și o redirișare masivă de fonduri spre acest tip de tehnici, care să fie preluate de operatori publici și privați, coroborat cu granturi și microgranturi pentru asociații și grupuri de inițiativă civică.

Last but not least, pentru ca schimbările sociale să se producă în scopul atenuării schimbărilor climatice, grupurile *glocale*, necesar interdisciplinare, de cercetare aplicată și *advocacy* pentru arii naturale urbane și Soluții Bazate pe Natură, trebuie efectiv să spună povești mai bune, mai puțin nișate, dincolo de mizele conservacioniste clasice: „Una dintre provocările cheie ale comunicării, dincolo de diviziunile disciplinare, este că, în cadrul disciplinelor, avem tendința de a ne construi mesajele ca adunări de fapte și metode care au sens pentru colegii noștri din disciplina noastră, dar au puțin sens pentru ceilalți. Adică sunt povești ineficiente. Crearea momentului pentru SBN necesită o comunicare eficientă, cu mult dincolo de granițele disciplinelor. Pentru aceasta, trebuie să spunem povești mai bune” (Lydon et al. 2017, 357-358).

O poveste mai bună poate fi chiar conceptul umbrelă de Soluții Bazate pe Natură, ca laborator de experimentare de senzații și de observații în aer liber, ca școală a democrației care implică mai multe specializări și pasiuni civice, ceea ce, la rândul său, generează și mai multe narațiuni prin care ne imaginăm orașe care nu sunt într-atât de poluate, aglomerate și generatoare de stres ca acum.

28. Autor principal: Studio 82 SRL și Vlad Sebastian Rusu Birou Individual de Arhitectură. Coautori: arh. Vlad Sebastian Rusu, arh. Octav Silviu Olănescu, arh. Andra Vlădoiu, arh. Andrada Pinte și arh. Petrică Măier-Drăgan. Colaboratori specialități: peis. Alexandru Mexi. V. <https://oar.archi/concursuri/oar/litoral-mamaia-constanta/galerie-proiecte/100-md1958-studio-82>.

29. Una dintre problemele pentru a face *mainstream* un astfel de curent ecodezvoltationist este că „date, măsurători și standarde lipsesc pentru SBN” (Brears 2022, 42).

- Braubach, Matthias, Andrey Egorov, Pierpaolo Mudu, Tanja Wolf, Catharine Ward Thompson, Marco Martuzzi. 2017. „Effects of Urban Green Space on Environmental Health, Equity and Resilience”. În Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn (coord.), *Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice*. Cham: Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_11.
- Brears, Robert C. 2020. *Nature-Based Solutions to 21st Century Challenges*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429294600>.
- Brears, Robert C. 2022. *Financing Nature-Based Solutions. Exploring Public, Private, and Blended Finance Models and Case Studies*. Londra: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-93325-8_1.
- Corvellec, Hervé, Alison Stowell, Nils Johansson. 2021. „Critiques of the circular economy”. *Journal of Industrial Ecology*, 26: 421–432. <https://doi.org/10.1111/jiec.13187>.
- Direcția Generală Mediu (Comisia Europeană). 2012. *Orientări privind cele mai bune practici în vederea limitării, atenuării sau compensării impermeabilizării solurilor*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene.
- Dohotaru, Adi. 2024. „Ecologie politică în spațiul românesc: în ce măsură e conștientizată urgența climatică?”. În Sorin Gog, Victoria Stoiciu (coord.), *Ce urmează după neoliberalism? Pentru un imaginar politic alternativ*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană. <http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/-3800.pdf>.
- Gandy, Matthew. 2022. *Natura Urbana: Ecological Constellations in Urban Space*. Cambridge: The MIT Press. 10.7551/mitpress/10658.001.0001.
- Haase, Annegret. 2017. „The Contribution of Nature-Based Solutions to Socially Inclusive Urban Development – Some Reflections from a Social-Environmental Perspective”. În Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn (coord.), *Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice*. Cham: Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_13.
- Ham, Chantal, Helen Klimmek. 2017. „Partnerships for Nature-Based Solutions in Urban Areas – Showcasing Successful Examples”. În Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn (coord.), *Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice*. Cham: Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_16.
- Ioja, Cristian. 2022. *Starea mediului în București. Raport de cercetare*, <https://platformademmediu.ro/cercetare/1>.
- Ioja, Cristian, Mihai-Răzvan Niță, Diana-Andreea Onose, Constantina-Alina Hossu, Denisa-Lavinia Badiu, Sorin Cheval, Ana-Maria Popa, Cristina-

- Gabriela Mitincu. 2019. *Soluții verzi pentru orașele din România*. București: Ars docendi.
- Kabisch, Nadja, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn. 2017. „Nature-Based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas – Linkages Between Science, Policy and Practice”. În Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn (coord.), *Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice*. Cham: Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_1.
- Kronenberg, Jakub, Tomasz Bergier, Karolina Maliszewska. 2017. „The Challenge of Innovation Diffusion: Nature-Based Solutions in Poland”. În Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler, Aletta Bonn (coord.), *Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice*. Cham: Springer Open. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5_17.
- Krystin Arneson, „Tempelhof: The single site that embodies Berlin”. <https://www.bbc.com/travel/article/20221031-tempelhof-the-single-site-that-embodies-berlin>. Accesat în 15.11.2023.
- Lydon, Patrick M., David Maddox, Robin Lasser, Baixo Ribeiro, Carla Vitantonio. 2023. „1+1=3: stories of imagination and the art of nature-based solutions”. *Elgar online*. <https://doi.org/10.4337/9781800376762.00027>.
- OECD. 2021. *Scaling up Nature-based Solutions to Tackle Water-related Climate Risks: Insights from Mexico and the United Kingdom*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/736638c8-en>.
- Pan, Haozhi, Jessica Page, Rui Shi, R. et al. 2023. „Contribution of prioritized urban nature-based solutions allocation to carbon neutrality”. *Nature Climate Change* 13: 862-870. <https://doi.org/10.1038/s41558-023-01737-x>.
- Planul de Acțiune Climatică Cluj-Napoca 2030. 2023. <https://files.primariacluj- napoca.ro/2023/07/26/Prezentare-Banca-Mondiala-Cluj-Climatic-Acti-on-Plan-CIIC-26-iulie-23-vf.pdf>.
- Schilthuizen, Menno. 2018. *Darwin Comes to Town: How the Urban Jungle Drives Evolution*. New York: Picador.
- Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Locuințelor. 2023. *Ghid de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022*. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/275559>.
- Meyer, Kristin, Daisy Hessenberger. 2022. *Prototype database of international Nature-based Solutions case studies: supplementary report to the CCICED special policy study on value assessment of Nature-based Solutions*. Gland: IUCN.

CĂTRE UN SISTEM DE PEISAJ METROPOLITAN ÎN VALEA SOMEȘULUI MIC

MIRCEA MUNTEANU

Clujul și zona sa metropolitană cunosc în prezent una dintre cele mai mari creșteri urbane din țară, în contextul integrării lor accelerate în economia globală și al performanței în absorbția fondurilor UE. Sectorul imobiliar este în plină expansiune, cu un impact semnificativ în teritoriu. Această creștere este dublată de o serie de ambiții administrative ale orașului: planurile sale i-au conferit „Eticheta misiunii UE pentru orașe inteligente și neutre din punct de vedere climatic până în 2030”. Se investește în spații publice, în transport public, în infrastructură de mobilitate ușoară, în extinderea suprafețelor de parcuri și chiar într-un viitor metrou. Cu toate acestea, în teren, impactul spațial al dezvoltării cotidiene este mai degrabă substandard, eclipsându-i pentru moment bunele intenții declarate.

Un răspuns la actualul conflict poate veni din zona metropolitană a orașului, teritoriul înconjurător în care orașul s-a așezat de-a lungul secolelor.

Analizând urmele mai mult sau mai puțin ascunse ale peisajului subiacent, se relevă un potențial sistem de parcuri și spații deschise la nivel metropolitan în valea Someșului Mic. Această rețea de spații verzi-albastre și sisteme ecologice având râul ca vector principal poate fi materializată printr-o punere în valoare atentă a urmelor peisajului. Astfel, ea ar putea contribui decisiv la realizarea ambițiilor declarate ale orașului, integrând provocări sociale și ecologice stringente. Prin măsuri de restaurare a naturii, întărirea rezilienței climatice și dezvoltarea infrastructurii ciclo-pietonale, rețeaua verde-albastră poate deveni coloana vertebrală care să ghideze moduri alternative de dezvoltare urbană, mai durabile din punct de vedere economic, ecologic și social.

Aflat într-un moment de cotitură în istoria sa, orașul trebuie să folosească cu înțelepciune ultima șansă de a-și valorifica potențialul teritorial metropolitan – înainte ca spațiul să fie consumat în totalitate. Orașul nu se mai poate dezvolta ignorându-și geografia, ci fiecare zonă nou construită sau transformată trebuie să readucă la suprafață structura de bază a peisajului, (re)conectând componentele ecosistemului verde-albastru.

Prezentul articol face parte dintr-o cercetare în curs, mai amplă, declanșată și prefigurată pe segmente de diferitele proiecte proprii din zona Clujului, proiecte concrete (Parcul Cetățuia, Parcul Est și Amenajarea coridorului verde-albastru al Someșului Mic între Gilău și Apahida) sau propuneri rămase la faza de concurs (Parcul Feroviarilor, Masterplan Sopor, Science Campus, Spitalul de copii sau Liceul Lucian Blaga), elaborate în ultimii ani împreună cu echipa Metapolis Architects și colaboratorii săi.

PRECEDENTE

Conceptul de rețea ecologică verde sau verde-albastră a început să fie din ce în ce mai răspândit în anii '70-'80 în contextul accelerării expansiunii (sub)urbane din primele decenii postbelice și al accentuării crizelor de mediu.

Chiar și înainte de această perioadă, au existat precursori ai unei astfel de gândiri sistemice a spațiilor deschise neconstruite, precum unele sisteme verzi-albastre de parcuri din secolul XIX, orașele grădină separate de spații și centuri verzi din prima parte a secolului XX sau componente ale urbanismului deschis promovat de Carta de la Atena. Totuși, acești precursori păstrau, în general, o abordare funcționalistă, centrată exclusiv pe om, și doar în mod excepțional integrau programatic componente ecosistemice.

La finalul anilor '60, pe fondul emergenței conștiinței impactului industrializării asupra mediului și a climei, peisagistul și urbanistul Ian McHarg publica *Design with Nature*, propunând o metodologie de proiectare urbană și teritorială ancorată în ecologie. Intervenția umană e gândită ca adaptare specifică la condițiile geografice, determinată intim de inventarierea minuțioasă a elementelor de climă, geologie, hidrologie, sol, vegetație și faună sălbatică (McHarg 1969).

Începând cu anii '70, o serie de inițiative instituționale au vizat îmbunătățirea protecției mediului pe baze științifice, precum Programul „Omul și Biosfera”, înființat de UNESCO în 1971, sau Convenția de la Bonn din 1979 privind conservarea și managementul speciilor de animale sălbatice migratoare (Benett și Wit 2001). S-au definit noi arii naturale protejate, din ce în ce mai des gândite ca parte a unor rețele ecologice, dar nu neapărat interconectate fizic și, în general, relativ departe de zonele urbane.

În anii '90, se accelerează diversificarea rețelelor ecologice la nivelul Uniunii Europene și, implicit, la nivelul statelor membre sau candidate. O parte din siturile Natura 2000 sunt definite în apropierea zonelor urbanizate sau chiar în orașe. Ce este caracteristic speciilor și habitatelor din aceste situri este că s-au menținut sau au apărut în co-existență cu activitățile umane. Totuși, având în vedere riscul de degradare, se impun planuri de management pentru asigurarea conservării biodiversității. În același timp, la nivelul planificării urbane și metropolitane, pe lângă transpunerea zonelor protejate în documentele de urbanism, în anumite cazuri

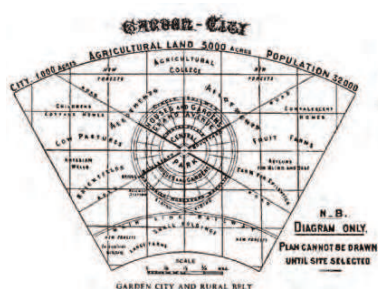

Fig. 1 (sus). Sistemul de parcuri Emerald Necklace, Boston, Frederick Law Olmsted, 1894

Fig. 2 (mijloc). Conceptul de orașe grădină, Ebenezer Howard, 1898

Fig. 3 (jos). Planul regional al orașului Copenhaga, ce dirija dezvoltarea în lungul unor coridoare de mobilitate intercalate cu zone neconstruite, 1947

Fig. 4. Sistemul verde-albastru din cadrul Masterplanului pentru Chandigarh, Le Corbusier, 1950

exemplare, începe să fie promovat conceptul de tramă verde-albastră cu valoare ecologică, cu o extindere mai mare decât strict zonele punctuale protejate.

În Germania, în cazul Parcului teritorial Emscher IBA, dezvoltat în perioada 1989-1999, rețeaua verde-albastră reconstituită a fost gândită ca o structură

Fig. 5. IBA Emscher Park, Germania, 1989-1999

spațială metropolitană strategică ce dirijează în mod integrat tranziția post-industrială a regiunii, pentru a asigura refacerea sa ecologică, economică și culturală.

În Franța, Parcul de la Deûle din aria metropolitană Lille, elaborat în 1995 pe baza unor intenții din 1968, a vizat restaurarea ecologică și interconectarea unor zone umede ce fuseseră ocupate de situri agricole și industriale în lungul râului Deûle, respectiv în zona de protecție a apei freatică utilizate pentru obținerea apei de consum urban.

Fig. 6. Parc de la Deûle, Lille, Franța, 1995

În anii 2000, trama verde-albastră ajunge să fie transpusă în lege în anumite țări precum Franța, unde rețelele ecologice urbane construite pe baze științifice devin obligatorii în procesul de planificare. Orașe precum Nantes, ca să luăm un exemplu dintre orașele înfrățite cu Clujul și de talie similară, au deja un istoric consistent de recuperare a unor situri degradate, strategice pentru interconectarea rețelei urbane verzi-albastre, dar și planuri în curs de implementare pentru extinderea ei.

Fig. 7. Planul de extindere a rețelei verzi-albastre din Zona Metropolitană Nantes, cu evidențierea subsistemelor componente. Este prevăzut un buget anual de 30 de milioane de euro pentru integrarea naturii în oraș și asigurarea unei proximități de maxim 300 m între fiecare locuință și unele din cele peste 100 de parcuri și zone verzi ale orașului (EEA 2023)

Fig. 8. Rețeaua verde-albastră Nantes. Detaliu cu zone de reconversie industrială: existent și propus. Pentru asigurarea unui acces echitabil social la noile spații verzi, în zonele de restructurare urbană reglementările locale impun ca 56% din locuințele noi să fie publice și sociale (EEA 2023)

Noile rețele verzi-albastre deserveșc nevoi umane de acces la natură, recreere, joacă, sport, mobilitate ciclo-pietonală, dar în același timp adresează provocări urbane legate de inundații, secetă, asigurarea apei pentru consum, reducerea efectului de insulă de căldură, stabilizarea versanților și, bineînțeles, prezervarea, restaurarea și amplificarea habitatelor naturale. Mai mult, fiind integrate în mecanismele de planificare, ele structurează și sunt susținute de marile proiecte de dezvoltare și renovare urbană ale orașului.

Fig. 9. Bordeaux: proiect pentru transformarea unor situri poluate de pe malul drept al râului, pe baza unui sistem adaptiv de spații verzi ce se încadrează în ansamblul mai larg urban definit printr-o Cartă de Peisaj a orașului (2005, arh. peis. Michel Desvigne)

În ultimii ani, conceptul de Soluții Bazate pe Natură este integrat de asemenea în politicile și ghidurile de planificare urbană de la nivel european și național, creând premisele pentru prioritizarea mizei ecologice în cadrul rețelelor verzi-albastre. În România, *Ghidul de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022* scoate în evidență importanța amenajării de spații verzi conectate în rețea în mod special (Ordin 2222/ 2023).

ROLUL SPAȚIILOR DESCHISE CLUJENE ȘI RELAȚIA LOR CU MEDIUL ÎNCONJURĂTOR

Pentru a înțelege unde se situează Clujul din perspectiva identificării și implementării unei rețele verzi-albastre ecologice, este necesară o scurtă istorie a evoluției spațiilor sale publice, a parcurilor și spațiilor deschise în general, din perspectiva relației lor cu mediul înconjurător.

De-a lungul prezenței umane în zona Clujului, contextul natural a fost un factor determinant, prin faptul că așezarea s-a realizat strategic pe malul Someșului Mic, la interfața dintre peisajul montan și cel de podiș, într-un loc închis înconjurat de dealuri, ce a dat ulterior și numele localității, *chusal/ clausa* însemnând „închis” în latină (Pascu 1974).

Spațiile publice majore ale orașului au fost inițial generate de această poziție geografică, fiind locuri de desfășurare a schimburilor de produse între munte și și

Fig. 10. Elemente identitare definitorii ale așezării. Geografia sa și diversitatea de spații deschise strâns legate de logica peisajului: râul se bucură de spații generoase necesare variațiilor mari de debit pentru a feri orașul de inundații, iar versanții expuși alunecărilor de teren sunt împăduriți sau plantați cu livezi sau vii. Tablou de Joris Hoefnagel, după Egidius van der Rye, 1617

Către un sistem de peisaj metropolitan în valea Someșului Mic

Fig. 11. Elemente identitare definitorii ale așezării: tablou de Franz Jaschke, 1823

podii: piețe în interiorul cetății sau târguri de animale în afara cetății (precum cel de pe amplasamentul Parcului Feroviarilor de mai târziu). Peisajele culturale productive ce au evoluat în jur – livezile, viile, pășunile, terenurile agricole și pădurile orașului, structurate de bucolica vale a Someșului Mic și de afluenții săi – au devenit și ele spații deschise identitare ale orașului.

Dezvoltarea era puternic ancorată în logica peisajului până în secolul XIX: râului i s-a păstrat spațiul generos necesar variațiilor mari de debit pentru a feri orașul de inundații, iar versanții expuși alunecărilor de teren au rămas împăduriți sau plantați cu livezi sau vii.

Fig. 12. Vedere de pe Cetățuia spre vest în lungul văii Someșului meandrat, Veress Ferenc, 1859

Primul spațiu public cu rol de parc al orașului a apărut în secolul al XIX-lea, urmând tendințe similare din Occident, ca un răspuns de evadare la provocările urbanizării și industrializării. Amenajarea adresa nevoi de recreere, de socializare și de (re)definire a unei identități civice, punând un accent puternic pe componenta estetică. Fiind amplasat în zona inundabilă a Someșului, realizarea parcului a presupus sistematizarea unor meandre și desecarea unor zone. În același timp, parcul era gândit inițial în legătură cu peisajul râului, având o relație nemijlocită cu

Fig. 13-14. Planul inițial al primului parc al orașului, elaborat de Hermann Sámuel în 1840, în care domină rolul estetizant și funcțiunea de promenadă. (Fekete 2004) (sus)
Extras din a doua ridicare topografică militară habsburgică (1853-1858), cu evidențierea brațelor Someșului păstrate inițial, ce delimitează la est Parcul Central pe o insulă între ele, respectiv la vest amplasamentul viitorul Parc Sportiv pe o altă insulă (jos)

acesta și integrând un lac și o parte din brațele secundare în mijlocul său pentru a compensa desecările. Structura liniară a parcului, dominată de axul median pe care circulau și vehicule, accentua funcțiunea de promenadă, dar și de tranzit. În secolul XX, coabitarea între pietoni și vehicule a devenit din ce în ce mai problematică, motiv pentru care în anii '60 s-a realizat o arteră carosabilă continuă pe malul drept al Someșului, de la stadion la Teatru Maghiar, inclusiv pentru a elimina traficul vehicular din axul parcului (Ciortea 1927; m.t. 1960). Ruptura netă între parc și râu se păstrează și astăzi, în așteptarea eliminării traficului auto și de pe acest sector. În ceea ce privește apa din parc, până în anii '60 s-au eliminat treptat o mare parte din vechile brațe ale Someșului, păstrându-se doar Canalul Morii pe traseul actual.

În prima jumătate a secolului XX, noile parcuri au mutat accentul pe sănătate și igienă publică, sport și bunăstare pentru publicul larg. Reprezentativ a fost Parcul Sportiv, inițiat de profesorul Iuliu Hațieganu, care continua logica amplasării spațiilor publice pe malul râului. Totodată, relația cu Someșul era în continuare una de domesticire și regularizare a văii, prin îndiguire și realizare de praguri pentru obținerea unor suprafețe mai ample de apă și creșterea debitului minim în aval, respectiv prin eliminare a unor brațe și canale pentru obținerea de terenuri pentru alte utilizări.

Fig. 15. Amenajarea Parcului Sportiv din anii '30 propune o gamă nouă de funcțiuni de parc, sportive și de igienă publică. Amplasat între brațele Someșului, proiectul continuă abordarea de regularizare a meandrelor, valorizând totodată proximitatea apei (Marcus 1958)

O nouă funcțiune, cea științifică, a fost adăugată parcurilor publice clujene odată cu dezvoltarea Grădinii Botanice pe versantul Hajongard din sudul orașului, incluzând și o parte din Pârâul Țiganilor și afluenții săi. Amenajarea s-a făcut cu o sensibilitate ridicată față de topografie și față de cursurile de apă, ce au fost folosite ca elemente majore în structura peisajeră a grădinii.

În ceea ce privește dezvoltarea generală a orașului în această perioadă, pe măsură ce expansiunea teritorială pune presiune pe mediul înconjurător, ajungând în zone cu dinamică naturală ridicată (lunca inundabilă, versanții instabili), apar și conflicte spațiale. Odată cu ele, crește implicit și presiunea publică pentru înlăturarea sau regularizarea elementelor de mediu.

Cazul aeroportului este și el emblematic: amplasat în lunca inundabilă, nu poate funcționa fără intervenții majore asupra râului. Încă din anii '30 se fac

Fig. 16. Grădina Botanică amenajată în strânsă relație cu topografia și apa, pe versantul Hajongard și incluzând Pârâul Țiganilor (Marcus 1958)

Fig. 17. Alunecări de blocuri de piatră peste casele informale de pe versantul Cetățuia în 1918, cauzate de extinderea informală a orașului în zone cu dinamică naturală ridicată (versanți instabili, luncă inundabilă)

Fig. 18 (sus). Aerodromul în 1939 lângă cursul încă natural al Someșului (<https://www.facebook.com/groups/1285649678148929/>)

Fig. 19 (stânga). Extras din ridicarea topografică din 1941 în zona Someșeni, cu evidențierea conflictului dintre aerodrom și cursul meandrat al râului și zonele umede adiacente

presiuni, așadar, pentru „regularea” cursului Someșului în zonă: „Dacă prefectura județului s-ar gândi într-o zi să sacrifice ceva și pentru grupul de aviație, ar trebui să se gândească la cursul Someșului, care periclitează teritoriul aerodromului. Apele venind mari, rup malul. În primăvară apele mari ale Someșului au inundat aproape în întregime terenul aerodromului. [...] Iată de ce se impune regularea imediată a cursului Someșului în dreptul grupului de aviație” (Gociman 1932).

În timpul socialismului, noile parcuri și rețele de spații verzi au devenit ingrediente importante în planificarea urbană etatistă. Parcurile încorporate în noile cartiere de locuințe și complexe studențești realizate în anii '60 și '70 au abordat în continuare nevoile de sănătate publică, sport de masă și recreere, dar un accent suplimentar a fost pus și pe crearea unui sistem verde în rețea. Structura complexului studențesc Hașdeu, a cartierului Gheorgheni sau a primei etape a cartierului Grigorescu, din apropierea râului, demonstrează o sensibilitate ridicată în raport cu geografia în care erau amplasate, chiar dacă în detaliu amenajările peisagere nu aveau obiective ecologice, ci mai degrabă estetice și funcționale pentru utilizările umane.

În proiectul inițial al cartierului Grigorescu, din 1961, structura urbană avea o relație deschisă cu Someșul, pe de o parte, și cu dealul Hoia, pe de alta. Albia râului a fost reconfigurată și sistematizată, construindu-se stăvilărlar de la podul Garibaldi pentru a asigura un luciu de apă mai mare între parcul sportiv și cartier.

Fig. 20. Complexul studențesc Hașdeu, ce continua structura deschisă, pavilionară a clinicii (Salvanu et al. 1962)

Fig. 21 (stânga). Proiectul inițial al cartierului Grigorescu din 1961 (Mitrea 2016)

Fig. 22 (dreapta). Maluri reconfigurate în zona oglinzii de apă din amonte de podul și stâvilărilor Garibaldi în anii '60 (bjc.ro)

Cartierul Gheorgheni, început în 1964, a fost amplasat pe o terasă topografică mai ridicată, lăsând spațiu generos spre sud și est peisajului văii Becașului, afluent al Someșului, și luncii Someșului spre nord și est. Dotări publice (școli, grădinițe, dispensare) au fost amplasate la interfața dintre cartier și acest peisaj mai larg al văilor, gândit ca un viitor mare parc, Parcul Est, unde apa juca un rol fundamental. În realizarea Parcului Est s-a investit treptat pe parcursul anilor '70 și '80, cu amenajarea lacurilor, a terenurilor sportive diverse, a patinoarului, a „Casei Tineretului”, a cartodromului și a amenajărilor peisajere dintre ele. Ulterior, parcul a suferit însă degradări majore, fiind ocupat de centrul comercial și de dezvoltările imobiliare adiacente. O nouă șansă i se oferă prin proiectul actual de Parc Est, promovat de administrație, în care punem în valoare zona umedă a arealului și rețesem o parte din legăturile trunchiate ale rețelei verzi-albastre.

Fig. 23 (stânga). Planul cartierului Gheorgheni din 1964, cu complexele I și II înconjurare de un amplu Parc Est, precum și dotările publice amplasate în proximitate (Mitrea 2016)

Fig. 24 (dreapta). Parcul Est în 1988 în zona lacului Gheorgheni (Arhiva Minerva)

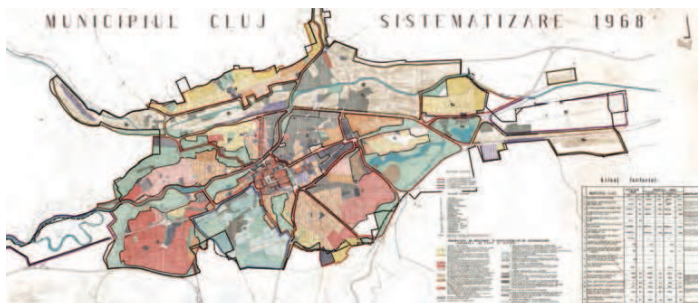

Fig. 25. Schița de sistematizare din 1968 prevedea un amplu sistem de spații verzi, structurat de o serie de coridoare verzi-albastre continue: culmea împădurită Hoia-Cetățuia, valea Someșului (generoasă în zona de vest, dar cu întreruperi în nord-est), valea Gârbăului și legătura cu pădurea Făget, valea Popii, valea Țiganilor I, cu grădina botanică integrată într-o amplă zonă de campusuri universitare pe versantul actualului cartier Zorilor, valea Becașului cu parcul Detunata, parcul Est, lacurile Gheorgheni și băile Someșeni

Rețeaua la nivelul întregului oraș se cristalizează în *Schița de sistematizare* din anul 1968, ce definește un sistem de spații verzi-albastre compus dintr-o serie de sub-sisteme: culoarul Someșului, culoare aferente afluenților Gârbău, Popii, Țiganilor, Becaș și Nadăș, versanții coamei Hoia-Cetățuia, liziera pădurii Făget și a livezilor din sud. Cu excepția notabilă a unor segmente ale Someșului și Nadășului din zonele industriale, sub-sistemele erau definite ca spații cu lățimi foarte consistente, continue și mai ales interconectate.

Conștiința impactului urbanizării și industrializării asupra mediului și idei precum cele promovate de Programul UNESCO „Omul și Biosfera” au ajuns în acești ani și în România. Acestea variau, de la promovarea principiilor generale de restabilire a „unui echilibru constructiv al relațiilor dintre om și biosferă, din care omul face parte ca prieten, și nu ca predator” (Milcu 1971) la dezbateri mai profunde despre posibilele răspunsuri alternative la criza ecologică, precum cea ocazionată de formularea pentru prima dată a conceptului de ecologie profundă (*deep ecology*, Næss 1972) la cea de-a III-a Conferință mondială de cercetare a viitorului de la București. La momentul respectiv, paradigma participanților la conferință, inclusiv cei români, era mai degrabă aliniată cu viziunea tehnocratic-ingenierască denumită de Næss ecologie superficială (Anker 2008).

Câțiva ani mai târziu, putem identifica ecouri și în mediul profesional local al arhitecților. În martie 1978, subcomisia „Om-Biosferă” a filialei Cluj-Napoca a Academiei organiza un simpozion „dedicat perspectivei asupra orașului și ambianței umane”, cu participarea largă a membrilor Uniunii Arhitecților (Celac 1978).

În cadrul Administrației Parcurilor și Străzilor Cluj, ing. Mircea Micu dezvoltă de asemenea o viziune pentru o rețea de spații verzi „sub formă de pană, orientată de la exterior spre interior”, arătând în plus, cel puțin la nivel conceptual, o sensibilitate și pentru componenta ecologică și specificitatea și diversitatea fiecărui peisaj. Din păcate, însă, în practică, deși spațiile verzi urmau să crească cantitativ, o parte din conexiunile necesare sistemului erau deja în curs de anulare de densificările din cartiere și expandarea zonele de producție fără asigurarea coridoarelor verzi.

Fig. 26. Propunere de organizare a sistemului de spații verzi din zona preorășenească a municipiului Cluj (Micu 1975). Se prefigurează un posibil inel verde metropolitan, însă lipsesc legăturile dintre componentele sistemului

Analizând impactul spațial al dezvoltării orașului din a doua parte a anilor '70 până în 1989, putem spune că ideea de rețea verde ecologică a rămas totuși marginală. Densificarea cu orice preț a cartierelor s-a făcut sacrificând spațiile urbane deschise,

Fig. 27. Meandrele Someșului în 1814 pe teritoriul actual al zonei industriale (maps.hungaricana.hu/MOLTerkeptar/31970)

Fig. 28 (sus). Zona industrială CUG în construcție în anul 1986, cu vegetația din lungul Someșului eliminată aproape în întregime și cursul apei regularizat (Arhiva Minerva)

Fig. 29 (stânga). Podul pietonal de la str. Fabricii de Zahăr în anul 1972, cu lucrările de apărare de mal (Arhiva Minerva)

sau construind în zone inundabile și reducând la minim spațiile văilor. Pentru cursurile de apă, aceasta însemna creșterea vitezei de curgere și, implicit, a eroziunii, ceea ce impunea într-un cerc vicios măsuri de consolidare a albiei din ce în ce mai gri.

Pe de altă parte, spațiile publice deschise care se realizau în noile cartiere aveau preponderent rol infrastructural, dublat doar de cel coregrafic, de scenă pentru organizarea de manifestări și proiectare a puerii.

Fig. 30. Piața Mărăști. Macheta proiectului în revista *Arhitectura*, nr. 1/ 1979

Fig. 31. Pădurea Făget, parte dintr-un inel verde de destinații de recreere în natură (clujcultural.ro)

Oferta insuficientă de spații verzi din cadrul noilor cartiere densificate a accentuat transformarea pădurilor și livezilor din vecinătatea orașului în destinații predilecte de recreere.

În paralel cu evoluțiile de la nivel urban, la o scară mai mare, întregul teritoriul național și resursele sale naturale erau supuse unei planificări și manipulări cuprinzătoare, cu un accent deosebit pe ingineria apei. Lucrările hidroenergetice de pe Valea Someșului Mic și a afluenților săi sunt reprezentative în acest sens. În zona metropolitană a orașului, anii '80 au fost în particular activi, cu construirea barajelor Gilău II, Florești I și Florești II, a canalului aferent, respectiv a micro-hidrocentralei și a barajului din Cluj.

Fig. 32. Lacul de acumulare și centrala hidroelectrică Florești II: șantierul din 1985 (arhiva Minerva) și situația actuală

Către un sistem de peisaj metropolitan în valea Someșului Mic

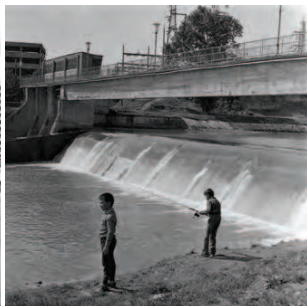

Fig. 33 (sus). Centrala hidroelectrică Gilău II: șantierul din 1985 (stânga) (arhiva Minerva) și situația actuală (dreapta)

Fig. 34 (jos, stânga). Lucrările de îndiguire din amonte de microhidrocentrala Cluj, 1984 (Arhiva Minerva)

Fig. 35 (jos, dreapta). Microhidrocentrala Cluj, 1984 (Arhiva Minerva)

Așadar, până în 1989, atât gestiunea spațiilor deschise din interiorul orașului, cât și a celor peri-urbane au rămas în mare măsură tributare unei logici de cucerire a naturii.

În ciuda degradării condițiilor ce au favorizat dezvoltarea spațiilor verzi în anii '60 și '70, arhitectul Vasile Mitrea a continuat să promoveze un plan pentru un veritabil sistem de spații verzi în anii '80 și '90. Planul accentua importanța interconectării rețelei structurate în „subsisteme”. Regăsim pe de o parte subsistemele consacrate încă din schița de sistematizare din 1968: Hoia-Cetățuia, Făget-valea Gârbău, culoarul Someșului de la Calvaria până la Opera Maghiară și valea Becașului-Parcul Est. Pe de altă parte, limitărilor spațiale din zona industrială, unde cursul Someșului era strangulat, li s-a căutat un răspuns în amplificarea Văii Chintenilor ca un subsistem cheie în nordul orașului, respectiv

conectarea Văii Becașului, a Parcului Est și a Băilor Someșeni cu Someșul prin extinderea acestui subsistem denumit „Lacuri” în aval pe Becaș și Someș până la nord de aeroport.

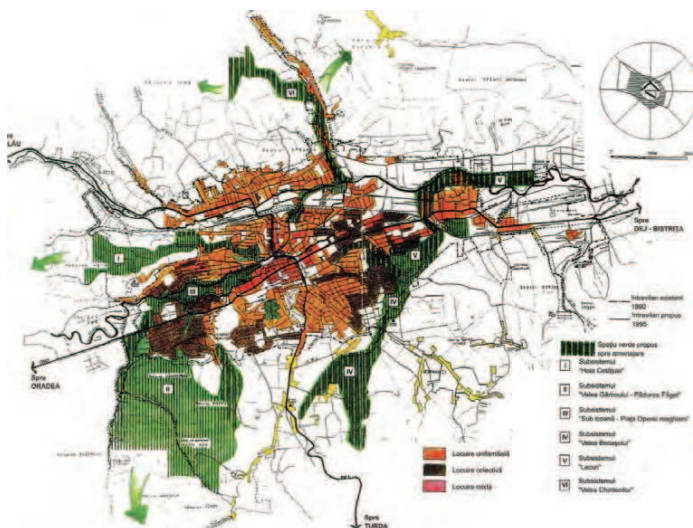

Fig. 36. Propunere sistem de spații verzi structurată pe subsisteme ce urmăresc văile și pădurile majore (Mitrea 1995):

I. Hoia-Cetățuia

II. Pădurea Făget cu Valea Gârbăului și Parcul Colina la vest, respectiv Valea Popii la est

III. Someșul în vest, cu Parcul Central, Parcul Sportiv, Canalul Morii și pârâul Calvaria

IV. Valea Becașului în amonte de Parcul Detunata, pe ambele brațe ale pârâului

V. Valea Becașului și Parcul Est cu lacurile Gheorgheni, Băile Someșeni și zona amplă de la vărsarea în Someș la est

VI. Valea Chinteniilor, inclusiv zona mediană a Someșului, de la Parcul Feroviarilor la Baza Clujana

După căderea comunismului, orașul s-a extins într-o manieră de-reglementată, invadând spațiile deschise – inclusiv spații publice și parcuri existente. Dincolo de limitele sale, fostele sate au devenit aglomerări suburbane uneori masive (precum Florești), alteori difuze (precum Borhanci), lipsite de spații publice sau dotări. Consumul și degradarea teritorială s-au extins astfel în văile și pe versanții conservați anterior.

Fig. 37 (sus). Degradarea luncii inundabile prin extinderea dereglementată a construcțiilor în zona Florești

Fig. 38 (jos). Revenirea vegetației pe cursul natural al Someșului între Florești și Gilău, în paralel cu degradarea accentuată a luncii inundabile prin exploatări ilegale de balast și depozități de deșeuri

Lucrările de sistematizare a văilor au continuat în anii 2000 în același spirit, sub presiunea extragerii din zona inundabilă de terenuri productive imobiliar sau agricol, sau pentru infrastructuri majore, precum aeroportul.

Totodată, anumite sectoare regularizate anterior, precum cel din zona industrială, au fost treptat renaturate prin revenirea spontană a vegetației, constituindu-se în peisaje hibride, cu habitate valoroase dezvoltate peste infrastructura antropică.

Fig. 39 (sus). Continuarea lucrărilor de regularizare a Someșului în Apahida, completate de etalarea pe orizontală cu hale de producție și suprafețe sigilate vaste în fosta luncă inundabilă

Fig. 40 (jos). Revenirea habitatului de zăvoi peste lucrările de regularizare a Someșului din zona industrială

Pe măsura extinderii urbane în lunca inundabilă, a siglării solului pe suprafețe din ce în ce mai ample și fără asigurarea unor soluții de retenție a apei în sol, soluțiile de gestiune a apei pluviale și cele de apărare împotriva inundațiilor dezvoltate în ultimul secol se dovedesc insuficiente pentru protecția orașului. În plus, accentuarea schimbărilor climatice aduce cu sine agravarea evenimentelor meteorologice extreme. Simulările curente de inundabilitate fluvială și pluvială în scenariul cel mai defavorabil relevă deja o imagine dramatică pentru părți mari din aria metropolitană. În cazul zonei industriale, de exemplu, aproape întreaga suprafață este afectată.

Fig. 41 (sus). În scenariul defavorabil inundațiile afectează o arie majoră din zona metropolitană (inundatii.ro)

Fig. 42 (jos). Inundații recente în urma ocupării luncii inundabile, a sigilării solului și în lipsa soluțiilor de retenție în amonte

Mai mult, pe versanții colinelor din jurul Clujului există provocarea suplimentară a instabilității terenului și a creșterii riscurilor de alunecări odată cu extinderea infrastructurii și a construcțiilor. Dacă luăm în calcul și presiunea imobiliară crescândă și expansiunea teritorială aferentă preconizată în lungul noilor infrastructuri și în documentațiile de urbanism de la nivelul fiecărei localități, viitorul zonei metropolitane pare periclitat.

În acest context, dirijarea dezvoltării urbane într-un mod sustenabil, cu riscuri de mediu atenuate semnificativ, nu mai este posibilă decât printr-o schimbare de paradigmă, o planificare integrată reală, ce rețese un sistem ecologic rezilient de spații verzi-albastre libere de construcții, realizate și întreținute prin Soluții Bazate pe Natură. În cadrul sistemului verde-albastru metropolitan, nu orice spațiu liber potențial ar avea aceeași valoare adăugată. Ea depinde de poziția specifică

Fig. 43. Alunecări de teren recente în zona Clujului în urma extinderii infrastructurilor și a construcțiilor peste areale expuse la riscuri geomorfologice (Pro Infrastructura, 2021)

a spațiului liber în cadrul ansamblului, raportat la rețeaua de bază formată din Someș, afluenții săi și sistemul de păduri, livezi și pajiști de pe coline, respectiv de conectarea sa la rețea. Un spațiu verde izolat între construcții sau infrastructuri nu va avea aceeași valoare ca un spațiu echivalent conectat direct la sistemul metropolitan.

URME ALE PEISAJULUI SUBIACENT CLUJEAN DIN VALEA SOMEȘULUI MIC

Pentru identificarea componentelor strategice ale sistemului de spații verzi-albastre metropolitan (structura de bază a peisajului), este utilă metodologia ancorată în ecologie inițiată de McHarg, prin inventarierea dinamicii geografice, de climă, geologie, hidrologie, sol, vegetație și faună sălbatică. Finalitatea acestei evidențieri a logicii naturale este formularea de soluții concrete spațiale pentru o rețea verde-albăstră fundamentală pentru o urbanizare rezilientă, integrată peisajului.

Râul Someșul Mic, ca vector principal al peisajului metropolitan, prezintă o mare diversitate de sectoare distincte între Gilău și Apahida, determinate de condiții geologice variate întâlnite pe cei 40 de km lungime și 130 de m diferență de nivel. Analiza geomorfologică detaliată evidențiază 23 de tronsoane distincte în relație cu materialul patului de albie și al malurilor, cu gradul de incizie, cu panta, cu raportul lățime/ adâncime și cu sinuozitatea. Caracteristicile fiecărui tronson sunt mai lizibile pe hărțile istorice, dar ele ies în evidență și la o analiză mai atentă a hărților de inundabilitate.

Fig. 44: A doua ridicare topografică militară habsburgică (1853-1858) scoate în evidență câteva componente esențiale ale peisajului din jurul Clujului, ce pot fi structurate în trei categorii lizibile din amonte, de pe culmile dealurilor, spre aval la nivelul Someșului:

I. În partea superioară și pe versanții colinelor, se disting: a. pădurile de pe dealurile sud-sud-vestice și nord-nord-vestice, b. livezile și viile de pe versanții malului stâng al Someșului și din sudul orașului, și c. fânațele din nord-est.

II. Afluenții Someșului Mic, cu izvoarele în pădurile, livezile și fânațele de mai sus, prezintă identități diverse în funcție de specificul bazinal al fiecăruia: Căpușul, Nadășul, Chinteniilor, V. Caldă și V. Feiurdei pe mal stâng, respectiv Feneșul, Ciorgăului, Pe Vale, Gârbăul, V. Popii, Țiganilor, Becășul, Murători, Zăpodie și Mărăloiu pe mal drept.

III. Valea Someșului Mic este însuși elementul structurant principal. În tranziția de la zona montană la cea de podiș, ea prezintă ample zone umede în lunca inundabilă. Așezările compacte înconjurate de grădini sunt amplasate în vecinătatea râului, dar pe terasele superioare, neinundabile

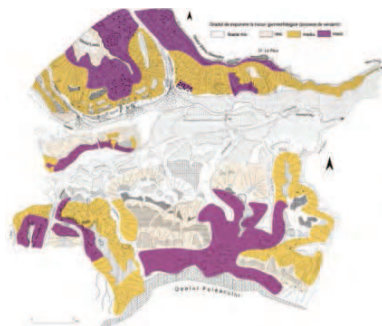

Fig. 45. Expunere la riscuri geomorfologice (Szilard 2011). Peisajul este determinat în primă instanță de geologie, în care Someșul și afluenții au săpat relieful actual. O analiză a formării sale în zona Clujului relevă amploarea riscurilor de alunecări de teren, în particular pe versantul sudic Hoia-Cetățuia, pe dealurile nordice Lomb, Sfântu Gheorghe și La Pipa, pe versanții văilor din sud, Gârbăului, Popii și părțile din amonte din văile Becăș, Murători și Zăpodie

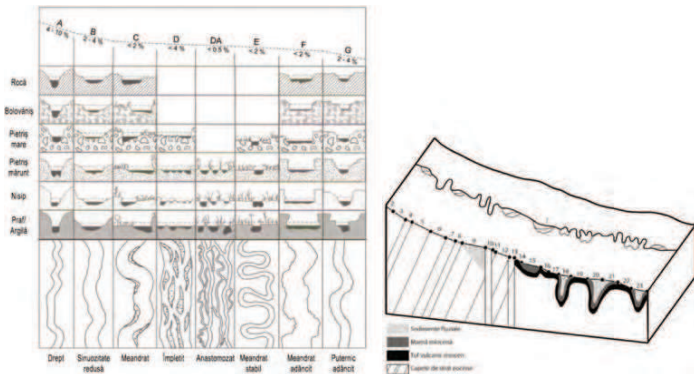

Fig. 46 (sus). Degradarea pădurilor majore din zona Clujului în perioada 2000-2019 (cu roșu zone despădurite). Există o corelație parțială între zonele cu risc de alunecări și zonele păstrate împădurite, însă areale importante expuse alunecărilor nu mai au acoperire cu păduri. Rețeaua forestieră se prezintă fragmentată, cu tendință de degradare datorită proiectelor de infrastructură preconizate. Rezoluția hărții evidențiază doar suprafețele ample împădurite, nu și pădurile galerie din lungul văilor, supuse de asemenea presiunilor de degradare (egas-consulting.github.io/forests) Fig. 47 (jos). Tipuri de albie (Rosgen, 1994) și modelul simplificat al Someșului Mic între Gilău și Apahida în raport cu condițiile geologice locale diverse, cu o schimbare marcantă în dreptul faliei Cetățuii (Feier, 2010)

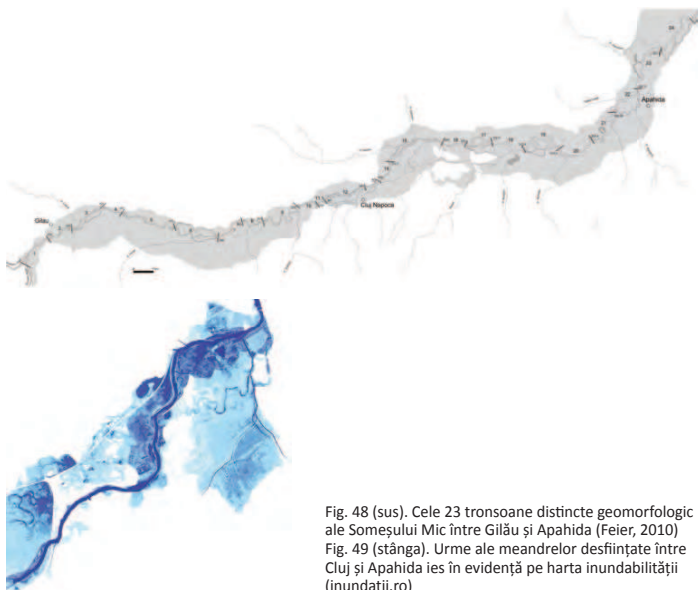

Fig. 48 (sus). Cele 23 tronsoane distincte geomorfologic ale Someșului Mic între Gilău și Apahida (Feier, 2010)
Fig. 49 (stânga). Urme ale meandrelor desființate între Cluj și Apahida ies în evidență pe harta inundabilității (inundații.ro)

Un instrument esențial pentru evidențierea structurii de bază a peisajului, a potențialului său, dar și a provocărilor specifice fiecărei subzone este cartarea secvențială istorică, folosind ridicările topografice din secolele XVIII, XIX și XX, precum și ortofotografiile satelitare din ultimele decenii.

Sunt evidențiate în continuare în detaliu dinamici ale peisajului în trei areale reprezentative adiacente văii Someșului Mic între Gilău și Apahida:

1. La est, între Someșeni și Apahida;
2. În nordul și estul Clujului, între centrul istoric al orașului și Someșeni;
3. La vest, între Gilău și Florești.

Pentru o lectură comparativă mai facilă, hărțile istorice și ortofotografiile satelitare au fost redesenate folosind un set simplificat de simboluri, conform legendei de pe pagina următoare. În paralel, sunt păstrate hărțile sursă, utile lecturii aprofundate.

În urma cartării secvențiale, se pot identifica dinamici recurente în toate zonele detaliate, precum îndreptarea cursurilor de apă, eliminarea meandrelor și a brațelor secundare, restrângerea zonelor umede, a zăvoaielor și a pădurilor, pe măsura extinderii și sistematizării terenurilor agricole într-o primă fază, respectiv a infrastructurii și urbanizării în ultimul secol.

Fig. 50. Legendă cartări secvențiale

1700-1770

Prima delimitare topografică a teritoriului Mădărașului

1853-1870

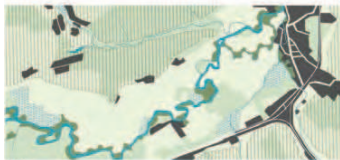
A doua delimitare topografică a teritoriului Mădărașului

1870-1887

A treia delimitare topografică a teritoriului Mădărașului

1941

Delimitarea topografică (1941)

2024

<https://maps.here.com/>

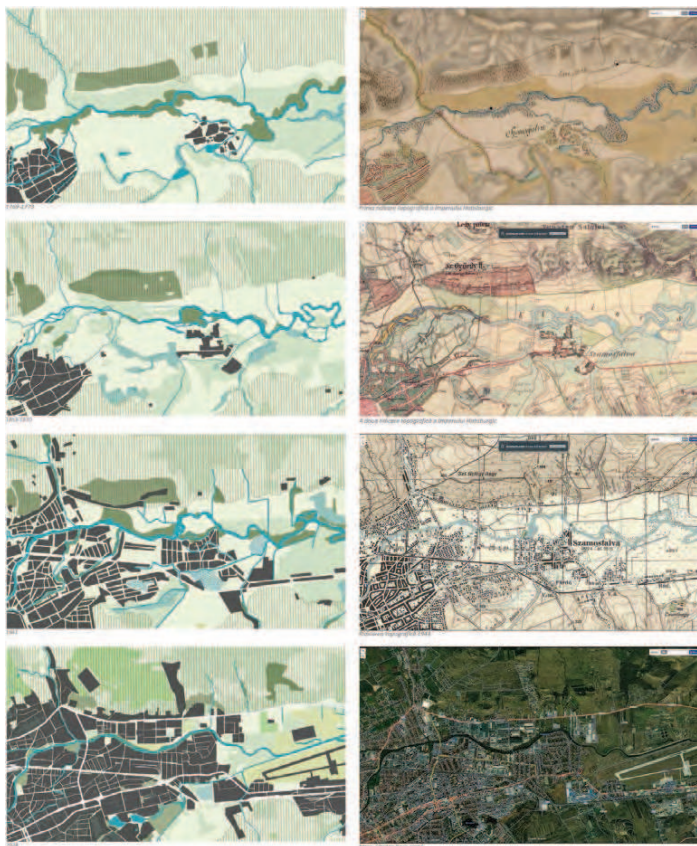

Fig. 51 (pagina anterioară). Evoluția peisajului în ultimele secole în valea Someșului Mic între Cluj și Apahida relevă dinamica meandrelor râului, dar și reducerea treptată a acestora și a habitatelor valoroase precum pădurile galerie de la râu, zonele umede, fânațele, pădurile și livezile de pe versanți, pe măsura extinderii exploatării agricole, a infrastructurii și a urbanizării

Fig. 52 (pagina de față). În arealul din nordul și estul Clujului, de la actuala zonă industrială până în Someșeni, evoluția peisajului din ultimele secole relevă de asemenea o dinamică mare a meandrelor râului, precum și reducerea lor dramatică împreună cu habitatele valoroase aferente, în urma extinderii orașului

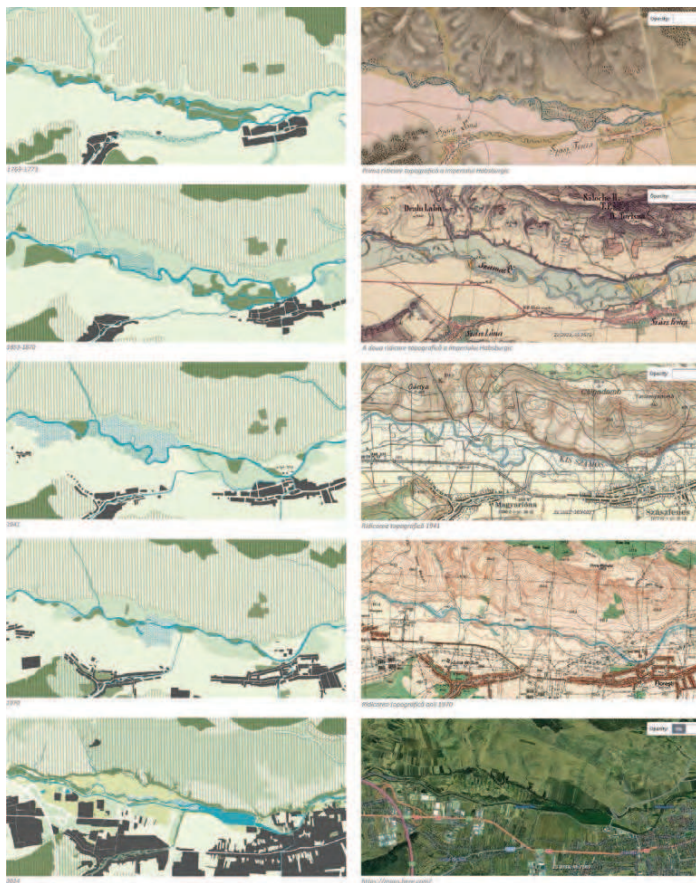

Fig. 53. Între Gilău și Florești se remarcă o accentuare în degradarea peisajului, mai ales în ultimele decenii: sistematizarea agriculturii cu canalizarea Feneșului și eliminarea meandrelor de la vărsarea în Someș, construcția lucrărilor hidro-energetice (canalul de fugă și lacul de acumulare) în locul meandrelor sudice din Gilău în anii '80, exploatarea de balast și depozitării de deșeuri și, nu în ultimul rând, expansiunea fără precedent a comunei Florești începând cu anii 2000

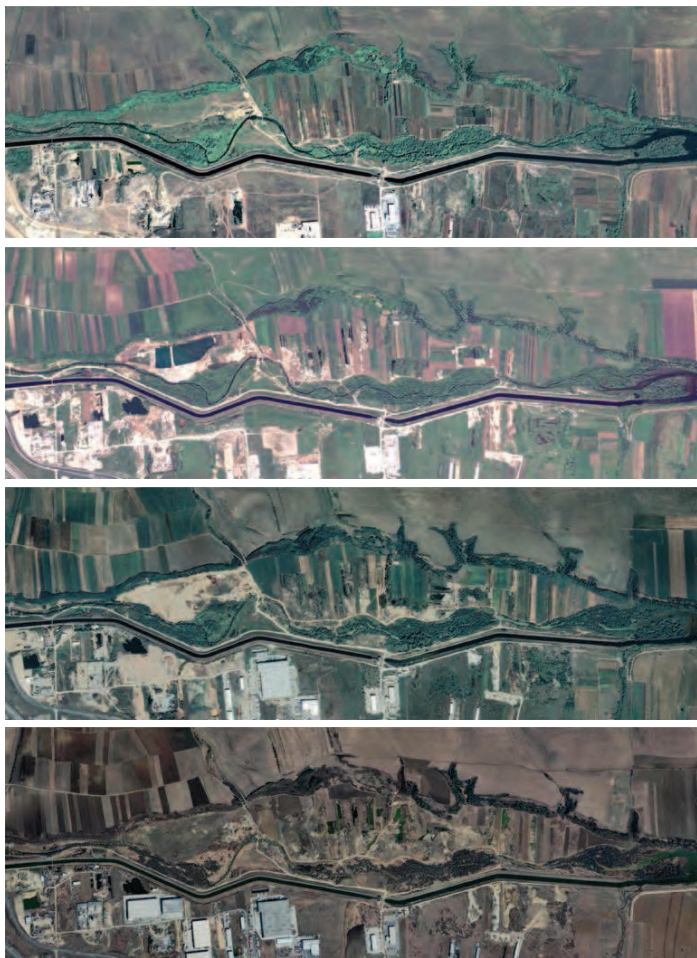

Fig. 54. Dinamica de degradare accelerată recentă a luncii inundabile a Someșului Mic între Gilău și Florești – 2009, 2016, 2019, 2022

În urma amplerelor intervenții antropice din ultimul secol și, mai ales, din ultimele decenii, sistemul hidrografic format din Someșul Mic și afluenții săi se prezintă astăzi ca un ansamblu simplificat, cu multe meandre și brațe, zone umede și lacuri eliminate. El este în același timp un sistem hibrid, compus din cursuri și ochiuri de apă naturale (de cele mai multe ori regularizate), cursuri și ochiuri de apă artificiale (cu rol hidro-energetic, de îmbunătățiri funciare sau piscicole), precum și cursuri de apă îngropate (Canalul Morii pe alocuri, afluenții Someșului de mal drept: Ciorgăului din Florești, Calvaria, Pârâul Popii în aval de USAMV, Țiganilor I și II din Cluj).

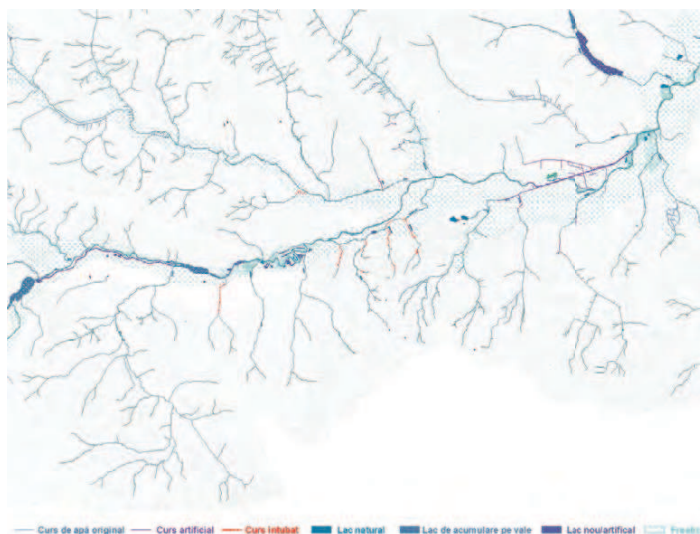

Fig. 55. Manipulările din ultimele decenii ale sistemului hidrografic Someșul Mic între Gilău și Apahida relevă un grad ridicat de antropizare și o tendință problematică din perspectiva continuităților ecologice

În ciuda degradărilor, Someșul Mic rămâne un ax ecologic central al peisajului metropolitan, fapt demonstrat de regenerarea naturală din ultimele decenii a habitatelor valoroase din lungul său, chiar și acolo unde au fost eliminate complet în anii '70-'80. Condiția necesară regenerării a fost existența unei lățimi minime consistente la râu și limitarea intervenției umane, permițând dezvoltarea spontană

a habitatelor. Gradul ridicat de renaturare a determinat și o mobilizare din partea publicului larg și a societății civile, ce propune arii naturale urbane protejate în astfel de zone, ca parte dintr-o Rețea națională pentru Natură Urbană.

Studiul de biodiversitate realizat în cadrul proiectului de amenajare a coridorului verde-albastru în lungul Someșului Mic între Gilău și Apahida a evaluat, printre altele, valoarea naturală a fiecărei zone (poligon) din lungul râului, respectiv potențialul lor de regenerare. Valoarea naturală a fost estimată pe o scară de la 0 la 5, pornind de la compoziția și structura comunităților vegetale: scara 5 – reprezintă starea ideală, naturalitate foarte bună, cu speciile edificatoare și caracteristice prezente, structură tipică; 4 – naturalitate bună, majoritatea speciilor edificatoare și caracteristice prezente, structură ușor deteriorată; 3 – naturalitate medie, speciile edificatoare prezente, dar cele caracteristice sunt amenințate sau au dispărut, structură deteriorată în mod regenerabil; 2 – comunitate în stare deteriorată, specii edificatoare puține, structură puternic degradată, nu se poate regenera fără măsuri active; 1 – comunitate vegetală în stadiu puternic degradat; 0 – teren fără vegetație.

Potențialul de reabilitare, acordat pe o scară între 0 și 3, marchează posibilitatea de regenerare a vegetației și a habitatelor naturale sau seminaturale în zona respectivă, scara 3 indicând poligoanele unde restaurarea ecologică sau regenerarea spontană este cea mai probabilă. Au fost identificate în total 18 tipuri de habitate în perimetrul studiat, din care patru habitate antropice, trei habitate ierboase de mlaștini, cinci habitate lemnoase (păduri/ zăvoaie și tufărișuri) și șase tipuri de habitate de pajiști (de la xerofile la mezo-higrofile). Unele dintre aceste habitate au corespondență și în categoriile de habitate Natura 2000 (cele mai valoroase fiind zăvoaiele, arinișele și tufărișurile de migdal pitic). Dat fiind caracterul puternic antropizat al zonei și formarea secundară a majorității habitatelor, includerea automată într-o categorie Natura 2000 a fost considerată forțată. Dar acele fragmente, care ating deja o complexitate considerabilă și au o structură caracteristică habitatului respectiv, ceea ce se oglindește în valoarea naturală de 4 sau peste (la momentul studiului nu s-au identificat fragmente VN5), pot fi incluse în categoriile de habitate Natura 2000 aferente (Nagy et al. 2024).

Studiul evidențiază caracteristicile ariilor cu valoare naturală ridicată și a zonelor propuse spre reabilitare, astfel:

Habitatele cu valoare naturală ridicată (VN4) sunt deosebit de rare în coridorul Someșului Mic pe tronsoanele studiate, iar majoritatea lor sunt habitate care minim o dată au fost puternic modificate în cursul ultimelor două secole, dar au reușit să se regenereze până la un nivel de complexitate considerabilă și – deși urmele perturbărilor sunt încă detectabile – ele adăpostesc grupările de plante (și nu numai) caracteristice habitatului. Distribuția lor nu este uniformă pe cursul tronsoanelor. La fragmentele cu valoare naturală ridicată se alătură și cele cu VN3, unde există un habitat semi-natural, de regulă format secundar, prin succesiune, având speciile dominante ale habitatului, dar lipsit de majoritatea speciilor

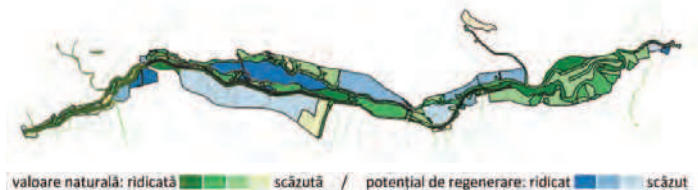
caracteristice sau cu un procent ridicat al speciilor invazive. Asigurarea unui statut de protecție pentru aceste fragmente este foarte importantă în cazurile mai sus menționate (unde menținerea unor zone mai valoroase nu este posibilă fără completarea cu zone mai puțin valoroase, reabilitate). Ele contribuie semnificativ la menținerea rolului de coridor ecologic al luncii Someșului și de axă de conexiune spre alte zone naturale sau semi-naturale cu sau fără statut oficial de protecție.

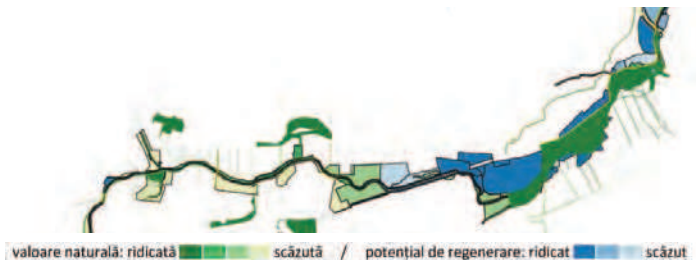
Tronsonul cel mai bogat în habitate de valoare naturală ridicată începe în amonte de zona numită și „Delta Floreștiului”, ocupată de un mozaic variat de grupări de arbori și arbuști aparținând zăvoaielor de sălcii și ariniș, cu stufăriș și alte habitate de mlaștini și ape puțin adânci, la care se alătură habitatele bine închegate între cursul vechi și canalul Someșului pe segmentul dintre E60 și E81 (autostradă). Habitatele acvatice și de luncă din Delta Floreștiului merită o protecție integrală. Tot pe acest tronson, pe cuesta din stânga Someșului, au fost păstrate fragmente restrânse de vegetație xerofilă și xero-mezofilă de pajști și tufărișuri de migdal pitic.

În aval de lacul Florești, fragmentele cu valoare naturală ridicată sunt insuficiente, numai fragmentul estic se leagă în mod continuu de zăvoaiile cu diversitate ridicată din zona Muzeului Apei. Fragmentul de vegetație arboricolă de sălcii și mici suprafețe înmlăștinite, cu rogozuri înalte din albia Someșului de sub Hidrocentrala II, sunt absolut amenințate – învecinate cu zone antropizate, fără mari șanse de extindere, datorită regularizării albiei. Acestea merită o atenție deosebită, fiind o verigă importantă în continuitatea fragmentelor de habitate ripariene. Deasupra malului stâng, pe versantul însoțit al cuestei continuă habitatele xerofile și xeromezofile, dar numai fragmente restrânse au fost păstrate într-o stare de conservare bună, majoritatea habitatelor aici având de suferit din cauza eutrofizării și plantării, sau a extinderii așezării din apropiere.

Zona de protecție a Companiei de Apă este fără îndoială perimetrul cel mai bine menținut, în integritate, unde cursul apei oferă biotopuri speciale pentru

Fig. 56. Valoarea naturală a habitatelor actuale și potențialul de regenerare în lungul Someșului între Gilău și Cluj (Studiu de biodiversitate Someș metropolitan, Nagy et al. 2024). Potrivit studiului, este esențială protecția ariilor mai mari cu valoare naturală ridicată („Delta” Florești – Compania de Apă) și în egală măsură asigurarea continuității în lungul Someșului între toate fragmentele de habitate mai mici sau mai mari, prin reabilitarea zonelor degradate

organismele legate de habitatele ripariene. Valoarea naturală a mai multor fragmente este însă compromisă de invazia plantelor alohtone, iar propagarea rapidă a acestora este posibilă aproape exclusiv datorită intervențiilor de dragare, reamenajare și modificare menite să susțină rețeaua de protecție a apei, dar care au acest efect secundar nedorit. Înseși fragmentele cu valoare naturală 4 au în compoziție specii alohtone, cu o acoperire redusă. Protecția acestor fragmente este deosebit de importantă, dar și alăturarea unor zone cu VN mai scăzut momentan, după reabilitarea acestora (Nagy et al. 2024).

Tronsoanele în aval de podul Horea sunt puternic modificate și antropizate, aici nefiind identificate fragmente cu valoare naturală deosebită. Pe aceste segmente, păstrarea oricărei mici „insule” de vegetație ripariană seminaturală capătă o importanță deosebită, chiar și dacă este cazul unor grupări de sălcii sau formațiuni restrânse de stuf/ papură/ ȕipirig, iar reabilitarea fragmentelor cu potențial ridicat de regenerare trebuie să fie o prioritate.

În partea de est a zonei industriale, valoarea deosebită a habitatelor cu VN4 este oferită de faptul că ele s-au format într-un context puternic antropizat, dar cu o albie relativ bine păstrată. Taluzurile pietruite/ betonate ale digului Someșului au fost acoperite predominant de specii de luncă, prin succesiune naturală, fiind format inclusiv un strat de sol (din aluviunile aduse de râu și organismele descompuse în loc), iar în prezent se produce diversificarea stratului ierbos, cu formarea unor microhabitate specifice zăvoaielor mature (arbori cu scorburi, lemn mort, fitotelme și geotelme). Acest ecosistem format în trei-cinci decenii constituie o sursă importantă în privința reabilitărilor în context antropic/ urban, atât din punct de vedere științific, cât și din punctul de vedere al semințelor/ surselor de propagare ale grupărilor de specii de plante și animale.

Lunca Someșului de la aeroport până la Apahida a fost recent modificată puternic, datorită introducerii pârâului Becaș și a Someșului în albie betonată și a altor construcții (stație de epurare) sau intervenții de întreținere (zona aeroportului) – astfel, fragmentele cu valoare ridicată (4) lipsesc. Aici, protecția și reabilitarea urgentă a fragmentelor cu VN3 – rămășițele zăvoaielor care urmăresc cursul vechi al Someșului, lângă

gardul aeroportului și în aval de aeroport – reprezintă o prioritate. Deși compromise, aceste fragmente mai au majoritatea speciilor dominante și caracteristice, mai ales în stratul arborescent. Eutrofizarea lor, invazia speciilor alohtone și acoperirea crescândă a deșeurilor pun în pericol iminent chiar și aceste fragmente (Nagy et al. 2024).

SISTEMUL VERDE-ALBASTRU POTENȚIAL

Istoria ultimelor decenii, din anii '70 până în prezent, ne relevă o disociere constantă între conștientizarea nevoii unui sistem ecologic de spații verzi-albastre interconectate la nivelul Clujului și realitatea din teritoriu ce a subminat, mult mai

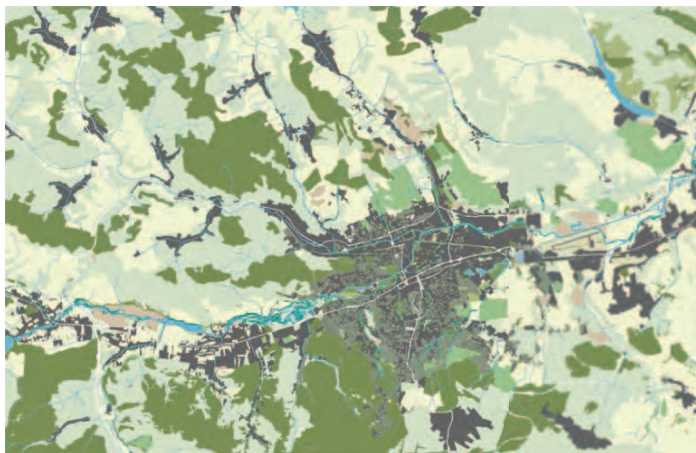
Fig. 58. Situația existentă: spațiile rămase încă neconstruite sunt caracterizate de fragmentare parțială, dar păstrează urmele peisajului subiacent, structurat de pe trei niveluri, din amonte, de pe culmile dealurilor, spre aval, la nivelul Someșului:

I. În partea superioară și pe versanții colinelor: pădurile, livezile, pajiștile, fânațele, pășunile și terenurile agricole, ce includ subsisteme radiale precum culmea Hoia-Cetățuia, dar și posibilul Inel Verde Metropolitan propus de societatea civilă în jurul zonelor urbanizate

II. Afluenții Someșului Mic, mai mari sau mai mici, cu izvoarele în pădurile, livezile, fânațele și pășunile de mai sus

III. Valea Someșului Mic, ca element structurant principal.

Cele trei niveluri sunt asumate la nivel principal, strategic, de către administrație (SIDU 2021-2030, monitorulcj.ro 2024), însă materializarea lor concretă intră deseori în conflict cu noile construcții și infrastructuri autorizate adiacent, respectiv cu reglementările urbanistice ce vor dirija modul de construire în viitor

des decât a întărit, implementarea efectivă a unei astfel de rețele. Rezultatul este un teritoriu parțial fragmentat, dar în care încă persistă urmele peisajului subiacent.

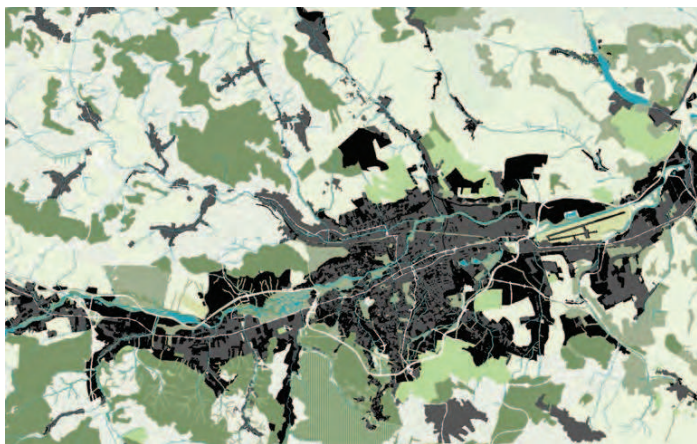
Situația actuală a spațiilor libere de construcții este evidențiată pe pagina anterioară prin cartarea tipurilor de ocupare efectivă a terenurilor.

În ciuda degradării și fragmentării actuale, folosind spațiile rămase neconstruite la nivel metropolitan și restructurând responsabil zonele degradate vizate de reconversii funcționale, mai este încă posibilă astăzi dezvoltarea unei plase de siguranță ecologice în fața riscurilor de mediu pe care expansiunea urbană de până acum le-a generat și pe care dezvoltarea preconizată riscă să le exacerbeze.

Provocările cu care se confruntă implementarea unei rețele de spații verzi-albastre interconectate pot fi structurate în două mari categorii: de cost și de formă/ spațiale.

La prima vedere, marea provocare în implementarea rețelei de spații verzi-albastre interconectate este cea a costurilor, în particular cele de expropriere, dar și cele de amenajare și întreținere. Provocarea este mai pronunțată în zonele reglementate deja ca fiind construibile. În zone aflate în extravilan, însă, anumite coridoare verzi cu legături ciclo-pietonale pot fi implementate cu costuri încă relativ mici, cum ar fi legătura dintre Cluj și Florești pe la nordul limitei de proprietate a Companiei de Apă Someș. Integralitatea legăturilor și spațiilor necesare rețelei verzi-albastre implică însă costuri mult mai mari dacă sunt implementate independent de dezvoltările

Fig. 59. Extinderea urbanizării, așa cum este ea prevăzută în planurile urbanistice și proiectele curente sau în curs de elaborare, se suprapune deseori peste spațiul minim necesar continuității rețelei verzi-albastre de bază compuse din Someș, afluenții și inelul de păduri, livezi și pajiști

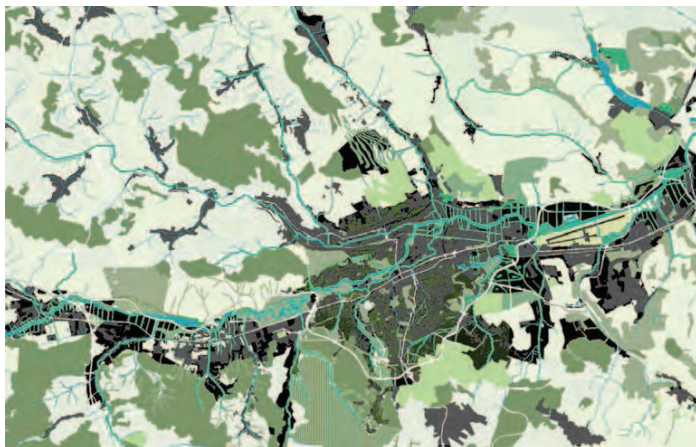

preconizate adiacent, cărora le aduce însă o plus valoare semnificativă. Adevărata provocare devine, așadar, cea a modernizării modului de planificare urbană publică, a mecanismelor de negociere și finanțare. Înființarea unei agenții publice pentru operațiuni urbanistice, după modelul altor orașe europene, ar putea asigura compensarea echitabilă a costurilor și câștigurilor urbanizării. Sistemul verde-albastru face parte, în această ecuație, alături de utilitățile și dotările publice, din infrastructura publică necesară unei urbanizări sustenabile integrate, al cărei cost ar fi acoperit de plusvaloarea adusă terenurilor actualmente neconstruibile și fără echipamente publice.

La nivelul formeii urbane, al modului de ocupare efectivă a spațiului, se impune depășirea paradigmei actuale de construire până la limita cursurilor de ape, fragmentând continuitățile ecologice dintre păduri, livezi sau pajiști, respectiv fără asigurarea unei rețele verzi secundare în interiorul fiecărui sub-ansamblu construit. Mai mult, la nivelul amenajării propriu-zise a sistemul verde-albastru, trebuie depășită superficialitatea unui „verde” generic de la nivelul zonificării, în favoarea unei amenajări de detaliu cu valoare ecologică reală, cuantificabilă, legată de condițiile specifice locale, în cadrul tuturor sub-sistemelor rețelei verzi-albastre:

- coridorul lat al Someșului Mic, ca element structurant principal, cu salba de parcuri actuale și viitoare, respectiv ariile naturale urbane din lungul său;
- coridoarele afluenților Someșului Mic, mai mari sau mai mici, cu izvoarele în pădurile, livezile și pajiștile de mai sus;

Fig. 60. Scenariu de urbanizare cu prioritizarea unui sistem de spații verzi-albastre interconectat

- sub-sistemul colinar de păduri, livezi și pajiști, în care se disting culmea Hoia-Cetățuie ce ajunge la Someș în centrul orașului, respectiv Inelul Verde Metropolitan ce unifică sub-sistemele perimetrale;
- micro-rețelele verzi-albastre în cadrul țesutului construit și al tramei stradale.

Pe întreg teritoriul metropolitan, există o serie de provocări spațiale recurente specifice de depășit, în implementarea concretă a rețelei ecologice:

- asigurarea continuității sistemului verde-albastru peste sau pe sub infrastructurile majore;
- asigurarea continuității ecologice în zonele cele mai înguste ale coridoarelor verzi-albastre, inclusiv în cazul amenajării de noi legăturilor ciclo-pietonale în lungul lor;
- asigurarea continuităților ecologice în cadrul micro-rețelelor verzi-albastre din țesutul construit și din cadrul tramelor stradale, în particular printr-o densitate a arborilor ce garantează continuitatea coroanelor lor, respectiv prin sisteme ecologice de retenție și infiltrare a apei pluviale la sursă.

Cele două scenarii de dezvoltare urbană, cu sau fără prioritizarea unui sistem verde-albastru, sunt comparate în continuare în detaliu, în raport cu situația existentă, în cele trei areale reprezentative ce au fost analizate și în succesiunea istorică:

88

1. la est, între Someșeni și Apahida;
2. în nordul și estul Clujului, între centrul istoric al orașului și Someșeni;
3. la vest, între Gilău și Florești.

Situația existentă, cu cartarea ocupării specifice a terenurilor, scoate în evidență complexitatea naturală a spațiilor rămase încă neconstruite: cursuri și ochiuri de apă, zone umede, tufărișuri, zăvoaie, păduri, livezi, pajiști (de la xerofile la mezo-higrofile), fânețe, pășuni, terenuri agricole, grădini cu vegetație arboricolă cu rol de stabilizare a versanților, dar și terenuri degradate prin exploatarea de balast, prin depozitarea de deșeuri sau prin supra-pășunat.

Scenariul de dezvoltare teritorială conform documentațiilor de urbanism și proiectelor de infrastructură curente și viitoare nu prioritizează un sistem ecologic verde-albastru continuu și ancorat în peisajul mai amplu din împrejurimi. Se remarcă noi bariere, zone de urbanizare sau infrastructuri ce fragmentează și mai tare rețeaua actuală de spații deschise. Zonele „verzi”, acolo unde sunt prevăzute, sunt relativ generice, cu un grad redus de specificitate.

Scenariul de dezvoltare pe baza unei planificări integrate și coordonate între localități, cu prioritizarea sistemului ecologic de spații verzi-albastre interconectate la nivel metropolitan, permite și construirea, însă subordonată logicii peisajului.

Fig. 61. Situația existentă și scenariile de dezvoltare fără, respectiv cu prioritizarea unui sistem verde-albastru în arealul din nordul și estul Clujului, de la actuala zonă industrială până în Someșeni

Fig. 62. Situația existentă și scenariile de dezvoltare fără, respectiv cu prioritizarea unui sistem verde-albastru între Cluj și Apahida

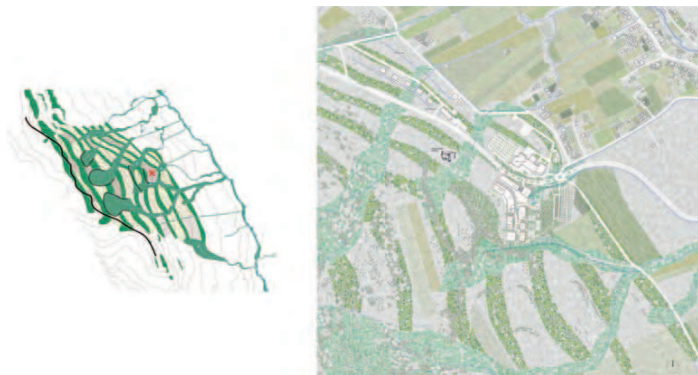

Fig. 63. Situația existentă și scenariile de dezvoltare fără, respectiv cu prioritizarea unui sistem verde-albastru între Gilău și Florești

Rețeaua potențială rezultată nu face abstracție de reglementările actuale, ci dirijează dinamica de dezvoltare către Soluții spațiale Bazate pe Natură, ce contribuie atât la calitatea construcțiilor sau a ansamblurilor construite individuale, cât și a întregului subsistem de peisaj din care face parte.

Materializarea sistemului verde-albastru în Zona Metropolitană Cluj depinde de măsuri – Soluții Bazate de Natură – ce trebuie implementate la toate scările de intervenție: de la scara mare a zonelor inundabile și a versanților instabili, a ariilor naturale urbane consistente existente sau restaurate, la scara conexiunilor ecologice majore în lungul văilor și între pădurile, pajiștile și livezile din sistemul colinar, până la scara mai mică a aliniamentelor continue de arbori din trama stradală și din țesutul construit sau a sistemelor naturale de retenție de apă pluvială la sursă. O serie de astfel de Soluții Bazate pe Natură sunt exemplificate mai jos, folosind extrase din proiecte proprii elaborate în ultimii ani împreună cu echipa Metapolis Architects și colaboratorii săi, pe amplasamente din zona Clujului. Firul roșu care leagă toate proiectele este accentul pus pe integrarea în logica peisajului, contribuind la ranforsarea sistemului verde-albastru metropolitan în declinările sale specifice locale. Exemplele sunt ordonate dinspre amonte înspre aval, de la propuneri pe zonele de dealuri și versanți, trecând prin propuneri pe afluenții Becaș și Murători, și încheind cu propuneri la nivelul Someșului propriu-zis.

Fig. 64. Propunere de urbanizare pe terase, în „poieni” decupate într-o nouă rețea continuă de păduri pe firele văilor secundare cu izvoare de la mijlocul versantului, în conurile de alunecări recurente de mai sus de izvoare, respectiv pe ruperile de pantă ce ritmează curbele de nivel ale versantului. Rețeaua-pădure ar acoperi și stabiliza versantul estic al dealului Lomb, dar ar permite în același timp și dezvoltarea urbană. Propunere de concurs „Science Campus” (Metapolis, MASS & SAH, anthropoScene 2022)

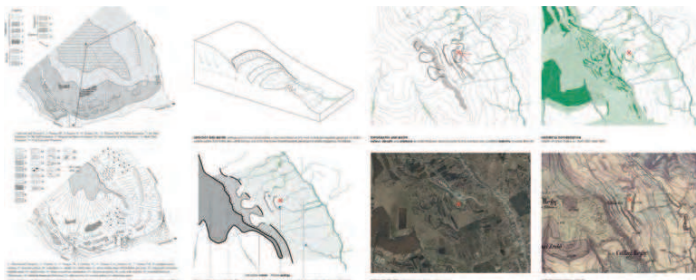

Fig. 65. Analiza dinamicii peisajului pe versantul estic al dealului Lomb, în cadrul propunerii de concurs pentru „Science Campus” (Metapolis, MASS & SAH, anthropoScene 2022)

Fig. 66. Propunere pentru un sistem verde-albastru în Valea Becașului ce ar transforma dotările publice (cu negru în planul din stânga) în pavilioane în parcul metropolitan, amplasate privilegiat, la interfața dintre țesutul urban și parcul propriu-zis. În cazul viitorului Spital de Copii din Borhanci, esențial este ca Valea Becașului, la confluența celor două brațe, să primească spațiul minim necesar reabilitării cursului natural și asigurării continuității longitudinale – atât cea ecologică, cât și cea ciclo-pietonală. În mod similar, toate dotările și infrastructurile publice ce urmează să se realizeze în lungul văii trebuie să ofere spațiul vital cursului apei (Metapolis, MASS & SAH, 2021)

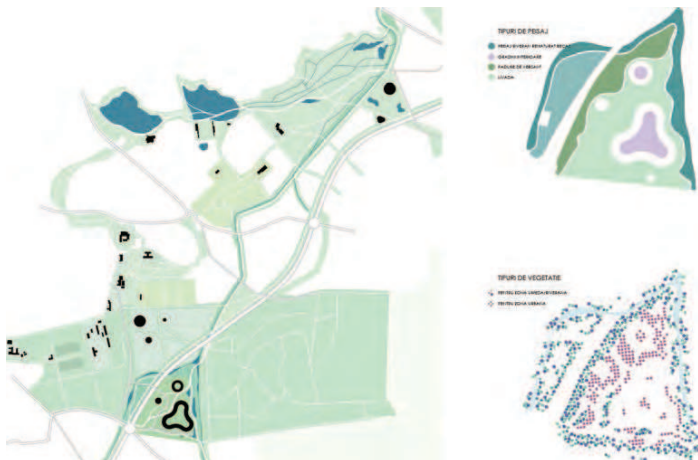

Fig. 67. Propunere cu interfața dintre potențialul parc metropolitan Becaș și cartierul Gheorgheni, în cadrul proiectului de extindere a liceului Lucian Blaga. Forma compactă asigură continuitatea peisajului major și o relație nemijlocită între liceu și acesta (Metapolis 2023)

Fig. 68. Proiectul actual al Parcului Est, prin care sunt protejate și extinse habitatele de zonă umedă și sunt create legături strategice pentru reintegrarea arealului în rețeaua de spații verzi urbane, între Lacul 1 Gheorgheni și Lacul 3, în lungul văii Becaș, pe versantul din nord-vest al cartierului militar spre aleea V. Bologa (Metapolis, MASS & SAH, 2021-prezent)

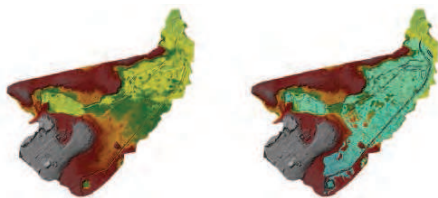

Fig. 69. Proiectul actual al Parcului Est, cu evidențierea funcției de „burete urban”, absorbind excesul de apă în situațiile de inundabilitate prin restaurarea sistemului de canale și ochiuri de apă (Metapolis, MASS & SAH, 2021-prezent)

Fig. 70. Imagini cu situația propusă prin proiectul actual Parcul Est (Metapolis, MASS & SAH, 2021-prezent)

Fig. 71 (sus). Analiza structurii peisajului în zona Sopor, structurat de o zonă umedă ramificată pe firul unui microafluent al văii Murători. Propunerea pentru Masterplan Sopor viza urbanizarea teraselor de relief superior, neinundabil, și renaturarea zonei umede intermediare ca parte a sistemul verde-albastru (Metapolis, SAH, anthropoScene, 2019)

Fig. 72 (jos). Propunere de concurs Masterplan Sopor cu evidențierea cartierelor „insule” de urbanizare pe relieful mai înalt, ferit de inundații, și transformarea spațiului vulnerabil dintre acestea într-un sistem de spații verzi-albastre compus din parcuri publice în care sunt restaurate habitatele de zonă umedă de origine (Metapolis, SAH, anthropoScene, 2019)

Fig. 73 (pagina alăturată). Conceptul pentru coridorul Someșul Mic între Gilău, Florești, Cluj-Napoca și Apahida propune ancorarea dezvoltării și regenerării urbane în trecutul lor istoric și în sistemele lor ecologice, prin dezvăluirea și reformularea structurii peisajului. Proiectul la rău vizează conservarea habitatelor existente, inversarea degradărilor ecologice, repararea peisajelor fragmentate și crearea unei diversități de spații și dotări publice de-a lungul său. Rezultatul este un mediu de viață mai bun atât pentru locuitori, cât și pentru ecosistemele care îi susțin. El ar oferi o experiență bogată a naturii, reducând în același timp riscul de inundații și efectul de insulă de căldură urbană și aducând aer proaspăt în țesutul urban. Coridorul verde-albastru integrează axa strategică de mobilitate durabilă a zonei metropolitane, oferind infrastructuri pentru întreaga gamă de viteze și utilizări, de la navetă la recreere. El poate deveni astfel motorul unor moduri alternative de urbanizare de-a lungul văii (Metapolis, MASS & SAH, 2023-prezent)

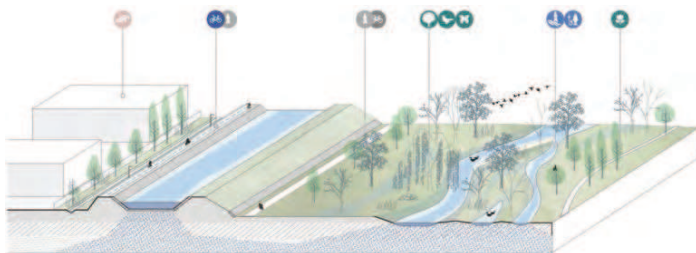
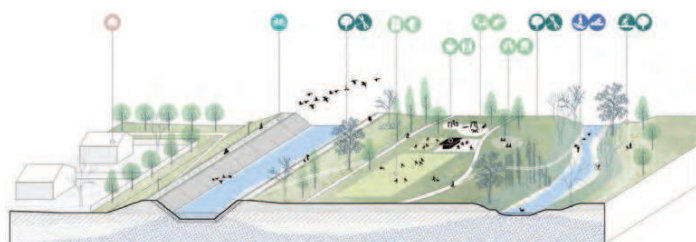

Fig. 74 (sus) & 75 (mijloc). Parc-peisaj Someșul Mic. Plan cu propunerile în zona Gilău. Pe schița din mijloc, de la stânga la dreapta: coridoare verzi-albastre transversale cu soluții de retenție a apei pluviale în țesutul construit, pistă rapidă de biciclete pe digul canalului, zone de parc public cu cerințe reduse în materie de întreținere sau de apă, puncte de acces la apă, zone naturale ripariene restaurate (Metapolis, MASS & SAH, 2023-prezent)

Fig. 76 (jos). Parc-peisaj Someșul Mic. SBN între Gilău și Florești: coridoare verzi-albastre transversale în zona de hale, pistă rapidă de biciclete pe digul de mal drept al canalului, accesibilizare curs natural Someș, restaurarea amplă a naturii în lunca inundabilă degradată de exploatarea balastului și depozitarea de deșeuri, asigurarea continuităților ecologice în raport cu infrastructura (*ibidem*)

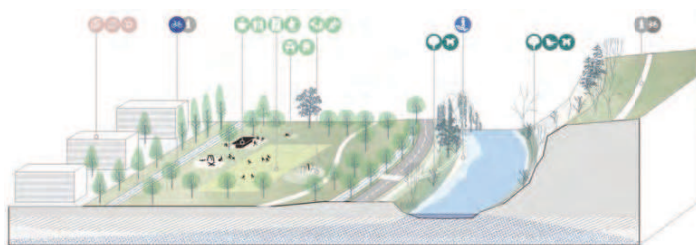
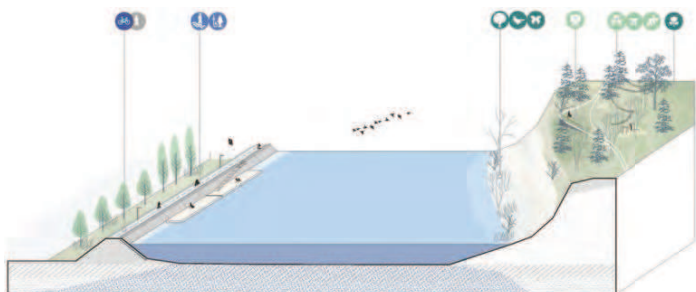
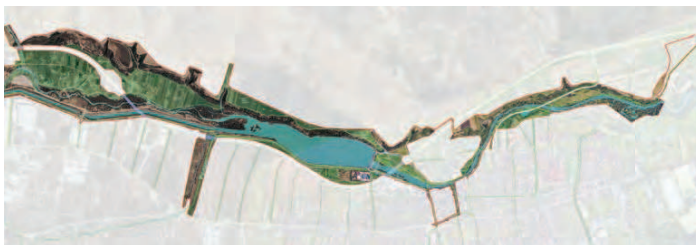

Fig. 77 (sus). Parc-peisaj Someșul Mic. Plan cu propunerile în zona Florești. Ies în evidență în vest ariile de renaturare în lunca inundabilă degradată de balastiere și deșeuri, adiacente „deltei” Florești conservate. La nordul lacului, o fâșie din terenul agricol de pe platoul superior este împădurită și amenajată pentru utilizări active. În aval pe Someș, spre est, sunt integrate ultimele terenuri încă neconstruite și neafectate de proiectele de infrastructură rutieră, pentru asigurarea unei minime continuități ecologice a culoarului verde-albastru. Legătura funcțională pentru biciclete spre Cluj este asigurată pe la limita nordică a Companiei de Apă Someș (*ibidem*)

Fig. 78-79. Parc-peisaj Someșul Mic, tipologii de intervenție în zona lac Florești: traseu velo rapid pe digul lacului, traseu recreativ pe coama versantului nordic, pădure nouă de aventură pe platou (mijloc) și conservarea ultimelor zone libere adiacente Someșului pentru parcuri publice cu dotări de sport și de joacă (jos)

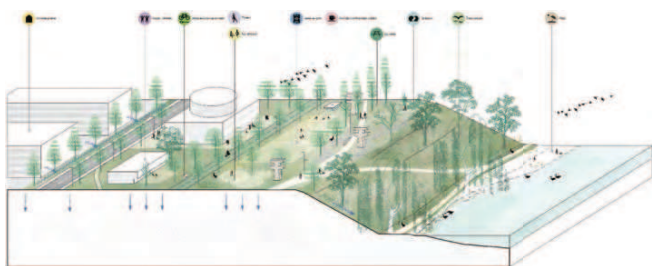
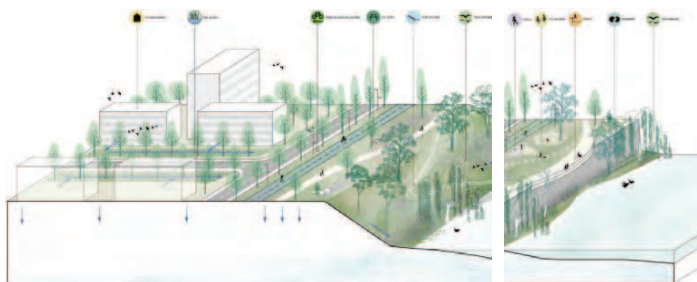
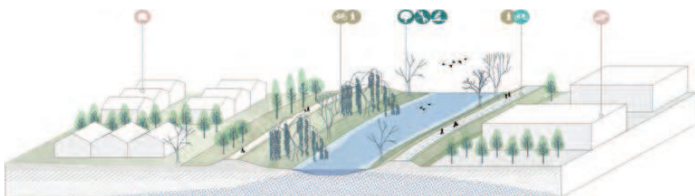

Fig. 80. Parc-peisaj Someșul Mic. Plan cu propunerile în zona industrială Cluj: conservarea pădurilor galerie din lungul râului, unificarea zonelor verzi prevăzute în Planul Urbanistic General într-un coridor verde-albastru continuu, largiri ale coridorului în puncte strategice pentru asigurarea unor suprafețe mai consistente de parc, legături ecologice și ciclo-pietonale perpendiculare ce pătrund în țesutul construit Fig. 81. Parc-peisaj Someșul Mic, tipologii de intervenție în Cluj, de la stânga la dreapta: coridoare verzi-albastre transversale cu soluții de retenție a apei pluviale în țesutul construit, pistă de biciclete rapidă, dotări de parc public, puncte de acces la apă, zone naturale ripariene conservate sau restaurate Fig. 82. Parc-peisaj Someșul Mic: clădirile cu utilizări publice sunt dispuse prioritar adiacent coridorului verde-albastru, în sistem pavilionar, extinzând parcul în țesutul construit. Având o adresă la coridorul ciclo-pietonal, funcțiunile publice sprijină tranziția la modurile de mobilitate cu emisii reduse de carbon (*ibidem*)

101

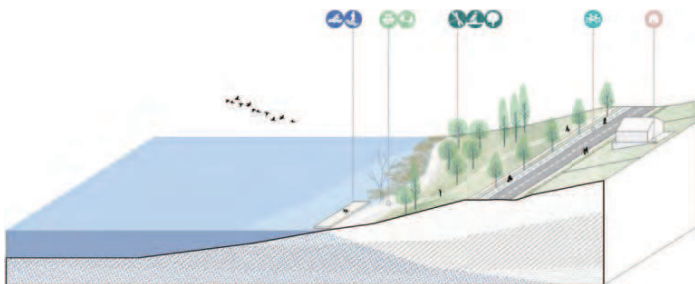

Fig. 83. Parc-peisaj Someșul Mic. Plan cu propunerile în zona Apahida: zonă umedă de fitoremediere ecologică pe pârâul Zăpodie, la vest de centura Vâlcele-Apahida, derivație din canalul nou al Someșului spre cursul natural la est de centură, cu rețea de canale și aliniamente de arbori în zona agricolă dintre canalul nou și cursul natural existent, parcuri publice pe mal drept în aval și dotări publice în relație cu râul
 Fig. 84. Parc-peisaj Someșul Mic, tipologii de intervenție în Apahida: coridoare verzi-albastre transversale cu soluții de retenție a apei pluviale în țesutul construit, piste și alei pe digurile existente, dotări de parc public, puncte de acces la apă, zone naturale ripariene conservate sau restaurate
 Fig. 85. Parc-peisaj Someșul Mic, tipologii de intervenție pe afluent în Cămpenești, Apahida: piste în profilele stradale configurate, puncte de acces la apă, zone naturale ripariene conservate sau restaurate, dotări de parc public (*ibidem*)

Pe baza analizei structurii fundamentale și a dinamicii istorice a peisajului văii Someșului Mic, se prefigurează un potențial sistem verde-albastru în zona metropolitană Cluj. El poate dirija dezvoltarea și restructurarea urbană folosind Soluții Bazate pe Natură la toate scările de intervenție, ca alternativă la un mod de ocupare a terenurilor generic și expansiv, neancorat în logica peisajului.

Sistemul ecologic are ca vector principal râul propriu-zis, cu zonele umede și spațiile largi necesare pe ambele maluri ale sale, dar include în egală măsură coridoarele verzi-albastre ale afluenților săi, pajiștile, livezile și pădurile de versant din amonte afluenților și, nu în ultimul rând, rețeaua fină de micro-coridoare verzi-albastre din întreg țesutul construit, ce asigură retenția apei pluviale la sursă, continuități ecologice la nivelul coroanelor arborilor și legături funcționale ciclo-pietonale.

În actualul moment de cotitură din istoria sa, zona metropolitană nu se mai poate dezvolta ignorându-și geografia, ci fiecare zonă nou construită sau transformată trebuie să readucă la suprafață structura de bază a peisajului, (re)conectând componentele ecosistemului verde-albastru.

BIBLIOGRAFIE

- Anker, P. 2008. „Deep Ecology in Bucharest”. *The Trumpeter*, 1 (24).
- Arrif, T., N. Blanc, P. Clergeau. 2011. „Trame verte urbaine, un rapport Nature-Urbain entre géographie et écologie”. *Cybergeo*. 10.4000/cybergeo.24862.
- Arzet, K., S. Joven. 2008. *The Isar Experience – Urban River Restoration in Munich*. https://www.wwa-m.bayern.de/fluesse_seen/massnahmen/isarplan/
- Bennett G. 1991. *Vers un réseau écologique européen*. Arnheim: Institut pour une Politique Européenne de l'Environnement.
- Bennett, G., P. Wit. 2001. *The Development and Application of Ecological Networks. A Review of Proposals, Plans and Programmes*. AIDEnvironment, IUCN.
- Bishop, Peter, Alona Martinez Perez, Rob Roggema, Rob Williams. 2020. *Re-purposing the Green Belt in the 21st Century*.
- Câmpean, Diana. 2024. „Inel verde metropolitan, la Cluj-Napoca. Emil Boc: «Susținem această dimensiune sănătoasă, verde, nepoluantă»”. 18 ian. monitorulcj.ro/administratie/116315-inel-verde-metropolitan-la-cluj-napoca-emil-boc-sustinem-aceasta-dimensiune-sanatoasa-verde-nepoluanta.
- Celac, M. 1978. „Orașul și ambianța umană”, *Arhitectura* 3: 4.
- Ciortea. 1927. „Planuri pentru modernizarea Clujului”, *Dimineața* 7470 (XXIII): 6.
- EEA – European Environment Agency. 2023. „Urban adaptation in Europe: what works? Implementing climate action in European cities”. *EEA Report*

- 14/2023. <https://www.eea.europa.eu/publications/urban-adaptation-in-europe-what-works>.
- Feier (Rus), I. 2010. *Reconstituirea evoluției geomorfologice a văii Someșului Mic în Holocen*. Iași: Universitatea Al. I. Cuza, Facultatea de Geografie-Geologie.
- Fekete, A. 2004. *Kolozsvári Kertek. A Régi Kolozsvár Zöldterületei*. Cluj-Napoca: Művelődés.
- Giudice, B., G. Novarina, A. Voghera. 2021. „L'intégration de la trame écologique et paysagère dans la planification territoriale. Mise en perspective des stratégies de deux régions alpines en France et en Italie”. *Sciences Eaux & Territoires* 36: 8-15.
- Gociman, A. 1932. „Grupul de aviație de la Someșeni (Cluj)”. *Universul* 17 aug.: 8.
- Howard, E. 1898. *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform*. Londra: S. Sonnenschein.
- Howard, E. 1902. *Garden Cities of Tomorrow*. Londra: S. Sonnenschein.
- Institutul Proiect Cluj/I.P.C. 1995. *Condiții geotehnice și hidrologice*.
- Marcus, R. 1958. *Parcuri și grădini în România*. București: Ed. Tehnică.
- Micu, M. 1979. „Spațiile verzi ale municipiului Cluj-Napoca”. *Arhitectura* 2: 46-49.
- Milcu, Ș. 1971. „Om-Biosferă”. *România literară* 50: 32.
- Mitreă, V., E. Tudose, A. Buzuloiu, A. Matei, G. Elkan, R. Spânu, A. Gyemant, L. Raiciu, A. Borda, S. Scripcariu, D. Vais, L. Popa, Planwerk, M. Crișan, Atelier FKM, I. Agachi, M. Dinculescu, E. Pănescu (coord.). 2016. *Cluj-Napoca în proiecte. 50 ani, 1960-2010*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- m. t. 1960. „Construcții noi la Cluj”. *Steaua* 6 (XI): 106.
- Nagy, A., D.M. Sándor, A. Szabó, C. Szabó, D.Z. Szabó. 2024. *Evaluarea biodiversității în zona Gilău-Câmpenești de-a lungul râului Someșul Mic, pentru proiectul „Amenajare coridor de mobilitate urbană durabilă”*.
- Ordin nr. 2222/2023 pentru aprobarea reglementării tehnice „Ghid de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022
- Pascu, Ș. 1974. *Istoria Clujului*. București: Editura Științifică.
- Philippe, C., B. Nathalie (coord.). 2013. *Trames vertes urbaines. De la recherche scientifique au projet urbain*. Paris: Éditions du Moniteur.
- Rusu, V. S. 2015. *Evoluția urbanistică a Clujului interbelic*. Cluj-Napoca: Editura Academiei Române. Centrul de Studii Transilvane.
- Salvanu, M., C. Iacobi, I. Sovago. 1962. „Complex de cămine studențești la Cluj”, *Arhitectura* 4: 29-36.
- Spirm, A. W. 2000. „Ian McHarg, landscape architecture and environmentalism: Ideas and methods in context”. *Environmentalism in Landscape Architecture* 22: 97-114.
- dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/52403.
- dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/52441.
- metropole.nantes.fr/sortir/vie-locale/nature/ville-verte.
- popsu.archi.fr/sites/default/files/nodes/document/762/files/fiche-parc-de-la-deule.pdf.

SOMEȘUL ÎN PROIECTE PREZENTE ȘI VIITOARE

ADI DOHOTARU

Miza acestui capitol este aceea de a analiza proiecte de amenajare peisageră și de mobilitate la Someș, deja finalizate sau în proiectare, la nivelul Clujului metropolitan, cu scopul de a înțelege provocările întoarcerii Clujului cu fața spre râu, dar și cu scopul de a vedea cum putem dobândi noi spații publice verzi ori coridoare ecologice alternative la traficul auto.

O descriere atentă a diverselor faze de proiectare și a execuției proiectului de revitalizare a malurilor Someșului în Cluj-Napoca, încheiat în 2024, arată diferența substanțială între concursul internațional de proiecte de arhitectură și implementarea ulterioară, adică divergența între Soluțiile Bazate pe Natură (SBN) ori hibride anunțate și soluțiile gri din realitate.

Teza nuanțată propusă e că, deși frontul la râu arată mai bine față de acum un deceniu, în urma finanțărilor europene de ordinul zecilor de milioane de euro – cele mai mari investiții din istoria orașului în spații publice –, rezultatul final este oarecum dezamăgitor în raport cu viziunea discutată inițial cu specialiști și societatea civilă în siajul pregătirilor pentru concursul internațional.

Analiza vizează contradicțiile documentației în sine, dar și în raport cu realitatea execuției. O altă problemă pe care o vizez este aceea că prezentările publice, departe de a fi dezbateri, se realizează în cercuri închise de specialiști contractați de autoritatea publică, fără metodologii participative, documentația de SF, PUZ, DTAC etc. și studiile de fundamentare pentru proiectare fiind puse la dispoziția publicului spre finalul execuției, nu înainte de începerea lucrărilor, iar Master Planul pentru Someș nu este nici astăzi public. Aceste aspecte creează neîncredere în participarea la întrunirile organizate de autorități și un angajament reactiv din partea societății civile, în locul unuia proactiv.

Cercetarea sub umbrela conceptului de Soluții Bazate pe Natură, cu o metodologie de cercetare participativ-acțională, puternic orientată pe politici publice și intervenție civică, pe care o facilitez la nivel colectiv este transversală, adică include elemente ce țin de ecologie, urbanism, mobilitate ori politologie.

Fig. 1. Deșeuri la Someș, în Florești. Din cauza lucrărilor de amenajare, s-a dat jos bariera de deșeuri plutitoare câțiva ani, apoi, în urma sesizărilor repetate din partea Asociației Societatea Organizată Sustenabil, barajul plutitor a fost reparat și repus în vara anului 2024. Amenajările fără rezolvarea problemei deșeurilor au fost unul dintre aspectele criticate de mediul asociativ implicat în campania „Cu Apele Curate”

Componenta politologică pune accentul pe necesitatea unui Master Proces, în afara unui Master Plan, oricum absent și el la planificarea intervențiilor actuale, care să aibă un puternic accent participativ și deliberativ, pentru ca toate bunele intenții ori reprezentările contradictorii să găsească un consens mai general prin negociere, nu o falsă amortizare a conflictelor prin relații publice. De aceea, am început acest capitol, și din cauza formării ca politolog și, mai larg, în zona socio-umană, cu componenta de consultare și participare publică.

Una dintre problemele eludării unui design participativ, deliberativ, e legată de „lentoarea muncii de reprezentare”, care face democrația neasumabilă, trișabilă prin „economie de politică”, așa cum arată Bruno Latour, prin științe care înglobează colectivul fără voința colectivului, prin tehnocrație sau prin relațiile publice ale participării simbolice. În varianta sociologului francez, știința intră în democrație și democrația în științe ca *dingpolitik*, politică a lucrurilor (Latour 2020, 184), deci această simbioză nu trebuie văzută ca un simplu proces de popularizare a științei, ci ca o politizare a științei în sens larg, cetățenesc, nu partinic. Din aceste motive, metodologiile folosite în volum sunt cele ale științei cetățenești (*citizen science*) ori ale cercetării participativ-acționale.

Din perspectivă urbanistică, sunt relevante în analiză nu doar documentațiile de urbanism, ci și varietatea percepțiilor publice legate de amenajări, de la

lumini la alei sau locuri de joacă. Din unghi ecologic, ne interesează spațiile verzi-albastre, malurile și frontul la apă, calitatea apei, dreptul la îmbăiere și demersurile pentru a stăvili poluarea cu deșeuri plutitoare (care nu și-au găsit loc în proiect), calitatea arborilor plantați, dar și chestionarea necesității tăierii celor existenți.

Finanțarea europeană este obținută pentru un coridor de mobilitate nemotorizată pietonală și velo. Rămâne întrebarea de ce, după noile amenajări, traversarea orașului la Someș se face mai lent decât înainte – temă tratată în ultimul subcapitol.

La Someș, avem prima tentativă de renaturare a unui râu, dar și cel mai amplu proiect de spațiu public verde-albastru reconfigurat din Cluj, prima investiție majoră într-un coridor de mobilitate nemotorizat. De aici, necesitatea unei „descrieri dense”, de ecologie politică și socială, adică a unei interpretări narative, dintr-un unghi angajat ecologic, a unei situații complexe, diferită de „descrierea subțire”, cu rol expozitiv ori tehnocrat. Premisa noastră e că producția de spațiu este o acțiune colectivă (Hunchuck 2022, 28), realizată prin implicarea publicului larg, nespecialist, exemplificare extrem de concretă a unui imaginar democratic. Or, în cazul Someșului, nu a fost vorba de așa ceva, deciziile din timpul concursului internațional de proiecte, dar și cele ulterioare petrecându-se fără deliberare.

DEMOCRAȚIE VS. TEHNOCRAȚIE, SAU MASTER PROCES ÎN SIMBIOZĂ CU UN MASTER PLAN

107

Intervențiile de reamenajare a frontului la Someș s-au realizat nu doar fără un Master Plan, adică fără o configurare a întregului parcurs al Someșului în oraș, dar și fără un Master Proces, realizabil printr-un *design* care să aducă mai mulți actori implicați împreună. Master Planul comandat de autorități nu a fost aprobat printr-o Hotărâre de Consiliu Local (HCL). Chiar și dacă era aprobat, Primăria a hotărât, alături de Ordinul Arhitecților din România, filiala Transilvania (OART), ca fazarea din concursul internațional de proiecte să constea întâi în Planuri Urbanistice Zonale și documentații conexe urbanismului – deci intervenții pe câteva tronsoane –, abia apoi urmate de un Master Plan, ceea ce a dizabilitat de la bun început demersul.

Lipsa de planificare generală a condus, spre exemplu, la crearea mai multor poduri pentru trafic auto fără coordonare cu un Master Plan la Someș. Un alt Master Plan de reconversie a zonei industriale, aprobat de primărie, prevede artere de trafic auto la nord de Someș, în loc de un culoar verde-albastru nemotorizat mai amplu.

Un Master Plan poate fi realizat într-o variantă tehnocrată sau într-una mai democratică, în mod ideal îmbinând cele două elemente. Cum însă nici măcar specialiștii din proiecte diferite ori din același proiect nu au colaborat între ei, cu atât mai puțin cetățenii consultați ar fi putut veni cu propuneri de corectare a unor

intervenții – de pildă, propunând ca podurile să aibă subtraversare, pentru ca viteza de parcurgere să fie mai mare și astfel culoarul să fie mai atractiv pentru navetă¹.

Mai grav, în lipsa unui Master Proces deliberativ, nici specialiștii din domenii diferite din cadrul aceluiași proiect nu se consultau între ei. De aceea, concluzii legate de relevanța habitatului de zăvoi de pe malul Someșului în zona industrială din Master Plan, din PUZ-uri, din studiile de biodiversitate pentru fundamentarea PUZ-ului Armătura etc. nu se regăsesc în intervențiile propriu-zise, în care s-au distrus habitatele de zăvoi.

Problema principală a concursului internațional de proiecte pentru amenajarea Someșului, organizat de OAR Transilvania în parteneriat cu Primăria Cluj-Napoca, constă în faptul că a fost realizat într-o manieră prea laxă, fără să implice Apele Române, care gestionează malurile râului, nici în tema de proiectare, nici în juriul concursului, dar nici în dezbateri publice ulterioare, care să conducă la o soluție favorabilă renaturării prin renunțarea, unde era posibil, la ziduri în favoarea unor diguri retrase, care permit dezvoltarea vegetației, în mai multe zone de gradene, la contact cu apa etc. Ulterior concursului, problema principală a constatat în faptul că în primărie nu există managementul necesar pentru a monitoriza atât proiectul la Someș, cât și proiectele conexe lui².

Primăria nu a mai comunicat, ulterior concursului, schimbările survenite în urma negocierilor, deloc publice, cu Apele Române (ABAST), motiv pentru care s-a optat pentru soluții mai gri de amenajare, diferite de cele anunțate inițial, ceea ce a stârnit nemulțumirea unei părți din societatea civilă clujeană, în ciuda beneficiilor apreciate unanim – noi zone pietonale și velo, amenajări pe maluri, poduri pietonale, renunțarea la unele garduri în parcuri, pașiști semi-naturate etc. Aceste plusuri indubitabile nu sunt contestate de nimeni, dar ne vom concentra analiza asupra aspectelor problematice, acesta fiind un studiu de politici publice și de ameliorare posibilă în viitor. Lipsa de comunicare vine împotriva curentului colaborativ propus de bunele practici ale conceptului-umbrelă de Soluții Bazate pe Natură, care, la rândul său, într-un val mai recent de analiză, trage învățăminte din curentele precedente tehnocrate, fie „gri”, fie „verzi” (Zhou et al. 2024).

Strategia de comunicare a Primăriei, în ciuda faptului că implementarea nu semăna cu randările și în ciuda tăierii a sute de copaci, în pofida renunțării la unele spații verzi pentru suprafețe sigilate etc., a fost să nege evidențele, comunicând opusul: nu doar că o parte din spațiile verzi anterioare ar fi devenit impermeabile, dar chiar s-ar fi creat noi spații verzi. Într-adevăr, spații verzi au fost create, pe care

1. La poduri se stă, chiar și în condiții de weekend, și peste 150 de secunde de la apăsarea butonului până se face verde pentru pietoni ori cicliști.

2. Acest lucru este vizibil în PUZ-urile aprobate la Canalul Morii între cartierul Mărăști și centru, de la Parcul Farmec până la zona The Office, unde toate construcțiile și amenajările, inclusiv de spațiu public, sunt proiectate cu spatele la apă.

nimeni nu le contesta, așa cum nimeni nu contesta plantările de arbori noi (mai ales dacă nu se uscau), ci doar dispariția celor vechi. Nu s-a creat niciun cadru de discuție pentru problemele apărute pe parcurs, pentru că în comunicarea unilaterală a Primăriei se spera că, prin capacitatea bună de PR și finanțarea publicațiilor locale, publicul va fi mulțumit după încheierea lucrărilor – mai ales dacă nu există o cerere publică explicită ori o campanie amplă civică de *advocacy* pentru renaturare sau pentru Soluții Bazate pe Natură.

Pe scurt, proiectul de renaturare a rămas strict în imaginația participanților, a organizatorilor concursului de proiecte și în rânduri, care au influențat major așteptările publicului larg. Chiar dacă trebuie asumată o diferență între planșe de concurs și SF, PUZ sau DTATC, unde pot apărea modificări în diverse etape ale proiectului în funcție de negocieri cu alți actori instituționali, finanțări ori realitatea de pe teren, nu a fost comunicat nimic de către primărie în legătură cu aceste modificări.

Strategia greșită a OAR Transilvania³ a presupus că, printr-o astfel de abordare în care nu sunt toți *stakeholder*-ii la masă, prestigiul concursului internațional va „forța mâna” Apelor Române să accepte soluțiile de renaturare, ceea ce constituia un pariu extrem de riscant.

OAR Transilvania nu primea răspunsuri publice la solicitări către Apele Române pentru a vedea dacă acceptă avizarea unor amenajări fără ziduri – unul dintre elementele principale ale concursului. Cu toate acestea, din discuțiile cu reprezentanți ai mai multor autorități reiese că nimeni nu e responsabil, în sensul în care niciun actor instituțional nu își asumă responsabilitatea pentru transpunerea fidelă a viziunii de concurs. Desigur, responsabilitatea nu aparține unui singur *stakeholder*, cum a fost învinuită Primăria constant de către o parte din societatea civilă, chiar dacă ea reprezintă principalul decident⁴. Responsabilizarea în profunzime însă putea să reiasă dintr-un design deliberativ consensual, ceea ce nu s-a încercat într-un mod perseverent de către decidenți, în ciuda propunerilor din societatea civilă.

Cauzele pentru lipsa unui dialog⁵ sunt multiple, de la amenințările percepute la adresa deciziilor tehnocratice la un nivel considerat scăzut al rezidenților sau la neîncredere socială: „Dacă întrebi pe toată lumea, la toate debaterile publice, până la urmă ajungi să fii canalizat pe obsesiile publice, pentru că obsesiile publice

3. Arhitectul Dan Cline a coordonat mai multe concursuri de arhitectură, printre care concursul de proiecte la Someș și cel pentru Parcul Feroviarilor.

4. Pentru Claudiu Salanță, arhitect-șef al județului Cluj, proiectul seamănă mai mult cu stilul Planwerk, câștigător al locului 2 la concursul internațional de proiecte „Rethinking Someș”, subcontractați de Studio Práctica, față de viziunea câștigătoare de pe locul 1 (afirmație consemnată la o dezbatere de la Smida Jazz Festival, în august 2023, moderată de mine, cu Adriana Măgerușan și Claudiu Salanță ca invitați).

5. De pildă, sub forma unui Consiliu al Apei, propus de mediul asociativ local (vezi anexe).

Fig. 2. Lingvistul Cornel Vilcu a ironizat de-a lungul ultimilor ani discursul „verde” al Primăriei și a fost ironizat la rândul său de primar

sunt mai puternice decât soluțiile de valoare. Că betonați, tăiați pomii, faceți blocuri... astea sunt obsesii”. Din perspectiva organizatorului concursului de proiecte atât la Someș, cât și în Parcul Feroviarilor, „societatea civilă nu are educația să ceară ceva coerent”, mai ales că societatea civilă „trebuie să aibă un nivel anume de educație”. Mai mult, există suspiciunea că societatea civilă are o agendă ascunsă: „Trebuie văzut dacă în vânătoarea de vrăjitoare declanșată de activismul civic nu e folosit Someșul ca un culoar de oportunitate pentru valori personale ale celor care și-au făcut o datorie din a fi o voce și care nu au o justificare altfel”⁶.

6. Dan Clinci, discuție cu societatea civilă la un tur ghidat Someș Delivery, 21 mai 2023, înregistrare Paula Boartă, *Someș Express*. În ciuda imprecățiilor legate de nivelul societății civile, chiar și organizatorul concursului recunoaște că „nimeni nu explică de ce a rămas zidul, de ce s-au tăiat pomii... și asta e o problemă”.

Cu o astfel de percepție neîncercătoare privind publicul larg ori activiștii civici, nu e deloc surprinzător că procesele de consultare sunt direcționate spre publicuri nișate, de arhitecți, care se pot autocenzura pentru a nu a-și diminua șansele de a fi contractați de autorități ori ca autorizațiile de construire să nu fie tergiversate prin amânări succesive. Consultările, cu designul actual, consideră ecologul Tibor Hartel, au loc într-o sală a primăriei, fiind un proces „foarte elitist”, „prea formal”, deloc participativ și cu o „procedură incompletă”⁷, prin care „vocale prezente vor fi și mai prezente”, neavând loc niciun proces de împuternicire, de pildă, a rezidenților interesați de râu. De altfel, o analiză extinsă la 13 documentații de urbanism și la 177 de comentarii cetățenești pe teme de spații verzi din spațiul românesc arată că 7.6% dintre comentariile cetățenilor sunt incluse în răspunsurile autorităților, dar și acelea într-un mod în care sunt „delegitimate” intervențiile civice (Mitincu et al. 2023)⁸.

Master Planul nerecepționat de autorități la Someș propune interviuri pe post de cercetare calitativă, dar și instrumente *online* de tipul hărților interactive pentru semnalarea problemelor ori pentru realizarea de propuneri de amenajare. Totuși, în proiectul de amenajare la râu din Cluj-Napoca ori chiar în Master Plan nu s-au folosit astfel de instrumente în afara unor focus grupuri, interviuri și cercetare sociologică cantitativă fiind utilizate doar în cazul proiectului la nivel metropolitan, cu o atenție mai mare la consultări publice în locații diferite în zona metropolitană, dar fără o angrenare de masă de propuneri prin hărți interactive ori prin bugetare participativă tematică la râu, așa cum a propus mediul asociativ. Propunerile cetățenești legate de râu și afluenți (câteva zeci!) au fost ignorate de-a lungul timpului în procesele așa-numite de bugetare participativă ale primăriilor din zona metropolitană, de tineret sau clasice (Dohotaru 2022), ori la finanțările derulate de Centrul Cultural Clujean (CCC) pe afluenți ai Someșului⁹. Nu doar propuneri neeligibile au fost ignorate de autorități, deși puteau fi integrate în planuri directe, dar chiar

7. Interviu personal realizat în 2023. De altfel, Hartel dezvoltă argumente legate de cum ar trebui să fie procesele consultative în esul său din acest volum.

8. Procentul e chiar mai mic la consultările publice orale, întrucât minutele nu includ opiniile contra în raport cu diverse investiții publice sau private, dacă autoritatea publică este în dezacord cu acele intervenții, afirmă Radu Mititean cu referire la activitatea sa de peste trei decenii de consultări publice, în care a fost martor la lipsa de consemnare a opiniilor cetățenești care nu se încadrau în politica oficială.

9. În ciuda unor intervenții peisagistice, dublate de micro-cercetări calitative la Pârâul Calvaria, în zona La Terenuri din Mănăștur, ori la canalul Morii, în parcul Farmec sau în cartierul Mărăști, propunerile arhitecților nu au fost respectate. Nici CCC, finanțat masiv de autoritățile locale, jucând *de facto*, dacă nu *de jure*, rolul de departament cultural al primăriei, nu și-a asumat rolul de intermediere în relația cu autoritățile pentru ca tema de proiectare ori caietul de sarcini să conducă la accesibilizarea cursurilor de apă, pe baza micro-intervențiilor finanțate de centrul cultural. Dimpotrivă, ulterior, cursurile de apă au fost fie betonate, fie s-a pus mai mult beton acolo unde exista deja, atractivitatea cursurilor de apă scăzând astfel. Mai mult, proiectarea parcului Farmec s-a făcut cu spatele la apă, menținând gardurile în locul unor gradene, ceea ce dă de gândit asupra impactului culturii în spațiul public și asupra retoricii utilizate de operatori culturali pentru a obține diverse finanțări.

și cele câștigătoare nu au fost realizate la ani buni de la vot, cel mai bun exemplu fiind propunerile de amenajare a afluenților Someșului, unde nici măcar studiile nu au început printr-un plan director, lucrându-se doar pe tronsoane extrem de reduse.

La polus opus, o parte din societatea civilă instituționalizată are o altă viziune asupra concursului legat de Parcul Feroviarilor, parc care a rămas bun public în urma eforturilor societății civile de a stopa privatizarea unui spațiu public (Dohotaru 2012). Această viziune civică se conturează în *Cart(e)a Parcului Feroviarilor*, o broșură care imaginează un proces deopotrivă utopic, dar în același timp auto-centrat pe nevoile unor facilitatori comunitari, prin care parcul este gestionat de societatea civilă – de fapt, un grup restrâns de asociații care au obținut finanțări pentru diverse activități în parc.

La tema de concurs, la secțiunea studiului sociologic, în locul unei cercetări, este inserată *Cart(e)a Parcului Feroviarilor*, care vede procesul de amenajare ca un vast proces decizional „la umbra copacului”, printr-o romantizare cu accente normative, nu descriptive și cu un design precis – un fel de *kumbaya* emoțional al deliberării armonioase:

„Fie că este vorba despre cetățeni, vecini organizați într-o asociație, ONG-uri, activiști, administrația locală, prin lărgirea spectrului decizional se începe schimbarea paradigmei centralizante într-una descentralizantă, a cărei localizare este nucleizată și dispartă în diverse spații ale orașului: deciziile nu se vor mai lua numai în camerele unor clădiri centrale ale instituțiilor de stat, ci și sub copacii din Parcul Feroviarilor, sau în camera de zi a unuia dintre vecinii acestui spațiu verde.” (*Cart(e)a Parcului* 2017, 5)

Potrivit lui István Szakáts, unul dintre artizanii manifestului, prin ateliere tematice organizare de ONG-uri, „s-a creat o vizibilitate față de temă, o expectanță comunitară și prin asta o presiune pe administrație care, se pare, a fost suficient de mare ca să nu poată să fie ignorată. Așa a ajuns *Cart(e)a Parcului* să fie inclusă ca una din multiplele anexe la temă”. Totuși, tema propriu-zisă nu preia principile din anexă: „Carta dezvoltă un model profund alternativ față de metehnele *by default* citoriste ale unei arhitecturi care aparent nu mai reușește să se debaraseze de modernitate. Noi am propus ca Parcul să fie un centru de resurse, și funcționalitatea zonelor să fie determinată cât se poate de reversibil de către cetățeni, tot mecanismul acesta gravitând în jurul unui ONG cetățenesc care administrează și alocă resursele parcului. Modelul nostru presupunea nu una bucată proces, girat de arhitectul demiurg, de codare a funcționalităților (aici alee, aici hintă), ci microprocesse comunitare continue. În acest caz, rolul arhitectului fiind nu acela de cititor, ci de creator de cadre, care să fie umplute de conținut de cetățeni”¹⁰.

10. Fragment dintr-un dialog pe messenger, de-a lungul anului 2024.

Paradoxal față de prejudecățile generale legate de comunism și capitalism este că parcul s-a făcut de jos în sus într-un regim centralizat, nu cu muncă patriotică impusă, așa cum s-ar putea (pre)judeca, ci la inițiativa unui președinte de stradă, malul Someșului fiind amenajat de rezidenți în 1961, cu alte amenajări datorate muncitorilor feroviari ai uzinei Remarul 16 Februarie, de unde și numele parcului: „Era un șir indian, de pe toate străzile veneau oamenii, deci fără nicio problemă. Am venit și noi de fapt, eu cu părinții mei, ceilalți copii cu părinții lor, și așa mai departe... Noi am făcut parcul! Toată falea [pe] care-o vezi pe Someș, așa, noi am făcut-o! Deci eu am contribuit personal la chestia asta, ca și copil, cât am putut, normal”, declară un rezident (*Cart(e)a Parcului* 2017, 7).

Spre deosebire de astfel de mărturii orale, așa-zisul „studiu istoric” pentru concursul internațional de proiecte, semnat de CȘ II dr. Varga Attila, de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române, este eronat întocmit, emfatic în concluzii și plasează de pe poziții vehement anti-comuniste responsabilitatea degradării parcului chiar în căra regimului care a creat parcul, în loc să îndrepte atenția spre regimul postcomunist care a permis privatizări veroase de spații publice ori a permis degradarea lor accentuată: „Cu un *background* istoric de trei secole și mai bine, după aproape 6 decenii în care delăsarea a făcut legea cu îngăduința regimului de tristă amintire, cel de-al doilea mare parc al Clujului așteaptă încă o nouă identitate. O merită din plin. Orașul Comoară de asemenea...” (Varga 2017, 8). Tema de concurs nu armonizează concluzii diametral opuse între diverse studii de fundamentare, care par mai degrabă încropeli decât cercetări substanțiale. De pildă, dacă se valida perspectiva studiului sociologic, tema de concurs putea să celebreze istoria parcului, amintind¹¹ de trenul care circula prin parc, de munca voluntară a rezidenților și a muncitorilor, așa cum e propusă și de manifest printr-o arhitectură temporară și provizorie. Alegerea a fost însă de a valida, deși subtil și neexplicit, perspectiva anticomunistă, de a nu mai exista referințe la trecut, în ciuda menținerii numelui parcului.

Studiul sociologic are o importanță componentă anarhistă, evidentă și din modul în care este gândit designul decizional, dar și cel arhitectural, în care „se propune o amenajare reversibilă și modulară” (*Cart(e)a parcului* 2017, 14)¹². Problema cu consultările anarhiste¹³ din parc e că, deși la polul opus modelului

11. Propunere din partea campaniei Someșul nostru, nepusă în practică atât de către proiectanți, cât și de către autorități, pentru a aminti de istoria parcului, dar și pentru a apropia clujenii de apă, a fost de a instala măcar, minim invaziv, traverse de cale de ferată de lemn, ca trepte spre apă, mai ales că malurile înclinate permit apropierea cu dificultate.

12. În fond, la cine se referă „se propune”? E un verb reflexiv, impersonal, menit să distragă atenția de la faptul că propunerea nu e neapărat negociată ori asumată de grupuri mai largi de cetățeni.

13. Termenul de anarhism nu este folosit deloc cu tentă peiorativă, dar merită explorat care sunt limitele consensualismului anarhist în contexte cu perspective plurale ori chiar conflictuale, în care cine se plasează în afara consensului nu mai face parte din grup. E o excludere *de facto*, chiar dacă *de jure*, deci prin designul consensualist, nu prin ierarhie. Oricum, e vizibil în grupările anarhiste cum locul ierarhiilor formale e luat de direcția dată de carisma informală, care suplinește procedurile „autoritare”.

Primăriei, sunt la fel de monotone la participare ca și cele de la Centrul de Inovare și Imaginație Civică (CIIC) din subordinea municipalității, precumpănind în cadrul lor o pătură subțire de creativi mai mult sau mai puțin precari din sectorul asociativ și operatori culturali independenți. În loc de personal contractat, ca la CIIC, în acest caz participă ONG-ști și prietenii lor, contractați în mici proiecte civice.

Opțiunea pentru spațiu public în detrimentul parcului natural a fost luată înainte de concurs de către Dan Clinci, motivată, declară arhitectul care a coordonat tema concursului de proiecte, de USAMV – o tehnică de camuflare a opțiunilor proprii, poate negociate în prealabil cu primăria, prin înaintarea unui *stakeholder* instituțional respectabil care să gireze o intervenție intruzivă în parc: „Cei care își doresc un parc-pădure ar trebui să profite de momentul acesta. Pe de altă parte, mă uit în jur și observ că starea vegetației e destul de precară în această porțiune. Tot caut o piesă cu valoare dendrologică, văd un nuc aici, și mai sunt câțiva arbori pe margine, dar tot platoul acesta central este o arie subvegetată¹⁴. Nu îmi dau seama dacă e necesară o vegetație densă, cu alei mici: vrem un parc pustiu cu vegetație (sic!) și alei strâmte pentru îndrăgostiți sau un parc pentru evenimente? E o problemă care poate fi rezolvată printr-o sumă de propuneri care vor veni în cadrul concursului. Prima dată când am avut discuția despre parc, din punct de vedere peisager, și am luat legătura cu cei de la USAMV, ei au dezvoltat aici mai multe licențe, vegetația de pe suprafața asta nu e foarte valoroasă, deci va trebui regândit cu totul. Cine vrea fazani (sic!)¹⁵ ar trebui să se bucure de ei acum, probabil vor pleca, deși ar fi bine să rămână. Mi se pare mult mai interesant de discutat subiectul acestei porțiuni a spațiului public clujean decât a parcului” (*Cart(e)a parcului* 2017, 15).

Totuși, studiul peisager din concursul de proiecte este mult mai nuanțat cu privire la valoarea vegetației, semn că interpretarea organizatorilor de concurs privind lipsa de relevanță a vegetației spontane din parc ori a plantărilor mai vechi este unilaterală, în lipsa unor consultări în profunzime. În general, documentația de concurs, atât pentru Parcul Feroviarilor, dar și pentru Someș, a fost când lăcunară, când contradictorie. De pildă, echipele concurente erau încurajate și să accesibilizeze apa pentru îmbăiere, dar li se transmitea la un pasaj distanță că îmbăierea nu e practică. Despre Parcul Feroviarilor, se transmite că vegetația este „haotică”, dar parcul are totuși un aspect regulat. Sunt încurajate subtil tăierea

14. În locul „ariei subvegetate”, s-a plantat gazon prin tot parcul, procedură care conduce la scăderea drastică a biodiversității, costuri mai ridicate de întreținere și irigare, dar și un aspect estetic monoton în fața bogăției cromatice și de forme a unei pajiști sălbatice renaturate.

15. Fazanul este o specie invazivă, dar în parc existau alte specii protejate de păsări, specifice habitatului de zăvoi, propice pentru exemplificarea sălbăticiiei parcului, alegerea unui exemplu atât de eronat arătând precaritatea cunoștințelor ecologice ale organizatorului de concurs.

11. Exista secțiuni ale râului care sunt în acest moment navigabile pentru recreere?	Caracteristicile fizice ale cursului râului în Cluj Napoca (variații bruște de debit, utilizarea tractului acestuia pentru uzinarea apei de către Hidroelectrică, cantitatea mare de materiale plutitoare aduse de apă etc.) au determinat Autoritatea să nu permită utilizarea cursului apei pentru activități navigabile sau recreative. Zonele de albie în care cursul de apă depășește secțiunea minimă a râului (produsul dintre lățimea și înălțimea acestei secțiuni) ar putea fi reconsiderate și astfel râul să primească noi funcțiuni. Considerăm concursul ca fiind un bun instrument de deschidere a unei discuții prin identificarea acestor eventuale oportunități.
12. Exista în acest moment zone în care înotul este permis în râu? Se dorește aceasta facilitată?	Scăldatul în apa râului Someșul Mic este foarte puțin practic. Râul este destul de rapid, debitul poate crește neașteptat de repede, este un râu cu apă rece (colectează apa din zone montane) și apa este departe de a fi perfect curată. Însă acolo unde apa e mică (în zona Plăjei Gîrgorescu, de exemplu) oamenii se încumetă să intre cu picioarele în apă. Însă identificarea unor soluții care să permită devierea apei și filtrarea acesteia pe porțiuni nou propuse ar putea să faciliteze utilizarea apei râului pentru activități de înot, scăldat și canotaj.

Fig. 3. Răspunsuri contradictorii și uneori evazive, date la concursul internațional de proiecte de amenajare a Someșului

arborilor și spațiile deschise pentru evenimente, dar în același timp suprafața „foliată” (sic! – corect e „foliară”, adică acoperită de frunze) trebuie să fie dublată, chiar triplată, ceea ce e lipsit de sens dacă sunt cerute spații deschise¹⁶. Nici accesul la apă în Parcul Feroviarilor nu este realizat, în ciuda temei explicate, pentru că Apele Române nu au fost implicate nici la Someș, nici în Parcul Feroviarilor în tema de concurs: „Zona de *loisir* și relaxare pe malul Someșului, multiple accese (sic!) la oglinda de apă, parcurgere a zonei de mal”¹⁷.

Potrivit organizatorului temei de concurs, miza cea mai importantă legată de maluri se negociază ulterior câștigării concursului, nu înainte, fragilizând tot demersul în cazul unui refuz, așa cum s-a și întâmplat ulterior declarațiilor din 2017: „e o discuție despre inundabilitatea zonei – albia minoră se află în proprietatea Apelor Române, zona digurilor naturale și a celor betonate de-a lungul râului e, în perspectiva lor, o zonă pe care nu se pot face amenajări. Amenajarea unui mal de apă cum e acesta de aici se poate face și cu respectarea cerințelor Apelor Române, și cred că aceste concursuri sunt cele care ar trebui să împingă astfel de propuneri, adică proiectantul câștigător să ducă o luptă de susținere a propunerii de amenajare a malurilor” (*Cart(e)a Parcului* 2017, 15).

Propunerile concludive din „studiul sociologic”, ca în alte studii de fundamentare a concursului, nu au fost integrate în proiectul final – adică legătura velo și pietonală cu Parcul Armătura ori cu gara, necesare într-un proiect de mobilitate.

16. Pretențiile de renaturare a Someșului din concursul de proiecte sunt îndoielnice la o lectură mai atentă. Studiul peisager semnat de prof. Viorel Mitre, decan al Facultății de Horticultură, USAMV, e atât de tare în altă paradigmă decât cea a Soluțiilor Bazate pe Natură încât are un motto de un antropocentrism extrem: „În orice călătorie, mai important decât toate privilegiile, peisajele și minunile naturii rămâne omul (Liviu Rebreanu)”. Pe scurt, concluzia lui e că aproape toată vegetația e puțin valoroasă și trebuie tăiată.

17. Parcul Feroviarilor, concurs internațional de proiecte – tema, p. 15.

Fig. 4. Imagine din documentația necesară concursului internațional de proiecte pentru Parcul Feroviarilor, care arată legătura necesară între cele două parcuri: <https://oar.archi/concursuri/oar/reabilitarea-peisagera-si-reactivarea-parcului-feroviar-cluj-napoca/>

Pericolul în astfel de proiecte de amenajare este că urbanisti/ tehnocrații au un comportament similar cu universitarii în munca de cercetare: cetățenii sunt văzuți ca recipienți ai informațiilor, nu co-creatori de cunoaștere. Însă, cu cât cetățenii sunt implicați în proiecte care necesită schimbări semnificative, cu atât mai multe sunt șansele de reușită¹⁸ ale unei dezvoltări sustenabile (Jacobi et al. 2022). Deci, dincolo de consultări, cetățenii pot deveni co-creatori, în mecanisme de participare și deliberare care lipsesc în momentul de față la instituțiile publice, care nu îi implică pe cetățeni la co-crearea temei de concurs sau de caiet de sarcini. Mobilizarea actuală e reactivă, cu puține informații, și se întâmplă la execuția propriu-zisă, nu la design. Sunt decisive trei faze de consultări, din care cea mai importantă este la început, la momentul de planificare urbană, odată cadastrul realizat, a doua când se fac nota de concept a proiectului și tema de proiectare, studiile și achiziția publică, după care urmează o nouă fază de consultare la proiectare, adică SF, proiect de autorizare și proiect tehnic de execuție (Rădulescu și Birlher 2023). În niciuna dintre aceste faze la Someș, cetățenii nu au fost consultați, la discuții participând arhitecți ori operatori culturali, iar aceștia, chiar dacă realizau evenimente legate de Someș, nu făceau consultări propriu-zise și, oricum, în măsura în care aveau loc aceste discuții, nu se centraliza informația la nivelul administrației locale.

Pe de altă parte, în prima fază, atât la Someș, cât și în Parcul Feroviarilor, contribuția mediilor asociative a fost decisivă. Protestul împotriva tăierilor a o mie de

18. Arată rezultatele studiului pe o sută de proiecte analizate.

copaci pentru o bandă auto a arătat interesul civic pentru Someș și a grăbit concursul internațional de proiecte. În privința Parcului Feroviarilor, trei etape au fost importante pe parcursul a 15 ani. În primă fază, societatea civilă s-a mobilizat să constate lucrările ilegale ale clubului de fotbal în parcul care se dorea transformat în bază privată de fotbal, cu construcții de clădiri (Dohotaru 2012). Apoi, a urmat etapa în care am cerut rezilierea contractului între Căile Ferate Române și clubul de fotbal CFR, cedarea de către CFR și Ministerul Transporturilor a parcului către Primărie și demersuri pe lângă municipalitate să îl preia, inclusiv la nivel politic, printr-o alianță clujeană transpartinică de civici și oameni politici, PNL nefiind la guvernare la nivel național în momentul preluării parcului de către administrația locală. Al treilea moment relevant este cel al organizării unui concurs internațional de proiecte, în care societatea civilă, decisivă în primele două etape, a fost scoasă din schema decizională pentru a nu diminua din puterea administrației și a tehnocraților.

URBANISM ȘI ECOLOGIE: FRONTUL LA RÂU

Pe scurt, amenajările la Someș arată mai bine decât înainte de investițiile în culoarul de mobilitate la Someș, dar și în alte proiecte adiacente (Parcul Feroviarilor, platoul Sălii Sporturilor „Horia Demian”), dar arată mai rău decât se anunța prin concursul internațional de proiecte. Astfel trebuie interpretate criticile societății civile și ale diversilor specialiști cu privire la malurile Someșului, deci mai nuanțat – nu că înainte era „mai bine”, iar după „mai rău”.

Nici nu ajută în dezbateră publică acuzarea cetățenilor cu păreri defavorabile proiectului de către primarul Emil Boc că ar fi „daltoniști ai betoanelor”. Într-adevăr, realitatea e că în anumite zone s-a decopertat asfaltul, ca la platoul Sălii Sporturilor, ori s-au plantat copaci și însămânțat solul pentru a avea pajiști¹⁹, dar în alte locuri a crescut suprafața sigiliată în defavoarea celei verzi. S-au tăiat arbori cu sutele, nu doar cu zecile, cum pretindea Primăria – în Parcul Armătura sau în Parcul Feroviarilor, în centru, în cazul sălcilor și al altor specii de la plaja Grigorescu și la spațiul înierbat de lângă plajă ori mai în amonte. Aici, într-adevăr, unii copaci blocau pe dig pista de biciclete, dar în alte locuri pista sau chiar utilajele muncitorilor puteau efectiv să ocolească copacii, așa cum pe alocuri deviază după stâlpii masivi de electricitate²⁰.

19. Era neclar dacă unele suprafețe verzi devin pajiști, iar altele cu gazon, dar critica gazonului din partea specialiștilor și societății civile probabil a făcut ca suprafața cu gazon care necesită întreținere mare, cu risipă de apă și biodiversitate scăzută să scadă semnificativ în favoarea pajiștilor.

20. Stâlpii de electricitate, a căror îngropare costa în zona Grigorescu 4 milioane de euro, pot fi transformați din obiecte aparent inestetice și obturatoare peisagistic în posibil subiect de patrimoniu industrial. Lipsesc însă explicațiile despre cum se produce energie în Cluj, lângă stâlpi, prin plăcuțe informative și panouri cu fotografii și ilustrații despre, spre exemplu, salba de lacuri cu rol hidroenergetic din amonte de Someș. Ca în alte situații similare, lipsește orice valorizare a posibilului patrimoniu industrial la Cluj din perioada comunistă.

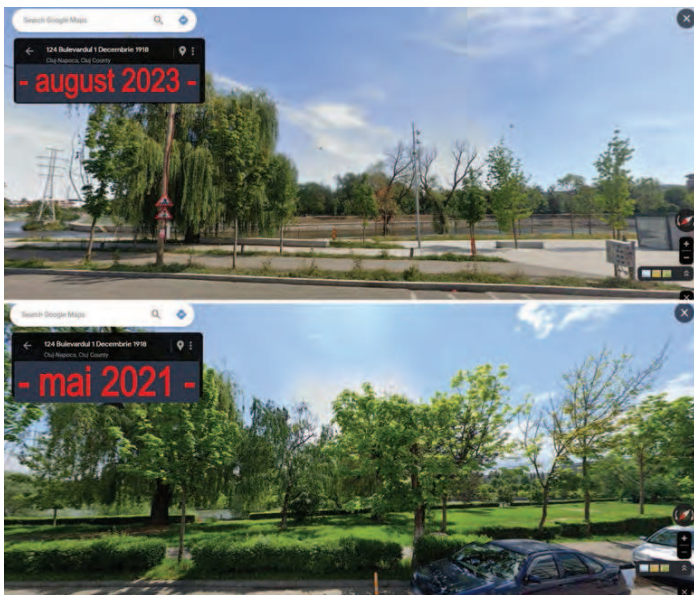

Fig. 5-6 (pagina de față și următoarea). Activistul civic Cornel Vilcu, lector la Facultatea de Litere din UBB, arată în albumul „I am a daltonist” de pe profilul său de Facebook cum mai multe suprafețe verzi la râu au fost acoperite de suprafețe impermeabile

Proiectul nu s-a bazat pe Soluții Bazate pe Natură, dar sunt premise favorabile pentru proiectul la nivel metropolitan și ulterior (inter)județean, unde există mai mult spațiu la râu. Legat de copaci, din cei 2.000 de copaci²¹ anunțați inițial, s-au plantat peste 900, iar o treime din cei aduși sunt uscați²², peste estimările oficiale de 10%, potrivit lui Károly Magyarosi, unul dintre puținii arboriști certificați

21. Detalii legate de cifre se găsesc în media locală, v. „Spaniolii prezintă proiectul final pentru amenajarea Someșului la Cluj”, *Ziua de Cluj*, 12 dec. 2018, <https://zclj.ro/administratie/spaniolii-prezinta-proiectul-final-pentru-amenajarea-somesului-la-cluj--180854.html>. La noul proiect, la nivel metropolitan, s-au anunțat 100.000 de arbori, dar acestea sunt declarații fără acoperire, fie la nivel de administrație, fie la nivel de proiectanți (Mossfern).

22. Unde se fac calcule meticuloase, ca în West Oakland, California, mortalitatea anuală a copacilor este de 3.7% (Threlfall 2023). Mulți copaci urbani se uscă în câțiva ani sau în primele decenii, înainte să apuce să ofere efectiv oxigen, din cauza lucrărilor slabe de întreținere, a solului sigilat, a poluării etc.

din spațiul autohton, care enumeră succint câteva erori ale proiectului²³, cum ar fi soiurile nepotrivite pentru un sol aluvionar, cu siliciu, erorile de plantare care au dus la uscare (nu au fost udați arborii în ciuda secetei, solul lor era compactat, coaja rănită la descărcare etc., aspecte care nu mai sunt vizibile din cauza mutării arborilor uscați):

„Dacă sistemul de irigare va fi pus în funcțiune la parametrii optimi pentru speciile plantate, pierderea va fi de circa 30% în primele 1000 de zile. În cazul în care vom avea veri foarte călduroase, cuantumul acestor pierderi se poate dubla. Pavimentul va ridica semnificativ temperatura solului, astfel se vor

23. Potrivit lui Cristi Remus Papp (World Wide Fund), „ce se întâmplă acum este în detrimentul biodiversității”, prin restrângerea habitatelor și prin eliminarea vegetației: „În principiu, este pentru om. Nu îl văd ca un proiect care să contribuie la dezvoltarea spațiului verde, pentru că el a distrus spațiu verde existent, funcțional, rezilient. [...] Uităm de servicii ecosistemice și de valori naturale. [...] Se putea face puțin altfel”, declară specialistul în biodiversitate într-un interviu personal din 2023.

reduce drastic microorganismele care intră în simbioză cu sistemul radicular al arborilor, arbori care oricum nu se pretează la climatul și solul de pe malul râului Someș. S-au plantat în mare majoritate arbori din familia *Acer*, care nu se pretează la solul cu balast de pe malul Someșului. Acolo și pe tot arealul cartierului Grigorescu până sub dealul Donath este un strat gros de balast din care se scurge foarte rapid apa și este foarte sărac în nutrienți. De aceea, trebuiau plantați *Eleagnus angustifolia* (sălcioară). Comuniștii au plantat o grămadă acolo în anii '60 și știau de ce. De asemenea, se puteau planta pini, care rezistă cu brio acolo, mesteceni, care adoră zonele cu balast, cedrii, tisă. Ce s-a plantat acolo nu va rezista mult timp, din păcate... Nu s-a ținut seama nici de faptul că zona Someșului este vântoasă.” (interviu personal 2024)²⁴

Una dintre justificările primăriei e că a fost aceea că a fost eliminată doar vegetația spontană, de unde reiese că aceasta ar fi nevaloroasă, deși cele mai reziliente spații verzi periurbane sunt cele în care ciclurile naturale au schimbat major peisaje antropice.

Ovidiu Pirv, director al Parcului Natural Lunca Mureșului, observă că „în ultimele decenii, autoritățile au lăsat malurile Mureșului să se dezvolte liber”, ceea ce a condus la o renaturare similară în Arad cu Delta Florești sau la Someșul Mic în zona industrială, ori la Someșul între diguri, în Satu Mare. De altfel, toate propunerile din spațiul autohton de arii naturale urbane la ape vin pe infrastructuri gri industriale sau, în general, pe structuri antropice, renaturate ulterior, din perioada comunistă²⁵.

Pajiștile urbane sunt mai rezistente decât monoculturile de gazon în ceea ce privește șocurile prezente și cu precădere viitoare legate de secetă, mai ales că gazonul are nevoie extensiv de apă. De asemenea, mai multe studii arată că biodiversitatea pajiștilor este de zeci de ori mai mare față de gazon (Trémeau et al. 2023). Zgomotul produs de tăierea ierbii și poluarea generată de combustibil trebuie să fie luate și ele în considerare. Totuși, dacă argumentele climatice nu sunt luate în calcul de administrațiile autohtone, cu siguranță pragmatismul costurilor e la fel de relevant, mai ales că o pajiște întreținută, chiar și lunar, costă de patru ori mai puțin decât gazonul, potrivit estimărilor firmei care întreține pajiștile, dar costurile pot să scadă și mai mult în funcție de scăderea frecvenței intervenției și

24. O parte din interviu cu arboristul Károly Magyarosi este publicat pe canalul asociației Societatea Organizată Sustenabil, v. <https://www.youtube.com/watch?v=1lYamnUK4YI&t=22s>.

25. „Simt tendința asta la Arad: hai să betonăm, hai să facem un acces pentru un bar, hai să facem râul navigabil pentru bărci cu motor”, afirmă Pirv, care, în prelungirea ariei naturale de la marginea orașului, propune o arie naturală protejată urbană în interiorul Aradului, Parcul Biodiversității Urbane Arhitect Milos Cristea. Tendințe similare au existat la Satu Mare ori la Cluj la Someș, planuri la care s-a renunțat nu din cauza conștientizării ecologice, ci din cauza costurilor economice enorme pentru navigație a unor vase cu tonaj.

prin lăsarea naturii să se regenereze, mai ales că au apărut polenizatorii pe noile pajiști la Someș²⁶.

Fig. 7. Pajiștile semi-naturale, de două tipuri, perene și sezoniere, i-au încântat cel mai mult pe clujeni – deci tot un element de peisagistică, nu atât componentele de mobilitate ori de urbanism. Din nefericire, pământul adus a conținut și specii invazive precum ambrozia ori *Fallopia japonica*, care, dacă se răspândesc, diminuează considerabil vegetația autohtonă. Costurile de întreținere pentru pajiște, față de gazon, sunt considerabil mai mici. Sursă imagini: pagina de Facebook a primarului Emil Boc

121

Primăria a anunțat asumarea principiului 3 – 30 – 300, prin primarul Emil Boc, în contextul angajamentului de neutralitate climatică până în 2030. Adică, fiecare clujean să vadă de la fereastră cel puțin 3 copaci, în cartiere unde există 30% din cartier „coronament verde de copaci” și spații verzi la 300 de metri de locul de rezidență²⁷. Primarul a accentuat distribuția în fiecare cartier, afirmând că 30% din Cluj va fi acoperit cu copaci – deși nu raportat „din suprafața totală, ci din fiecare cartier”. Precizarea e importantă, pentru că poți include în intravilan bucăți mari din pădurile Hoia și Făget, așa cum s-a și făcut până acum, concluzionând că avem procentele respective de spațiu verde pe cap de locuitor. La o estimare conservatoare, o suprafață de 30% din oraș cu „coronament verde de copaci” în fiecare cartier înseamnă plantarea a vreo 2 milioane de copaci. Primăria nu e conștientă

26. „Acum 20 de ani, în Cluj, dacă voiai să vezi o specie rară de fluturi, mergeai 10 minute. Acum mergi 10 km”, declară Csaba Vizauer, biolog la Societatea Lepidopterologică Română în trecut, în prezent la Ökológiai Kutatóközpont/ Centrul de Cercetare Ecologică (interviu personal 2023). Generalizarea pajiștilor perene sau sezoniere în loc de gazon sau iarbă tunsă scurt, ar putea să readucă polenizatorii în oraș. 27. V. min. 10 al înregistrării, în care primarul anunță, paradoxal, principiul înverzirii dintr-un loc unde s-a tăiat masiv: <https://www.facebook.com/EmilBoc.Intotdeaunapentruclujeni/videos/1315961576007981>.

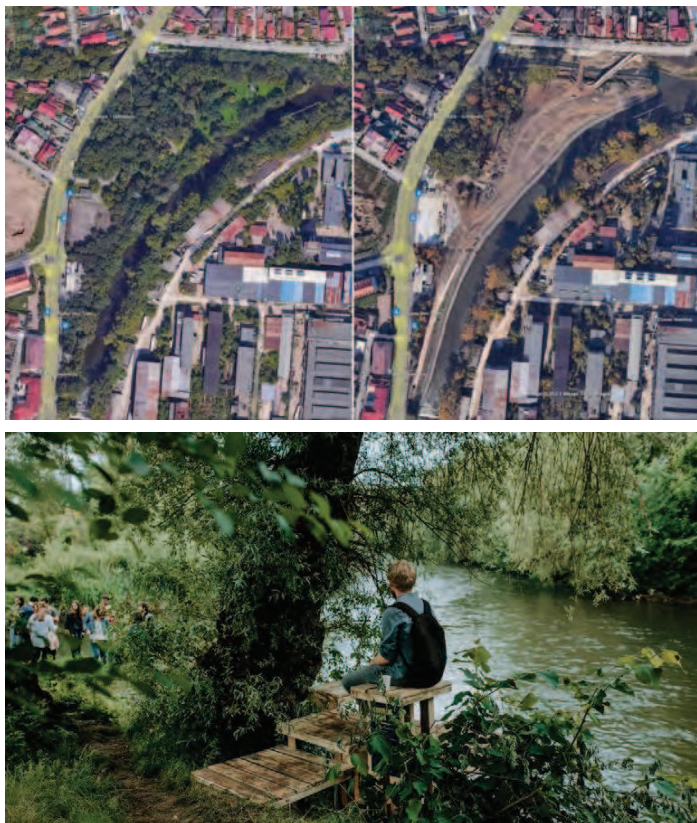

Fig. 8-9. Habitat de zăvoaie eliminat în zona Armătura – Carbochim, după care primarul Emil Boc a anunțat, din parcul recent reabilitat, lipsit de vegetație matură, că orașul Cluj se va înverzii cu aproape 2 milioane de copaci. În imaginea de jos, ediție Someș Delivery în Parcul Armătura

însă de efort. Cluj-Napoca are 180 de km pătrați. Să admitem cu îngăduință că 10% din oraș e deja înverzit cu copaci, deși nu știm situația exactă, pentru că nu există registrul verde al orașului, cerință obligatorie prin Legea Spațiilor Verzi. Mai e necesară o înverzire pe circa 20% din suprafață. 20% din 180 de km pătrați

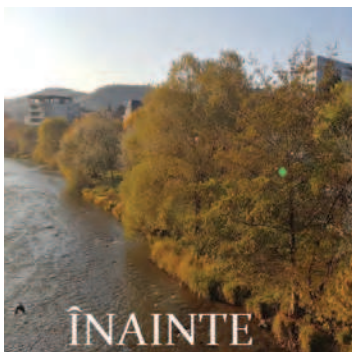

Fig. 10-11. „Vegetația spontană a fost îndepărtată, pentru că altfel nu e posibilă accesibilizarea zonelor, însă se va replanta masiv”, declara directorul de dezvoltare al Primăriei, Ovidiu Cîmpean, pentru actualdecluj.ro. Imagine: colaj Someșul nostru

reprezintă 36 de km pătrați. Suprafața împădurită, adică numărul de copaci la un km pătrat, variază undeva între 50.000 și 100.000. Calculând 50.000 de copaci la 36 de km pătrați, dacă mai există spațiu de clădiri, mașini și străzi, plus multe alte funcțiuni publice, rezultă 1.8 milioane de copaci. Costul a 1.8 milioane de copaci, în funcție de specie și mărime, poate varia undeva între zeci de milioane de euro și sute de milioane de euro, la care se adaugă costurile adiționale de întreținere în primii ani.

Chiar dacă Primăria ar găsi spațiu pentru a planta atâția copaci, experiența din Parcul Armătura, de pe malul apei, arată că primăria a tăiat cel puțin 100 de copaci maturi (date din documentația pusă la dispoziție de primărie, pentru că probabil pe teren sunt mai mulți) și multă vegetație a fost eliminată ca să planteze 200 de copaci mai mici, mult sub capacitatea de absorbție de dioxid de carbon a precedentului corp de arbori. De subliniat că aici, cât și în alte situații, s-a ajuns la această soluție a proiectanților de renunțare la vegetație cu aprobarea primăriei, deși studiul de mediu stipulează clar că trebuie păstrați copacii și habitatele de zăvoaie.

Avantajele renunțării la vegetație constau în accesul mai larg la malurile râului și mai buna vizibilitate a râului, iar dezavantajele sunt legate de diminuarea biodiversității și scăderea calității aerului. Soluții tehnice alternative există – acces perpendicular, nu paralel și continuu la râu, plus zone de promenadă puțin mai îndepărtate de apă, dar păstrând copacii și vegetația din albie.

Clujenii preferă ariile naturale decât alte funcțiuni publice, deci își doresc renaturarea râului, dar și locuri de joacă, ambele aspecte fiind relativ neglijate în culoarul la Someș la nivel municipal. Cele două pot fi însă conectate, de pildă, prin locuri de joacă din materiale ecologice. Ce-i drept, s-a făcut la Someș un astfel de loc de joacă din materiale de lemn, dar pe o porțiune de zece ori mai mică (!) decât locurile de joacă din plastic existente înainte de amenajare, cu rezultate mediocre în privința suprafeței din lemn în care te afunzi, în contrast estetic evident cu granitul gri și pietricelele albe de la baza copacilor.

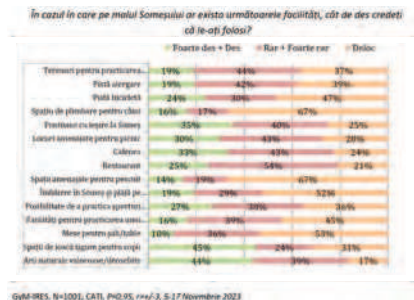

Fig. 12. Atenția mai mare pentru arii naturale și locuri de joacă din materiale ecologice ar fi condus la o altă abordare la nivel municipal dacă studiile de urbanism se bazează pe o abordare sociologică și ecologică și ținneau cont de preferințele clujenilor. Sursa: Raport de cercetare pentru proiectul de culoar la nivel metropolitan, studiu decembrie 2023, 45

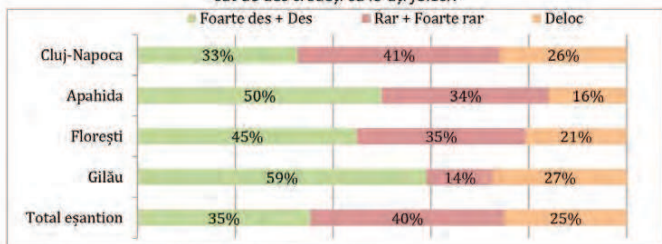
Una din mizele campaniei *Someș, culoar verde-albastru* a fost aceea de a afirma dreptul la îmbăiere în ape curate, atât în râu ori în afluenți, dar și în lacurile din amonte, adică la Beliș, Târnița, Someșul Cald, Gilău sau Florești, unde, în urma unor petiții de anvergură și a unor sesizări colective coordonate de asociația Societatea Organizată Sustenabil SOS, fie s-au interzis ambarcațiunile motorizate în unele lacuri și s-a facilitat îmbăierea fără poluare, fie s-au curățat mii de tone de deșeuri pe malul râului în zona metropolitană (Dohotaru 2022). Rezultatele sunt vizibile: la lacuri numărul de persoane în apă practicând înot și sporturi nautice fără motor termic a crescut de câteva zeci de ori²⁸ în doar câțiva ani, iar tronsoane ample la Someș sunt mai curate, chiar dacă deșeurile vin în continuare din amonte de Cluj, mai ales din ghetourile din Florești și Gilău de pe malul apei, unde locuitorii aruncă nu doar deșeurile proprii, ci și cele de la șantierele din apropiere. Soluțiile în ghetoul Dallas din Florești, cea mai mare comunitate marginalizată de lângă apă, pentru a preveni depozitarea ilegală de deșeuri la râu²⁹, depășesc simpla curățenie sau amendă, dar autoritățile refuză a-i reloca din ghetoul aflat la doar câteva sute de metri de primărie, înspre condiții decente de trai, nici nu desfășoară programe ample de educație ori programe sociale, așa cum a cerut mediul asociativ.

Ca să dăm doar câteva exemple de potențial de *loisir* și turistic: Beliș, deși are un volum de apă mai mare decât Târnița, are o lungime similară cu lacul din aval (8.5 km), dar nicăieri la cele două lacuri nu sunt amenajate pentru publicul larg zone de acces pietonal sau velo. La niciun lac nu există ponton public, iar la Târnița e dificil de accesat lacul din cauza proprietăților private care s-au extins ilegal până în lac. Defileul Someșului Cald, pe o lungime de 12 km, este recunoscut ca unul dintre cele mai spectaculoase din țară (Ciobanu 2011), dar e accesibilă doar o mică parte a lui ca traseu montan marcat. Lacul Florești are o lungime de 1.6 km și o lățime maximă de 260 de metri și, în ciuda apropierii de o localitate cu peste 70.000 de locuitori, nu are nicio amenajare publică la lac sau de acces pietonal și velo spre lac. Someșul Mic face de la barajul Florești până în Cluj (cartierul Grigorescu) 7.5 km, dintre care două treimi sunt nevizitabile, din cauza gardurilor. De aceea, una din mizele proiectelor viitoare e ca rezidenți și vizitatori ai unei

28. Petiția SOS Târnița a strâns peste 9.000 de semnături, dar nu toate cererile de curățare și acces la ape curate, de pe pontoane publice, sunt rezolvate, v. <https://campaniamea.declic.ro/petitions/sos-tarnitana-poluati-apa-pe-care-o-bem-2>.

29. Un exemplu, între multe altele, de activare cetățenească prin sesizări realizate de SOS. Sesizările colective inițiate de SOS, diferite de petiții prin faptul că pun în relație directă petentul cu autoritatea, atrag de la câteva persoane la câteva zeci, care fie dublează o sesizare, fie arată alte locații cu probleme similare de depozitare ilegală, v. Narcisa Bud, „Clujenii care găsesc gunoarie pe Someș pot sesiza autoritățile pentru a face curățenie. Ce trebuie să faci pentru a trimite sesizarea?”, monitorulcj.ro, 11 oct. 2021, <https://www.monitorulcj.ro/actualitate/93728-clujenii-care-gasesc-gunoaie-pe-somes-pot-sesiza-autoritatile-pentru-a-face-curatenie-ce-trebuie-sa-faci-pentru-a-trimite-sesizarea>.

În cazul în care pe malul Someșului ar exista pontoane cu ieșire la Someș, cât de des credeți că le-ați folosi?

GyM-IRES, N=1001, CATI, $P=0,95$, $r=+/-3$, 5-17 Noiembrie 2023

Fig. 13. În loc de pontoane de lemn cu acces la apă, s-a optat pentru platforme pe stâlpi de beton fără contact cu apa, platforme introduse stângaci după criticile publicului vizând faptul că au dispărut pontoanele din proiectul inițial. În general, autoritățile locale nu reușesc să negocieze cu Apele Române pentru acces la apă și drept de îmbăiere. Sursa: Raport de cercetare pentru proiectul de culoar la nivel metropolitan, studiu decembrie 2023, p. 49

Magistrale Albastre la Someș în județul Cluj să aibă efectiv acces în apă și de-a lungul cursurilor de apă.

Paralele istorice cu alte situații de îmbăiere la Someș și alte râuri ori ștranduri cu apă din râu sunt nenumărate, vizibile din fotografiile istorice cu rol de madlenă și care pot fi utilizate drept o componentă calitativă a științei cetățenești prin declanșarea unor amintiri din copilărie și a unor valori relaționale om-natură³⁰, care să sprijine fundamentarea unor intervenții peisagistice viitoare. Ce s-a întâmplat în ultimele decenii de privatizare a accesului la bunuri comune e că statul nu și-a asumat să mai ofere zone oficiale de îmbăiere pe teritoriul României, cu excepția litoralului³¹.

Clujenii își amintesc de mai multe locuri de îmbăiere, existente până în a doua parte a secolului XX, în dreptul actualului stadion, în dreptul Parcului

30. Pentru referințe privind istoria participativă prin fotografii și povești ale rezidenților despre relația cu apa, ca tehnică în interiorul științei cetățenești, vezi articolul meu din broșura *Consiliul Apei* (46 p.) (Dohotaru 2023).

Studiile cantitative din proiectul pentru culoar metropolitan confirmă că principalele valori ale rezidenților legate de Someș sunt de atașament și nostalgie, aspect cu atât mai important când se intervine urbanistic și peisagistic în locuri extrem de iubite de rezidenți, așa cum e plaja Grigorescu. Rămâne un semn de întrebare de ce nu s-a intervenit în locuri mai puțin cunoscute, unde erau nevoi mai mari de infrastructuri de accesibilizare a malurilor.

31. Pentru zonele de îmbăiere, conform prevederilor HG 546/2008 privind gestionarea calității apei de îmbăiere, v. <https://old.ms.ro/?pag=182>.

Fig. 14. Colaj cu fotografii din prima parte a secolului XX, care arată cât de popular era râul în zonele Grigorescu și Mănăstur nord pentru înbăiere. Sursă: Arhiva Fortepan, donator Cholnoky Tamás, cca. 1918 (<https://fortepan.hu/hu/photos/?id=29798>) pentru primele trei fotografii, și albumul referitor la Someș al lui Andrei Robert Torok pentru următoarele două poze

Sportiv sau în apropierea actualului ștrand de la ieșirea din Cluj (Șorobetea 1978). La ieșirea din oraș, baia a fost posibilă, chiar dacă încă din secolul XIX încep să apară interdicții privind baia în oraș din cauza epurării canalizării direct în Someș și Canalul Morii. 45 de km de lucrări de canalizare s-au făcut până la Primul Război Mondial, dar fără epurare, cu deversare directă în Someș și Canalul Morii. Până la Al Doilea Război Mondial, rețeaua ajunsese la 67 de km, cu aceeași deversare directă. În perioada comunistă, se reface sistemul de canalizare și se pune la punct un sistem de epurare a apelor uzate (Lazăr și Mitrea 2021). Bazinele de bioretenție, primele realizate în Cluj fiind cele amenajate recent din Parcul Feroviarilor, nu sunt o noutate, cel puțin la nivel de propunere. Au fost propuse pe opt afluenți ai Someșului, pentru a crea oglinzi de apă, pentru înbăiere în cartiere și pentru a evita inundațiile, dar propunerile arhitectului Vasile Mitrea și ale inginerului Magda Fazekas nu au fost preluate în schițele de sistematizare din perioada comunistă (Mitrea 2011, 13). Baia e încă posibilă din perspectiva calității apei în amonte de zona industrială, potrivit studiilor realizate la nivel asociativ³². Compania de Apă are aproape 20 de puncte de deversare

32. Detalii ale parteneriatului dintre campania Someșul nostru și Alexandru Luchian de la *Strop de rouă*, plus măsurătorile pe diverse tronșoane la râului, se regăsesc aici: <https://stropderoua.ro/somes.html>.

Fig. 15. Compania de Apă, vedere dinspre Cluj spre Florești, cu Someșul în stânga imaginii. În dreapta, sub deal, sunt planificate pista, aleea pietonală și mobilierul urban care leagă cele două localități în afara traficului auto. Lățimea preconizată e relativ îngustă, deoarece Compania de Apă nu a acceptat fie acces pe teritoriul ei, fie mutarea gardului. Totuși, să sperăm ca se va organiza acces la Muzeul Apei, gândit nu doar ingineresc, ci și ecologic, în afara muzeului, cu o nouă aripă, dinspre Someș, pentru a nu ajunge la muzeu doar pe o rută extrem de circulată auto, neprietenoasă pentru activități de *loisir*

directă a apelor pluviale în zona industrială, când canalizarea nu face față la ploi, motiv pentru care Soluțiile Bazate pe Natură de tipul bazinelor de bioretenție (*bioswales*) și de separare a apelor pluviale de canalizare trebuie generalizate la nivel metropolitan pentru ape mai curate și habitate mai sănătoase: „Datorită deversărilor de ape uzate menajere și industriale din orașul Cluj-Napoca, la ieșirea râului din această localitate, în aval de stația de epurare, apa are calitatea cea mai scăzută, fiind foarte puternic poluată (în special cu substanțe organice)” (Cimpean 2018, 165).

Tronsoane posibile de contact cu apa, pentru înbăiere sau sporturi nautice, similare cu cele din deceniile trecute, gândite ca arii naturale protejate, pot exista în zona Companiei de Apă și în prelungire, într-un coridor ecologic, până la „Delta” Florești. Compania refuză însă accesul nu doar pe maluri, ci și traversarea dintre Cluj și Florești pe apă, în același timp regularizând cursul cu lucrări recente, prin care a adus materiale extrem de poluante de stabilizare a malurilor, operațiune oricum inutilă în condițiile în care râul are spațiu amplu de meandrare ori revărsare:

Fig. 16. Lucrările de regularizare a meandrelor Someșului din dreapta imaginii și distrugerea vegetației de zăvoi diminuează deopotrivă din biodiversitatea și din frumusețea râului la Compania de Apă Someș SA. Imagini dronă: Andrei Lazăr

„Clujul are, din greșeală, o zonă semi-naturală de excepție, zona de luncă situată în amonte de oraș, care aparține Companiei de Apă Someș. Din păcate, ea este mutilată acum de lucrări ilegale de îndiguire și distrugere a malurilor concave naturale. Acolo, dacă nu erau aceste lucrări ilegale, care au fentat printr-o manevră ticăloasă orice evaluare de mediu și orice dezbateră publică, se putea declara un parc natural urban mult mai valoros decât Parcul Natural Văcărești. Dacă nu este distrusă și mai mult, peste decenii, când sperăm să se diminueze aversiunea față de natură”, arată Călin Dejeu, activist de mediu (interviu personal 2023)³³.

Prea puțin s-a discutat în cadrul proiectului de amenajare a râului despre poluarea cu plastic, dar și vizuală și sonoră – cu siguranță nu la dezbaterile privind proiectul, unde nu s-au făcut simulări, reacțiile publicului, preponderent negative, manifestându-se după amenajări. Părerile clujenilor sunt împărțite

33. Călin Dejeu, dintre cei mai dedicați activiști de mediu pentru cursuri de apă naturale sau renaturate, a câștigat alături de mai multe ONG-uri, cu resurse modice sau prin voluntariat, mai multe procese pe teme de mediu, prin care a blocat lucrări de regularizare a unor cursuri de apă ori baraje și microhidrocentrale, inclusiv din arii naturale, v. <https://www.romaniacurata.ro/autori/calin-dejeu/>.

Fig. 17. „În decembrie 2021, Compania de Apă Someș a atribuit contractul «Reabilitarea sursei subterane Florești» unei asocieri formate din companiile Dimex 2000 din Bistrița și CONSOLA GRUP CONSTRUCT din București. Valoarea contractului este de 66.584.000 de lei, parte din sumă fiind din fonduri europene. În cadrul lucrărilor au fost folosite deșeuri din construcții, asfalt frezat etc, care sunt îmbibate cu uleiuri și hidrocarburi. Aceste substanțe extrem de toxice pentru sănătatea umană se infiltrează în apa din pânza freatică care este captată prin rețeaua respectivă de Compania de Apă Someș și, ulterior, livrată populației”. Text și foto: Răzvan Robu/ Anca Mihael. Detalii pe Clujul Civic, investigația fiind ștersă de pe siteul Gazeta de Cluj, pentru care a fost realizată investigația: <https://www.facebook.com/groups/clujulcivic/permalink/7228937090545422/>

cu privire la iluminatul spațiului public de lângă Someș. Totuși, criticile – atât ale unor specialiști, dar și ale unor utilizatori – converg spre schimbarea iluminatului prea puternic, rece, de pe gardurile metalice, „de șantier”, dar și spre o iluminare mai bună a aleilor pietonale și de ciclism, unde pe destule porțiuni e întuneric. Problema se poate rezolva la alei, prin mutarea corpurilor de iluminat puțin mai sus, ori prin suplimentarea corpurilor de iluminat. Poluarea vizuală cu lumină rece, mai jos, la gard, e atât de intensă, încât sunt vizibile și noaptea deșeurile din râu.

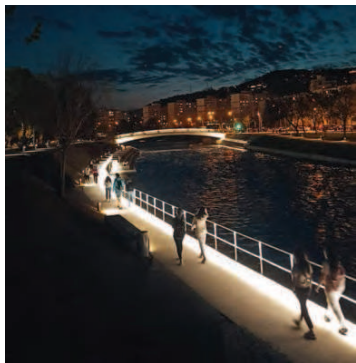

Fig. 18. „Efectul «din avion» este spectaculos, dar pentru plimbărețul de pe alei efectul este orbitor. E deranjant să îți vină lumina rece și intensă direct în ochi, plus că după înserare nu vezi persoanele care vin din față”, rezumă Carmen Costina situația iluminatului public pe pagina *Someșul nostru*

Fig. 19. Ariile naturale urbane – categorie nouă de protecție, aflată în dezbateri publice, în noua legislație privind ariile naturale – sunt propuse în spațiul românesc preponderent în foste zone cu caracter hidrotehnic, care ulterior s-au renaturat. Din start, aria naturală capătă un rol hibrid și o sensibilitate estetică de recuperare ecologică a industrialului și, astfel, de deconstrucție a paradigmatelor ingineresti dominante în modernism cu privire la ape. Este, totodată, și o deconstrucție a ariei naturale ca spațiu pur, neantropizat.
Foto: Colaj cu „Delta” Florești de Andrei Lazăr

În ceea ce privește ecologia sunetului în peisaj (*soundscape ecology*), „noi zgomoticăm”, în cuvintele lui Tibor Hartel (interviu personal 2023), astfel că devine o raritate sunetul naturii, al apei în acest caz. Unde se aude apa bine există zgomet alb, plăcut, mai ales la cascade, cea mai spectaculoasă fiind cea dintre cartierele Grigorescu și Plopii. Cascada îngroapă sunetul străzii și al traficului auto de la sute de metri distanță. Când e liniște, dimineața, se aude și trîlul păsărilor, mai ales în parcul și plaja Grigorescu, unde lățimea mai mare a spațiului verde separă în principiu vizitatorul de traficul auto, spații similare putându-se crea în vestul orașului doar în Parcul Sportiv ori la Club Transilvania, dar mai ales în zona industrială, dacă accentul nu se va deplasa tot spre trafic auto, așa cum propune, în contrast cu culoarul la Someș, un Master Plan pentru reconversia zonei industriale.

Zonele industriale nu profită de apropierea de apă, de aceea construirea halelor și clădirilor cu rol de producție sau depozitare în buza apei, de pildă, aproape și de „Delta” Florești, e eronată, pe când spațiile publice verzi, funcțiunile rezidențiale, comerciale și de *loisir* beneficiază de peisajul mai frumos izvorât din oglindirea apei, de climatul mai răcoros datorat evaporării apei sau de vegetația abundentă. În sensul acesta, Clujul a greșit istoric atunci când zona industrială s-a dezvoltat în perioada comunistă la apă, fie la Someș, fie la Nadăș, sau când Apahida, Gilău și (parțial) Florești și-au planificat pentru PUG-urile în curs de adoptare hale de depozitare la apă și au realizat deja parțial hale în apropiere de râu. Apropierea de râu a zonelor construite conduce la noi îndiguiri și regularizări, chiar dacă există alte soluții de

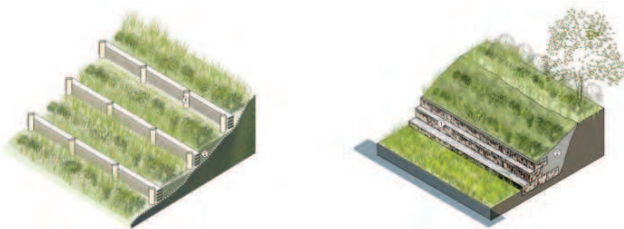

Fig. 20. Exemplificare de cleionaje (garduri din nuiiele). 1 – garduri din nuiiele realizate din stâlpi robuști din lemn înfipti vertical în sol, cu lăstari tineri flexibili țesuți orizontal între ele; 2 – sistem de drenaj din pietriș grosier sau piatră spartă. Exemplificare de gabion vegetal. 1 – gabioane vegetale – coșuri rectangulare realizate din oțel protejat la coroziune sau alt material rezistent la coroziune sub formă de plasă, umplute cu pietre; 2 – sistem de drenaj din pietriș grosier sau piatră spartă. Sursa: Ghid 2023, 32

sustinere a malurilor. De pildă, Soluțiile Bazate pe Natură, denumite explicit astfel în normativul *Ghid de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022*, sunt extrem de variate: de exemplu, cleionaje și gabioane, care apar în câteva locuri la Someș, între centru și cartierul Grigorescu, peste zidurile deja existente, cu rolul de a fixa vegetația, dar ele nu joacă un rol hotărâtor în economia proiectului la Someș.

Cu excepția Parcul Feroviarilor, unde s-au creat zone umede, așa-numite zone de retenție, nu s-au creat alte suprafețe umede³⁴, nici accesul la apă nu a fost îmbunătățit considerabil prin retragerea digurilor și potențarea vegetației. O opțiune restaurativă e „acțiunea pasivă” – adică a amenaja minim intruziv, a nu face nimic și a observa, împiedicând alte proiecte intruzive și protejând râul de alte investiții ori amenajări care îl afectează negativ. Restaurarea înseamnă și intervenția continuă – campania, nu proiectul. A interveni și a uita e logica proiectului ingineresc, tehnocratic, la care îi putem opune logica unei custodii comune, a co-producției civice, administrative și universitare (Locatelli et al. 2024), a cărei dificultate de întreținere și măsurare ori observare poate fi compensată prin administrarea „probelor” cu Citizen Science sau Participatory Action Research, tocmai pentru a asigura resursele continue (Brierley 2020). O logică restaurativă de proporții propune resălbăticirea a jumătate de planetă (Vettese și

34. Dimpotrivă, suprafețele umede dispar cu fiecare intervenție la Someș, dar situația e valabilă pentru toate râurile. Lucian Macaveiu, biolog, fotograf și videograf de natură, arată că „eforturile de a atenua schimbările climatice sunt în contradicție cu paradigma capitalistă, cu alergarea după profit, e foarte greu să schimbăm asta”. Conștientizarea este încă mică, „nu e tratată cu seriozitate problema”, crede Macaveiu, care vede primele prevestiri ale schimbării climei prin dispariția zonelor umede în sezonul cald peste tot în Transilvania. Dispar astfel și amfibienii, care nu se mai reproduc, iar păsările acvatice nu își mai regăsesc bălțile (interviu personal 2023).

Pendergrass 2022) sau, mai convențional, resălbăticierea unei treimi, deși chiar și acest deziderat, convenit nu doar la nivel european, ci și global, pare un nou acord „pe hârtie”.

Cum ar fi arătat proiectul dacă opinia publică era măsurată coerent, atât cantitativ, dar și calitativ, dincolo de consultanța urbanistilor, și la rândul său opinia publică era lăsată să co-decidă direcția intervențiilor înainte de lucrările propriu-zise și când se știau preferințele pentru arii protejate urbane și valorificarea naturii... În acest moment, nu mai avem cum să știm.

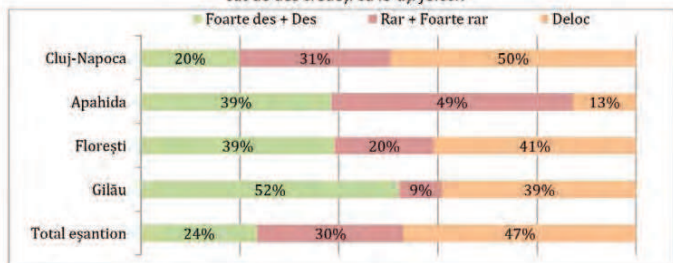
MOBILITATE

Someșul, afluenții și lacurile se pretează unei Magistrale Albastre de mobilitate la nivel interjudețean. Premise sunt, căci în afara proiectului finalizat în Cluj-Napoca în 2024, se află în faza de proiectare a Planului Urbanistic Zonal culoarul metropolitan (Primăria Cluj-Napoca 2023), iar între județele Bihor, Cluj și Alba se proiectează Velo Apuseni, cu o lungime de peste 225 de km. În amonte de Apahida, sunt realizate recent piste pe dig la Dej sau există proiecte de parcuri la Jucu, la râu, cu trasee pietonale și velo în preajma Someșului, așa cum există deja în Gherla pe diguri înierbate de pământ. Din cauza geografiei Clujului, premisele sunt de a avea cel mai lung și mai utilizat culoar verde-albastru din țară, cu un procent semnificativ din populație care să facă naveta la râu sau pentru promenadă, așa cum o fac deja, mai mult pentru *loisir*, zecile de mii de oameni din

Fig. 21. Așa-numita centură a orașului la Someș și la lacul Florești va scădea atractivitatea culoarului atât pentru mobilitate, dar și pentru *loisir*, pentru că taie accesul floreștenilor la „Delta” Florești și la o mobilitate mai sustenabilă spre Cluj. Simulare: Andrei Lazăr

**În cazul în care pe malul Someșului ar exista pistă de biciclete,
cât de des credeți că le-ați folosi?**

GyM-IRES, N=1001, CATI, $P=0,95$, $r=+/-3$, 5-17 Noiembrie 2023

Fig. 22. În mod interesant, mai mulți clujeni din zona metropolitană ar folosi bicicleta decât la nivel de Cluj-Napoca. Acest lucru se întâmplă pentru că în imaginarul autohton bicicleta este legată încă în primul rând de *loisir*, și abia apoi de mobilitate, opțiune inversată de lipsa infrastructurii de mobilitate. Cum infrastructura de *loisir* lipsește și mai acut în zona metropolitană față de oraș, de aceea crește, putem interpreta, și numărul de respondenți pro biciclete din localitățile de lângă Cluj-Napoca. Totuși, o bună parte dintre clujeni, mai ales că populația e tânără în zona metropolitană, se pot transforma în navetiști nemotorizați sau motorizați electric. Sursa: Raport de cercetare pentru proiectul de culoar la nivel metropolitan, studiu decembrie 2023, p. 47

cartierele Grigorescu și Mănăștur/ Plopilor sau veniți din toată zona metropolitană în weekendurile mai însorite. De altfel, la nivel național, preferința pentru o deplasare urbană pe o distanță mai lungă cu bicicleta și trotineta electrică se apropie de 20% (Dohotaru 2024), dar lipsa infrastructurii în orașele mai mari ale României conduce la procente de zeci de ori mai mici de utilizatori în raport cu expectanțele publicurilor metropolitane³⁵.

În zona metropolitană, cel puțin între Florești, Cluj și Apahida, dar și între Baci și Cluj la râul Nadăș, există potențial ca procente semnificative din populație, similare orașelor din Vest și Nord din Europa, să se deplaseze în condiții de siguranță cu bicicleta, dacă pisteze urmează râul, departe de trafic auto, și există alte rute conectate eficient în rețea, perpendicular pe Magistrala Albastră³⁶.

35. De luat aici în calcul și expectanța anticipării răspunsului corect, din moment ce este o diferență semnificativă între dorința românilor de a folosi bicicleta și utilizarea propriu-zisă, care se limitează la *loisir* ocazional, nu deplasare zilnică.

36. „Oamenii, în general, calculează foarte cinic: dacă pot ajunge în 10 minute cu bicicleta la Cluj vor folosi bicicleta, dar și dacă există partea de siguranță. Astăzi, aici [la consultare], am venit cu bicicleta. Am încercat s-o conving și pe soție, dar pe DN1, din cauza traficului, o dată a mers cu bicicleta și a doua oară a zis că

Fig. 23. Exemplificări de scuar din materiale permeabile și de legătură pietonală nesigilată între Parcurile Feroviarilor și Armătura din proiectarea culoarului (PUZ Armătura – Partea desenată 2018). Aceste materiale nu s-au pus la execuție, nici nu s-a făcut legătură nemotorizată între parcuri. Dimpotrivă, podul auto cu semafor a dublat timpul parcurs între parcuri

Mobilitatea velo și pietonală nu este *per se* Soluție Bazată pe Natură de catalog, dar devine prin două aspecte importante: pe de o parte infrastructura verde-albastră încorporează, de regulă, copaci și vegetație, ceea ce îmbunătățește calitatea aerului și face mai plăcută mobilitatea (Brears 2018, 15), lucru vizibil de când Someșul, în vestul orașului, are un aflix mai mare de pietoni pe alei amenajate cu copaci recent plantați, aproape de pajiști renaturate cu flori de câmp, aspect apreciat de clujeni pe rețelele de socializare. Pe de altă parte, mobilitatea velo și pietonală se poate baza pe materiale permeabile care permit scurgerea apei, pe suprafețe mai bune pentru articulațiile pietonilor și mai ales ale alergătorilor și permite, totodată, temperaturi mai scăzute decât suprafețele sigilate – aspect relevant într-o perioadă de accelerare a schimbărilor climatice și a eforturilor de atenuare a lor. Dincolo de infrastructură, a te deplasa pe jos sau utilizând extrem de puțină energie, cu bicicleta, devine SBN, chiar dacă aceasta nu este enumerată ca atare, cum menționam mai devreme, în literatura de specialitate. Această literatură extinde însă oricum aria intervențiilor în ultimul deceniu.

Dacă alei permeabile s-au realizat doar în Parcul Feroviarilor, în proiectul de culoar metropolitan sunt gândite pe câteva zeci de km rute secundare, de *loisir*, nu de mobilitate zilnică. Un reproș adus execuției actuale e că, deși în concursul internațional de proiecte ori chiar în PUZ-uri existau mai multe elemente de SBN, acestea nu s-au realizat în etapele ulterioare de autorizare.

La nivel strategic și declarativ, culoarul de mobilitate nemotorizat și motorizat electric la Someș, în Clujul metropolitan, este plasat printre primele trei proiecte majore ale Clujului, alături de metrou ori inelul sudic de trafic auto. Cu toate acestea, atenția

nu mai merge, nu că nu vrea, ci pentru că e imposibil. [...] Cel puțin în proporție de 10-15% vor folosi ruta asta ca mobilitate, pentru că avem o populație tânără, o populație care face sport și, clar, va fi de utilitate", spune Lucian Contras, antreprenor în domeniul velo, consilier local în Florești. Dezbateri CIIC, Florești, Centrul de Inovare și Imaginație Civică (CIIC), 08.12.2023. Link sursă video: <https://www.facebook.com/ciiccluj/videos/384309470694894/>.

asupra culoarului, costurile și așteptările create sunt mult mai mici, proiectul fiind evident introdus pe același palier cu celelalte de societatea civilă și experți, acceptat de administrație, dar prezentat cu mai puțin entuziasm de autorități în raport cu celelalte.

Fără a intra în detalii legate de fezabilitatea sau lipsa de fezabilitate a metroului ori a centurii sudice, varianta actuală de așa-numită centură de 42 de km interferează cu natura periurbană a Clujului, retezând major din potențialul de coridor de mobilitate ecologică atât al Someșului, dar și al altor habitate valoroase ca pădurile, pășunile, pajiștile, spațiile verzi, zonele umede, ariile naturale din jurul Clujului, deteriorate de prezența centurii prin defrișări masive de arbori pe zeci de hectare, mai ales în pădurea Făget – habitate deteriorate de antropizare și poluare fonică masive dacă centura e construită în varianta propusă momentan.

Una dintre problemele principale ale proiectului este că, în loc să fie proiectată centura mai departe de canal, de râu, de lacul Florești, drumul auto este prea aproape de cursul de apă, iar în câteva puncte traversează apa, chiar dacă existau soluții alternative. De pildă, drumul blochează accesul floreștenilor, lipsiți de spații publice verzi în localitate, la lac și la „Delta Florești”, în loc să potențeze zona ca arie naturală. Drumul străbate lacul, în loc să fie realizat la distanță, pe deal.

Apoi, drumul auto continuă pe terasa Someșului, în loc să fie gândită muchia terasei strict pentru alei pietonale și piste de biciclete, iar drumul să fie realizat la distanță mai mare de o zonă de belvedere spre Apuseni, păduri, dealuri, Cluj și Florești – în general, belvedere spre Valea Someșului Mic, peisaj care merită conservat. În cazul în care inelul sudic este totuși realizat, trebuie regândit modul în care afectează habitatele și peisajele din zona metropolitană. Dacă sunt prea mari costurile de infrastructură (care se îndreaptă spre 2 miliarde de euro, cu estimările costurilor inițiale approximate eronat la 150 de milioane de euro³⁷), dar și de mediu, atunci culoarul velo, electric și pietonal trebuie prioritizat. De asemenea, tramvaiul, în loc de metrou (de câteva zeci de ori mai ieftin) sau banda dedicată pentru transport public la DNE și pista de biciclete preconizată la banda dedicată pot contribui major la viteza de deplasare, creșterea siguranței și diminuarea considerabilă a stresului și a poluării generate în momentul de față de traficul auto pe cea mai circulată rută auto din țară.

O alternativă mai ieftină la inelul sudic, cu termen de finalizare în 2025, constă în conectarea centurii Apahida-Vâlcele de un coridor de circa 10 km până la un nod cu A3: „Centura metropolitană ar trebui să țină traficul de tranzit în afara metropolei. Propusul drum de 42 km situat adânc în țesutul urban și în pădurile imediat învecinate marilor cartiere nu este nici centură ocolitoare, nici metropolitană, ci un

37. Nu doar studiile pentru inel, ci și licitațiile sunt tergiversate, v. Anca Mureșan, „Primăria a explicat de ce a fost anulată și a doua licitație pentru Centura Metropolitană”, *Ziua de Cluj*, 29 apr. 2024, <https://zci.ro/administratie/primaria-a-explicat-de-ce-a-fost-anulata-si-a-doua-licitatie-pentru-centura-metropolitana--263031.html>.

drum urban major, unul care va atrage trafic local și va ține poluantul trafic de tranzit aproape de Cluj-Napoca”, potrivit expertului în mobilitate Tudor Măciacășan³⁸.

Alți factori care compromit atractivitatea culoarului la nivel metropolitan constau în realizarea de hale și depozite lângă apă, dar și în interesele imobiliare rezidențiale din jurul râului. Cu cât sunt mai multe construcții la râu, cu atât se oferă mai puțin spațiu râului, culoarului de mobilitate și valorificării peisajului, și cu atât tranzitul este „gâtuit” sau devine neatrăgător. A oferi spațiu râului pentru a-și reface meandrele și pentru a avea maluri naturale și zone inundabile este cea mai bună Soluție Bazată pe Natură. De aceea, am cerut păstrarea, unde ele mai există, a malurilor naturale, sau recrearea lor prin renaturare, cu infrastructura velo și pietonală creată la o anumită distanță de râu – deci nu pe un dig nou. Chiar și cu timpi mai lenți de deplasare decât cu mașina, pe o bicicletă sau cu o trotinetă electrică, naveta devine mai plăcută în jurul unui culoar verde-albastru, cu parcuri, locuri de joacă, copaci, grădini și grădinițe etc., față de un spațiu îngust dominat de infrastructură gri³⁹. Totuși, noul PUG din Apahida, aflat în dezbatere publică, nu rezervă spațiu la râu. În simulările mediului asociativ din cadrul *Someș, culoar verde-albastru* arătăm cât de aproape sunt halele de râu, neatractive chiar și cu copaci plantați în randări.

Proiectul clujean de culoar nemotorizat este mediocru în privința mobilității, accentul urbanistilor fiind pus pe componenta de spațiu public, cea de mobilitate ori cea ecologică devenind secundare. Cel mai mare defect al execuției constă în faptul că, în ciuda intenției declarate de a crea un culoar de mobilitate, timpul de deplasare e mai lent decât înainte de amenajarea pistelor și aleilor din cauza noilor poduri fără subtraversări din fosta zonă industrială, dar și a noilor stopuri la poduri. Simulări simple de deplasare arată că, deși siguranța e mai mare și drumul mai plăcut din cauza realizării unor benzi dedicate și rezervării unui spațiu mai mare pentru pietoni decât înaintea reabilitării frontului la râu, timpii de așteptare la semafor prioritizează net traficul auto. Pistele de biciclete pe destule tronsoane

38. Detalii: <https://www.facebook.com/groups/clujulcivic/permalink/5246360298803121/>. Prezentarea lui Tudor Măciacășan, din cadrul evenimentului Someș Delivery, din vara anului 2023, la Palatul Urania, a accentuat alternativele fezabile la centura sudică – fie alte variante ale inelului, fie alte proiecte cu impact mai mare de mobilitate și cu costuri mai mici, realizabile mai repede în locul centurii. În cazul culoarului, diferența posibilă între bicicletă și mașină pe același spațiu și interval orar e de 3 la 1 în ceea ce privește numărul de utilizatori, un avantaj neexploatat la nivel metropolitan în lipsa pistelor dedicate ori a conectivității puținelor trasee existente.

39. Ca etape din *action reaserch*, a se vedea două exemple de petiții civice legate de o hală prea aproape de Someș în Gilău, petiția vizând un PUZ în dezbatere publică, în al doilea caz PUG, în Apahida: 1. Oleg Ghilas, „Dezbatere publică pentru dezvoltarea armonioasă a culoarului de mobilitate Someș. «Realizarea parcului industrial de pe malul râului să fie cât mai departe de apă»”, *monitorulcj.ro*, 17 aug. 2023, <https://www.monitorulcj.ro/actualitate/112471-parc-industrial-pe-malul-somesului-societatea-civila-propune-o-ampla-dezbatere-publica-pentru-dezvoltarea-armonioasa-a-culoarului-de-mobilitate-de-a-lungul-raului>.

2. „Cinci asociații din Cluj atrag atenția că în Apahida sunt aproape inexistente spațiile verzi, parcurile și terenurile de joacă”, *Știri de Cluj*, 9 dec. 2021, <https://www.stiridecluj.ro/social/cinci-asociatii-din-cluj-atrag-atentia-ca-in-apahida-sunt-aproape-inexistente-spatiile-verzi-parcurile-si-terenurile-de-joaca>.

Fig. 24. Ilustrații ale campaniei *Someș, culoar verde-albastru*, cu problemele pe care noul PUG din Apahida le va genera dacă nu se rezervă mai mult spațiu la râu pentru zone verzi și promenadă velo și pietonală atractivă

nu sunt funcționale, nu sunt separate clar de pietoni, ca la parcul Armătura, ocolesc parcul, ca în cazul Parcului Feroviarilor, nu există legături între parcuri și piste sunt des întrerupte de trasee pentru pietoni, în ciuda beneficiilor clare pe destule tronsoane de la apariția pistelor, mai ales din cartierul Grigorescu până spre centru⁴⁰. O soluție parțială, până la realizarea de subtraversări, e ca măcar în weekend să fie oprit sistemul de semaforizare sau să fie diminuați considerabil timpii de staționare, dând pietonilor, bicicliștilor, alergătorilor, skaterilor și celor cu role prioritate de-a lungul Someșului.

La podurile reabilitate recent, nu există rampe spațioase pentru biciclete cu remorcă ori cargo bike, ori rampe în mai multe sensuri. Aleile de după reabilitare sunt mai poroase decât aleile mai netede, deși mai puține, de dinainte, ceea ce era un avantaj pentru skateri, piste perfect funcționale fiind distruse pentru suprafețe inferioare, așa cum s-a întâmplat între Podul Garibaldi și Parcul Rozelor, unde era cea mai lungă pistă de biciclete a orașului. Nici nu s-a negociat pentru reparații cu alți actori instituționali, ca Apele Române, pentru a fi amplasate rampe la podul de lângă microhidrocentrală, care leagă cartierele Mănăstur de Grigorescu, preferându-se o investiție mai puțin utilă la nici 200 de metri de vechiul pod pentru o nouă punte pietonală. Puntea trebuia realizată în aval, așa cum era propusă inițial, pentru a conecta alea perpendiculară pe Someș dintre Parcurile Sportiv și Rozelor, pe alt drum de legătură între cartierele Mănăstur și Plopilor, unde se justifică un pod. Altă variantă era să fie considerabil suplimentate resursele pentru reabilitarea podului Garibaldi, cu subtraversare pietonală și ciclistă, în locul podului din Parcul Rozelor.

La problemele evidente de proiectare ori de lipsă de conexiuni, Primăria răspunde că vor exista alte proiecte, precum cel metropolitan, dar acestea, prin contractul semnat, au efecte pe alte tronsoane ale Someșului. În mod arbitrar, nu e conectată toată zona de intervenție prin piste, deși o simplă pistă de 400 de metri

40. O analiză extinsă a actualului proiect de mobilitate nemotorizată o face Radu Mititean, din partea Clubului de Cicloturism Napoca și a campaniei pentru Someș, culoar verde-albastru, în anexa 1.

Fig. 25. Alexandru Corlea, vicepreședinte al Asociației Pro Infrastructură, semnalează pe Clujul Civic că la podul Garibaldi mobilitatea este întreruptă de un semafor cu ciclul de 120 de secunde, din care 12 secunde verde pentru pietoni. Timpul de așteptare e și mai lung la următorul pod, de 150 de secunde: „Dacă ai uitat să apeși butonul (*beg button*, cum e alintat de britanici), semaforul nu se face verde niciodată. În cele două minute pietonii ar putea parcurge 200 de metri pe lângă râu în loc să filtreze noxe cu plămâni, la semafor. Bicicliștii ar putea ajunge la următorul pod din aval sau din amonte”

între Piața Gării și Someș în zona Parcului Feroviarilor poate lega continuu bună parte din Cluj, între cartierele Grigorescu și Iris.

Altă soluție simplă este realizarea pistei la râu, de la Podul Garibaldi la Podul Elisabeta, pe partea cu Parcul Central și infrastructura sportivă, fără eliminarea de benzi, doar prin îngustarea carosabilului. O propunere mai radicală constă în pietonalizarea străzii la râu, astfel încât Parcul Central să se extindă la Someș până în cartierul Grigorescu. Accesul pietonal fără garduri între Club Transilvania, Parcul Rozelor și Parcul Sportiv ar transforma zona în cel mai mare spațiu public verde al Clujului, iar conectarea posibilă cu Parcul Central, prin scoaterea traficului auto, ar transforma și mai accentuat zona Someșului în Vestul Clujului într-un parc mai mare decât Parcul Est – o altă campanie SOS, acum în stadiu de execuție.

Fig. 26. Simulare simplă din partea SOS de creștere a numărului de hectare (la aproape 40) prin acces la proprietăți publice, excluzând aici o mare parte din Parcul Sportiv, care are o funcție preponderent didactică

Someșul în proiecte prezente și viitoare

Accesul pietonal la umbra copacilor și în zona canalului Morii dinspre parcurile Rozelor și Sportiv, cu un proiect prealabil de renaturare, oferă mai multe posibilități de traversare a orașului în completarea proiectului existent, dar și pentru a fi fidel viziunii din concursul internațional de proiecte „Rethinking Someș”, prin care gardurile sunt înlăturate în preajma apei.

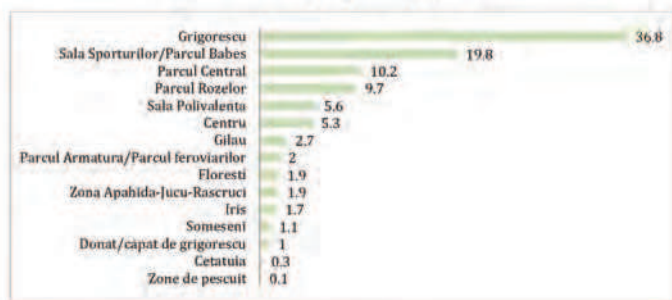
Parte din probleme sunt generate de faptul că Planurile Urbanistice Zonale nu sunt corelate cu un Master Plan, fiecare proiect fiind bazat pe o logică relativ fragmentată, cu carențe evidente la nivel de autorizare și avizare în Primărie, din moment ce între Parcurile Feroviarilor și Armătura nu există legătură velo și pietonală, deși există în documentația de urbanism (PUZ Armătura 2018), în timp ce pista de tip *shared space* din parcul Armătura, de la Someș, nu continuă în următorul parc la râu, ci ocolește în afara parcului. La rândul său, Master Planul, denumit Plan Integrat de Dezvoltare Urbană Someșul Mic (2021), cerea o concursului internațional de proiecte, deși realizat, este încă neadoptat printr-o Hotărâre de Consiliu Local și este neclar în privința priorităților, din moment ce unul dintre obiective este „mobilitate sporită a populației în cadrul zonei de intervenție și a conexiunii zonei de intervenție cu restul orașului, cu accent pe priorizarea traficului, îmbunătățirea transportului public și [a] circulației pietonale și velo”, accentul primordial fiind tot traficul auto privat (PIDU 2021, 28).

În zona industrială, legat de accesibilizarea malurilor, prima prioritate este tot cea legată de automobile, iar râul este văzut ca mărfa: „un capital neexplorat și un potențial de dezvoltare economică și de agrement extraordinar” (PIDU 2021, 31). La fel, pentru extinderea la nivel metropolitan, miza coridorului ar trebuie să fie în primul rând „creșterea fluidizării traficului”⁴¹, abia apoi intrând în calcul rute pietonale și ciclisme noi. Dintr-o astfel de perspectivă contradictorie, în care prioritățile între fluidizarea traficului și mobilitatea nemotorizată nu sunt clar precizate, nu este surprinzător că, după investiții de zeci de milioane de euro în noi zone de promenadă, durează mai mult deplasarea dintr-o parte în alta a orașului, atâta timp cât schimbările, oricum incrementale, sunt gândite să deranjeze cât mai puțin traficul auto.

Calitatea studiilor de trafic din proiectul de amenajare a malurilor Someșului este submediocră, din moment ce sunt interviewate doar 36 de persoane, dar în autorizații apar mai des procente decât numărul de persoane, procente ce nu corespund exigențelor unui studiu cantitativ: „70% din șoferii de autoturisme care au răspuns chestionarului (dintre care 65% bărbați, respectiv 35% femei) ar fi

41. Caiet de sarcini pentru realizarea obiectivului de investiții. Amenajare coridor de mobilitate urbană durabilă (pietonal și velo) de-a lungul râului Someșul Mic prevăzut în Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) 2021-2030 pentru etapa de proiectare a planului urbanistic zonal (PUZ), a studiului de fezabilitate (SF), a documentației tehnice pentru autorizarea de construire (DTAC), precum și a tuturor studiilor conexe obiectivului de investiții, p. 15.

Ce zone ale Someșului frecvențați de obicei?

GyM-IRES, N=1001, CATI, P=0.95, r=+/-3, 5-17 Noiembrie 2023

Fig. 27. Drd. Gábora Attila, Dr. Pásztor Gyöngyi, Dr. Andrada Tobias, studiu de fundamentare consultativă în cadrul proiectului *Amenajare coridor de mobilitate urbană durabilă (pietonal și velo) de-a lungul râului Someșul Mic. Raport de cercetare (decembrie 2023)*, p. 29

dispuși să renunțe la autoturism în favoarea bicicletei”⁴². În ceea ce privește studiile, dacă Primăria comanda studii sociologice legate de râu, nu studii de trafic pe un număr irelevant de respondenți, observa că clujenii folosesc râul în zone unde în mod paradoxal nu au acces la râu pe fronturi largi, așa cum e zona Parcului Central ori a Parcului Sportiv, pentru a potența mobilitatea pietonală și ciclistă⁴³.

În ciuda limitelor în ceea ce privește mobilitatea nemotorizată, mai ales datorate discontinuității și timpului mai lent de parcurgere decât înainte de implementarea proiectului, zecile de milioane de euro investiți nu aveau cum să nu lase urme semnificative, în sensul îmbunătățirii condițiilor de deplasare, pe lângă pajiști seminaturale și pe alei late, față de cum erau tratați pietonii și bicicliștii înainte, deci există pe viitor premise pentru îmbunătățiri considerabile.

Chiar dacă erau eforturi și înainte de 2015, atât urbanistice, cât și civice, campania *Someșul nostru* s-a născut ca urmare a unor proteste pentru păstrarea copacilor din imaginea de pe pagina următoare, dar și pentru mobilitate alternativă la trafic auto. De atunci, campania implică cu regularitate rezidenți și mediul asociativ pentru crearea coridorului verde-albastru la râu.

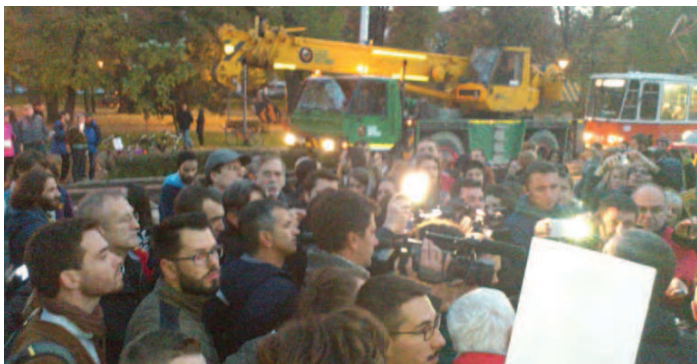
42. PUZ Remodelarea malurilor Someșului Mic în Municipiul Cluj-Napoca – ZONA 1 – Memoriu de prezentare, 2018 p. 11.

43. În ciuda faptului că nu există infrastructură ciclistă continuă, o treime dintre clujeni la nivel metropolitan folosesc în scop recreativ bicicleta, potrivit studiului sociologic pentru realizarea culoarului metropolitan (decembrie 2023).

Fig. 28. Înainte și după pe strada Mamaia. Aleea așa-zis pietonală de dinainte era îndeajuns de îngustă încât să nu încapă un cărucior pe ea

Fig. 30. Colaj: 1000 de copaci la râu sunt pregătiți pentru tăiere pentru o bandă auto în plus – proiect stopat de societate civilă clujeană prin proteste și petiții în 2015. Zona devenise populară și în urma unei amenajări temporare la prima ediție Someș Delivery la râu

Începând cu 2015, campania *SOS Someșul nostru* și, mai larg, *Someșul, culoar verde-albastru*, în colaborare cu alte asociații în cadrul Consiliului Apei și Someș Delivery, s-a extins din Cluj la nivel metropolitan. Atunci, ca și acum, exista o dezirabilitate destul de mare pentru infrastructură alternativă la trafic auto. Cu toate acestea, rezultatele se lasă așteptate. Chiar dacă nu s-au tăiat copacii și nu s-a creat o bandă auto în plus ca urmare a protestelor, trotuarul îngust, într-o zonă zgomoasă, este puțin folosit. A funcționat reacția, mai puțin proiecția. Poate funcționa mai eficient o pistă de biciclete de mobilitate rapidă la râu, plus una lentă prin parc. Mai mult, Parcul Central putea să aibă acces la Someș, așa cum a fost gândit inițial parcul, acceptând doar păstrarea tramvaielor și repararea lor pentru a deveni silențioase, dar mizând pe scoaterea totală a traficului auto la Someș între Podul Garibaldi și Opera Maghiară.

Din chestionarul din toamna anului 2015 despre Someș în zona peri-centrală, reiese clar că respondenții nu își doresc bandă auto în plus. Studiul *ad hoc* nu răspunde exigențelor unor studii cantitative clasice. Au răspuns totuși în câteva zile 664 de persoane, din cauza vitezei protestelor legate de banda auto în plus care ar fi condus la tăierea a 1000 de copaci între Opera Maghiară și Podul Garibaldi. Copacii au fost păstrați, construindu-se un deceniu mai târziu gradene, similare ca funcție băncilor cerute de cetățeni în sondaj (totuși, la înălțime prea mare față de apă)⁴⁴ și, din cauza zgomotului traficului auto și a tramvaielor defecte, extrem de sonore, puțin utilizate de pietoni, cu excepția celor din Parcul Rozelor, unde există contact direct cu apa.

După protestul de succes, pagina *Someșul nostru* și-a propus să iasă dintr-o logică reactivă prin tururi ghidate, informări în social media și în media locală, microfestivaluri, mici studii, sesizări și petiții și să militeze pentru amenajări minime invazive, nu doar la nivel de oraș, ci la nivel metropolitan.

Ce considerați că este cel mai important să fie pe malul Someșului?

Fig. 31. Chestionar realizat în 2015 sub egida campaniei *Someșul nostru* și interpretat ulterior cu sprijinul Andraei Tobias și al studenților din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, UBB

44. Pe vechiul dig, cine se așază se află la doi metri mai jos, mult mai aproape de apă față de noile gradene. De la noile gradene vezi gardul și apa, de la vechiul dig, doar apa. Cu gradene sub vechiul dig sau cu trepte metalice se putea atinge apa, chiar dacă o parte din trepte erau lăsate în zona inundabilă. La alte gradene e mai mică distanța, la jumătate de metru față de vechiul dig.

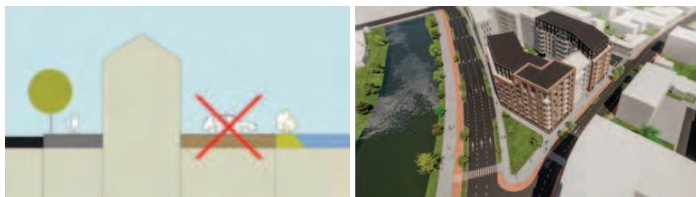

Fig. 32-33. La stânga, o ilustrație privind direcția mobilității la Someș, inclusă în documentația de concurs internațional de proiecte, realizată de biroul de arhitectură și urbanism Planwerk la Școala de vară de la Tăutelec, alături de studenți. La dreapta, strada Someșului, într-o simulare Arhimar a unui PUZ de nou ansamblu imobiliar, cu trafic auto la Someș, pe baza PUG-ului, realizat tot de Planwerk. La documentații conexe concursului de proiecte la Someș, apar experimentele de amenajare temporară de la Someș Delivery, dar direcția e foarte compozită, neclară, ca și cum nu ar fi asumată o filozofie clară de intervenție

În ciuda strategiilor nemotorizate care plasează Someșul Mic ca o axă principală a zonei metropolitane, cu radiale care conectează un posibil Inel Verde Metropolitan (SIDU Cluj-Napoca 2030) ori a diverselor angajamente politice, singurul proiect concret, dar cu date neasumate de începere a execuției și de finalizare, este culoarul de mobilitate metropolitan. Pentru ca alternativele la traficul auto de tipul pistelor și coridoarelor pietonale să fie tangibile, e nevoie de respectarea unor principii fundamentale de coerență prin continuitate, legături directe, viteză, ceea ce presupune conectivitate, siguranță prin segregare, confort prin cursivitatea traseelor și atractivitate⁴⁵, inclusiv prin alinamente de arbori și vegetație, plus materiale permeabile pe rute secundare, ca Soluții Bazate pe Natură. Deocamdată, suntem departe de aceste deziderate, pentru ca numărul de mașini în trafic, poluarea, stresul și nesiguranța generată de mașini, al căror număr a crescut în ultimele decenii de câteva zeci de ori, să se diminueze considerabil.

CONCLUZII

Dacă revenim la motivația juriului pentru locul 1 la concursul internațional de proiecte „Rethinking Someș” privind modalitățile non-invasive, terasele care dau spațiu râului, malurile revegetate, barajele la care se renunță etc. ori la un proces amplu privind „implicarea comunității în dezvoltarea proiectului”⁴⁶,

45. Le sunt recunosător lui Tudor Măcișan și lui Radu Mititean pentru discuțiile pe tema mobilității și terenul la Someș.

46. Pentru detalii, v. https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1498436660245154.1073742925.306300569458775&_rdr.

vedem că logica ulterioară a proiectului și a execuției a avut o direcție opusă. Cum să ai implicată comunitatea dacă documentația de urbanism nu este prezentată public și doar prin cereri repetate a fost pusă la dispoziție pe site? Care mai e rostul unei dezbateri, dacă singurii actori participanți sunt de fapt personal contractat de primărie? În fond, potrivit lui Ranciére, politica este polemica asupra a ceea ce este un bun comun (Stavrides 2020), iar procesul deliberativ, în măsura în care a existat, a căutat să marginalizeze orice voce din afara contractării. În măsura în care am avut consultări, am avut *tokenistic participation* (Bauer 2022), de regulă limitată la fazele inițiale, doar pentru anumite funcțiuni publice, doar pentru un anumit tip de public care-și permite participarea repetată ori relativ aprofundată, mai ales că pentru problemele publice trebuie să îți acorzi timp. Soluțiile Bazate pe Natură fără o minimă justiție de mediu pot deveni cu ușurință o unealtă de gentrificare ori pentru *greenwashing* privat, de aceea componenta tehnocratică a soluțiilor trebuind să fie îmbinată cu una politică, în sens larg, adică participativ. Totuși, semne privind o componentă participativă mai amplă, prin consultări publice în mai multe zone la nivel metropolitan, prin atelierele propuse în cadrul campaniilor civice, prin studii sociologice cantitative și calitative precum cele prezente în acest volum, printr-o vigoare civică mai mare sunt posibile în proiectul de culoar verde-albastru metropolitan la Someș, aflat într-o fază incipientă.

Mai multe studii arată că în destule situații biodiversitatea e mai bogată în orașe decât în zonele rurale, din cauza monoculturilor și chimizării din mediul rural (Gandy 2022). Interesul botanic pentru ruine este aproape la fel de vechi ca știința botanicii și îl vedem reactualizat și în propunerile de arii naturale urbane în proximitatea infrastructurii edilitare, hidroenergetice și industriale a orașelor – în speță, un coridor ecologic între Delta Florești și cartierul Grigorescu, dar și în est, pe brațul secundar al Someșului, între Cluj și Apahida, rezultat în urma unei canalizări defectuoase în loc de o recreare a unui râu cu meandre, albia fiind deviată de prelungirea (eronată) a pistei la aeroport, care va „zgometifica” Clujul metropolitan și mai puternic.

99.9% din timpul omenirii s-a petrecut în natură. Bună parte din stresul modern derivă din mediul artificial pe care l-am moștenit ca urmare a urbanizării și industrializării. Empiric, se știe că ajută îmbăierea în natură – *shinrin yoku*, după cum spun japonezii –, sau în proximitatea pădurilor-galerie de-a lungul Someșului, ori în cursuri de apă de la Someș, de la afluenți ori lacuri, ori în lacurile sărate de-a lungul Someșului, în județ. În ultimele decenii, apar și din ce în ce mai multe studii care arată că accesul la natură e un factor de îmbunătățire a sănătății mentale și fizice (Song et al. 2016), imersiunea în apă fiind efectiv terapie prin natură. Timpul petrecut în natură reduce stresul, depresia, anxietatea și singurătatea. Terapiile sunt variate și pretabile cu culorile verzi-albastre: de la terapia prin grădinărit la

Someș⁴⁷ (Yang et al. 2023) la îmbăiere. Din această perspectivă, proiectul urbanistic municipal la Someș putea să aibă o componentă verde mai amplă, dar și de acces în apă. E vorba de o componentă ce integrează Soluții Bazate pe Natură, discutate de grupuri de lucru care să ajusteze disfuncționalitățile de pe parcurs – de la lipsa avizelor Apelor Române pentru distrugerea pe mai multe tronsoane a digurilor de beton ori a pragurilor din apă (nu doar pentru îngroparea lor) la necesitatea unor intervenții în zone mai puțin accesibile, precum cele foarte vizibile de dinaintea zonei plajei Grigorescu. Un grup de lucru sau mai multe sub egida unui Consiliu al Apei (vezi anexele pentru propunerea de fundamentare) ar putea purta negocieri cu proprietari publici și privați pentru a accesibiliza frontul la râu ori pentru a avea un echilibru mai just între suprafețe permeabile și impermeabile.

În ceea ce privește mobilitatea, cel mai important principiu este să ajungi în siguranță și cu cea mai mare viteză din punctul A în punctul B (Colville-Andersen 2018). Cum intervenția la Someș este finanțată ca proiect de mobilitate nemotorizată, este un eșec faptul că viteza de deplasare este mai redusă decât înainte de finanțările de zeci de milioane de euro între cartierele Iris și Grigorescu. Totuși, prin timpi mult mai scurți de așteptare la stop pentru pietoni și bicicliști, plus poduri cu subtraversare în proiecte viitoare, Someșul poate deveni o Magistrală Albastră nu doar la nivel metropolitan, ci și la nivel județean, pentru mobilitate zilnică la muncă și studii în primul rând, pentru *loisir* în mod secundar.

Prioritizarea transportului nemotorizat și motorizat electric la Someș, afluenți și zonele perpendiculare la Someș poate aduce procente semnificative de bicicliști, similare orașelor vestice și nordice și, datorită geografiei Clujului, poate să devină cea mai mare arteră de mobilitate și *loisir* din România. Poate.

BIBLIOGRAFIE

- Anexa la Ordinul ministrului dezvoltării, lucrărilor publice și administrației nr. 2.222/ 2023 pentru aprobarea reglementării tehnice *Ghid de bune practici privind măsuri de adaptare aplicabile clădirilor existente și clădirilor noi, situate în zone inundabile, indicativ RTC 11-2022*. 2023. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/275559>
- Bauer, Willi. 2022. „Reframing Urban Nature-Based Solutions Through Perspectives of Environmental Justice and Privilege”. *Urban Planning* 8. <https://doi.org/10.17645/up.v8i1.6018>.

47. De pildă, GUST este prima grădină comunitară din Cluj, la Someș, și este gestionată de rezidenți și asociații civice. Modelul experiențial a fost tradus și într-o propunere de politici publice care poate fi exportată la nivel național pe baza *policy*-ului pe care l-au realizat urbanisti, grădinari, activiști civici și reprezentanți ai autorităților. Detalii: Propunere de regulament pentru grădinăritul urban, <https://www.clujmet.ro/resurse/>.

- Brears, Robert. 2018. *Blue and Green Cities. The Role of Blue-Green Infrastructure in Managing Urban Water Resources*. Springer Nature. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59258-3>.
- Brierley, Gary. 2020. *Finding the Voice of the River: Beyond Restoration and Management*. Camden: Palgrave Pivot. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-27068-1>.
- Ciobanu, Marcel. 2011. *Invitație la drumeție și pescuit pe Valea Someșului Mic*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Cîmpean, Mirela. 2018. *Studiul taxonomic și ecologic asupra comunităților de acarieni acvatici (Acari, Hydrachnidia) din bazinul de drenaj al râului Someșul Mic și rolul acestor organisme ca indicatori ai calității apei*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Colville-Andersen, Mikael. 2018. *Copenhagenize. The Definitive Guide to Global Bicycle Urbanism*. Washington: Island Press.
- Dohotaru, Adi. 2012. *Protestatarul. O istorie participativă*. București: Tracus Arte.
- Dohotaru, Adi. 2022. *Bugetarea participativă. Între emancipare și deturnare*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Dohotaru, Adi. 2023. „Parcul Est: memoria locului ca sprijin în designul viitorului”. *Consiliul Apei*. https://issuu.com/ban.barni/docs/ca_brosura_a5_web.
- Dohotaru, Adi. 2024. „Ecologie politică în spațiul românesc: în ce măsură e conștientizată urgența climatică?”. În Sorin Gog, Victora Stoiciu (coord.), *Ce urmează după neoliberalism. Pentru un imaginar politic alternativ*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană. http://www.editura.ubbcluj.ro/www/ro/ebooks/authors_d.php?id=1934.
- Gandy, Matthew. 2022. *Natura Urbana: Ecological Constellations in Urban Space*. Cambridge: The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/10658.001.0001>.
- Jacobi, Johanna, Aymara Zonta, Stellah Mukhovi, Eliud Birachi, P. Groote, René Eschen, I. Hilber-Schöb, Delwendé Kiba, Emmanuel Frossard, Carmenza Robledo. 2022. „Transdisciplinary co-creation increases the utilization of knowledge from sustainable development research”. *Environmental Science & Policy* 129. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.12.017>.
- Latour, Bruno. 2020. *Politicile naturii. Cum să introducem științele în democrație*, trad. Bogdan Ghiu. Cluj-Napoca: Tact.
- Li, Mengyixin. 2023. *Large-Scale Urban Parks on Post-Industrial Sites in Contemporary Urban Landscape Conceptions*. Basel: MDPI. <https://doi.org/10.3390/books978-3-0365-5559-1>.
- Locatelli, Bruno, Elena M. Bennett, Matthew J. Colloff, María R. Felipe-Lucia, Russell Goddard, Ignacio Palomo, Sandra Lavorel. 2024. „People working with nature: a theoretical perspective on the co-production of Nature's Contributions to People”. *Ecosystems and People* 1 (20). <https://doi.org/10.1080/26395916.2024.2359061>.

- Marian, Lazăr, Vasile Mitrea. 2021. *Urbanism și urbanismul clujeni*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință.
- Mitincu, Cristina-Gabriela, Simona R. Grădinaru, Ioan-Cristian Iojă, Tibor Har-tel, Martina van Lierop, Constantina-Alina Hossu. 2023. „The public consultation is open: Insights from urban green infrastructure planning in Romania”. *Urban Forestry & Urban Greening* 2 (86). <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.127985>.
- Mitrea, Vasile, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu et al. 2011. *Cluj-Napoca în proiecte. 50 de ani, 1960-2010*. Cluj-Napoca: Imprimeria Ardealul.
- Primăria Cluj-Napoca. 2023 a. *Prezentare concept Someș, nivel metropolitan*. <https://files.primariaclužnapoca.ro/2023/10/19/prezentare-Cluj.pdf>
- Primăria Cluj-Napoca. 2023 b. Centrul de inovare și imaginație civică/ 4. Prezentări în cadrul CIIC 2023 despre culoarul nemotorizat la Someș: <https://primariaclužnapoca.ro/cetateni/centrul-de-inovare-si-imaginatie-civica/prezentari-in-cadrul-ciic-2023/>.
- Radical Rituals: a publication by forty-five degrees*. <https://www.forty-five-degrees.com/radical-rituals/>.
- Rădulescu, Dan, Klaus Birthler. 2023. *Apele Comunității. Ghid practic pentru autorități publice privind managementul integrat al riscului la inundații și elaborarea proiectelor în conexiune cu apa*. Târgu Mureș: Asociația Unda Verde.
- S.C. EPMC Consulting S.R.L. 2022. *Raport privind impactul asupra mediului drum transregio Feleac TR 35 – Etapa I – centura metropolitană și drumurile de legătură din cadrul proiectului Studiu de fezabilitate, PUZ și DTAC pentru proiectul: etapa I – drum transregio Feleac TR 35 – centura metropolitană, etapa II – drum transregio Feleac TR 35 – drumuri de legătură, martie 2022*.
- Song, Chorong, Harumi Ikei, Yoshifumi Miyazaki. 2016. „Physiological Effects of Nature Therapy: A Review of the Research in Japan”. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 8 (13): 781. <https://doi.org/10.3390/ijerph13080781>.
- Șorobetea, Aurel. 1978. *Privire de pe Cetățuie*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Stavrides, Stavros. 2020. *Common Spaces of Urban Emancipation*. Manchester: Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526158697>.
- Threlfall, Caragh, Camilo Ordóñez Barona, Stephen Livesley, Jess Baumann, David Callow, Melanie Davern, Alex English, Richard Fuller, Kelly Hertzog, Dieter Hochuli, Rodney van der Ree, Dave Kendal. 2023. „Tree removals as socioecological experiments in cities”. *Frontiers in Ecology and the Environment*: 22. <https://doi.org/10.1002/fee.2686>.
- Trémeau, Justine, Beñat Olascoaga, Leif Backman, Esko Karvinen, Henriikka Vekuri, Liisa Kulmala. 2023. „Lawns and meadows in urban green space – A comparison from greenhouse gas, drought resilience and biodiversity perspectives”. *Biogeosciences* 4 (21). <https://doi.org/10.5194/bg-2023-107>.

- Vasconcelos, Clara, Cristina S.C. Calheiros. 2022. „Enhancing Environmental Education Through Nature-Based Solutions: An Introduction”. În Clara Vasconcelos, Cristina S.C. Calheiros (coord.), *Enhancing Environmental Education Through Nature-Based Solutions*. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-91843-9_1.
- Urban Nature Atlas. <https://una.city/>.
- Vettese, Troy, Drew Pendergrass. 2022. *Half-Earth Socialism: A Plan to Save the Future from Extinction, Climate Change, and Pandemics*. Londra: Verso.
- World Bank. 2021. *A Catalogue of Nature-based Solutions for Urban Resilience*. Washington: World Bank Group.
- Yang, Yeji, Hyunjin Kim, Minjung Kang et al. 2023. „The effectiveness of nature-based therapy for community psychological distress and well-being during COVID-19: a multi-site trial”. *Scientific Reports* 13. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-49702-0>.
- Zhou, Kejing, Fanhua Kong, Haiwei Yin, Georgia Destouni, Michael E. Meadows, Erik Andersson, Liding Chen, Bin Chen, Zhenya Li, Jie Su. 2024. „Urban flood risk management needs nature-based solutions: a coupled social-ecological system perspective”. *npj Urban Sustainability* 4. <https://doi.org/10.1038/s42949-024-00162-z>.
- World Bank. 2022. *Romania – SIDU Cluj-Napoca 2030: Portofoliul de Proiecte (Romanian)*. Washington: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099848210282227518/P17238406f57060ad0926e017a80a8651bc>.

ÎMPLETIREA URBANĂ. O INVESTIGARE SOCIOLOGICĂ A RELAȚIEI SOCIETĂȚII CLUJENE CU RÂUL SOMEȘUL MIC

GYÖNGYI PÁSZTOR
ANDRADA TOBIAS

Textul de față pleacă de la cercetarea sociologică¹ realizată la finalul anului 2023 (noiembrie-decembrie), în cadrul căreia ne-am propus să înregistrăm opinii și atitudini ale clujenilor privind Someșul Mic, dar și experiențe și viziuni ale locuitorilor asupra rolului și viitorului râului în cadrul orașului. Dincolo de discursul public actual legat de integrarea naturii – a râurilor – în viața cotidiană a indivizilor pentru o societate sustenabilă, studiul nostru încearcă să contribuie, printr-o perspectivă socio-culturală, la o înțelegere profundă a relației om-apă în context urban. Prin urmare, în acest text, apa este considerată în principal un element cu semnificații sociale și culturale, însă nu vom omite faptul că ea este simultan un element natural, istoric și politic (Anderson et al. 2019). Acest tip de abordare asupra râurilor nu este unul nou în tradiția sociologică, dar cunoaște o mai mare popularitate din anii '70 încoace. Spre exemplu, Edward Relph discută în 1976 despre semnificațiile culturale încorporate în peisajele urbane, inclusiv peisajele fluviale. Așa cum se va putea observa și din interviurile realizate în cadrul cercetării noastre, Relph susține că locurile dobândesc semnificație simbolică prin experiențe umane și atașamente, influențând interacțiunile sociale și identitățile. Râurile, ca trăsături proeminente ale mediilor urbane, deseori servesc ca puncte focale pentru memoria colectivă, ritualurile culturale și formarea identității comunitare. În aceeași abordare sociologică, de Certeau (2011) examinează modulele în care indivizii navighează și își apropriează spațiile urbane. Prin conceptul lui de „practici spațiale”, acesta evidențiază capacitatea locuitorilor urbani de a-și modela propriile medii, inclusiv în interacțiunile cu râurile. Autorul subliniază importanța înțelegerii experiențelor și rutinelor cotidiene ale locuitorilor urbani în interpretarea semnificației socio-culturale a râurilor în cadrul peisajului urban.

151

1. *Amenajare coridor de mobilitate urbană durabilă (pietonal și velo) de-a lungul râului Someșul Mic.* Mulțumiri echipei de proiect și colaboratorilor, drd. Attila Gabora și studenților Andreea Pascu și Mihai Iacob. Culegere date cantitative – Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES).

Aproape în toate descrierile generale ale orașului Cluj-Napoca, încă din primele fraze, apar referințe la Someșul Mic ca *râul ce străbate orașul*. Relația locuitorilor cu râul Someșul Mic a cunoscut diverse etape până să ajungă ca acesta să fie apreciat ca spațiu de promenadă, loc de destindere, recreere sau conectare cu natura. Asemeni multor altor așezări umane formate încă din Antichitate, Clujul a fost întemeiat în proximitatea unui râu și apoi s-a dezvoltat pe cursul său. Așadar, Someșul Mic face parte integrantă din viața oamenilor de aici, chiar dacă relația acestora cu apa nu a fost întotdeauna apropiată sau încurajată.

Dacă mai bine de un secol municipalitatea a întors spatele Someșului Mic, de câteva decenii, și mai cu seamă în ultimul deceniu, discursul public este strâns legat de integrarea râului în viața orașului. Pe măsură ce norme tot mai stricte de protecție a mediului au fost puse în practică, atât la nivel european, cât și la nivel național și local, mai întâi membrii societății civile, apoi simpli locuitori ai orașului și-au exprimat dorința de a integra prezența râului în comunitatea lor. Orașele europene, printre care și Clujul, devin tot mai interesate de râurile urbane, iar cursul Someșului Mic, de-a lungul orașului, devine un „*loc plăcut de plimbare, de petrecere a timpului liber cu familia și prietenii, plin de verdeață și zone de relaxare*”². Așadar, lunca Someșului are potențialul de a atrage proiecte sustenabile, de a dezvolta spații verzi și zone de petrecere a timpului liber în natură, ba mai mult, poate oferi spațiu pentru amenajarea unei piste velo, care ar răspunde cerințelor de dezvoltare a unor căi de mobilitate durabilă și nepoluantă și care ar avea potențialul de a conecta localități din amonte și aval de Cluj-Napoca.

Așa cum vor ilustra și datele culese de noi, percepțiile populației privitoare la Someș nu sunt neapărat omogene. Cu toate că există, în continuare, indivizi indiferenți față de Someș, tendința generală, mai ales a ultimilor ani, este de a da valoare apei în cadrul comunității.

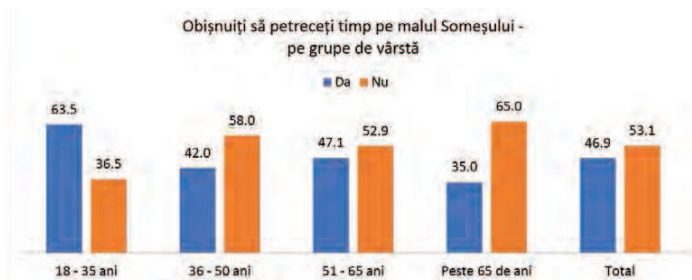
Pentru culegerea datelor, am optat pentru un mix metodologic. Mai precis, în prima etapă, prin metoda CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing), au fost completate și validate 866 de chestionare cu rezidenți din Cluj-Napoca, după care am realizat 24 de interviuri în profunzime și focus grupuri cu persoane cheie din localitate, persoane cu funcții publice, experți în diverse domenii, antreprenori, dar și locuitori ai orașului, care în viața de zi cu zi se intersectează cu râul.

Din totalul populației care a răspuns chestionarului nostru, aproximativ 7 din 10 persoane se intersectează cu Someșul în rutina cotidiană, însă mai puțin de jumătate (46,7%) obișnuiesc să petreacă timp pe malul râului, marea majoritate a acestora (72,3%) frecventându-l lunar sau mai rar.

Deși experiența cotidiană arată o prezență echilibrată a tuturor categoriilor sociale și a grupelor de vârstă, ancheta sociologică relevă o prezență semnificativ mai mare a tinerilor sub 35 de ani la malul Someșului. Mai mult de două treimi (65%) dintre tinerii sub 35 de ani declară că își petrec timpul pe malul Someșului, în timp ce doar aproximativ o treime (35%) dintre cei cu vârsta peste 65 de ani fac același lucru.

2. Citat dintr-un interviu cu Ana (67 de ani, pensionară).

Din cele declarate în cadrul anchetei sociologice, reiese faptul că Someșul este mai degrabă de interes (ca punct de vizitare și ca preocupare) pentru tineri și pentru cei cu nivel de educație superior. Tinerii par să fie cei care manifestă cel mai des critici față de diverse chestiuni legate de malurile râului sau de aspectul apei, în timp ce persoanele mai în vârstă interacționează mai rar cu cursul de apă și exprimă opinii mai degrabă favorabile privitoare la Someș, în ansamblu.

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

Tronsonul cel mai vizibil și cel mai frecventat al Someșului începe în cartierul Grigorescu și se întinde până în zona sălii Sporturilor și a Sălii Polivalente, continuând apoi către Opera Maghiară, cu o vizibilitate ceva mai redusă. Din datele anchetei sociologice, reiese că 54% dintre respondenții rezidenți ai orașului frecventează de obicei zona tocmai menționată, alți 21% alegând zona Sălii Sporturilor Horia Demian, a Bazinului Olimpic, respectiv a Sălii Polivalente și a Stadionului. De la intrarea în oraș și până în zona centrală, cu cât Someșul curge mai în aval, cu atât procentul celor care menționează că se intersectează cu râul sau

153

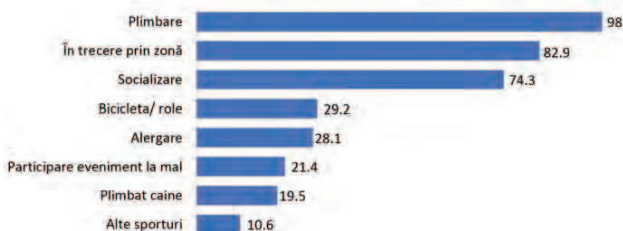
Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

O investigație sociologică a relației societății clujene cu râul Someșul Mic

petrec timp la râu scade. Someșul redevine vizibil în zona Parcului Feroviarilor și Armătura (3.2% în noiembrie 2023), cu un procent în creștere majoră datorită reamenajării parcului după câteva decenii de abandon.

Aproape toți cei care ies la malul Someșului în Cluj vin „la plimbare” (98%), respectiv sunt pe jos, în trecere (82.9%), această activitate fiind adesea una de socializare (74.3%). Un alt aspect distinctiv este reprezentat de activitățile sportive în aer liber, în special populare printre cei mai tineri. Aproximativ o treime dintre cei care frecventează malul Someșului se angajează și în astfel de activități: ciclism/ role (29,2%), alergare (28,1%) și alte activități sportive (10,6%), în timp ce aproape o cincime dintre aceștia ies la plimbare cu câinii (19,5%). De asemenea, aproximativ o cincime (21,4%) dintre cei care se bucură de timp petrecut pe malul Someșului au participat și la evenimente organizate în acea zonă.

Ce tipuri de activități realizați pe malul Someșului?

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

În cadrul chestionarului, respondenții au fost rugați să evalueze de la 1 la 5 – unde 1 înseamnă o părere foarte proastă și 5 o părere foarte bună – diferite aspecte ale râului Someș din oraș. Per ansamblu, evaluarea este una relativ pozitivă, toate

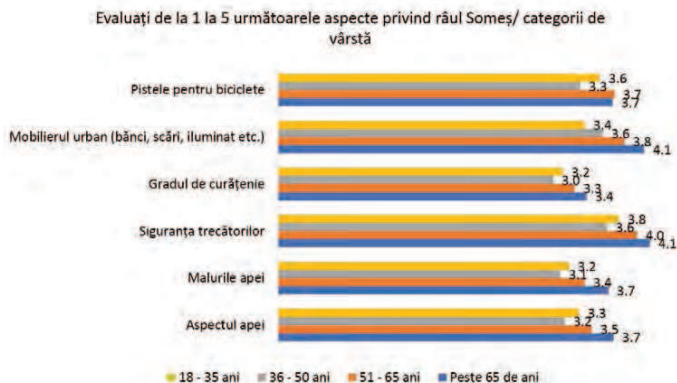
Evaluări de la 1 la 5 următoarele aspecte privind râul Someș

Aspectul apei	3.34
Malurile apei	3.38
Spațiul verde	3.43
Siguranța trecătorilor	3.95
Gradul de curățenie	3.27
Mobilierul urban (bănci, scări, iluminat etc.)	3.80
Locurile de plimbare a câinilor	3.44
Piste pentru biciclete	3.70

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

aspectele primind o medie între 3 și 4. În general, aspectul apei (media 3.34), gradul de curățenie (media 3.27), respectiv locurile de plimbat câinii (media 3.44) au fost evaluate ca fiind aspecte cu care sunt mai puțin mulțumiți, în timp ce siguranța trecătorilor (media 3.95), respectiv mobilierul urban (media 3.80) sunt aspectele care atrag un grad de mulțumire mai mare.

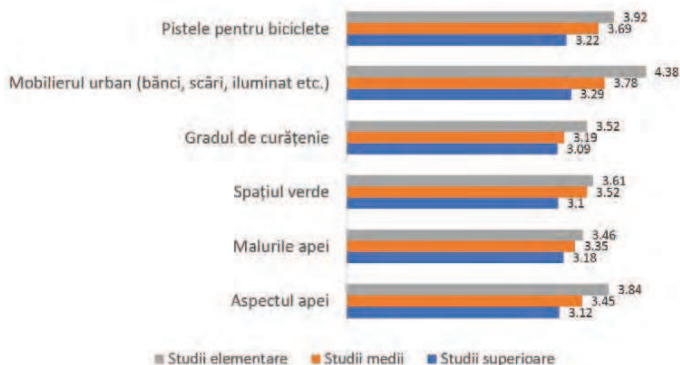
Într-o analiză mai detaliată, observăm diferențe semnificative în opiniile orășenilor, atât în funcție de vârstă, cât și în funcție de nivelul de educație, respectiv experiențele directe legate de spațiul discutat. Înaintarea în vârstă arată evaluări mai îngăduitoare/ favorabile în toate aspectele, în timp ce cei mai tineri sunt mai critici în toate aspectele chestionate.

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

Conform datelor din studiul nostru, observăm o corelație între nivelul de educație formală și nivelul de critică referitor la diferite aspecte legate de râul Someș. Graficul următor prezintă punctajele acordate pentru cele șase aspecte măsurate – piste pentru biciclete, mobilier urban, grad de curățenie, spațiu verde, malurile apei și aspectul apei –, și se poate observa că punctajul este cel mai ridicat în cazul persoanelor cu studii elementare și cel mai scăzut în cazul celor cu studii superioare. Spre exemplu, în cazul evaluării mobilierului urban, diferența dintre cei cu studii elementare (4.38) și cei cu studii superioare este mai mare de un punct (3.29). În ceea ce privește evaluarea malurilor apei sau a gradului de curățenie, observăm că diferențele dintre notele acordate de cele trei categorii de populație în funcție de gradul de educație formală sunt relativ mici.

Evaluări de la 1 la 5 următoarele aspecte privind râul Someș / nivelul de educație

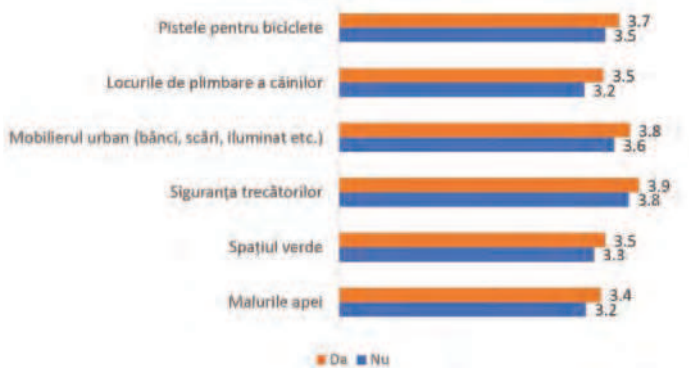

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

Observăm de asemenea o diferență semnificativă între opiniile privitoare la Someș ale celor care obișnuiesc și ale celor care nu obișnuiesc să petreacă timp pe malurile apei. Cu cât intersecțiile locuitorilor cu Someșul sunt mai frecvente, cu atât gradul de apropiere afectivă, percepție pozitivă și încredere în potențialul râului ca un element-cheie al cărții de vizită a orașului cresc. Atât datele anchetei sociologice, cât și interviurile realizate ne arată o strânsă legătură între percepțiile mai degrabă pozitive asupra Someșului și frecvența intersecțiilor cu apa (a timpului petrecut în proximitatea Someșului). Cum afirmă și de Certeau (2011), încărcătura afectivă pe care locuitorii o dau spațiilor urbane – inclusiv râurilor –, cât și gradul de apropiere sunt în strânsă legătură cu cunoașterea și frecventarea spațiilor respective. Așadar, râurile capătă cu o atât mai mare încărcătură afectivă dată de locuitori cu cât aceștia sunt familiari cu spațiul.

Un factor importat în construirea relației om-Someș este dat de nivelul de încredere resimțit în a petrece timp pe malurile apei. Cei care merg adesea pe malul Someșului cred și în siguranța lor și a celorlalți trecători. Mai precis, experiențele trăite dezvoltă convingerea că promenada, tranzitul sau timpul petrecut pe malurile râului nu expun indivizii unor potențiale pericole precum tâlhăriile, hărțuirile sau posibilele atacuri din partea animalelor. Cei care simt confort și lipsa temerilor de a petrece timp pe malul râului (în tranzit sau staționare) sunt și cei care, în mare parte, apreciază calitatea mobilierului urban și a spațiilor verzi și apreciază pistele de bicicletă construite deja, fiind încrezători în faptul că acestea vor avea continuitate cu alte tronsoane.

Evaluati de la 1 la 5 următoarele aspecte privind râul Someș/ obișnuiți să petreceți timp la Someș?

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

Unul dintre rezultatele la care am ajuns este foarte similar cu cel al altor studii din domeniu (Anderson 2019; Gandy 2014; Relph 1976), acesta arătând că relația afectivă pe care o stabilesc locuitorii cu râul (în acest caz, Someșul Mic) ține de proximitatea spațială și frecvența contactelor cu râul. Cu cât indivizii au avut prilejul de a petrece primii ani ai vieții în proximitatea râului, explorându-l, cu atât relația afectivă a acestora și capacitatea de a da o proprie identitate apei tind să fie mai ridicate.

Citatele din interviuri ilustrează nu doar experiențele și istoriile personale, ci reușesc să aducă explicații profunde asupra relației om-apă și să lase cititorul să înțeleagă importanța râului în viața cotidiană a locuitorilor:

„Uau, îmi vin în minte multe lucruri despre Someș. În primul rând, cred că Someșul, fiind un râu, este mereu în mișcare. Într-un fel, este ca viața noastră, mereu în mișcare... Și, la fel cum Someșul trece prin anumite orașe, locuri, regiuni, și noi ne trăim viața, de neoprit. Pentru Someș, Clujul este cum ar fi pentru noi o anumită etapă a vieții, o etapă importantă a vieții. Am multe amintiri legate de Someș, obișnuiesc să mă plimb pe malul lui, acolo îmi plimb de obicei câinele. În esență, pentru Someș, Clujul reprezintă o etapă a vieții” (Csaba³, 24 ani, student).

3. Toate numele atribuite respondenților sunt fictive, pentru a le asigura anonimatul, însă vîrstele și ocupațiile sunt reale.

„Pentru mine, într-un singur cuvânt, Someșul este simbolul Clujului și sunt foarte bucuros că locuiesc în cartierul Grigorescu, pentru că am ocazia să-l văd în fiecare zi” (Mihai, 21 ani, student).

„Nu mă văd trăind în altă parte, și asta pentru că eu am copilărit în anii '80 și la început de '90, când nu aveai ce altceva să faci decât să stai afară și Someșul era cel mai tentant. Aici am dat toate probele de curaj posibil, de la trecut apa, la scăldat în ianuarie, la primele ieșiri cu fete. Am trecut de 40 de ani, dar noi am rămas câțiva în cartier și măcar de o poveste și tot ne vedem la Someș. Cum aveau până să modernizeze bătrânii loc de șah sau băncile alea făcute de Someș Delivery, no, din alea să mai facă și în alte părți și să facă să iasă adolescenții și copilandrii din Florești. Aia, săracii, n-au unde să își trăiască anii ăștia” (Dan, 40 de ani, antreprenor, locuitor al cartierului Grigorescu).

Stările sau sentimentele cu care oamenii asociază Someșul, în principal, sunt cele de atașament (35.7%) și nostalgie (34.5%), așa cum se poate observa în tabelul de mai jos. Aceste stări sunt legate mai degrabă de *Someșul copilăriei* sau al tinereții:

Dintre următoarele stări/sentimente, care caracterizează cel mai bine relația dvs. cu Someșul?

Stare	Procente (%)
Atașament	35.7
Indiferență	14.1
Repulsie	0.9
Teamă	1.1
Nostalgie	34.5
Iubire	8.7
Nicio stare din cele menționate	2.9
Altele	2

Sursa: GyM-IRES, N=866, CATI, P=0,95, r=+/-3, 5-17 noiembrie 2023

Atașamentul față de un loc anume este obiectul de studiu al unor discipline diverse, printre care și sociologia. Așa cum arată literatura de specialitate, oamenii dezvoltă sentimente față de locurile pe care le frecventează atât prin prisma relațiilor pe care le stabilesc cu alți oameni, cât și prin contact cu mediul natural în sine (Wirth et al. 2016). Orice schimbare într-un mediu îndrăgit este percepută în primă fază ca fiind mai degrabă negativă, pentru că oamenii au dezvoltat atașament pentru ceva ce era deja existent– fiecare element înlocuit vine inițial ca un fel de dușman, ce se

interpune între oameni și locuri (*ibidem*). Dacă ar fi să evidențieze aspectele legate de ce era plăcut cu ani în urmă la Someș și ce acum este mai puțin plăcut, argumentul este că acum Someșul este mai betonat decât în trecut, însă depinde care este perioada la care ne referim. Ceea ce este adevărat, însă, este că, deși malurile au fost cu câteva decenii în urmă mai betonate, peisajul era resimțit ca fiind mai puțin antropizat.

Aceleași aspecte ce țin de relația afectivă, precum cele de nostalgie sau atașament, surprinse în cadrul anchetei sociologice, au fost detaliate și descrise în profunzime și în cadrul interviurilor realizate cu locuitorii din Cluj-Napoca care au o interacțiune directă cu râul în viața de zi cu zi:

„Acum, dacă vreau să fiu sincer, în anii de facultate, noaptea târziu, când toate barurile se închideau, iar noi nu aveam încă chef de mers acasă, uneori ne strecuram pe mal, polițiștii nu ne vedeau acolo. Făceam tot felul de lucruri, poate uneori chiar ilegale. În plus [...] mergeam pe malul Someșului la pescuit. Alteori doar ieșeam la plimbare.” (Dani, 38 ani, profesor)

„În copilărie, mergeam adesea cu prietenii să ne jucăm pe malul Someșului. În acele câteva ore când nu aveam treabă prin casă, obișnuiam să plec des de acasă să mă întâlnesc cu prietenii. Mereu mergeam acolo... pentru noi era locul ideal pentru explorări. Nu ne jucam mereu, uneori doar stăteam la discuții și ne bucuram de privilegii. Pe atunci, Someșul și malul său erau mult mai curate”. (Zoltan, 68 ani, inginer pensionar)

„Multe persoane veneau la malul Someșului, stăteau la soare, familii cu copii, în fiecare zi se jucau. Nu știu, de atunci nu am mai văzut atâția oameni acolo. Și noi ieșeam la plajă pe Someș, îmi amintesc că am dus-o pe nepoata mea acolo, am plimbat-o cu căruciorul, ce știu eu, cred că eram în clasa a patra. Ne-am jucat foarte mult lângă Someș. Era mai aproape Someșul, puteai să intri în apă, nu ca acum. Malurile sunt prea înălțate acum.” (Nora, 73 ani)

„Când mă gândesc la Someș, îmi vin în minte multe amintiri și experiențe, dar ceea ce îmi vine acum în minte este liniștea și pacea. Când eram copil, petreceam mult timp pe malul Someșului, cu familia și prietenii, făceam picnicuri sau pur și simplu plimbări. Am mers acolo adesea cu copiii mei și cu soțul meu, și lor le plăcea foarte mult.” (Rodica, 62 ani)

Cei care se raportează cu indiferență (14.1%) la Someș sunt și cei care nu sunt interesați de proiectele de reamenajare, de existența unei posibile piste velo de-a lungul malurilor sau de evenimentele care se organizează pe malurile râului. În mare, pentru aceștia, Someșul nu este vizibil în traseele zilnice și nici nu vin cu un plan prestabilit să petreacă timp în preajma sa.

„Locuiesc în Zorilor, lucrez în Mărăști. Poate ajung de două-trei ori pe an la Someș, dar și atunci pentru că merg poate la Sala Sporturilor și nici nu ajung până la apă sau... Eu nu am tangență cu Someșul, și când trec cu mașina nici nu știu, adică nici nu îl văd” (Andreea, 29 ani, radiolog).

Din ancheta sociologică a reieșit că sentimentul de teamă asociată cu Someșul caracterizează un procent foarte mic din populație (1.1%) și, deși nu știm exact de ce anume este legată teama acestor oameni, am primit explicații în cadrul interviurilor. Temerile oamenilor sunt legate de siguranța malurilor și riscul copiilor sau a animalelor de companie de a cădea în apă, de riscul de inundații, de riscul îmbolnăvirii din cauza apei infestate și a deșeurilor purtate de ea, de riscul de atac uman pe timp de noapte sau de riscul de a fi acroșat ca pieton de către bicicliști.

„Efectiv ți-e frică să mergi cu copilul pe acolo pentru că una-două poate să intre în apă. Ce să mai zic de cei mai mari, care pot da cu mingea în Someș și din dorința de a o recupera cad în apă după ea.” (Anna, 42 ani, educatoare)

„Am fost odată pe podul de la Hidroelectrică și m-am îngrozit. Apă bătută, mizerii și șobolani morți.” (Reka, 61 ani, profesoară).

Cum am menționat anterior, majoritatea respondenților sunt încercați de anumite stări atunci când se gândesc la Someș, însă există și câțiva care nu manifestă niciun interes sau trăire față de râu. Deși acesta există în cadrul orașului, le este cumva invizibil și absent.

„Multă vâlvă pentru Someș pentru că ne place nouă să credem că avem totul la superlativ. Apa asta nu cred că are potențial, că nu-i nici Tamisa, nici Sena și nici măcar Bega. Ar fi bine să ne vedem locul și să înțelegem că mai mult decât îi acum nu se poate. Îs ăia 1, 2, hai 4 kilometri, câți or fi, și în rest ce să-i mai faci? Someșul ăsta îi un pâraiaș”. (Radu, 56 ani, liber profesionist).

CONCLUZII ȘI POSIBILE DIRECȚII VIITOARE

La nivelul populației în ansamblu, proiectul de reamenajare a malului Someșului prin realizarea unui culoar verde-albastru și implementarea unui coridor de mobilitate nepoluantă (pistă velo) pe malul Someșului, care să lege orașul de localitățile din amonte și aval, este văzut ca unul benefic, dar cei mai mulți nu își imaginează că va fi realizabil în următorii ani. Privitor la acest aspect, oamenii sunt mai degrabă sceptici, deja dezamăgiți de promisiuni anterioare și totodată reținuți

în ceea ce privește reala utilitate a pistei, dincolo de scopul recreativ. Adesea, dorințele lor sunt antagonice: își doresc pistă continuă de bicicletă, dar nu o văd ca fiind folosită real pentru deplasarea zilnică prin oraș. Este binecunoscut faptul că există o serie de prerogative care solicită dezvoltarea transportului nepoluant, există dorința de a fi la standarde cât mai înalte, dar cei mai mulți nu consideră într-adevăr fezabilă deplasarea cu bicicleta (motivate invocate: relieful orașului, lipsa conectivității, pericolul la care te expui în trafic). Deocamdată, în mentalul colectiv opțiunea de deplasare cu bicicleta pentru necesitățile zilnice nu reprezintă neapărat o opțiune reală, ci mai degrabă un ideal spre care tinde „societatea”.

De câțiva ani încoace, Clujul își propune să se alinieze standardelor orașelor de *primă clasă*. Această dorință nu se limitează doar la dezvoltarea mediului antreprenorial și atragerea de capital, ci se reflectă și în discursurile publice, tot mai frecvente, despre crearea unui oraș sustenabil. Acest concept, deși uneori ambiguu, devine tot mai prezent în conștiința noastră colectivă.

Deși nu ne-am propus direct să colectăm date despre modul în care indivizii din Cluj-Napoca înțeleg sustenabilitatea sau în ce măsură își doresc ca orașul lor să fie unul mai sustenabil, datele din cadrul studiului nostru arată un interes ridicat față de mediu, mai ales al celor cu educație formală superioară. Mai mult decât interesul față de mediu sau natură, în general, o parte consistentă a populației consideră că amenajarea malurilor Someșului ar fi prielnică să atragă dezvoltarea unor afaceri locale. Chiar dacă mai clar a reieșit din interviuri, mulți indivizi cred că succesul unui culoar verde-albastru va ține și de prezența unor posibilități de consum de bunuri sau servicii amplasate de-a lungul malurilor râului. Înglobarea consumului în ceea ce înțeleg oamenii prin spații naturale amenajate și care să stârnească interes ne pune semne de întrebare legate de un posibil viitor al orașului. Oare Clujul va fi un oraș mai verde, dar și unul mai puternic orientat spre consum? Prin creșterea gradului de atractivitate a orașului, dat de oportunitățile create și calitatea vieții, orașul va deveni unul și mai neprietenos cu persoanele aflate în situație materială precară?

De curând, Agenția Europeană de Mediu (EEA) a început să emită îngrijorări legate de faptul că, deși spațiile verzi-albastre duc la o creștere semnificativă a calității vieții, accesul populației la infrastructura verde-albastră (GBI) este înegal. Implementarea unei noi infrastructuri de mediu verde-albastru aduce cu sine multiple beneficii pentru locuitorii orașului, unele dintre acestea fiind tangibile (ex.: calitatea aerului), în timp ce altele sunt mai dificil de măsurat (ex.: îmbunătățirea relațiilor sociale), iar riscul de gentrificare ecologică asociat cu acest tip de dezvoltare poate fi semnificativ (vezi și Amorim Maia et al. 2020). Fenomenul presupune o schimbare a compoziției sociale a comunităților, astfel încât zonele percepute ca fiind estetice și cu un impact mai pozitiv asupra vieții atrag în principal persoane cu un nivel ridicat de capital economic și social, în timp ce populația săracă se îndepărtează treptat din aceste zone, nemaiaivând mijloacele materiale

necesare pentru a susține viața de aici. O constatare similară face și M. Checher (2020), observând la New York o transformare semnificativă în urma planurilor de renovare a malurilor apelor, care au inclus crearea de spații deschise și accesibilizarea lor în scop recreativ, precum și extinderea zonelor verzi și încurajarea afacerilor locale, cum ar fi magazinele și cafenelele, împreună cu o creștere a numărului de stații de închiriere a bicicletelor. Autorul menționează că aceste schimbări au generat un proces serios de gentrificare de mediu. Consecințele în zona respectivă a orașului – Harlem – au inclus o schimbare demografică semnificativă, cu o creștere a populației albe cu 846 de procente, în timp ce populația afro-americană a înregistrat o descreștere de 17 procente. Materialitatea infrastructurii de apă oferă deci perspective valoroase asupra politicilor spațiului urban și justiției ambientale. Prin examinarea distribuției resurselor de apă, a investițiilor în infrastructură și a riscurilor ambientale în cadrul orașelor, putem avea o imagine asupra inegalităților socio-spatiale care stau la baza regimurilor de guvernare a apei urbane (Gandy 2014). Astfel, planificatorii urbani au șansa să se angajeze în abordarea unor perspective culturale și narative diverse în jurul râurilor, promovând intervenții incluzive și cultural sensibile pentru dezvoltarea malurilor râurilor.

Într-un cadru precum cel tocmai descris, se ivește instantaneu întrebarea „care este relația dintre dezvoltarea sustenabilă (în exemplul de mai sus, spații verzi re-amenajate, încurajarea producătorilor locali să deschidă mici afaceri) și justiția față de mediu (toate acțiunile de mediu, cumulate, duc la îndepărtarea treptată a fostei populații și înlocuirea cu o alta, mai abilă financiar, mai educată)?”. Deși studiul de față nu are ca scop oferirea unui răspuns concret, proiectul fiind în faza de planificare, credem însă că efortul de conștientizare a riscurilor și provocărilor posibile crește șansa nu doar a unei planificări, dar și a unei implementări mai atente la consecințe nedorite.

BIBLIOGRAFIE

- Amorim Maia, Ana Terra, Fulvia Calcagni, James John Timothy Connolly, Isabelle Anguelovski, Johannes Langemeyer. 2020. „Hidden drivers of social injustice: uncovering unequal cultural ecosystem services behind green gentrification”. *Environmental Science and Policy* 112: 254-263. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.07.001>
- Anderson, Susan C., Bruce H. Tabb (coord.). 2002. *Water, Leisure & Culture: European Historical Perspectives*. Chicago: Powell's Bookstores.
- Anderson, Elizabeth P., Sue Jackson, Rebecca E. Tharme, Michael Douglas, Joseph E. Flotemersch, Margreet Zwarteveen, Chicu Lokgariwar, Mariana Montoya, Alaka Wali, Gail T. Tipa, Timothy D. Jardine, Julian D. Olden, Lin Cheng, John Conallin, Barbara Cosens, Chris Dickens, Dustin Garrick,

- David Groenfeldt, Jane Kabogo, Dirk J. Roux, Albert Ruhi, Angela H. Arthington. 2019. „Understanding rivers and their social relations: A critical step to advance environmental water management”, *WIREs Water* 6 (6). <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1002/wat2.1381>
- Certeau, Michel de. 2011. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Checher, Melissa. 2020. *The Sustainability Myth. Environmental Gentrification and Politics of Justice*. New York: New York University Press.
- Gandy, Matthew. 2014. *The Fabric of Space: Water, Modernity and the Urban Imagination*. Cambridge: The MIT Press.
- Harvey, David. 2003. „The Right to the City”. *International Journal of Urban and Regional Research* [Online]. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x>
- Lefebvre, Henri. 1996. „The Right to the City”. În *Writings on Cities*. Londra: Blackwell.
- Lorenzen, Janet A. 2017. „Green lifestyle and micropolitics: Pragmatist action theory and the connection between lifestyle change and collective action”. În Bradley H. Brewster, Antony J. Puddephatt (coord.), *Microsociological Perspectives for Environmental Sociology*. Londra: Routledge.
- Montgomery, Charles. 2017. *Orașul fericit.* București: Igloo Media.
- Relp, Edward. 1976. *Place and Placelessness*. Londra: Pion Limited.

RECONFIGURAREA SOMEȘULUI ÎN ZONA INDUSTRIALĂ A ORAȘULUI CLUJ

ADRIANA MĂGERUȘAN
ADI DOHOTARU

SOMEȘUL ÎN SCHIMBARE. PREMISELE DEZVOLTĂRII ZONEI DE NORD

O serie de intervenții recente din perioada 2018-2024 și investițiile planificate pentru următoarele decenii schimbă dramatic peisajul la râu în aval de centrul orașului Cluj. În ciuda politicii urbane declarate de *întoarcere a orașului către Someș*, podurile rutiere gândite exclusiv din perspectiva mobilității auto, mutarea și canalizarea Someșului în zona aeroportului și a localității Apahida, modul de construire de-a lungul malurilor au un efect negativ nu doar asupra mobilității urbane alternative, dar și asupra ecosistemului la râu. În plus, noile proiecte de infrastructură la râu și dezvoltările imobiliare limitează posibilitatea transpunerii viitoare a unor proiecte de refacere a ecosistemului râului, cu efecte pe termen lung mult mai mari decât amenajările punctuale la Someș.

Zonele industriale din nordul orașului vor fi supuse în următorii ani unui proces amplu de restructurare urbană. Acest proces ar putea fi o oportunitate de a realiza un model urban sustenabil, bazat pe valorificarea patrimoniului industrial și a patrimoniului natural, prin amplificarea culoarului verde-albastru al Someșului și prin rezervarea unei lățimi libere consistente la râu, care să permită în viitor renaturarea prin implementarea unor Soluții Bazate pe Natură (SBN). De altfel, păreriile mai multor rezidenți concordă în a lăsa spațiu râului:

„Avantajele ar fi dacă aceste investiții ar respecta o distanță suficientă de râu încât să permită dezvoltarea naturală a malurilor, dacă ar integra râul ca spațiu natural de protejat, dacă l-ar întreține și proteja de deșeuri, dacă nu i-ar întoarce spatele. Dezavantajele sunt legate de riscul mare de antropizare, cu intervenții de amenajare invazive, dăunătoare florei și faunei sălbatice de-a lungul albiei râului, iar în lipsa acestei amenajări, la neglijarea și poluarea râului”, spune Maria¹ (interviu personal 2023).

1. Am anonimizat intervențiile în chestionar, dar am oferit, ca în alte capitole, prenume fictive, pentru a-i „umaniza” pe respondenți.

Fig. 1. Pădurea galerie de la nivelul apei (zăvoi) de pe malul Parcului Armătura și a Platformei Carbochim în anul 2018. Amenajare temporară *Printre ape*, autoare: Andra Hrenciuc, Gina Mușă. © Someș Delivery

Există multiple argumente pentru a da mai mult spațiu râului, astfel încât în viitor să fie posibilă execuția unor Soluții Bazate pe Natură. Din punct de vedere istoric, râurile au fost supuse unui proces lung de antropizare, amplificat începând cu secolul al XIX-lea, care a presupus îngustarea albiilor, tăierea meandrelor naturale, îndiguirea și reducerea râurilor vii la canale de colectare a apei. De câteva decenii, în cadrul proiectelor de amenajare a râurilor, problema se pune dintr-o perspectivă diferită, de renaturare sau restaurare a ecosistemelor la râu, adică inversarea procesului care a dus la degradarea ecosistemelor acvatice și la îndepărtarea oamenilor de râuri. Acest proces se poate realiza doar prin rezervarea unei lățimi consistente libere la apă.

Restaurarea râurilor este cu atât mai necesară în condițiile schimbărilor climatice care obligă orașele să caute măsuri pentru a crește reziliența urbană (Kabisch 2016), pentru a reduce efectul insulelor de căldură și a crește calitatea aerului. Culoarele verzi-albastre ale râurilor pot juca un rol cheie în această realitate, oferind servicii ecosistemice. Dincolo de scopul antropocentric, pentru o schimbare în gestionarea râurilor este însă nevoie de o abordare diferită pentru a reconsidera râurile entități vii, prin minimizarea daunelor asupra acestora și prin adoptarea unor măsuri pentru sănătatea cursurilor de apă (Brierley 2020), cu beneficii nu doar pentru oameni, ci pentru ecosistem.

Fig. 2. Restaurarea Râului Aire, Geneva, de la un râu canalizat la râu natural.

Foto: © Fabio Chironi. Sursă: <https://landezine.com/renaturation-of-the-river-aire-geneva/>

Din această perspectivă, conservarea zonelor cu biodiversitate ridicată este prioritară. Accesibilizarea malurilor și mobilitatea urbană se pot asigura respectând elementele naturale existente, nu înlocuindu-le sau îndepărtându-le. Astfel, modificarea secțiunii la râul a malului din Parcul Armătura, motivată de o mai bună accesibilitate la apă, s-ar fi putut face și conservând zăvoaiele, adică zona de vegetație matură de la nivelul apei, așa cum recomandau studiile de mediu ale proiectului câștigător al concursului „Rethinking Someș”.

De altfel, la ora actuală, bunele practici europene, documentele programatice, strategiile și proiectele Uniunii Europene consideră culoarele verzi-albastre și patrimoniul construit, incluzând patrimoniul industrial, drept baza dezvoltării urbane durabile, pusă în practică printr-un proces de *co-design* (Noua Cartă de la Leipzig 2020). Zona de nord a orașului Cluj beneficiază de ambele resurse – atât patrimoniul industrial, cât și patrimoniul natural reprezentat de râul Someș. Ceea ce dă unicitate unui *loc* sunt bunurile culturale – patrimoniul, artele, artizanatul local, know-how-ul etc. –, bunurile naturale – peisajele, resursele naturale etc. –, dar și bunurile sociale – întreprinderile sociale, organizațiile și asociațiile locale etc. (Noul Bauhaus European 2022). Generalizarea Soluțiilor Bazate pe Natură și conectarea ecosistemelor și zonelor protejate într-o rețea stau la baza dezvoltării durabile (Agenda Teritorială 2011).

Un alt argument pentru o schimbare de paradigmă în privința dezvoltării din aval de centrul orașului, diferită de recente dezvoltări din zona Abator, ține de o transformare urbană care respectă *dreptul la oraș* într-un sens mai larg, nu doar redus la o elită politică și economică care se află în poziția de a desena orașele după propriile dorințe. Mai mult decât libertatea individuală de a accesa resursele din mediul urban, *dreptul la oraș* presupune schimbarea colectivă prin schimbarea orașului (Harvey 2008) și se bazează pe principiul *justiției spațiale*, care presupune că urbanul este opera cetățenilor săi și nu ceva impus asupra lor (Lefebvre 1996).

Cazul recent al proiectului de la Roșia Montană este relevant, pentru că argumentul care a stat la baza deciziei curții de arbitraj de la Washington de a nu cere despăgubiri statului român în cazul Roșia Montană a fost legat de absența *licenței sociale*², adică a acceptării publice a proiectului. Mediul civic clujean este activ, există grupuri civice preocupate de Someș și de dezvoltarea urbană care pot fi implicate într-un proces participativ de transformare urbană care să capete astfel legitimitate. Inițiative ca Someș Delivery, FabHub și Vamos a la Plaja au încurajat apropierea malurilor Someșului și implicarea comunității în procesul de co-design. Acțiuni de *advocacy* precum Someșul Nostru și Consiliul Apei au susținut politici publice de mediu și mobilitate alternativă. Din păcate, însă, rezultatele acestor inițiative de tip *Participatory Action Research* (cercetare participativ-acțională) au fost doar punctual, nu sistematic, integrate de autorități în proiectele urbanistice.

În 2023, un grup de 5 ONG-uri – Asociația MiniMass, Societatea Organizată Sustenabil SOS, Clubul de Cicloturism Napoca, Clujul Sustenabil și DoCoMoMo România – au reacționat la propunerea Planului Urbanistic Zonal (PUZ) pentru Restructurarea urbană Carbochim și au redactat o poziție publică (Someș Delivery 2023) la care s-a aliat și un grup civic pentru drepturi locative (Căși Sociale Acum 2023)³. Peste 200 de persoane fizice au semnat împreună o scrisoare deschisă adresată autorităților publice⁴. Insistența societății civile locale este pentru un urbanism mai deliberativ, prin care deciziile legate de oraș ar depăși stadiul de consultare

2. În cazul procesului cu privire la exploatarea auriferă de la Roșia Montană dintre statul român și Gabriel Resources, judecat la Tribunalul Arbitral de la Washington, o pondere importantă în apărarea statului a fost poziția societății civile. Este ceea ce se numește în dreptul internațional „licența socială”, considerându-se că nu e suficient să ai doar un document semnat, un contract de licență, de exemplu, ci este necesar să obții și acceptul comunității umane în care te integrezi cu investiția ta.

3. În cererea celor 5 ONG-uri, 10% din locuințele construite la Carbochim, dar și în alte zone de regenerare industrială trebuie să fie locuințe sociale și accesibile. Căși Sociale solicită un procent mai mare. Răspunsul beneficiarilor investiției Iulius e că locuințele sociale nu sunt fezabile din cauza costurilor mari de realizare a ansamblului imobiliar, dar și pentru că cheltuielile de întreținere a spațiilor comune sunt atât de mari încât nu și-ar permite beneficiarii locuințelor sociale.

4. Scrisoare deschisă SOS Malul Someșului și Patrimoniul Industrial din Carbochim, v. <https://forms.gle/CH1xwFvkbK1eBrZD8>.

publică, adesea realizat formal. În lipsa unui suport instituțional, participarea civică are un rol simbolic, deși adesea prefigurativ, de întâlnire a unor comunități de practică, civico-academice, cu un design metodologic participativ, adesea într-un cadru convivial ori cultural, alteori ca protest, dar în afara sau la marginea unui cadru codecizional.

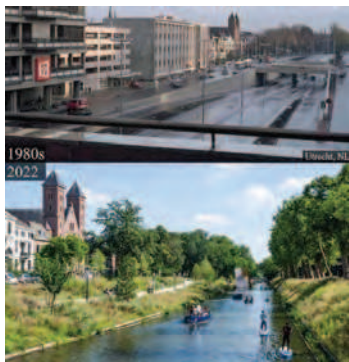

Fig. 3. Fotografii înainte și după proiectul de decopertare a unui canal din Utrecht.
Sursa: <https://www.facebook.com/groups/clujcivlic/permalink/6407175639388242>

Fotografiile de tipul înainte și după care ilustrează zone de râu care au trecut prin procese de renaturare unde s-a recurs la Soluții Bazate pe Natură sunt virale pe rețelele de socializare. Nu e surprinzător, pentru că cercetările arată că în cazul amenajărilor râurilor prin SBN gradul de acceptare publică a proiectelor este mult mai mare decât în cazul unor proiecte care recurg la *soluții gri*. În plus, studiile arată că există în egală măsură beneficii sociale pentru creionarea SBN, la fel de importante precum cele de mediu. Acestea întăresc sentimentul de apartenență la loc, mai ales atunci când comunitățile sunt implicate în co-crearea celui loc, facilitează noi experiențe între oameni și natură, produc spații deschise la întâlniri neplanificate, care favorizează acceptarea și aprecierea diversității culturale (Frantzeskaki 2019).

În aceste condiții, în care atât bunele practici actuale, cât și așteptările locuitorilor se orientează spre favorizarea culoarelor verzi-albastre de-a lungul apelor, rămâne surprinzătoare perpetuarea unor proiecte de *infrastructură gri* și a unor ansambluri imobiliare supraconstruite la râu în nordul orașului Cluj. Dacă analizăm proiectele de infrastructură la râu, observăm că Podul Porțelanului și Podul Răsăritului, inaugurate în anul 2022, respectiv în anul 2023, au fost gândite strict ca proiecte de infrastructură auto. Din perspectiva gestionării apei, ele se bazează pe *infrastructură gri*, excluzând dimensiunea mobilității alternative sau

Fig. 4. Malurile Someșului, înainte și după modernizarea Podului Porțelanului, septembrie 2011 (sus), aprilie 2022 (jos). Se observă eliminarea vegetației ripariene și betonarea malurilor, adică infrastructură gri de amenajare a râurilor, fără subtraversare pietonală și ciclistă. Sursa: Google Maps

dimensiunea ecologică a unui astfel de proiect. Ambele proiecte de poduri au presupus eliminarea unor peninsule cu vegetație ripariană, care erau habitate pentru diverse specii de păsări. Proiectele au amplificat intervenția cu *infrastructură gri* pe câteva zeci de metri de mal, în cazul Podului Porțelanului prin diguri de beton, respectiv, în cazul Podului Răsăritului, cu ziduri din beton inaccesibile pietonilor ori bicicliștilor. De asemenea, autorizațiile de construire din vecinătatea Nadășului pentru complexe imobiliare nu pun în relație investițiile cu acces în albia minoră ori la apă, podul realizat recent la Nadăș fiind proiectat, din nou, doar din perspectiva traficului auto, fără subtraversare.

Fig. 5. Proiectul de mutare a albiei Someșului Mic pentru extinderea pistei aeroportului Cluj. Se observă că noul canal al Someșului este amenajat pe baza unor soluții gri, fără o preocupare pentru sănătatea râului și biodiversitatea mediului acvatic. Foto: © Ioan Pan, 2022, tur ghidat CCN

Dacă extindem analiza în aval de zona industrială a orașului Cluj, mutarea râului Someș pentru prelungirea pistei aeroportului „Avram Iancu” este o altă măsură cu repercusiuni asupra biodiversității la Someș, pentru că un tronson lung de râu va fi deviat și canalizat, pe un traseu rectiliniu. Proiectul gestionat de Apele Române propune lucrări de regularizare pe Someș și pe afluenții acestuia pe o lungime totală de 14,8 km, iar valoarea totală a lucrărilor este estimată la aproximativ 150 de milioane de lei (Cluj24 2023). Devierea râului și prelungirea tronsonului canalizat este dictată de extinderea pistei aeroportului, ceea ce demonstrează cvasiprioritizarea perspectivei antropocentrice și a infrastructurii ingineresti, fără a considera implicațiile de mediu asupra ecosistemului acvatic ori faptul că mutarea cursului de apă putea să vizeze combinarea de soluții gri cu Soluții Bazate pe Natură pentru a amplifica capacitatea apei de autoepurare. Administrația publică și-a declarat reticența față de conservarea brațului vechi al Someșului ca zonă umedă de biodiversitate, argumentând că avifauna ar putea deranja funcționarea aeroportului, când de fapt tocmai în astfel de situații se impune căutarea SBN pentru conservarea zonei umede, fără afectarea activității umane.

Apoi, dacă analizăm proiecte imobiliare din zona râurilor Someșul Mic și Nadăș, observăm că politicile urbane actuale încurajează clădiri înalte la apă, cu procent mare de ocupare la sol, care limitează suprafețele verzi pe sol natural. Proiectele Maurer și Oxygen sunt relevante în acest sens. Din perspectiva mobilității urbane, prezența la râu a unui mall generează trafic suplimentar pe malul Someșului. Ansamblul clădirilor din Piața Abator nu este un caz izolat care a profitat

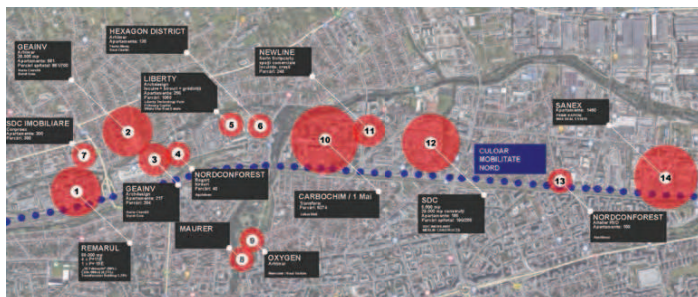

Fig. 6. Harta dezvoltărilor imobiliare preconizate în zona de nord a orașului Cluj.
Ilustrație: István Szakáts, Clujul Civic

de o fereastră de oportunitate în timp, înaintea adoptării Plan Urbanistic General în 2014. Aceeași situație, dar la scară mai mare, se aplică și proiectului avizat prin Hotărârea Consiliul Local în august 2024 pentru Restructurarea urbană a Platformei Carbochim. Și în acest caz, în procesul de avizare, s-a trecut de la o soluție mai fragmentată la Someș, care conserva coșurile de fum și castelul de apă în faza avizului de oportunitate, la o soluție cu clădiri înalte la râu și procent mare de ocupare la sol, fără considerarea elementelor valoroase de patrimoniu industrial din interiorul platformei în faza Planului Urbanistic Zonal, ceea ce demonstrează că politicile urbane și recomandările comisiilor cu rol consultativ în procesul de avizare încurajează în continuare acest model urban.

PROIECTE PLANIFICATE DE-A LUNGUL CULOARULUI SOMEȘULUI

Procesul de restructurare a zonelor industriale (*brownfield*) este cu siguranță mai sustenabil decât extinderea orașului pe zonele verzi înconjurătoare. Dar felul în care regenerarea urbană este înțeleasă și modul în care patrimoniul natural, patrimoniul construit și contextul social sunt ignorate ridică semne de întrebare serioase cu privire la sustenabilitatea operațiunilor urbane preconizate de-a lungul culoarului Someșului, în ciuda retoricii „verzi” de promovare a proiectelor imobiliare.

Harta culoarului verde-albastru al Someșului pe traseul său din orașul Cluj arată o debalansare puternică între est și vest. Politicile urbane începute în perioada interbelică prin inaugurarea Parcului Iuliu Hațieganu (Rusu 2015) și continuate în anii '60 prin sistematizarea Cartierului Grigorescu și a arealului Piscinei Olimpice au amplificat lățimea râului și a spațiilor libere adiacente. Astfel, zona

din amonte de centrul orașului cuprinde ample spații verzi în relație cu râul, de la Compania de Apă Someș SA/ Muzeul Apei la Ștrandul Sun, Baza Sportivă Transilvania, Parcul Rozelor, Parcul Iuliu Hațieganu, Parcul Central și Parcul Cetățuia. În schimb, zona din aval de centrul orașului are puține spații verzi în vecinătatea râului, cele mai consistente fiind parcurile reamenajate: Parcul Armătura și Parcul Feroviarilor. În ciuda schițelor de sistematizare realizate în anii '60, care recomandau orientarea orașului către apă și considerarea Someșului ca axă a polilor de interes și prioritizarea unei rețele albastre de-a lungul Someșului și afluenților săi (Mitrea 2011), exact de-a lungul culoarului au fost amplasate marile platforme industriale ale orașului. Restructurarea urbană a acestui amplu areal industrial e strâns legată de tema culoarului verde-albastru al Someșului, în contextul celei mai mari concentrări⁵ de proiecte rezidențiale și comerciale din România, de-a lungul Nadășului și Someșului, a căror valoare este de ordinul câtorva miliarde de euro⁶.

Încălcarea reglementărilor din Planul Urbanistic General privind restructurarea platformelor industriale riscă să ducă la o încorsetare sau sigilare a râurilor Someșul Mic și Nadăș, dar și a Canalului Morii, și la o densitate extremă care să anuleze potențialul cursurilor de apă de a juca rolul de coridoare ecologice și zone importante de *loisir*⁷, cu lățimi similare cu spațiile publice din trecut. De pildă, Planul Urbanistic General al municipiului Cluj prevede minim 30% suprafață verde pe sol natural pentru Unitățile Teritoriale de Referință ale zonelor industriale care pot fi supuse unor operațiuni de restructurare urbană, oriunde s-ar afla. Respectarea prevederii este cu atât mai importantă pe parcelele situate la cursurile de apă. În cazul propunerilor prezentate până la finalul anului 2023 pentru Planul Urbanistic Zonal de Restructurare a Platformei Carbochim, această prevedere nu a fost respectată. Justificarea adusă a fost că în bilanțul general pe toată zona, inclusiv cu zone verzi peste subsol și pe fâșia de protecție a Someșului, se va ajunge la un procent de spații verzi de 30%.

Putem aduce trei contraargumente acestei justificări. Primul este legat de faptul că ceea ce produce efecte juridice la etapa de Plan Urbanistic Zonal sunt reglementările locale urbanistice și planul de reglementări, nu simulările 3D cu mobilarea urbană. De altfel, s-a văzut că variantele din simulările 3D au variat substanțial de la etapa avizului de oportunitate al proiectului până la etapa

5. Dacă unii clujeni susțin proiectul Iulius Caborchim, care se promovează cu spații verzi, alții sunt sceptici: „Investițiile anunțate sunt subsumate profitului material, deci mă îndoiesc că pentru culoarul verde-albastru vor fi benefice”, crede Loredana (interviu personal 2023).

6. István Szakáts, alias Mathias Rex, arată pe Clujul Civic, în 8 mai 2023, contextul mai general al dezvoltării zonei industriale: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=6124804087596270&set=gm.5707230239382789&id=217519401687261>.

7. Un alt risc este marketizarea *loisir*-ului prin gentrificare: „Dacă sunt locuri de *loisir* nemonetizate sunt ok, dacă nu... sunt nocive pentru că segreghează social” (interviu personal 2023).

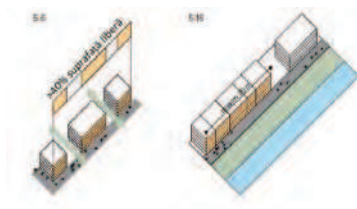

Fig. 7. Studio Práctica, Plan Integrat de Dezvoltare Urbană Someșul Mic (cunoscut și ca Master Planul pentru Someș), restricții și recomandări privind dezvoltarea imobiliară privată. La stânga, schemă privind suprafața liberă spre frontul de apă și, la dreapta, schemă privind lungimea maximă a fronturilor la apă

Planului Urbanistic Zonal și pot varia în limita reglementărilor și față de etapa proiectului tehnic. A doua chestiune ține de faptul că reglementările în vigoare se referă la Unități Teritoriale de Referință, nu la calcule globale de suprafețe verzi. În al treilea rând, se pune semnul echivalent între suprafețe verzi pe sol natural și suprafețe verzi peste subsol. Or, din punct de vedere ecologic, cele două nu sunt echivalente, iar un subsol general construit de-a lungul unei fâșii de mal de circa un kilometru, la o adâncime mai mare de 12 metri, ca în cazul PUZ Carbochim, va afecta biodiversitatea la râu.

Protejarea culoarului verde-albastru presupune în mod evident reguli de construire pe parcelele de la râu. În urma concursului Rethinking Someș din anul 2017, echipa câștigătoare de la Studio Práctica a elaborat un Plan Integrat de Dezvoltare Urbană (PIDU Someșul Mic), cunoscut și ca Master Planul pentru Someș. Acest document strategic stabilește restricții și recomandări de construire pe parcelele adiacente Someșului, în cazul unor dezvoltări pe parcele private, cum ar fi protejarea unei fâșii verzi de 20 de metri de la partea superioară a taluzului, interzicerea amplasării de parcuri spre apă, interzicerea frontului continuu la râu (fronturi de maxim 70 m) pentru a putea asigura coridoare verzi cu acces la râu și pentru a avea un spațiu liber fără construcții la frontul de apă de minim 40%, asigurarea unor accesuri pietonale neîngrădite și fără pază spre apă de aproximativ 250 m și partere active cu funcțiuni multiple și diverse în logica economiei de proximitate. În plus, planul recomandă valorificarea patrimoniului industrial (Práctica 2021). În cazul propunerii pentru Restructurarea Carbochim, aceste restricții nu sunt respectate.

Numai că Master Planul pentru Someș, ca document de planificare strategică, nu a fost asumat de administrația locală printr-o Hotărâre de Consiliu Local și a rămas un studiu urbanistic „de sertar”. În schimb, administrația publică a comandat un alt studiu pentru zona industrială din nordul orașului, Master Plan Nord, care se suprapune în mare parte peste zona de studiu din Master Planul pentru Someșul Mic realizat de biroul spaniol Studio Práctica.

Una dintre măsurile prevăzute în Master Planul Nord care ar putea susține amplificarea culoarului verde-albastru al Someșului este desemnarea a două zone

Fig. 8. Atelier RVD, Master Plan – zona industrială B-dul Muncii sud și teritoriile adiacente (cunoscut și ca Masterplan Nord), 2022. Schema conceptuală – culoare și axe de macro-mobilitate. Se evidențiază poziția polului cultural și a polului sportiv pe malul Someșului și noua arteră de circulație adiacentă culoarului râului, cu o lungime de 7 km.

Sursa: Primăria Municipiului Cluj

de dotări publice la Someș – una la sudul platformei CUG, ca *pol cultural*, iar alta în vecinătatea aeroportului, ca *pol sportiv*. Aceste două zone de mal au potențialul de a fi spații verzi din rețeaua verde-albastră a orașului, și tocmai din această perspectivă încadrarea lor ca *poli verzi* cu dotări publice (culturale, respectiv sportive) ar putea pune în valoare aceste suprafețe urbane pentru conceperea unor Soluții Bazate pe Natură. Ca măsură de organizare a circulației auto, Master Planul Nord prevede și amplasarea unei artere majore la Someș, cu patru benzi auto pe o lungime de 7 km (Atelier RVD 2022), care pe anumite porțiuni se apropie până la limita albiei minore. Implementarea unei asemenea soluții va afecta negativ vegetația de-a lungul culoarului Someșului și atractivitatea culoarului de mobilitate alternativă în lungul culoarului Someșului propus prin proiectul Culoarului verde-albastru din Zona Metropolitană Cluj. În cazul Master Planului Nord, principiul *întoarcerii orașului către Someș* nu este aplicat prin îndepărtarea traficului auto de apă și rezervarea malurilor pentru mobilitatea lentă, ci printr-o așa-zisă „faleză” la Someș, dar care nu este altceva decât o arteră carosabilă, introdusă pe tronsonul de mal pe care în prezent nu există trafic auto. În vreme ce orașe europene precum Parisul caută soluții de pietonalizare a malurilor, politica urbană clujeană merge împotriva curentului.

Reglementarea modului de construire la Someș și prioritizarea mobilității velo și pietonale va depinde în mare măsură de proiectul de amenajare a culoarului verde-albastru al Someșului Mic în Zona Metropolitană Cluj, aflat în curs de elaborare. Grupul de organizații non-guvernamentale din care facem parte au cerut amânarea avizării proiectelor de restructurare urbană de pe malul Someșului până la adoptarea Planului Urbanistic Zonal pentru Someș, ce va rezulta din acest

proiect în curs de elaborare, ca măsură de prioritizare a mobilității alternative și a biodiversității la Someș.

Fig. 9. Harta orașului din anul 1942. Se observă sistematizarea Pieței Corvin (actuală Piața 1 Mai) și strada de legătură între această piață și râul Someș, pe malul căruia exista o stradă publică, str. Someșului. Sursa: Studiul istoric Carbochim, Carmen Florescu

STUDII DESPRE PLATFORMA CARBOCHIM

Actuala Piața 1 Mai a fost sistematizată în perioada interbelică pe principii moderniste. Ea avea rol de *preuzinal*, adică spațiu public de acces înspre zonele industriale adiacente. Până în anii '60, piața a fost amenajată ca scuar verde, cu alei de promenadă și mobilier urban. Așa cum relevă planul orașului din 1942, între piață și Someș exista o stradă de legătură numită Strada Gutenberg, care ar trebui să se regăsească și în planul de restructurare a Platformei Carbochim din motive istorice, urbanistice și ecologice, căci ar putea juca rolul unui coridor ecologic spre râu și al unui traseu pietonal deschis între o piață publică a orașului și râu.

Uzina Carbochim a fost una dintre principalele uzine postbelice din orașul Cluj. Printre argumentele pentru amplasarea acestei uzine în oraș și în actuala Piața 1 Mai au fost geomorfologia adecvată a terenului, posibilitățile de extindere

ulterioare, urbanizarea și sistematizarea zonei, existența utilităților (gaz metan, curent electric și apă) și vecinătatea căii ferate. Începând cu data de 20 august 1949, s-a decis ca proiectul viitoarei Platforme Carbochim să fie realizat pe tipologia unei uzine, pentru că volumul de producție preconizat depășea statutul unei simple fabrici (Florescu 2022). La baza viitoarei uzine a stat Întreprinderea Electrocarbon Cluj, care a fost înființată la 1 mai 1949 pe baza decretului nr. 33 din 2 februarie 1949 și a fost inaugurată în luna mai a anului 1951 prin deschiderea secției de carbură de siliciu. Au urmat deschiderea secției de pietre polizor în toamna anului 1951 și a secției de electrozi, în ianuarie 1952 (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca, 1949-1976).

Fig. 10. Secția de electrozi
a Uzinei Carbochim, 1954.
Sursă: Revista *Arhitectura*, nr. 6-7, 1954

În general, arhitecții care proiectau clădiri industriale în perioada socialistă sunt mai puțin cunoscuți decât arhitecții clădirilor civile, dar din numărul dedicat arhitecturii industriale al revistei *Arhitectura* din anul 1954 reiese că numele arhitectului care a proiectat Secția de Electrozi, care include Turnul de Pastă (C15) și Hala Matrițerie (C16), este S. Claudian (Bădescu 1954). Dacă coroborăm această informație cu lista arhitecților din Arhivele Naționale, Fondul Colegiului Arhitecților, putem trage concluzia că este vorba cel mai probabil de Salvin Claudian (Colegiul Arhitecților 1951) și putem presupune, fără dovezi certe, că el este autorul tuturor clădirilor din prima etapă de construire a Platformei Carbochim. Pe lângă secțiile de producție, ateliere și spații tehnice, ansamblul uzinei includea dotări pentru muncitori precum sedii social-culturale cu policlinică, cantină cu bucatărie, sală festivă, cinema, bibliotecă cu sală de lectură, stație de radioamplificare și peste 70 de locuințe pentru muncitori, situate în două blocuri (Florescu 2022).

A doua etapă de construire se întâmplă în anii '60. Astfel, între 1963 și 1965 se transformă hala de carbură de siliciu în hală de preparare și depozitare, se implementează două noi linii de carbură neagră și verde și se construiesc bazine de decantare subterane pentru pulberi. Apoi, între 1966 și 1970 se construiește o nouă hală pentru secția de abrazivi pe suport (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca, 1949-1976).

Fig. 11. Fotografie din anul 1963 dinspre Piața 1 Mai, cu clădirile semnificative din Ansamblul Carbochim, clădiri existente încă în anul 2024, chiar dacă mascate de clădiri parazit. Sursa: <https://a60194.wixsite.com/digitalcluj/copia-armatura> (detaliu)

Din prima etapă de construire datează în principal edificiile din zona centrală a platformei, între strada Porțelanului, strada istorică Gutenberg, Someș și corpul Cantinei. În acest areal se află și cea mai mare densitate de clădiri industriale valoroase și cu potențial de conversie. Arhitectura lor este cu fațade din cărămidă aparentă și cu profilaturi din beton aparent la ferestre care subliniază modernitatea concepției. În etapele de extindere de după 1960, s-au adăugat alte clădiri, printre care Castelul de apă și halele situate între Platforma industrială Unirea și râul Someș. Aceste hale cu structură de beton sunt într-o stare avansată de degradare, dar au potențial de conversie, chiar dacă mai scăzut.

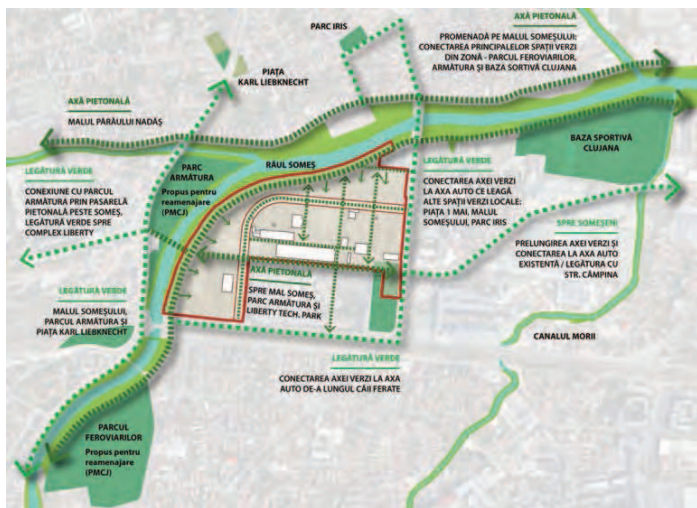
Pentru fundamentarea Planului Urbanistic Zonal pentru Restructurarea Platformei Carbochim au fost realizate două studii cu privire la patrimoniul construit. Primul e un studiu istoric care subliniază importanța ansamblului, unul dintre cele mai puternice din țară din perioada comunistă (Florescu 2022), dar nu include o inventariere a clădirilor din ansamblu. Al doilea e un Studiu Arhitectural Urbanistic care analizează clădirile prin raportarea lor la Ordinului 2260 din 2008, capitolul III privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice (Guttmann 2023). Acest studiu nu folosește o metodologie specifică patrimoniului industrial, nu face o arheologie industrială și îi lipsește o cercetare a arhivelor. Ceea ce reușește să demonstreze studiul pe baza metodologiei sale este că aceste clădiri nu pot fi clasate ca monumente istorice, conform actualelor prevederi. Numai că patrimoniul industrial este o categorie distinctă a patrimoniului construit, care în mod firesc se supune unor criterii de valoare diferite, iar reglementările privind posibilitatea clasării lor nu au fost actualizate (Iamandescu 2017). Carbochim este un ansamblu de patrimoniu industrial cu structură urbană și clădiri remarcabile pentru perioada industrială postbelică a orașului, dar numai două dintre clădirile

din ansamblu sunt protejate prin includerea lor în Zona protejată adiacentă Pieței 1 Mai, conform Planului Urbanistic General din 2014. Cele două clădiri sunt Clădirea administrativă (C1) și Hala cu arcade sau Hala policondensare (C7).

Cele două studii amintite au și concluzii opuse. Dacă studiul istoric conchide că Piața 1 Mai nu are valoare istorică sau ambientală, cel arhitectural-urbanistic avertează că este „necesar să se realizeze un studiu distinct împreună cu un PUZCP (proiect urbanistic zonă construită protejată) ce va trebui să țină cont, pe de o parte, de valorile construite existente și de dezvoltarea integrată a subzonelor” (Guttman 2023, 3). O a treia expertiză pentru fundamentarea proiectului de mall, care nu a fost făcută publică, concluzionează că nu doar clădirile istorice situate la Piața 1 trebuie păstrate, ci un număr de 12-14 clădiri industriale valoroase și cu potențial de conversie ar trebui integrate în noua propunere urbanistică.

În ultimii ani, au existat mai multe studii legate de restructurarea industrială a Platformei Carbochim. În 2017, biroul de arhitectură și urbanism Planwerk a înțocmit pentru firma Carbochim SA (Cluj) un studiu pentru Restructurarea Carbochim, în faza de evaluare a potențialului de reconversie, analize urbanistice, concept

Fig. 12. Planwerk – Restructurare Carbochim, studiu din 2017. Schema spațiilor verzi. Cu linii verzi punctate sunt reprezentate conexiunile propuse între Platforma Carbochim și restul orașului, inclusiv Strada Gutenberg, care era propusă ca o axă pietonală. Cu alb sunt marcate clădirile considerate valoroase și cu potențial de conversie

de restructurare (Planwerk 2017). Pe baza unei inventarii a clădirilor industriale de pe platforma Carbochim, studiul propunea păstrarea unui număr de 13 structuri industriale. Numele clădirilor păstrate sunt identificate conform studiului arhitectural urbanistic (Guttman 2023) și a analizei comparative a diverselor planuri și documentații, după cum urmează: Clădirea administrativă (C1), Hala granulare carbură de siliciu (C5), Hala cu arcade sau Hală policondensare (C7), Hală liant minereu (C8), Construcție industrială cu fronton (C11), Turnul de pastă (C15), Hala presare coacere (C16), Centrala de ventilație (C20), Hala cuptor tunel I corpuri abrazive (C21), Hala granulare I (C34), Castelul de apă (C53) și cele două coșuri de fum de la Someș.

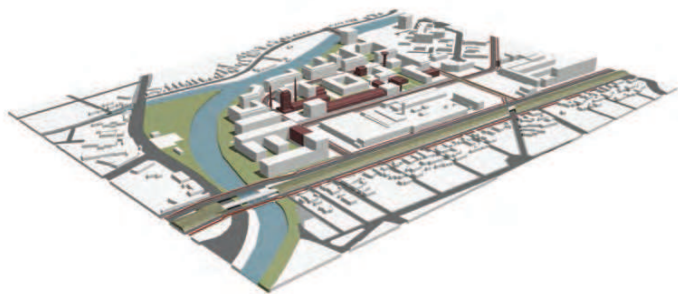

Fig. 13. Planwerk – Restructurare Carbochim, studiu din 2017. Axonometrie ilustrând scenariul 2 de dezvoltare propus

Din punct de vedere urbanistic, se propunea o conexiune între Piața 1 Mai și Someș pe traseul străzii istorice Gutenberg, ca „ax pietonal structurant”. Strada este continuată printr-un pod pietonal peste Someș care conectează această axă cu Strada Gării. De altfel, exact așa este poziționat podul pietonal peste Someș și în proiectul de reamenajare a Parcului Armătura – pod pietonal nerealizat. Circulația auto era plasată la distanță de râu, o stradă în „L” făcând legătura dintre străzile Porțelanului și Câmpul Pâinii. În privința spațiilor verzi, erau păstrate principalele două suprafețe verzi existente, care erau încadrate ca „zone cu fond vegetal valoros”. Chiar dacă acest lucru nu este prevăzut explicit ca intenție a studiului, aceste zone verzi păstrate și Strada Gutenberg ar fi putut juca rolul unor coridoare verzi de legătură cu râul Someș. Proiectul Planwerk propune două scenarii de dezvoltare, primul, cu densitate mai mare, dar mai puțin favorabil culoarului verde-albastru al Someșului, pentru că propune clădiri până la limita zonei verzi de la Someș protejate prin Planul Urbanistic General. Cel de-al doilea scenariu este ceva mai generos pentru culoarul Someșului, pentru că generează

o suită de mici buzunare libere în relația cu apa. În ambele scenarii, se propune un țesut urban care integrează clădirile industriale cu potențial de conversie și deschide coridoare ecologice în relația cu râul.

Fig. 14. Verona Musteață, proiect de diplomă, Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj, 2018.
Plan de restructurare urbană

Pe lângă proiectele finanțate de proprietarul din 2017 al Platformei Carbochim, au existat mai multe studii de școală despre Restructurarea Platformei Carbochim. Printre acestea, două diplome de la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj, unul al Veronei Musteață și altul al Alinei Pop (Temian), au propus proiecte de regenerare urbană a platformei Carbochim. Proiectul de diplomă din anul 2019 al Veronei Musteață propunea păstrarea unui număr chiar mai mare de structuri industriale decât studiul Planwerk. Pe lângă cele care se regăsesc în studiul făcut pentru Carbochim SA, se mai adaugă, printre altele, Hala electrozi de baterii (C14) și Hala matrițerie (C18). Cel mai interesant element din perspectiva culoarului Someșului în acest proiect de diplomă este că cel mai mare spațiu liber verde din planul de propunere este situat la Someș, în dialog cu Parcul Armătura, amplificând efectul de ventilație pe care îl poate juca râul Someș, mai ales în zona de confluență cu râul Nadăș. Proiectul de diplomă al Alinei Pop (Temian) propunea integrarea clădirilor industriale reper într-un țesut urban dens, dar deschis la Someș.

Fig. 15. Alina Pop (Temian), proiect de diplomă, Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj, 2019

Fig. 16. Verona Musteață, proiect de diplomă, anul 2018. Planul cu identificarea clădirilor valoroase de patrimoniu industrial și cu potențial de conversie. Ilustrația servește pentru identificarea clădirilor în text și în imagini

Concluzia pe care o putem trage este că studiile independente asupra ansamblului Carbochim, dar și cel făcut de proprietarul din 2017, relevă valoarea patrimoniului industrial Carbochim și potențialul său de conversie și demonstrează viabilitatea unei regenerări urbane care adaptează și integrează acest patrimoniu.

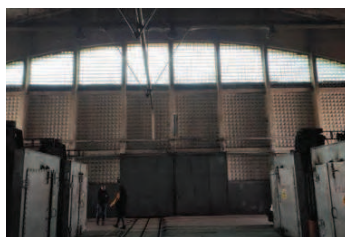

Fig. 17-18. Clădirea Administrativă (C1) (stânga), Hala cu arcade sau Hală policondensare (C7) (dreapta)

Fig. 19-20. Hala granulare carbură de siliciu (C5) (stânga), Construcție industrială cu fronton (C11) (dreapta)

Fig. 21-22. Hală liant minereu, exterior și interior (C8)

Fig. 23-24. Hala electrozi de baterii (C14) (stânga), Turn de pastă – Arh. Salvin Claudiu (C15) (dreapta)

Fig. 25-26. Hala de presare coacere – Arh. Salvin Claudian (C16)

Fig. 27. Hala matrișerie (C18)

Fig. 28-29. Hala cuptor tunel I corpuri abrazive (C21) (stânga), Hala granulare I (C34) (dreapta)

Fig. 30. Castelul de apă (C54)

Patrimoniul arhitectural industrial al orașului Cluj a fost supus unor demolări ample după anii 2000. Fabrica de Tutun (ulterior Fabrica Someșul), construită în 1860, a fost demolată integral în anii 2007-2008, iar pe terenul ei s-a construit ansamblul The Office, fără o relație prietenoasă cu frontul Canalului Morii. Cel mai recent exemplu este Fabrica Mucart, care a fost complet demolată în anul 2023 pentru a face loc unui ansamblu de locuințe colective, pe malul Nadășului. În foarte puține cazuri de restructurări urbane din Cluj s-au păstrat elemente de patrimoniu industrial. Este cazul Fabricii de Bere Ursus, actualul ansamblu Platinia, al Fabricii Libertatea, actualul Liberty Technology Park, sau al Fabricii Argos, actualul Record Park, deși clădirile păstrate nu au relație directă cu apele din vecinătatea lor, Canalul Morii sau Nadășul. O altă parte din patrimoniu riscă să fie pierdut în viitorul apropiat în lipsa protecției legale sau a unor intervenții de conservare.

În condițiile în care patrimoniul industrial din România în general este încă puțin cercetat și documentat și are un nivel de protecție foarte scăzut (Wollmann 1-10 2010-2022), el este și foarte vulnerabil în fața presiunilor imobiliare. Relevanța culturală a acestor locuri – relevanța istorică, tehnică, arhitecturală sau urbanistică – este prea puțin cunoscută publicului și chiar și profesioniștilor (Iamandescu 2017). De aici, riscul ca în cazul zonelor supuse procesului de restructurare urbană să se piardă o mare parte a elementelor caracteristice perioadei industriale clujene. Documentațiile de planificare urbană precum Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană (SIDU) 2021-2030 și Master Planul Nord fac prea puține referiri la patrimoniul industrial valoros. Astfel, SIDU, în capitolele dedicate analizei cartierelor Bulgaria și Dâmbul Rotund Est, recomandă păstrarea

Fig. 31. Cartarea turnurilor industriale ale Clujului. Proiect realizat în cadrul programului de practică de vară *TURN. O inventariere a turnurilor industriale din Cluj*, îndrumat de Adriana Măgerușan, Smaranda Todoran și Paul Mutică, 2023

și integrarea clădirilor de patrimoniu industrial în cadrul viitoarelor proiecte de restructurări urbane ale incintelor industriale, iar în cazul cartierului Iris Est recomandă, în cadrul proceselor de restructurare urbană și refuncționalizare a zonei industriale, inventariere și refuncționalizare sau păstrare a infrastructurii și a clădirilor industriale notabile (SIDU 2021).

Master Planul pentru Someș recomandă valorificarea patrimoniului industrial și integrarea lui în centre culturale (Práctica 2021), dar fără să detalieze care sunt elementele valoroase de patrimoniu industrial la Someș. Chiar și așa, această preocupare pentru patrimoniul industrial într-un proiect pentru culoarul verde-albastru al Someșului arată legătura dintre cele două teme, având în vedere că mare parte a industriei clujene a fost concentrată în vecinătatea râurilor Someș și Nadăș, și parțial la Canalul Morii. Păstrarea unor elemente de patrimoniu construit preexistent poate conduce spre proiecte fragmentate, care generează un țesut urban poros spre rău și care în mod evident favorizează culoare ecologice spre apă. Din punctul de vedere al impactului social, păstrarea unor elemente de memorie a locului poate duce la zone cu specificitate, la apropierea spațiului și la un sentiment de apartenență la loc.

În cazul Master Planului Nord, există un singur paragraf legat de elementele de patrimoniu industrial, paragraf care enumeră la modul general toate posibilele operațiuni asupra acestuia – conservare, valorificare, transformare, înlocuire, îmbunătățire (Atelier RVD 2022). Niciunul dintre documente nu propune concret o inventariere a patrimoniului industrial valoros care să stea la baza punerii sub protecție a unor elemente semnificative de patrimoniu. Or, inventarierea patrimoniului industrial pentru identificarea siturilor semnificative și a clădirilor valoroase reprezintă un prim pas al protecției (Iamandescu 2017). Se invocă de multe ori lipsa de apreciere a oamenilor față de arhitectura socialistă care duce la desconsiderarea acestui patrimoniu. Raportarea istorică la trecut a depășit însă în bună măsură în ultimul deceniu abordarea umorală, anticomunistă, cu valențe mai degrabă judecătorești ori avocățesti decât cu valoare explicativă (Dohotaru 2019).

Valorificarea patrimoniului industrial este un principiu inclus și în Planul Urbanistic General al municipiului Cluj, care stabilește printre condiționările primare ale zonelor cu caracter industrial (UTR RiM): „Clădirile cu valoare de patrimoniu industrial vor fi în mod obligatoriu păstrate și, în cazul restructurării, integrate în noua structură urbană”. Această reglementare constituie o condiție suplimentară față de obligația de a prezerva clădirile cu valoare de monument istoric sau cu valoare ambientală, obligație stabilită prin Legea 422/ 2001 (Legea monumentelor istorice).

În cadrul unui proiect al atelierului de proiectare de arhitectură al anului III, la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj, în anul universitar 2022-2023, o echipă de studenți a cartat turnurile industriale și a investigat posibilitatea realizării unei rețele de turnuri industriale, adică a unui traseu cultural care să

Fig. 32-33. Miruna Bojuc Teodorescu, Anna Buch Szabo, Andreea Ghiață, Iulia Reboreanu, Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj, anul III, 2023. Cartarea turnurilor industriale din orașul Cluj. Propunere pentru integrarea lor într-o rețea de obiective de patrimoniu industrial ale orașului

include o serie de coșuri de fum, castele de apă sau furnale. Studiul lor relevă că aceste elemente arhitecturale au devenit repere urbane și pot constitui elemente de identitate ale restructurării zonei industriale pe culoarul Someșului. Studiul a fost apoi extins în cadrul programului de practică de vară *TURN. O inventariere a turnurilor industriale din Cluj-Napoca*, îndrumat de Adriana Măgerușan, Smaranda Todoran și Paul Mutică. O inventariere extinsă a patrimoniului industrial al orașului este prima măsură pentru a răspunde prevederilor din Planul Urbanistic General și din Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2030 privind valorificarea patrimoniului industrial.

Conservarea și integrarea turnurilor în noile ansambluri e relativ ușor de făcut, pentru că ocupă suprafețe mici la sol, iar acestea pot fi elemente de memorie a locului în cazul restructurărilor urbane. Chiar dacă investitorii invocă frecvent starea precară a unor structuri pentru a justifica demolarea, în locul conservării, argumentul e fragil pentru că există mijloace tehnice de a conserva elementele semnificative de patrimoniu construit și există numeroase exemple care stau măturie. De asemenea, exemplele de conservare și conversie a patrimoniului industrial demonstrează beneficiile aduse orașului de proiectele care integrează elemente de memorie a locului. Aceste proiecte conservă în oraș spații active și atractive, cu specificitate și unicitate.

ARGUMENTE DE MEDIU PENTRU RECONFIGURAREA PROIECTULUI DE RESTRUCTURARE INDUSTRIALĂ A PLATFORMEI CARBOCHIM

Pe lângă argumentele valorii culturale a patrimoniului construit și ale aplicării principiului de *a clădi viitorul fără a distruge mărturiile trecutului* (Iamandescu 2010), există suficiente argumente care țin de sustenabilitate pentru a pune în discuție operațiunile de demolare la scară largă a fostelor platforme industriale prin intervenții de tip *tabula rasa*. Industria construcțiilor este responsabilă pentru un procent de aproape 40% din emisiile totale de gaze cu efect de seră și, tocmai de aceea, industria construcțiilor este domeniul care are cea mai urgentă nevoie de o nouă gândire (Space Caviar 2021). Impactul construcțiilor asupra mediului nu ține însă doar de cum construim, ci și de cât de mult demolăm pentru a înlocui construcțiile existente. Stoparea demolărilor reprezintă doar una dintre multe măsuri necesare pentru un viitor echitabil și locuibil (Malterre-Barthes 2023) și e o măsură ce poate fi aplicată imediat, printr-o politică urbană asumată. Prolungirea duratei de viață a clădirilor prin reutilizarea și transformarea lor ar economisi mii de tone de CO₂.

Această schimbare de paradigmă a stat la baza contestării proiectului pentru demolarea și înlocuirea clădirii Marks & Spencer de pe Oxford Street din Londra. Propunerea de demolare a fost criticată nu doar dintr-o perspectivă patrimonială,

Fig. 34. Millenaris Park, Budapesta. Conversia unei zone industriale în centru de artă și petrecere a timpului liber. Arhitecți: CÉH Zrt. Sursa: millenaris.hu

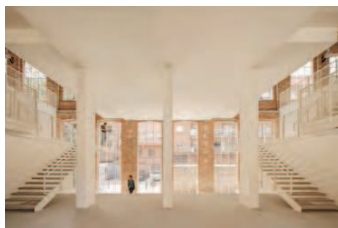

Fig. 35. Locuințe Fabra y Coats, Barcelona. Arhitecți: Roldán + Berengué. Conversia unei hale industriale în locuințe. Foto: © Jordi Surroca. Sursa: ArchDaily

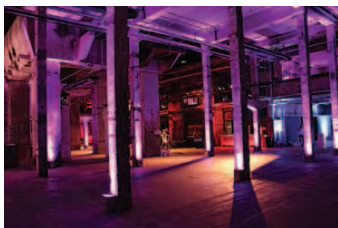
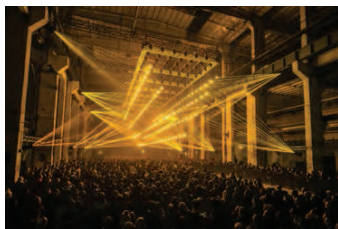

Fig. 36. Kraftwerk Berlin. Conversia unei uzine construite între anii 1960-1964 în centru de artă și cultură. Sursa: <https://kraftwerkberlin.de/de/>

de memorie a locului, ci în primul rând din perspectiva sustenabilității. Organizațiile neguvernamentale, grupurile civice și personalitățile care s-au opus proiectului au adus dovezi privind impactul asupra mediului, pe baza unor calcule ale amprentei de carbon a acțiunii de demolare și de construire. Decizia din vara anului 2023 de respingere a avizului de demolare a fost argumentată de secretarul de stat Michael Gove prin faptul că nu s-au studiat toate posibilitățile de adaptare a clădirii și de evitare a demolării. Multe voci au afirmat că decizia marchează o schimbare de paradigmă, iar cazul a devenit un etalon al luptei pentru conversia și adaptarea clădirilor, în locul demolării și înlocuirii, ca măsură obligatorie în contextul schimbărilor climatice (Highfield 2023).

Programul Noul Bauhaus European susține același principiu, de a prioritiza reutilizarea, regenerarea, prelungirea duratei de viață și transformarea clădirilor existente în locul demolării clădirilor existente și înlocuirii lor cu alte clădiri noi. Se susține că noua normalitate trebuie să devină arhitectura circulară și durabilă. Din această perspectivă, o operațiune de demolare pe o suprafață de peste 13 hectare de teren (doar în cazul Carbochim) și de câteva sute de hectare pe întreaga zonă de nord de-a lungul Nădășului și Someșului are un impact de mediu major. Avizarea ei ar fi trebuit să țină cont de impactul asupra mediului, pe lângă considerentele de memorie a locului.

Sunt câteva probleme de mediu de anvergură⁸ pe care mall-ul și construcțiile adiacente le vor genera atât în șantier, cât și după darea în folosință. În primul rând, șantierul va fi sursă de poluare pentru câțiva ani, poluare care ar fi putut fi mult mai redusă prin păstrarea a cât mai multe clădiri industriale și conversia lor în locul demolării și reconstituirii. Apoi, după încheierea șantierului, traficul auto generat în vecinătatea râului va afecta culoarul de mobilitate alternativă, iar o parcare de mari dimensiuni cu acces dinspre râu este oricum în contradicție cu propunerile din Master Planul pentru Someș și ale societății civile, care converg spre un coridor de mobilitate alternativă la apă care să nu fie fragmentat de trafic auto⁹.

Spațiile verzi propuse prin proiectul de Restructurare urbană a Platformei Carbochim¹⁰ nu au cum să compenseze traficul auto generat de mall – mai ales că spațiile

8. Reluăm aici câteva argumente din pozițiile mediilor asociative și de specialitate transmise Primăriei, Agenției de Protecția Mediului și prezentate succint și în media locală și pe *social media*.

9. În urma dezbaterilor legate de numărul prea mare de locuri de parcare, acestea au scăzut cu aproape două mii.

10. Într-un chestionar social, Cosmin afirmă: „avantajele sunt infime pe lângă dezavantajele usturătoare pe care le vom simți în curând. Mai toate reduc drastic gradul de libertate și implicit împiedică încheierea unor sisteme ecologice reale ale țesutului urban. Deloc diferit față de cum a apărut cel de-al doilea mall al orașului pe malul lacurilor, ocupând poate cel mai de seamă areal de parc din oraș [Parcul Est]” (interviu personal 2023). Merită amintit și că în apropierea mall-ului Iulius din Gheorgheni, pe parcare transformată în parc, era preconizată o clădire de birouri. Aleea pietonală în jurul lacului nu exista în planurile inițiale, dar mobilizările coordonate de Societatea Organizată Sustenabil/ SOS Parcul Est pentru o alee pietonală au condus la schimbarea planului de amenajare, în sensul pietonalizării întregii alee și, ulterior, la renunțarea la clădirea de birouri din Iulius Park.

Fig. 37. Malul Someșului în zona Platformei Carbochim, 2023. Foto: Adriana Măgerușan

verzi prevăzute se află în mare măsură pe parcare și clădire, nu pe sol natural, amenajări pe care Legea Spațiilor Verzi nu le încadrează legal drept spații verzi. Mai mult, spațiile verzi existente la râu și în interiorul platformei industriale, care chiar dacă nu erau accesibile deocamdată oamenilor, erau un biotop constituit. Cea mai sustenabilă măsură ar fi conservarea acestor zone valoroase de vegetație, în locul înlocuirii lor. La Someș, malul apei este parte a habitatului de zăvoi, care aduce servicii ecosistemice și care potențează avifauna zonei, potrivit *Atlasului păsărilor Clujului* (Kosa et al. 2017). Accesibilitatea la râu și la spații verzi e pusă de proiectul de restructurare în relație cu tăierea copacilor. Sigur că se justifică peisager și urbanistic un contact sigur cu apa pe porțiuni mai lărgi de mal, dar acest acces se poate asigura conservând habitatul de zăvoi. Problema nu e strict legată de cele câteva sute de copaci tăiați ori relocați, potrivit estimărilor raportului de mediu. Riscul, în acest caz, este că se setează astfel direcția de dezvoltare imobiliară. Dacă toate restructurările urbane de-a lungul culoarului Someșului vor fi articulate pe aceleași principii, există pericolul ca zeci de mii de copaci să fie îndepărtați din zona industrială. O variantă mixtă, nuanțată, este de a se realiza alei paralele cu zidul de sprijin, cu unele intrări perpendiculare spre râu, mai puțin invazive, concomitent cu renunțarea la zid pe porțiunile unde rădăcinile copacilor nu sunt într-atât de afectate, iar râul are încheiung de mult spațiu pentru extindere.

După ce în dezbateri publice reprezentanții ai proiectului au declarat că nu se taie copaci la Someș, iar asigurări similare au venit informal de la investitori, sute de arbori, potrivit raportului de mediu sus-amintit, sunt tăiați la apă, în ciuda faptului că în Master Planul cerut de Primărie la râu, dar și în PUZ Armătura, se face referire la păstrarea habitatelor de zăvoi, adică a pădurii ripariene și a vegetației de luncă nu doar la Carbochim, ci în toată zona industrială. În cazul amenajării Parcului Armătura, studiul de mediu din cadrul proiectului de amenajare publică a fost desconsiderat și s-au tăiat zeci de copaci la râu. În schimb, în Parcul Feroviarilor,

Fig. 38-39. Zonă verde din interiorul Platformei Carbochim – mai 2022 (sus), februarie 2024 (jos). Înainte/ după, imagini din dronă. Potrivit proiectului, copacii care pot fi păstrați sunt extrași, plantați într-o pepinieră, apoi aduși înapoi și plantați din nou. Zonele verzi din interiorul platformei existau din prima fază a platformei, la fel cum Piața 1 Mai era amenajată cu scuaruri verzi încă din anii '60. Sursa: Capturi de ecran dintr-un video *Legat de Cluj*

altă echipă de proiectanți a menținut vegetația la apă. Exemplul de intervenție la râu din Parcul Feroviarilor este cel care poate servi mai departe în privința eforturilor de conservare a vegetației mature la apă în fosta zonă industrială. De altfel, în proiectul Culoarului metropolitan, vegetația de luncă din albia minoră, dar și de după zidurile de sprijin, este conservată¹¹. În cazul Proiectului Carbochim, și zone verzi din interiorul platformei ar putea fi păstrate printr-un proiect de regenerare urbană care conservă clădiri industriale și structura urbană preexistentă. Iată cum temele de mediu și de patrimoniu construit converg spre o soluție sustenabilă, pe când desconsiderarea lor afectează toate bunurile comune ale orașului.

În raportul de mediu pentru proiectul de restructurare Carbochim, se face referire la „potențialul de dezvoltare a zonei” (Iacob 2023) pentru a susține investiția, ceea ce minimizează componenta ecologică a evaluării, pentru că este captivă unei gândiri de tip economic. De altfel, cuvinte precum „dezvoltare” sunt repetate obsesiv în documentația pentru restructurarea Carbochim, apărând și de trei ori într-o propoziție: „Dezvoltarea de teritorii dinamice cu o infrastructură puternic dezvoltată, generând zone urbane funcționale care susțin dezvoltarea socio-economică bazată pe oferta de locuri de muncă și oportunități legate de educație, sănătate și servicii” (PUZ Carbochim, Partea scrisă 2023). „Dezvoltarea este ghidată” de piață, spre deosebire de alternativa unui dezvoltationism ecologic prin care tranziția climatică nu doar că este reglementată mai bine, de pildă, prin Planul Urbanistic Zonal public la Someș, înaintea PUZ-urilor private, ci este și dirijată de stat (Dohotaru 2024).

Proiectul are pretenția că, în ciuda traficului auto de zeci de mii de mașini care intră în mall, e posibilă „atingerea unui nivel apropiat de neutralitate în ceea ce privește emisiile de gaze cu efect de seră” prin „asigurarea pe cât posibil a unui echilibru între emisii și reducerea dioxidului de carbon din atmosferă prin absorbânți (spații verzi amenajate)” (PUZ Carbochim, 28). În ciuda acestei pretenții și a randărilor care prezintă o clădire cu acoperiș verde și fațade verzi, investitorul a îndepărtat deja sute de copaci și reduce suprafețele verzi pe sol natural mult sub minimul de 30% reglementat prin Planul Urbanistic General pentru zonele de restructurare urbană¹². Documentația afirmă răspicat că nu este studiată flora și

11. În contrast cu varianta de conservare a vegetației de zăvoi, este susținută cea de tăiere/ relocare a copacilor: „După ce o să facem un parc în oglindă cu ce e la Armătura, aceștia nu o să mai poată să fie păstrați”, declară șeful de proiect, arhitectul Vlad Negru, într-o prezentare la Agenția de Protecția Mediului. Arhitectul Negru e reprezentant al investitorilor, dar și membru în Comisia de Urbanism de la Primărie, comisie cu rol consultativ. El se identifică atât de tare cu investitorii, încât la comisia de urbanism nu lasă angajata de la firma lui să prezinte proiectul, ci intervine el însuși peste neregulate, iar la discuții face referiri constante legate de cât investim „noi”, asumându-și rolul de investitor, nu doar pe cel de proiectant, și cu atât mai puțin pe cel de membru al comisiei de urbanism, de unde ar trebui să-și dea demisia.

12. În varianta de PUZ prezentată în septembrie 2023, se reglementa un procent minim de spațiu verde pe sol natural de 7% pentru UTR Rim Carbochim, adică de peste patru ori mai mic decât cel reglementat prin PUG. În varianta din iunie, spațiul verde pe sol natural era reglementat la 5%, iar în cea din mai 2023, cea la care face referire adresa publică a celor cinci asociații, la 2.5%, ceea ce arată că argumentele din spațiul public au modificat reglementările, dar într-o mică măsură, departe de reglementările din PUG.

Fig. 40. Amenajarea temporară *Bărcuță*, realizată de Kinga Farkas și Andreea Andrieș în cadrul concursului Someș Delivery 2018. Se observă vegetația matură existentă atunci în albia minoră a Someșului din Parcul Armătura și Platforma Carbochim. Foto: © Vlad Cupșa

fauna, din moment ce proiectul nu ar aduce atingere la adresa biodiversității, ceea ce e lipsit de argumente și în contradicție cu studiile de mediu la Someș. În ciuda asigurărilor de la dezbaterile publice că se păstrează copacii, potrivit ultimei estimări din proiect, 365 de copaci sunt deja eliminați de pe sit și doar 154 de arbori rămân la locul lor. Pe malul Someșului, 215 copaci sunt eliminați, fără a calcula tăierile suplimentare survenite prin organizarea șantierului.

Potrivit specialiștilor care au realizat PIDU Someșul Mic, habitatele existente sunt valoroase, tocmai pentru că sunt apropiate de starea naturală:

„Principalul habitat existent în zonă și care conferă caracterul special, diferit de restul habitatelor puternic antropizate existente în zona studiată este 92A0 Zăvoaie cu *Salix alba* și *Populus alba*. Deoarece acest tip de vegetație este prezent în luncile râurilor, în imediata vecinătate a albiei, habitatul este caracterizat de prezența abundentă a apei, mai ales datorată de inundațiile din primăvară (uneori și din toamnă). De-a lungul întregului an, prezența apei este constantă (excepție fac cazurile când au loc desecări ale acestor habitate). În cazul Someșului Mic, habitatul este bine dezvoltat, cu compoziție și structură corespunzătoare, astfel că acest habitat prezintă o valoare conservativă semnificativă la nivelul orașului Cluj.” (Studii de mediu, PIDU Someșul Mic 2021, 5-6)

Potrivit studiului, habitatul este un „coridor”, o „galerie”, alcătuit din arborii din vecinătatea apei, cu o coroană înclinată, ceea ce „creează o imagine de tunel, structură spațială cu deosebită atractivitate pentru diferite ramuri ecosistemice. Aceste păduri-galerie sunt caracterizate de un nivel dominant de arbori de talia I și II, a[le] căror coroane determină profilul longitudinal al vegetației” (Studii de mediu, PIDU Someșul Mic 2021, 5-6). Numai că amenajarea Parcului Armătura și răririle de vegetație de pe malul apei în zona Carbochim au schimbat această imagine.

Fig. 41. Specii protejate Natura 2000 prezente în habitatul de zăvoi din zona industrială (Sursa: Studii de Mediu, PIDU Someșul Mic, 52)

Importanța acestor habitate de zăvoi ale Someșului este susținută de ecologi prin faptul că sunt printre puținele rămase în zonă, adăpostesc anini negri propuși pentru tăiere, printre sute de alți copaci (*Alno Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae* – v. Habitat Natura 2000 91E0* Păduri aluviale cu *Alnus glutinosa* și *Fraxinus excelsior*). Pentru că sunt vechi și bine păstrate, toate aceste habitate găzduiesc o seamă de specii de păsări protejate prin legislația națională, în speță O.U.G. 57 din 2007, și legi internaționale¹³. În afară de *lutra lutra* (vidra), studiile listează câteva specii de păsări din actele legislative de mai sus, precum *Picus canus* (ghionoaie sură), *Dendrocopos syriacus* (ciocănitoare de grădini), *Leiopicus medius* (ciocănitoare de stejar) sau *Alcedo atthis* (pescăraș albastru).

13. V. Directiva Păsări – Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului European.

Zona ca ansamblu nu este într-adevăr o arie protejată, dar există caracteristici pentru declararea ei drept arie naturală urbană protejată¹⁴. Există însă habitate și specii dependente de aceste zone care sunt protejate. Raportul de mediu privind proiectul de restructurare Carbochim nu face referire la niciuna dintre aceste specii, ceea ce poate duce la concluzia că a fost superficial și incomplet realizat, biodiversitatea ocupând doar câteva rânduri din totalul celor 250 de pagini.

Pretenția din raportul de mediu conform căreia speciile vegetale vor fi alese dintre speciile locale este eronată, din moment ce investitorii au anunțat specii alohtone¹⁵. Afirmatia din raport de continuare prin PUZ Carbochim a proiectului Rethinking Someș este deficitară, pentru că studiul de mediu al Master Planului (PIDU Someșul Mic) se pronunță pentru păstrarea copacilor existenți pe maluri.

În concluzie, studiul de mediu demonstrează că există atât specii protejate, dar și habitate protejate, motiv pentru care concluzia eronată a raportului trebuie schimbată astfel încât să țină cont de studiile prealabile existente despre habitatul de zăvoi de la Nadăș și Someș: „Pe amplasamentul studiat prin PUZ și în vecinătatea acestuia nu există arii de protecție specială avifaunistică sau arii speciale de conservare – specii și habitate protejate. Implementarea PUZ în zona studiată nu se supune prevederilor OUG nr. 57/ 2007 [art. 28] privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice” (Raport de Mediu PUZ Carbochim, 71) .

Conform PUG, parcelele cu numărul 1 (S:3922mp), respectiv 5 (S:7183.77mp), prevăzute în propunerea de *PUZ Restructurare zonă industrială și realizare zonă mixtă Piața 1 Mai nr. 3*, sunt încadrate în *UTR Ve – Zonă verde de protecție a apelor sau cu rol de culoar ecologic*. Condiționările primare, conform PUG Cluj, specifică: „Este interzisă schimbarea destinației acestei categorii de spații. Această reglementare are caracter definitiv și nu poate fi schimbată prin P.U.Z.”. Această zonă de protecție a Someșului adiacentă Carbochim e prevăzută în PUG ca servitute de utilitate publică, destinată trecerii în domeniul public tocmai pentru asigurarea zonei de protecție a apei. Arhitectul Vlad Negru, autorul proiectului de Restructurare a Platformei Carbochim, a subliniat la ședința Agenției de Protecția Mediului privind „Parcursul etapei de analiză a raportului de mediu, luarea deciziei de emitere a avizului de mediu în cadrul procedurii de realizare a evaluării de mediu”, că suprafața aferentă UTR Ve rămâne în domeniul privat și nu s-ar supune exigențelor Legii Spațiilor Verzi. Propunerea de PUZ instituie în mod clar destinația de spațiu verde, iar Raportul de mediu ia în calcul această prevedere la

14. Această categorie nouă de arie naturală protejată, propusă de Rețeaua pentru Natură Urbană (<https://www.rnu.ro/>) este acceptată de Ministerul Mediului și reglementarea ei este într-un proces de consultare publică.

15. V. „Exclusiv. Unde vor fi plantați primii arbori de sequoia la Cluj-Napoca”, *Făclia de Cluj*, 5 oct. 2023, <https://ziarulfacia.ro/exclusiv-unde-vor-fi-plantati-primii-arbori-de-sequoia-la-cluj-napoca-video foto/>.

evaluarea impactului. Pe de altă parte, Raportul de mediu omite să precizeze și, deci, să ia în calcul servitutea de utilitate publică instituită de Planul Urbanistic General Cluj pentru zonă verde publică de protecție a Someșului¹⁶.

Totodată, prin Raportul de mediu se afirmă că implementarea PUZ nu prevede „perturbarea temporară a unor elemente morfologice și/ sau ale caracteristicilor de curgere (viteză, nivel) sau executarea de lucrări care ar putea avea eventuale influențe temporare asupra pânzei freatice”. În contradicție cu această afirmație, studiul geotehnic la care face referire și Raportul de mediu precizează că se impun lucrări de epuizmente. Studiul geotehnic și Raportul de mediu se referă însă doar la scenariul în care s-ar realiza două-trei subsoluri, în timp ce Planul Urbanistic Zonal în forma actuală propune patru niveluri de subsol. Impactul de mediu în acest caz este cu atât mai negativ potențial cu cât la o adâncime mai mică decât cota de fundare a celor patru subsoluri studiul geotehnic a identificat straturi de sare. Realizarea de epuizmente pentru săpătura până la cota stratului de sare prezintă un risc direct de contaminare salină, cu impact asupra calității Someșului și a biodiversității. Acest risc nu este luat în considerare de Raportul de mediu, deși studii geotehnice mai extinse la nivel de oraș au arătat că vor crește costurile pentru metrou din cauza depozitelor de sare, iar în imediata vecinătate a zonei Carbochim costurile pentru un pod au crescut de 2,5 ori în urma descoperirii unui depozit de sare și au făcut ca lucrările să întârzie cu câțiva ani¹⁷.

ARGUMENTUL MOBILITĂȚII SUSTENABILE PENTRU O INVESTIȚIE COMERCIALĂ REGÂNDITĂ

Mall-urile produc efecte nedorite asupra vieții urbane. În primul rând, ele îngroșează centrul orașului și cartierele din vecinătate de funcțiuni. Acest fenomen a fost evident după deschiderea primelor două mall-uri din Cluj în anul

16. În temeiul Art. 3. Lit. d) al Legii nr. 24/ 2007 privind reglementarea și administrarea spațiilor verzi, spațiile verzi pentru protecția cursurilor de apă cad sub incidența Legii mai sus menționate. În temeiul Art. 18. Alin. (5) și (7) ale Legii nr. 24/ 2007, suprafața cumulată a construcțiilor și amenajărilor ce impermeabilizează solul nu poate depăși 10% din suprafața totală a spațiului verde. În temeiul Art. 18. Alin. (2) al Legii nr. 24/ 2007: „Administrarea spațiilor verzi de pe terenurile proprietate privată este exercitată de către proprietarii acestora, cu respectarea prevederilor actelor normative în vigoare”. Având în vedere că prin *PUZ Restructurare zonă industrială și realizare zonă mixtă Piața 1 Mai nr. 3* se propune păstrarea utilizării de spațiu verde, reglementările la nivelul *UTR Ve Carbochim* se supun prevederilor legii nr. 24/ 2007. În varianta actuală a *PUZ Restructurare zonă industrială și realizare zonă mixtă Piața 1 Mai nr. 3*, însă, suprafața spațiilor verzi pe sol natural prevăzute în *UTR Ve Carbochim – Zonă verde – culoar de protecție apelor* este de doar 77.74%, sub cei 90% prevăzuți de Legea nr. 24/2007.

17. Problema depozitelor de sare se poate extinde pentru toate investițiile din zona industrială, v. Horea Soica, „Filonul de sare din zona Clujana/ strada Porțelanului/ IRA e o mare problemă pentru investițiile Clujului”, Știri de Cluj, 03 aug. 2024, <https://www.stiridecluj.ro/politic/filonul-de-sare-din-zona-clujana-strada-porțelanului-ira-e-o-mare-problema-pentru-investitiile-clujului>.

2007, multe spații comerciale din centru au afișat anunțul: „Ne-am mutat la mall”. Efectul este și mai accentuat asupra zonei de proximitate. În cartierul Gheorgheni, apariția mall-ului a diminuat considerabil comerțul de proximitate pentru o lungă perioadă de timp. Mall-ul de mari dimensiuni diminuează rolul economiei de proximitate, care stă la baza dezvoltării durabile și a principiului orașului de 15 minute. În al doilea rând, mall-urile produc trafic și sunt dependente de utilizarea mașinii. O analiză a situației mall-urilor din Cluj ne duce la concluzia că la mall nu se merge cu bicicleta sau pe jos decât într-un procent redus. Din aceste cauze, orașele europene au restricționat construcția mall-urilor în interiorul lor prin diverse politici publice: limitarea dimensiunilor maxime de suprafață comercială, supra-taxarea peste anumite dimensiuni, taxă pentru a acorda compensații comerțului tradițional afectat (Vais 2009).

În ciuda succesului comercial, mall-urile au primit critici ferme din partea specialiștilor în sociologie și planificare urbană. Urbanitatea se bazează pe două elemente-cheie – în primul rând, pe importanța zonelor pietonale dense și diverse, ceea ce se numește „baletul străzii” (Jacobs 1961) și, în al doilea rând, pe viața dinamică între clădiri (Gehl 2010). Acest tip de funcțiune, de spațiu colectiv al mall-ului, are un statut ambiguu al unui spațiu aparent public, dar care este privat și controlat strict (Dovey 2008), ceea ce evidențiază, o dată în plus, probleme mai generale ale orașelor actuale, legate de privatizarea spațiului public și financiarizarea orașului.

Modelul mall-ului de suburbie, conceput de Victor Gruen în anii '50, și modelul mall-ului urban conceput de Jon Jerde din anii '80, sunt considerate depășite. Astăzi, mall-urile se bazează mai degrabă pe modele hibride mai complexe, în care strada comercială se îmbină cu mall-ul interior. Între aceste modele, unele mall-uri rămân anti-urbane sau cvasi-urbane, dar altele se adaptează străzii (*adapted streets*). Acestea din urmă sunt și cele care încurajează accesul pietonal sau velo, sunt mai puțin dependente de mașină, sunt mai prietenoase cu pietonii, au un procent mai mare de magazine mici și o capacitate mai mare de a produce mixaj funcțional (Rao și Dovey 2020).

Dacă miza Clujului este într-adevăr aceea de a fi un oraș mai puțin dependent de mașină, cu susținerea economiei de proximitate, atunci regenerarea zonei industriale Carbochim și nu numai ar trebui să genereze un țesut urban atractiv, care integrează o rețea de spații publice deschise și exterioare conectate cu rețeaua urbană a orașului, care reutilizează adaptativ clădirile industriale cu potențial de conversie și valorifică potențialul deosebit al poziționării la confluența râului Someș cu afluentul Nadăș prin asigurarea unor coridoare verzi în conexiune cu culoarul verde-albastru. „Autoritățile locale să ceară investitorilor ca populația să aibă acces la râu”, cer rezidenții (interviu personal Dohotaru). La Nadăș, în fosta zonă industrială, însă, investițiile imobiliare aprobate între autogară și cursul Someșului nu sunt cu acces direct la apă, nici nu sunt conectate de-a lungul râului, în ciuda politicii declarate de valorificare a cursurilor de apă.

Densitatea populației care locuiește în proximitate pe o rază de 1-3 km influențează predilecția pentru utilizarea mașinii. Cu cât numărul de mașini e mai mic, cu atât numărul celor care folosesc transportul public e mai mare. Nu în ultimul rând, contează dimensiunea suprafeței comerciale – atât numărul de magazine, cât și mărirea suprafeței comerciale au un efect negativ asupra numărului de vizitatori care vin pe jos sau cu bicicleta. Spațiile comerciale care fac parte dintr-un țesut urban dens și sunt proiectate la o scară mică sunt mai puțin dependente de mașină și atrag mai mulți bicicliști și pietoni (Ronse et al. 2015).

Într-o perioadă în care sindromului morții mall-ului a afectat multe centre comerciale din SUA și Europa, după criza financiară din 2007-2008 și după perioada pandemiei, ceea ce a dus la vacantarea unor mari suprafețe din interiorul marilor spații comerciale, astăzi se caută modele mai reziliente, iar cele care includ deschiderea spre spații deschise exterioare fac parte din această categorie. Fenomenul *demolificării* este larg răspândit în lume și presupune redezvoltarea fostelor mall-uri și transformarea lor în cartiere deschise cu funcțiuni mixte/ *mixed use* (White et al. 2023), în condițiile în care mall-uri de mari dimensiuni nu sunt dezirabile în oraș. Acest model al mall-ului deschis este în mod evident mult mai adaptabil în timp, mai sustenabil și mult mai urban, fiind și singurul acceptabil în vecinătatea unui culoar verde-albastru care se vrea axa principală de susținere a mobilității urbane alternative în paradigma orașului pentru pietoni.

Pentru o mobilitate sănătoasă, adică durabilă și activă, susținerea economiei de proximitate este cheia, iar această economie este caracterizată de concepte precum „orașele de cincisprezece minute”, care presupun accesul locuitorilor la servicii și facilități esențiale la o distanță ușor de parcurs pe jos. În mod evident, plasarea unui „mall regional” în zona pericentrală, pe malul unui curs de apă, este în contradicție cu aceste principii.

Carbochim ar putea deveni un „mall” deschis, anti-mall, adică un cartier cu străzi pietonale exterioare care servesc drept coridoare ecologice legate la Someș, care respectă planul de sistematizare interbelic și care integrează clădiri valoroase de patrimoniu industrial alături de clădiri noi. Halele industriale cu deschideri mari puteau deveni spații comerciale, *food court*-uri, cluburi, spații de lucru, spații culturale sau chiar locuințe. Există nenumărate exemple de conversii industriale în acest sens. Proiectul Carbochim, în forma sa actuală, concentrează toată locuirea într-o singură clădire-turn, iar în rest cea mai mare suprafață e ocupată de un mall „*big box*”. Or, un ansamblu de funcțiuni mixte are nevoie de locuințe într-un procent consistent, bine distribuite în ansamblu și diverse, pentru a asigura viață urbană.

Mall-urile atrag trafic auto, pe când magazinele de proximitate ori spațiile comerciale mai mici atrag rezidenți fără mașină personală. Proiectul pentru Carbochim propune una dintre cele mai mari parcuri subterane din țară, proiectată pe malul Someșului, cu parcare pentru zona rezidențială și de birouri, de aproape 5.000 de locuri, ceea ce poate diminua considerabil atractivitatea culoarului velo

și pietonal de-a lungul Someșului. Apoi, zona Carbochim este pericentrală în oraș, iar spațiile de *retail* de dimensiuni majore, în măsura în care sunt necesare, ar trebui construite la marginea sau în afara orașului, pentru a nu genera trafic auto suplimentar în oraș. În sensul acesta, probleme similare va genera și mall-ul preconizat în apropiere, prin restructurarea Platformei Sanex, nu departe de Someș, unde este prevăzut un număr similar de locuri de parcare.

Sursa: Proiectul de restructurare urbană a Platformei Carbochim										
nr. crt.	PUNCTUŢE	MODALITATE DE CALCUL	UTILIZATORI / UNITĂŢI SUPRAFAŢĂ	ATRIBUT CALCUL AUTO	NECESAR PARCĂRI AUTO	NECESAR LOCUŢI CARLARE PL. STĂTII DE ÎNCĂLZIRE AUTO	ATRIBUT CALCUL VELO	NECESAR PARCĂRI VELO	Arie generatoare parcali	PROCENT DIN NUMĂRUL DE PARCĂRI TOTAL
1	Măşti (comert)	1 loc / 10 mp	79.420,74	15	1289	657	10	985	6,7%	68,44%
2	Alimentare publică	1 loc / 10 mp	13.841,83	30	115,00	11	4	8	50%	3,27%
3	Residenţial	1 loc / 100 - 100 mp	152,00	1	152	11	1	152	100%	3,57%
4	Supermarket (comert)	1 loc / 10 mp	437,89	35	7	2	50	5	42%	0,13%
5	Accident (comert)	1 loc / 10 mp	22.886,00	15	750	152	10	226	50%	13,73%
6	Birouri	100 / 80 mp loc	33.912,63	80	295,00	19	49	252	99%	8,15%
7	Entertainment	100 / 10 mp loc	10.740,48	50	150	40	50	45	79%	2,12%
TOTAL					4800	962		1795		100,00%
Locuri de parcare subterane					8005					
Locuri de parcare suprafaţă - construcţie dedicată					3790					
Arie totală locuitor		11,3 mp / locuitor	2357,5							
* Locurile de parcare la sol sunt destinate exclusiv pentru cumpărături, taxiuri şi drop-off (fără staţionare)										

Fig. 42. Locurile de parcare din PUZ Carbochim au mai scăzut cu 1.500 în urma dezbaterilor publice, dar încă nu îndeajuns de semnificativ. Sursa: Proiectul de restructurare urbană a Platformei Carbochim

Pentru a rezolva problema traficului auto, ar fi nevoie de o schimbare a regulamentul local de parcare, astfel încât accentul să se mute dinspre trafic auto spre transport public – adică tramvaie, autobuze electrice și tren metropolitan cu frecvență și viteză mai mare (o opțiune viabilă, pentru că linia ferată străbate zona industrială). La fel de necesar este culoarul de mobilitate metropolitană alternativă la râu, aflat în stadiul de proiect. Acesta va include zone pietonale și ciclistice și va lega orașul continuu și nefragmentat, continuând proiectul „Rethinking Someș” – de sperat, într-o formulă mai coerentă decât în proiectele precedente¹⁸. Logica unei mobilități sustenabile ar presupune reducerea la o treime a locurilor de parcare pentru comerț și birouri și înjumătățirea lor pentru rezidențial. În plus, reglementarea numărului de locuri de parcare ar trebui corelată, în aceeași logică, cu transportul public, în sensul în care numărul de parcare cerut să scadă proporțional cu densitatea și frecvența rețelei de transport în comun și cu alternativele de mobilitate nemotorizată, velo și pietonală. De asemenea, reglementări alternative europene arată că e necesar ca parcarile să se afle la o distanță similară cu stațiile

18. Dincolo de infrastructura deficitară de mobilitate ciclistă, la comun cu cea pietonală în parcul Armătură, ori îndepărtată de Someș în PUZ Carbochim ori Parcul Feroviarilor, o soluție provizorie ar fi ca măcar în weekend semaforizarea să fie întreruptă pentru a prioritiza pietonii și bicicliștii la Someș, în condițiile în care atât cele două poduri noi, cât și cele două vechi au introdus semafoare care fac ca timpii de deplasare să fie mai lenți față de perioada de dinainte de realizarea culoarului de așa-zisă mobilitate la râu.

de transport public față de zonele rezidențiale și comerciale, nu doar pentru a încuraja mobilitatea alternativă în locul traficului auto, ci și pentru a scădea considerabil costurile de construire ale imobilelor (Gies et al. 2021).

Conform proiectului de restructurare urbană prezentat în septembrie 2023, mall-ul din incinta fostei uzine Carbochim ar aduce zilnic zeci de mii de mașini într-o parcare de mari proporții, lângă Someș și în fostele incinte ale fabricii. Datele legate de scăderea numărului de mașini și de diminuare a poluării prin construirea mall-ului se bazează pe studii false de trafic. Potrivit studiilor de trafic comandate de beneficiarii investiției private, emisiile de gaze cu efect de seră scad, nu cresc. Astfel de erori de calcul ar fi ușor de verificat, dacă Primăria ar pune la dispoziția publicului larg și specialiștilor toate studiile de trafic ale dezvoltatorilor imobiliari, mai ales din zona industrială, dar Primăria și investitorii refuză să facă acest lucru¹⁹. Valorile recenzate nu sunt de încredere – spre exemplu, datele de transport public sunt eronate. Este indicat în studiul de trafic pentru PUZ Carbochim transport public acolo unde el nu există²⁰. Astfel, au reieșit valori inventate, departe de orarele existente de circulație. Cel mai important, numărul de mașini, de la anul studiului, 2022, la 2028 scade, în ciuda imensei dezvoltări imobiliare și în ciuda creșterii estimate a parcului auto din România. Ca să devină plauzibil și fezabil scenariul pentru construirea mall-ului, autorii studiului au presupus viteze mai mari, ca să fie diminuate emisiile de gaze cu efect de seră, dar viteza mai mare e contraintuitivă pentru orice persoană care își poate imagina numărul mare de mașini și oameni care ar intra la mall și aglomerația rezultată, plus creșterea consistentă a numărului pietonilor și bicicliștilor care traversează culoarul verde-albastru la Someș, care la rândul lor ar încetini traficul auto. Dimpotrivă, viteza în zonă nu va crește, ci va scădea, rezultând mai multă poluare generată în caz de trafic auto susținut.

Pornind de la analiza simplă a doar două tabele din studiul de trafic²¹ cu valori eronate, se poate concluziona că studiile de trafic și planurile de mobilitate în general trebuie realizate de autorități, nu de investitori, care manipulează datele în avantajul lor. Legat de mall, chiar dacă el se realizează, poate să fie amplasat în mai multe clădiri industriale, cu potențial de reconversie, iar parcurile să se reducă major. Dacă miza orașului este să reducă traficul auto prin prioritizarea transportului public, o linie de bus de-a lungul râului, Someș Expres, de pildă, care să pună

19. Potrivit Primăriei, studiile au clauze de confidențialitate și nu pot fi făcute publice. V. Răzvan Robu, „Primăria Cluj-Napoca face trafic cu... studii de trafic”, *Gazeta de Cluj*, 26 nov. 2023, <https://gazetadecluj.ro/primaria-cluj-napoca-face-traffic-cu-studii-de-traffic/>.

20. La aflarea erorilor evidente din studiul de trafic, reprezentanții investitorilor s-au repleat și au răspuns informal că documentația obținută cu studiul de trafic nu e studiul de trafic oficial, cel oficial nefiind public.

21. Tabelele sunt postate pe grupul Clujul Civic, unde pot fi verificate erorile semnalate: <https://www.facebook.com/groups/clujulcivic/permalink/6472660649506407>.

Fig. 43. Renaturarea râului Isar, München, transpusă între 2000-2011. Peisajul post-industrial se îmbină cu peisajul natural al râului, generând spații active. Sursă: <https://panorama.solutions/en/solution/isar-plan-improving-flood-protection-and-recreational-opportunities-redesigning-isar>

în valoare Someșul la nivel metropolitan, poate fi o măsură rapidă și eficientă²². Alte măsuri posibile pot fi punerea în valoare a liniei de tramvai existente, plus realizarea trenului metropolitan care să tranziteze fosta zonă industrială. Șansa culoarului este să devină cel mai circulat și mai lung culoar pietonal și velo din România, unul sigur și mai ales continuu, nu întrerupt de trafic auto sau de parcuri de mari dimensiuni la râu. Sunt proiecte mai utile orașului decât mall-ul în forma sa actuală. De aceea, în petiții, am cerut ca acest culoar public să fie prioritarizat în termeni de proiectare și execuție, la fel ca alte investiții publice, iar investițiile private să fie corelate cu infrastructură publică, nu invers, mai ales că opțiunile generale ale clujenilor converg spre crearea culoarului: „Malurile râului sunt zone majore pentru oraș. E nevoie să fie puse în valoare. Să devină mai primitoare, mai ofertante: ca zone de promenadă, de petrecere a timpului liber, terenuri de sport inclusiv, spații verzi întreținute”, crede Ioana (interviu personal 2023).

CONCLUZII

Civilizațiile sunt la bază hidraulice. Cu scopul de a iriga recolte pentru orașe din ce în ce mai mari, au creat sisteme de comandă și control ținute nu doar la adresa naturii, ci și a oamenilor, care sunt subordonați unor ierarhii politice și ingineresti. De aceea, de-hidraulizarea ca re-naturare e mai dificilă conceptual. Adesea, noile proiecte la râuri sunt *de facto* ajustări cosmetice, estetice, inclusiv

22. Propunerea a fost făcută de expertul în mobilitate Tudor Măcișan la Someș Delivery, Cluj, 2023.

în randările proiectului pentru Carbochim. Sarcina nu e doar aceea de a lăsa în urmă un imaginar ingineresc, ci și unul al puterii ca sursă de control. Râul nu e doar canal în viziunea modernă, ci o conductă, care ne ajunge direct în casă ca apă de băut ori spălat. E atât de prezentă apa încât devine ubicuă, nu ne mai gândim la ea, circulă ca marfă, fie publică, fie privată. Astfel, râul nu mai este văzut ca o entitate proprie, ci ca un servitor al nevoilor omului, inclusiv estetice, natura prin inginerie îndeplinind rolurile sclavului în trecut.

Grosso modo, există o viziune tehnocrat-administrativă asupra râului, majoritară, și alta ecologică, minoritară (Brierley 2020). Cea tehnocrată cere râului să ofere servicii și resurse pentru oameni, se bazează pe un sistem de comandă și control, înlănțuit prin PR. Cea ecologică este curativă, accentuează interacțiunea și parteneriatul om-natură. Peisajele ripariene au nu doar valoare, ci capătă semnificație și înțelesuri non-economice, spirituale. Perspectiva aceasta ecologică lipsește în actualele proiecte de reconversie din zona industrială, mai ales datorită faptului că tot traficul auto e favorizat la râu și prin parcărilor gigantice din vecinătatea apei.

Arhitecții moderniști au abordat relația cu resursele naturale (apă, aer, lumină) esențialmente dintr-o perspectivă igienistă, mai degrabă decât dintr-o perspectivă ecologică (Cohen 2016). Someșul e și el privit majoritar printr-o lentilă antropocentrică, gestionat și amenajat în continuare cu scopul de a servi mai bine activității umane. Suntem încă în logica exploataării resurselor naturale, nu în logica dezvoltării durabile care presupune *satisfacerea nevoilor prezente fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi*. Dacă am pune pe primul loc râurile ca ecosisteme vii, atunci am interveni cu grija de a proteja sau chiar de a potența biodiversitatea. Sigur, culoarul verde-albastru al Someșului poate servi pentru susținerea mobilității velo și pietonale ori pentru a face orașul mai locuibil pentru oameni. Acest lucru se poate întâmpla însă făcând loc unei multitudini de specii la apă, nu doar oamenilor (Brierley 2020). În sens larg, acest lucru înseamnă respectarea principiilor de *justiție spațială* și *justiție ecologică*.

Transformarea zonelor adiacente la Someș din aval de centrul orașului Cluj este o oportunitate pentru a propune un model de dezvoltare urbană durabilă bazat pe valorificarea resurselor locului: patrimoniul natural, reprezentat de Someș, și patrimoniul construit, reprezentat de clădirile industriale valoroase, printr-un proces de co-design. Aceasta ar presupune un model de dezvoltare durabilă și o arhitectură non-extractivă (Space Caviar 2021) în raport cu aceste bunuri comune. Dacă nu, există riscul major ca proiectele imobiliare, dictate doar de interesele economice private, să exploateze bunurile comune doar ca o resursă pentru creșterea valorii proprietăților din zonă și pentru speculație imobiliară. Acest model extractiv, similar proiectelor miniere din secolele trecute, care epuizau resursele fără a se preocupa de consecințele pentru generațiile viitoare, este astăzi criticat. Sustenabilitatea nu se reduce la fațade verzi, panouri fotovoltaice și alte tehnologii

adiționale/ *add-on*. Baza sustenabilității în arhitectură stă în raportarea la bunurile comune, la resurse, altfel rezultatul fiind o *arhitectură extractivă cu fațade verzi* (Măgerușan 2023). Dacă ne dorim un oraș locuibil, cu siguranță ar trebui să ne oprim din a înlocui zone verzi existente cu spații „verzi” peste subsoluri cu parcuri, din a construi mall-uri la Someș și ansambluri supra-construite și din a utiliza extensiv *infrastructură gri* la apă. Soluțiile Bazate pe Natură pot sta la baza intervențiilor viitoare la apă, dar pentru aceasta e nevoie de a rezerva spațiu deschis la râu, de a reconsidera plasarea infrastructurii auto în raport cu râul și de a reglementa modul de construire la apă.

BIBLIOGRAFIE

- Agenda Teritorială 2030. Un viitor pentru toate teritoriile*. 2011. https://territoriala-genda.eu/wp-content/uploads/TA2030_RO_romana.pdf. Ultima accesare: 02.03.2024.
- Arhivele Naționale, Fond Colegiul Arhitecților. Dosare Personale 1932-1951. <https://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Colegiul-Arhitecților-partial-Colegiul-Inginerilor-1932-1951-Inv-808.pdf>. Ultima accesare: 05.03.2024.
- Atelier RVD. 2022. *Masterplan – zona industrială B-dul Muncii sud și teritoriile adiacente. Viziune, concept, principii de dezvoltare*, 2022. <https://files.primariaclujnapoca.ro/2022/02/25/MASTERPLAN-NORD-2022.02.23.pdf>. Ultima accesare: 29.02.2024.
- Bădescu, N. 1954. „Un deceniu de importante transformări în arhitectura din R.P.R.”. *Arhitectura* 6-7.
- Brierley, Gary J. 2020. *Finding the Voice of the River Beyond Restoration and Management*. Londra: Palgrave Pivot.
- Căși Sociale Acum. 2023. *Poziția Căși Sociale ACUM! față de PUZurile de restructurare a fostelor zone industriale în Cluj-Napoca*, 06.07.2023. <https://casisocialeacum.ro/archives/7428/puz-restructurare-imobiliare/>. Ultima accesare: 02.03.2024.
- Cluj24. 2023. „Se lucrează la devierea Someșului Mic în zona Aeroportului Cluj. Urmează prelungirea pistei la 3.500 de m”. <https://cluj24.ro/foto-se-lucreaza-la-devierea-somesului-mic-in-zona-aeroportului-cluj-urmeaza-prelungirea-pistei-la-3-500-de-m-178040.html>. Ultima accesare: 08.03.2024.
- Cohen, Jean-Louis. 2016. *The Future of Architecture Since 1889: A Worldwide History*. New York: Phaidon Press.
- Florescu, Carmen. 2022. *Studiu istoric, clădire administrativă Carbochim*. Cluj-Napoca. <https://primariaclujnapoca.ro/urbanism/proiecte-de-urbanism/puz-de-restructurare-urbana-platforma-industrial-a-carbochim/>. Ultima accesare: 25.09.2023.

- Frantzeskaki, Niki. 2019. „Seven lessons for planning nature-based solutions in cities”. *Environmental Science & Policy* 93: 101-111. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.12.033>.
- Dirrecția Județeană a Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca. 1949. Fond *Întreprinderea Carbochim Cluj-Napoca*, Dosar nr. 1, *Monografia Carbochim*, 122 file.
- Dohotaru, Adi. 2019. *Socialiștii. O moștenire (1835-1921)*. Chișinău: Editura Cartier.
- Dohotaru, Adi. 2024. „Ecologie politică în spațiul românesc: în ce măsură e conștientizată urgența climatică?”, în Sorin Gog, Victoria Stoiciu (coord.), *Ce urmează după neoliberalism? Pentru un imaginar politic alternativ*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană. http://www.editura.ubbcluj.ro/bd/ebooks/pdf/3988.pdf?fbclid=IwAR1tu007E-h_4O1a9M3wNGjVRcJPaj67dlkb_Xr_MYbaxZfGyKCXLgiInZM_aem_AU_VrTWR9Sf9721aYluoijk4G-VMWi5LpBHLnSpSDGyivI5YhXWe6Ut1-Guc0f9Kz_ipOn9ftTx0_NpoVknCdbha0. Ultima accesare: 29.03.2024.
- Gies, Jürgen, Martina Hertel, Susan Tully. 2021. „Parking Standards as a Steering Instrument in Urban and Mobility Planning: How to Make Parking Standards More Sustainable”. Park4SUMP. <https://park4sump.eu/sites/default/files/2021-02/EN%20%28web%29.pdf>.
- Guttman, Szabolcs István. 2023. *Studiu architectural-urbanistic, fostul ansamblu industrial Carbochim din Cluj-Napoca*. <https://primariaclujnapoca.ro/urbanism/proiecte-de-urbanism/puz-de-restructurare-urbana-platforma-industrial-a-carbochim/>. Ultima accesare: 25.09.2023.
- Harvey, David. 2008. „The Right to the City”. *New Left Review* 53: 23-40.
- Highfield, Anna. 2023. „M&S Oxford St reaction: «Watershed» decision challenges knock-down and rebuild norms”. *Architects' Journal*. <https://www.architectsjournal.co.uk/news/reaction-watershed-ms-oxford-st-decision-rightly-challenges-knock-down-and-rebuild-norms>. Ultima accesare: 06.03.2024.
- Iamandescu, Ioana Irina. 2017. „Patrimoniul industrial în România – despre stadiul inventarierii specializate”. *Revista Arhitectura – Arheologie Industrială* 4-5: 670-671. <https://arhitectura-1906.ro/2018/10/patrimoniul-industrial-in-romania-despre-stadiul-inventarierii-specializate/>. Ultima accesare: 07.03.2024.
- Iamandescu, Ioana Irina. 2010. *Patrimoniul industrial ca motor al dezvoltării durabile. GHID – Valorificarea patrimoniului industrial ca factor de dezvoltare educațional, cultural, social și economic în folosul comunității*, Cluj-Napoca: Transylvania Trust. http://www.transylvaniatrust.ro/wp-content/uploads/2020/12/6_cap-3_body_tw_1.pdf. Ultima accesare: 07.03.2024.
- Kabisch, Nadja, Niki Frantzeskaki, Stephan Pauleit, Sandra Naumann, McKenna Davis, Martina Artmann, Dagmar Haase, Sonja Knapp, Horst Korn, Jutta Stadler, Karin Zaunberger, Aletta Bonn. 2016. „Nature-based solutions to climate change mitigation and adaptation in urban areas: perspectives on

- indicators, knowledge gaps, barriers, and opportunities for action". *Ecology and Society* 21: 2. <https://doi.org/10.5751/ES-08373-210239>.
- Kosa, Ferenc, C. Domșa, B. Zoltan, J. Veres-Szaszka. 2017. *Atlasul păsărilor Clujului*. Cluj-Napoca: Societatea Ornitologică Română.
- Lefebvre, Henri. 1996. *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell.
- Măgerușan, Adriana. 2023. „Carbochim și Someș. De la malurile râului la mall-urile Someșului”. *Zeppelin* 171: 146-153.
- Mitrea, Vasile, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugen Pănescu. 2011. *Cluj-Napoca în proiecte. 50 ani, 1960-2010*. Cluj-Napoca: Imprimeria Ardealul.
- New European Bauhaus: Beautiful, Sustainable, Together*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2021. [https://new-european-bauhaus.europa.eu/system/files/2021-09/COM\(2021\)_573_EN_ACT.pdf](https://new-european-bauhaus.europa.eu/system/files/2021-09/COM(2021)_573_EN_ACT.pdf).
- Noua Cartă de la Leipzig – Puterea transformativă a orașelor pentru binele comun*, adoptată la Întâlnirea ministerială informală privind aspecte urbane din 30 noiembrie 2020. <https://www.mdipa.ro/uploads/articole/attachments/617a9d2183bde089772090.pdf>. Ultima accesare: 02.03.2024.
- Planwerk. 2017. *Restructurare Carbochim*. <https://planwerkcluj.org/portfolio/carbochim/>. Ultima accesare: 27.02.2024.
- Práctica Arquitectura y Urbanismo SLP Espana. 2021. *Plan Integrat de Dezvoltare Someșul Mic. Faza 3. Analiza integrată a produselor fazei și elaborarea conținutului*: 120-122.
- Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca și Banca Mondială. 2021. *Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Zonei Metropolitane Cluj. Orizont 2030 și 2050 (SIDU 2023)*. https://files.primariaclužnapoca.ro/2022/10/04/SIDU-Cluj-RO_Sep28.pdf. Ultima accesare: 29.02.2024.
- Ronse, Ward, Kobe Boussauw, Dirk Lauwers. 2015. „Shopping Centre Siting and Modal Choice in Belgium: A Destination-Based Analysis”, *European Planning Studies* 23: 2275-2291. <https://doi.org/10.1080/09654313.2014.965132>.
- Rao, Fujie, Kim Dovey. 2021. „Shopping and Urbanity: Emerging Assemblages of Main Street, Mall, and Power Centre”, *Planning Theory & Practice* 22 (5): 747-764. DOI: <https://doi.org/10.1080/14649357.2021.1965647>
- Rusu, Vlad Sebastian. 2015. *Evoluția urbanistică a Clujului*. Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane.
- Raport de mediu. 2023. *Elaborare PUZ conform Legii nr. 350/2001 actualizată – S.C. CARBOCHIM S.A.* <http://www.anpm.ro/documents/840392/66979658/Raport+de+mediu+PUZ-CARBOCHIM.pdf/80f14ec9-1eaf-4ae7-baad-9db27b920800>
- Someș Delivery. 2023. *SOS Malul Someșului Patrimoniu Industrial din Carbochim [SOS The Someș Bank Industrial Heritage from Carbochim]*. <https://somes>

- delivery.ro/2023/07/05/sos-malul-somesului-patrimoniu-industrial-din-carbochim/. Ultima accesare: 29.02.2024.
- Space Caviar. 2021. *Non-Extractive Architecture. On Designing Without Depletion*. Londra: Sternberg Press.
- TransFormSRL.2023.*PUZ derestructurareurbană(platformaindustrialăCarbochim)*. <https://primariaclujnapoca.ro/urbanism/proiecte-de-urbanism/puz-de-restructurare-urbana-platforma-industrială-carbochim/>. Ultima accesare: 25.09.2023.
- Vais, Dana. 2009. *Cultura mall-ului*. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00156/index8614.html>. Ultima accesare: 28.02.2024.
- White, James, Allison Orr, Cath Jackson, Alan Gardner, James Hickie, Robert Richardson, Joanna Stewart. 2023. „Averting dead mall syndrome: De-malling and the future of the purpose-built shopping center in large UK cities”. *Journal of Urban Affairs*. <https://doi.org/10.1080/07352166.2023.2239957>.
- Wollmann, Volker. 2010-2022. *Patrimoniu preindustrial și industrial în România*, vol. 1-10. Sibiu: Honterus.

GARDURI LA RÂU: O CULTURĂ A PRIVATISMULUI

ADI DOHOTARU

„În ultimele trei decenii, turnura neoliberală a restaurat puterea de clasă elitelor bogate. [...] Rezultatele sunt corodarea permanentă a formei spațiale a orașelor noastre, care sunt alcătuite din fragmente fortificate, comunități îngrădite și spații publice privatizate, ținute sub supraveghere permanentă”

David Harvey, *Dreptul la oraș*

213

Miza acestui studiu este aceea de a construi argumente pentru a accesibiliza mai multe spații verzi la râu în Cluj, într-o inițiativă urbanistică și civică mai largă de întoarcere a zonei metropolitane cu fața spre apă¹. În același timp, deconstruim raționamentele securitare care mențin Parcul Sportiv, Compania de Apă Someș SA între Cluj și Florești, bazele sportive și de *loisir* din oraș, proprietăți private și publice cu garduri la apă, într-un context în care propunem cel mai mare spațiu public din țară, un parc-peisaj la râu, un coridor velo și pietonal continuu în zona metropolitană a Clujului, înconjurat de spații verzi-albastre.

Ecologia acțională, în contextul eselui de față, are ca scop propunerea de mobilitate alternativă la trafic auto și acces general la spații verzi. În sensul acesta, demersul de mai jos este transdisciplinar, discutând urbanism, mobilitate, ecologie, artă, politologie și antropologie. Motivația principală a ecologiei acționale e de a oferi soluții eficiente de politici publice. Ecologia acțională trebuie văzută ca o subdiviziune a metodologiei de cercetare participativ-acțională. Ecologia acțională este:

„(1) orientată spre furnizarea imediată, implementabilă și direcționată de soluții la probleme ecologice urgente, (2) socio-ecologică, incluzivă, colaborativă

1. Studiul de față reia argumentele din broșura *Parcul Babeș Action Research. De ce merită deschis un parc*, introducând nu doar noi exemple, ci și un context mai favorabil deschiderii prin investițiile existente la Someș, dar și cele preconizate în viitor.

și transdisciplinară, (3) bazată pe tehnologie, inovatoare și agregativă (adică, bazată pe *big data*, surse și platforme globale de comunicare rapidă) și (4) concepută și diseminată cu intenția de a informa în mod specific politici publice și administrația” (Whyte et al. 2015, 12).

Dintre studiile de caz prezentate, cel mai detaliat este cel referitor la parcul sportiv „Iuliu Hațieganu”, sau Parcul Babeș, cum e îndeobște cunoscut, cel mai mare spațiu verde din Cluj², care este securizat printr-o taxă modică de intrare și prin cel mai lung gard al orașului. Gardul limitează accesul inclusiv pe cele cinci hectare de parc care sunt în proprietatea Primăriei lângă râu, dar sunt administrate de UBB³. Alte spații verzi îngrădite vizate de analiză sunt Parcul Rozelor, unde gardurile au fost date jos atât la Someș, cât și la Canalul Morii în urma unor propuneri civice și de specialitate, deși nu în zonele concesionate privat, Club Transilvania, teren al statului concesionat privat, bază sportivă practic unită de Parcul Rozelor printr-un proiect în derulare de extindere și accesibilizare a spațiilor verzi la Canalul Morii. Introdusă în analiză mai e compania de apă, care se întinde pe aproape 200 de hectare de-a lungul Someșului ca zonă îngrădită, protejată sanitar, între Cluj și Florești. De asemenea, vizez succint noile garduri de protecție adăugate pe kilometri întregi în proiectul de amenajare a Someșului, dar și alte proprietăți private și publice: o proprietate privată îngrădită recent în Florești, în imediata vecinătate a companiei de apă, ori ansambluri imobiliare din Cluj cu garduri la râu, dar și între ele.

Așa cum sper să demonstrez, restrângerea fluxului în aceste zone verzi nu este o simplă alegere administrativă, ci un simptom, tipic pentru ultimii ani, de polarizare economică, de in Justiție socială și de creștere a neîncrederii, nu doar în capacitatea autorităților de a lucra în serviciul public, ci și de neîncredere a autorităților în raport cu propriii cetățeni, care taxează rezidenți ca să intre într-un campus universitar, își privatizează bunurile, își închid porțile – așa cum se întâmplă în Florești, unde zona companiei este singura sursă de acces pietonal și ciclist între Cluj și Florești, în afara celui mai circulat drum auto din țară.

În general, consecința stratificării accentuate, derapajul dintre elitele politico-financiare, administrație și societate au condus la diminuarea accesului la spații publice. În mod particular, la Cluj, dar și în alte locuri din țară, asistăm în ultimele decenii la micșorarea arealului pentru socializare și mișcare în favoarea spațiilor

2. Parcul Est preconizat va fi mai mare, dar e încă în proiect, iar Pădurea Clujenilor, din imediata apropiere a Bulevardului Muncii, are porțiuni atât de înclinate, iar solul argilos nu încurajează vegetația bogată, încât cu greu poate fi considerat un spațiu verde echivalent ca mărime cu parcul sportiv.

3. După aducerea la cunoștința publicului a regimului cadastral de către Asociația Societatea Organizată Sustenabil SOS, în campania *SOS Someșul nostru*, conducerea UBB a acceptat deschiderea părții dinspre Someș fără taxă de acces, pe terenul aflat în proprietatea Primăriei, unde asociația a contestat în spațiul public majorarea taxei de acces.

colective private de tipul mall-urilor ori al unor foste spații publice concesionate, privatizate sau retrocedate. Curțile școlilor s-au închis *de facto*, în ciuda deschiderii *de jure* după programul școlar, spațiile dintre blocuri și alte zone verzi sunt împrejmuite⁴, când nu sunt ocupate de mașini, iar construcțiile private sau edilitare noi sunt înconjurate de garduri⁵.

Propunerile activiștilor civici din asociația Societatea Organizată Sustenabil SOS au căutat să demonteze argumentele legate de siguranță, protecție și eficiențizare a administrării prin împrejmuire. După mai bine de un deceniu de dialog, sesizări, mici confruntări cu autoritățile etc., se găsesc soluții de deschidere a mai multor spații verzi la apă, așa cum se întrevede din cazul de succes al Parcului Rozelor sau din cel al unor complexe rezidențiale lângă Canalul Morii și lângă parcul sportiv, unde, în urma sesizărilor noastre, s-au dat jos gardurile la apă la ambele blocuri. În contrapondere la îngrădiri, am justificat accesibilizarea acestor arii ca drept la oraș. Suntem în continuare în negocieri cu Primăria, Compania de Apă, UBB, proprietari privați etc. să dea gardurile jos la râu pe kilometri întregi, lucru care se poate întâmpla și în afara unor proiecte ample de arhitectură și urbanism, chiar dacă ideal e ca renunțarea la garduri să se realizeze în cadrul culoarului metropolitan la Someș, prin care obstacolele actuale ar fi înlocuite de alei, piste și mobilier urban cu vedere spre râu.

Totodată, am căutat să înțelegem de ce mobilizarea cetățenească pentru deschiderea acestor spații verzi este o miză secundară într-un context civic ce permite la limită suape reactive, dar nu proiective, și de ce a existat o rezistență atâtea decenii la orice propunere de deschidere a spațiilor verzi la râu.

ARGUMENTUL SIGURANȚEI: GARDURILE DOAR PROTEJEAZĂ DE ACTE ANTISOCIALE, DE FURTURI, AGRESIUNI SEXUALE, DE INTRAREA PERSOANELOR FĂRĂ ADĂPOST, A „ȚIGANILOR”, A BETIVILOR, A CERȘETORILOR, A BĂIEȚILOR DE CARTIER, CE FAC MIZERIE, DISTRUG MOBILIERUL URBAN ORI FAC GĂLĂGIE. APOI, GARDURILE LA RÂU PROTEJEAZĂ OAMENII DE ÎNEC

Aceste argumente securitare funcționează la nivel de percepție publică. Dintre toate argumentele de delimitare a spațiului public sau a celui privat, acesta este cel mai relevant, de aceea îi vom oferi mai mult spațiu decât celorlalte

4. În 2016, se acumulasera la Primăria Cluj-Napoca aproape 2.000 de cereri de îngrădire a locuințelor colective cu garduri metalice.

5. Cazul tipic de *gated community* este ansamblul imobiliar din Parcul Rozelor din vecinătatea apei. Baza sportivă Gheorgheni s-a împrejmuit cu gard, în loc de promenadă la Becaș, afluent al Someșului. Noile locuințe colective din cartierul Între Lacuri au toate garduri între ele, accesul în parc și zona umedă fiind obstrucționat, neexistând nici măcar o poartă. Multe ansambluri imobiliare din noile cartiere sau comune limitrofe sunt îngrădite, iar astfel de exemple din ultimele decenii abundă în toată România, nu doar în zona metropolitană a Clujului.

Fig. 1. Doi prieteni se uită la Parcul Babeș-Boyai, după un gard cu țepușe

argumente. Chiar dacă nu este formulat explicit de oficiali ai Universității Babeș-Boyai, la discuții informale, atât cu mai mulți reprezentanți pe diverse paliere din universitate (desigur, nu toți), cât și cu utilizatori care se opun deschiderii parcului, apar temeri legate de siguranța propriei persoane, care pot fi codate rasial ori clasist. Țigani și cerșetorii sunt văzuți drept un disconfort major. La toate acestea, se adaugă percepția că vin „mănășturenii”, locuitorii cartierului din vecinătatea parcului, cunoscut în trecut pentru comasarea muncitorimii orașului. În acest discurs informal, universitarii civilizați se structurează într-o *gated community*, ca o elită civilizată amenințată de precari needucați. Rolul universității ca serviciu public și preocupările pentru echitatea socială se diminuează în favoarea discursului patrimonialist, într-o țară aflată spre coada clasamentului UE în privința inegalităților sociale, năzuința pentru dreptate socială și egalitate fiind reprezentată adesea ca reziduu comunist.

Totuși, argumentul gardului nu funcționează în toate situațiile și atrage oprobriul public dacă există o memorie a utilizării anterioare. Administratorii ansamblului imobiliar de lux din Parcul Rozelor n-au putut construi eficient un astfel de discurs când au ridicat ilegal poarta – dată ulterior jos în urma sesizărilor noastre –, pentru că grilajul bloca tranzitul într-un spațiu popular de recreere în vecinătatea celui mai mare cartier al Clujului, creat în trecut prin „muncă patriotică” (Buta et al. 1989, 140). Apoi, poarta interzicea accesul spre cea mai sălbatică și mai frumoasă zonă a Canalului Morii. În ciuda demontării porții ilegale, fără autorizație de construire, blocul proiectat în parc de biroul Dico și Țigănaș⁶ este înconjurat în continuare de un gard, separat de alt gard al bazei

6. Ansamblul imobiliar din Parcul Rozelor este proiectat de Șerban Țigănaș, fostul președinte al Ordinului Arhitecților din România și decan al Facultății de Arhitectură și Urbanism, UTCN. În spațiul public, singurul arhitect care a criticat proiectarea unui ansamblu imobiliar într-o zonă verde devenită construibilă a fost Vasile Mitrea.

sportive private aflate pe un teren concesionat de primărie în parc către familia care conduce Banca Transilvania⁷.

Chiar dacă gardurile s-au ridicat în parcul sportiv universitar cu premise gospodărești în anii '80 ai regimului comunist, legitimarea lor în prezent se bazează pe două câmpuri discursive largi: unul neoliberal, de factură postdecembristă, și altul cu substrat conservator, premodern, cu rădăcini într-o societate fără o tradiție îndelungată a urbanității și civilității exersate în spații publice.

Merită dezvoltată ideea „capitalismului de stat” din spațiul românesc, din moment ce majoritatea închiderilor au fost făcute în perioada comunistă, cu un stat patron care se comporta autoritar și discreționar, într-un spațiu concentraționar, unde nu mai exista libertatea nici măcar să îți alegi patronii. Al doilea val de îngrădiri se petrece odată cu ascensiunea neoliberalismului. Neoliberalismul nu doar că a lărgit sfera privatului spre drepturi de proprietate intelectuală, dar a și privatizat ideologic statul, în sensul corporatizării sale în numele eficienței, eficiență care bineînțeles se aplică preponderent la funcțiile sociale ale statului, nu la cele autoritare. Paralel cu logica neoliberală, se menține o componentă neoiobagă, de stat cu reflexe dictatoriale, arbitrare și ineficiente în decizii, pentru că ocuparea unei funcții publice e extracție de rentă, nu serviciu public. De aici și comportamentul Companiei de Apă, care și-a securizat un spațiu imens, cu căbănuțe, hidrobiciclete și grătare pentru angajați, dar nu pentru rezidenți. Ce nu e marfă, e rentă, bunul public fiind cel mult o concesiune electorală.

Dintr-o perspectivă neoliberală, gardul produce separarea de sărac, precar, de muncitorul care nu se potrivește cu imaginea de respectabilitate aspirațională a clasei mijlocii, iar această delimitare este tradusă în hiperbola nesimțirii „mitocanului” necivilizat, care sparge semințe și le aruncă pe jos și nu la coș. Invocarea needucatului este îndeajuns de puternică pentru a justifica închiderea unui spațiu public, chiar dacă e cel mai mare din Cluj, așa cum justifică la bloc îngrădirile de fier. În parcul sportiv, intră persoane în afara cursurilor care își permit închirierea unui teren de tenis, un abonament la înot, accesul la pistă. Comportamente care nu încurajează însă cererea unor servicii contra cost sunt marginalizate tacit: „Controlul asupra accesului este realizat de asemenea prin disciplinarea comportamentului; aceasta însemnând că accesul este asigurat celor care se angajează la comportamente permise, care, în creștere, sunt asociate cu activități de consum” (Doherty et al. 2008, 291).

7. Primăria nu a cerut nimic la schimb pentru concesiunea unei treimi din parc la întreținerea a două dintre cele mai mari cartiere ale Clujului. În contract, există două terenuri gratuite pentru minori – oricum, puțin ca cerere –, dar primăria nu e interesată de respectarea contractului, nici de faptul că clădirile construite nu sunt intabulate pe numele primăriei ori că o bună parte din parc a fost asfaltată și transformată în parcare fără nicio autorizație de construire. V. Ionel Lescuc, „Afacere păguboasă. O bază sportivă de care Primăria «s-a scăpat»”, <https://media9.ro/afacere-paguboa-sa-baza-sportiva-de-care-primaria-s-a-scapat-video/>.

Totuși, o analiză realizată doar în termeni ideologici poate deveni la fel de defetistă, pentru că e prea macro, precum studiile de mentalități sau critica moravurilor, pentru că nu explică de ce se pot produce schimbări de politici publice. Critica trebuie îndreptată, mai degrabă, la adresa autorităților care privatizează bunuri publice și comune, nu atât împotriva capitalului, care are o logică a profitului și se comportă în logica respectivă, adică maximizând câștigurile și minimizând pierderile – de pildă, scăzând cheltuielile de întreținere în Club Transilvania sau la Baza Winners din Parcul Rozelor prin instalarea de garduri sau menținerea lor, care îngreșesc accesul persoanelor, eventual neconsumatoare, în trecere.

Dacă o critică strict a capitalului devine defetistă, o critică a autorităților accentuează politicile publice, chiar dacă ține cont de contextul ideologic mai larg. Autoritățile reglementează cum trebuie să arate un gard sau, dacă e necesar, din moment ce dau autorizații de construire, pot prescrie proprietarilor cum să arate din punct de vedere estetic, ce porți să fie instalate, unde trebuie retrase împrejmuiri. Autoritățile pot sprijini sau nu *gated communities* (Christophers 2018) prin reglementări urbanistice. Autoritățile precum Administrația Fondului de Mediu (AFM) pot să subvenționeze garduri electrice în sălbăticie ori pot alege să nu subvenționeze, pentru a încuraja migrația faunei mari. Autoritățile locale pot achiziționa garduri metalice între blocuri în orașe, așa cum s-a petrecut la Cluj și în alte orașe din țară, dublând garduri vii, sau pot să instituie obligativitatea gardurilor pe terenuri private, așa cum a făcut comuna Florești, blocând inclusiv posibilitatea de a tranzita porțiuni la râul Someș.

Dintr-o perspectivă (neo)conservatoare, parcul nu este un spațiu public posibil, ci un bun patrimonial al universității, care trebuie securizat și gospodărit eficient, fără să producă pierderi sau pagube majore. De altfel, în răspunsurile la propunerea de deschidere a parcului, UBB insistă că nu e un spațiu public verde, ci un campus. Destui clujeni intră fără să plătească, dar contează mai puțin eficiența măsurii, cât controlul. Gardul/ bariera internă este asemenea celei externe: marchează teritoriul și suveranitatea. Că e util un gard sau nu, e un spectacol al suveranismului și al ierarhiei. În fond, limesul roman nu era o opreliște reală față de barbari, ci doar arăta care e teritoriul roman, unde e spațiul de deplasare sigură și unde începea deplasarea nesigură. Proliferarea studiilor de securitate din ultimele trei decenii arată ascensiunea neoconservatorismului. Obsesia protecției teritoriale este paralelă cu globalizarea, ele s-au hrănit reciproc (De Lauri 2017) și nu sunt disjuncte decât aparent.

În cazul specific al gardurilor urbane, evitarea pagubelor se face prin împrejmuire, așa cum vedem și la spațiile publice ale blocurilor, pentru ca accesul copiilor, adulților ori animalelor⁸ să nu deranjeze locatarii. Îngrădirea seamănă și cu

8. Reziidenți clujeni au creat o petiție în acest sens pentru îndepărtarea gardurilor, s-au mai scris articole, dar cu un impact redus, în sensul în care ulterior petiției nu s-au mai pus garduri metalice la spații verzi, dar nici nu au fost date jos cele puse. Petiția cu peste 700 de semnături face referire la acces neîngrădit la spații

împrejmuirea gospodărească a curților la țară, de unde provin unii administratori ori portari ai campusurilor clujene, care duc mai departe, oarecum în mod firesc, cutume rurale de administrare a spațiilor. Caracteristici ale spațiului public și sferei publice precum anonimitatea, diversitatea ori acceptarea și negocierea conflictului (Mihali 2011) nu își au locul dintr-un unghi administrativ-conservator. Cine intră în parc fără să plătească trebuie să fie de la UBB sau o persoană respectabilă care are un abonament pentru sport – nu adolescenți care pierd vremea sau, mai rău, „țigani” neplătitori de taxe ori alte persoane care nu intră în tipologia bunului gospodar recunoscut de portar.

În acest sens, în alt campus, aparținând USAMV, am fost oprit de portar la poartă dacă alergam, mergeam cu bicicleta ori cu căruciorul și copilul, dar nu și când mergeam pur și simplu și mă încadram astfel în imaginea standard de student ori de tânăr universitar. După insistențe îndelungate, un parc și mai multe porți au fost deschise la USAMV, de-a lungul anilor, ceea ce face posibilă într-un viitor, să sperăm, nu foarte îndepărtat, legătura nemotorizată necesară între cartierul Câmpului și centru, pe un culoar verde-albastru, pâraul Popii, care traversează campusul și Mănăsturul, fiind un afluent al Someșului.

Totuși, în parcul Prodan, deschis în incinta USAMV, în proprietatea universității, dar administrat de primărie, propriii studenți nu mai au acces la parcul universitar din cauza porții închise, lucru care se întâmplă pentru ca rezidenții să nu aibă acces nesupravegheat în campus. La lucrările recente de modernizare a carosabilului Căii Moților, s-a mutat zidul, nu s-a renunțat la el, pentru a se crea un spațiu public la stația înghesuită, în ciuda faptului că e foarte puțin probabil să intre clujenii prin apă, apoi să escaladeze un mal abrupt de trei metri dacă se renunța la zid⁹. La fel și în parcul sportiv: în timpul zilei, destule persoane pot intra fără a plăti, dar dacă se intră cu un copil, care nu justifică un abonament la sport, atunci vizitatorul devine taxabil, pentru că nu se încadrează în imaginea de persoană cu treabă.

Considerente mai largi legate de spațiul parcului ca bun public sunt marginalizate în efortul gospodăresc de securizare a spațiului. Dacă pe partea de lângă Someș a parcului, în dreptul unui pod pietonal, străinii îndrăznesc să sară gardul, este montat un gard și mai înalt cu țepușe și se mai pune preventiv sârmă ghimpată.

publice, inclusiv verzi. Primăria a răspuns că cererile asociațiilor de proprietari de noi îngrădiri face improbabilă renunțarea la ele, chiar dacă în 2019 comisia de estetică din cadrul municipalității a hotărât să nu mai îngrădească cu fonduri de la primărie ansamblurile rezidențiale, acest lucru întâmplându-se în continuare la unele ansambluri imobiliare, dar cu plata asociațiilor de proprietari și, uneori, ilegal: v. https://www.petitieonline.com/spune_nu_gardurilor_metalice_care_imprejmuiesc_spatiile_verzi și Alexandra Enăsoaie, „Ridicați gardurile, să treacă aricii”, *Transilvania Reporter*, 22 nov. 2018, <https://transilvanierporter.ro/actualitate/ridicati-gardurile-sa-treaca-aricii/>.

9. În cadrul aceluiași proiect, se pun garduri de protecție la Canalul Morii, în loc de a se realiza gradene la cursul de apă și la noul spațiu verde de lângă Platina, în ciuda declarațiilor administrației de a se deschide cu fața spre apă.

Fig. 2. Pun 800 de metri de sârmă ghimpată pe gardul UBB pentru a proteja parcul de imigranți și „țigani”, după cum îi spun paznicului, care mă lasă să-mi văd liniștit de treabă

Într-un *performance* sarcastic, am montat 800 de metri de sârmă ghimpată noaptea pe gard, alături de sârma ghimpată existentă, mai ales într-un context în care astfel de garduri de sârmă ghimpată se montau la granițele mai multor țări pentru a limita influxul de refugiați din zone de conflict din Orientul Mijlociu sau de migranți economic. Efortul a fost continuat și în timpul zilei, spunând portarului că pun sârmă ghimpată pentru ca „țigani” să fie descurajați să intre în parc¹⁰. După mediatizarea *performance*-ului, atât sârma ghimpată veche, dar și cea nouă au fost date jos de administrația parcului. Gardul a continuat însă să existe, la fel și supraînălțarea gardului din dreptul pasarelei pietonale, pe unde mai săreau rezidenții.

La *performance*-ul deopotrivă artistic și politic¹¹, m-au interesat și perspectivele ideologice ale justificării îngrădirii, dar și cele ale deschiderii. Dintr-o perspectivă liberală, gardurile opresc libertatea de mișcare și limitează o societate deschisă, mai ales dacă împrejuririle sunt etatiste. Deschiderea poate să fie opusă spiritului suveranist și izolaționist, care este o mostră de liberalism conservator ori populist. Lipsa gardurilor poate să aibă o interpretare globalistă și liberală, nu doar socialistă, de revendicare de bun public, sau ecologistă, de a oferi culoare de mobilitate și migrație pentru faună. Gardul este simbolul excluderii, al eșecurilor democrațiilor. De aceea, sunt spectaculoase imaginile din țări cu puțini migranți

10. Detalii: Petre Dobrescu, „Cel mai mare parc din Cluj se vizitează contra taxei de 2 lei! Acțiune de protest a unui grup civic”, *Libertatea*, 22 mai 2016, <https://www.libertatea.ro/stiri/cel-mai-mare-parc-din-cluj-se-viziteaza-contr-taxei-de-2-lei-actiune-de-protest-unui-grup-civic-foto-1488589>.

11. De altfel, pe urmele lui Rancière, sensibilitatea estetică și politică sunt două fețe ale aceleiași monede.

Fig. 3-4. La stânga, *performance-ul* din 2022, pus în scenă de Asociația Societate Organizată Sustenabil, cu Bogdan Gontineac și Ana Mocian, de la teatrul independent Magic Puppet, arată promenada de-a lungul Canalului Morii, curs care se vede doar de pe picioroange și de pe garaje. La dreapta, picnic cu bere muncitorească și suc acidulat surprins de Ioana Rus, voluntară a asociației SOS, în 2023

ca Ungaria, care și-au securizat într-un spectacol mediatic granița, sau cele cu securizarea de „migrantul” intern, țiganul, prin ziduri, în Baia Mare sau Târlungeni, sau fotografiile cu granițele din pădure între Polonia și Belarus. Gardul e neîncredere socială, enclavizare și separare, criză a instituțiilor publice. Gardul apare și dacă nu poate fi fructificată o piață, gardul dispare din perspectivă neoliberală, nu ca drepturi și libertăți, într-o joncțiune de socialism și liberalism, ca spațiu public într-o democrație, ci ca valoare de piață a circulației de bunuri, oameni și valori. Pe scurt, gardul dispare dacă e profitabil. Dacă necesită cheltuieli publice, considerate prea mari, împrejmuirea re apare ca măsură de siguranță împotriva „distrugerii”. Renunțarea la gard se poate însă justifica nu doar din perspectiva liberală ori ecologică a libertății de mișcare pentru oameni și mamifere, ori dintr-un unghi socialist referitor la bunuri comune, ci chiar și dintr-o perspectivă conservatoare. Pe scurt, tradiția parcului sportiv este legată de alegerea locului pentru acces la apă, după cum și planurile interbelice ale parcului arată că era gândit pentru a valoriza cele două cursuri de apă. Se poate invoca în mod conservator acest argument al tradiției, chiar dacă tradiția conservatoare mai generală din spațiul românesc a fost defavorabilă spațiilor publice neîngrădite.

Pe partea opusă a parcului, chiar dacă există un șir de garaje și un curs de apă care blochează accesul și o posibilă promenadă pe malul Canalului Morii de-a lungul parcului¹², se montează încă un gard, relativ recent. Astfel, administrația UBB se asigură că o persoană care ar dori să intre în parc nu se apucă să escaladeze garajele, nu trece prin apă și apoi nu mai sare un gard montat pe partea cealaltă a canalului!

12. Cum în apropiere alte garaje au fost date jos, iar în amonte se mai dau jos alte câteva zeci, e doar o chestiune de timp, prea mult timp, până când garajele sunt demontate, promisiune electorală din urmă cu două decenii a administrației Boc.

Totuși, în timp, demontarea treptată a garajelor de către administrație va conduce inevitabil la propuneri logice de promenadă de-a lungul apei, care o să vină de la mai multe grupuri, în afara asociației Societatea Organizată Sustenabil SOS.

Gardurile sunt atât de răspândite încât au devenit invizibile. Ele au explodat în Estul Europei după 1989. Au devenit o caracteristică ubicuă a urbanismului din ultimele decenii de avans al ideologiei neoliberale. Proprietatea privată împrejmuiește a contaminat proprietatea publică, menită să fie protejată de vaste categorii de pierzători ai tranziției spre capitalism. Se poate constata proliferarea comunităților împrejmuite pentru clasele mijlocii, a privatizării spațiilor publice create în perioada modernismului comunist, a securizării instituțiilor publice cu garduri masive ori a granițelor față de imigranți, astfel încât cercetătorii ai spațiului est-european vorbesc de instalarea, după încheierea privatizărilor, a unei culturi a „privatismului” (Hirt 2012).

Caracteristicile privatismului includ scepticism față de progres social și față de realizarea de noi bunuri publice, neîncredere în instituții ca asiguratori ai unui serviciu public, anomie civică, cu excepția unor mici explozii, de regulă reactive, de nemulțumire socială. În Sofia, a dispărut jumătate din spațiul verde după 1989, iar în Moscova, 750 de hectare în primii zece ani ai tranziției (Hirt 2012). La București, sunt presiuni imobiliare în fostele parcuri retrocedate cu drepturi litigioase. Salba de lacuri din București este imposibil de traversat din cauza gardurilor legale și ilegale care împiedică accesul la apă, care ar putea constitui o zonă de agrement pe zeci de kilometri. La Arad, Mureșul străbate intravilanul orașului pe aproape patru km, iar o zecime are garduri legale și ilegale. Zonele de acces sunt restricționate și de concesiuni de pontoane, atribuite de către Apele Române. Uneori, gardurile pot ajuta la creșterea biodiversității, deci lucrurile trebuie văzute nuanțat. Bistrița Ardeleană are pe teritoriul orașului 17 km, din care 10 km sunt fără acces la maluri din cauza gardurilor, a diverselor proprietăți, a digurilor betonate de aproape 5 metri¹³. Sunt situații de „acumulare prin depozitare” a noilor elite postcomuniste (Harvey 2008). La Cluj, ca în alte orașe est-europene, regulamente laxo au permis construcția în parcuri, iar alte spații publice au fost retrocedate, astfel încât cantitatea de spații verzi cu acces nelimitat este de puțin peste o sută de hectare la aproape jumătate de milion de locuitori în zona metropolitană. Paradoxal e că clujenii par să nu aibă pretenții mari cu privire la calitatea spațiilor verzi, 71% fiind relativ mulțumiți, potrivit Eurobarometrului din 2015 (Actual de Cluj 2016), deși în ultimii ani atenția legată de subiectului conservării și amplificării spațiilor verzi și a întreținerii corecte a copacilor a crescut.

La o populație metropolitană de jumătate de milion de locuitori, cel mai mare spațiu public verde, Parcul Central, are puțin peste zece hectare, iar amenajările

13. Mulțumesc colegilor din Rețeaua pentru Natură Urbană, Nicoleta Marin din București, Ovidiu Pirv din Arad și Cristian Țetcu din Bistrița, pentru informațiile oferite și tururile ghidate unde am observat astfel de probleme, din nefericire similare la majoritatea cursurilor de apă ce traversează zone metropolitane în România.

recente la Someș, cu lățimi relativ reduse și mineralizare a unor suprafețe verzi anterioare, compensează doar parțial nevoia de *loisir* a rezidenților Clujului. De aceea, simpla deschidere a aleilor parcului și a spațiului verde dinspre Someș, în ciuda construcțiilor recente din campus și a restricțiilor pentru publicul larg pe terenurile de sport¹⁴, ar permite creșterea spațiului verde cu acces nelimitat din oraș, la fel ca și deschiderile propuse la Club Transilvania ori pe tăpșanul de deasupra Canalului Morii din dreptul Parcului Rozelor.

Insistența pentru deschiderea parcului sportiv se leagă de viziunea pe care o propunem la Someș, de a avea cel mai mare spațiu public verde din țară, un coridor pietonal și velo continuu, din Gilău până în Apahida, cu lățimi consistente pentru zona metropolitană.

Dacă universitarii nu înțeleg generozitatea unei astfel de viziuni privind amplificarea unor bunuri comune, cum o să înțeleagă Compania de Apă din subordinea Consiliului Județean să cedeze o fâșie la margine, care leagă două localități sufocate de trafic auto? Cum o să înțeleagă investitori privați din zona industrială a Clujului, unde sunt proiecte de restructurare urbană de miliarde de euro, că trebuie să cedeze o fâșie mai lată pentru bunuri comune și funcțiuni publice? Cum o să înțeleagă primari din zona metropolitană să nu gândească alături de investitori și proprietari privați profitul pe termen scurt, cu hale industriale prea aproape de Someș, slufind peisajul râului? În sensul acesta, deschiderea parcului sportiv are și o logică simbolică, de pilotare a unor schimbări în cascadă.

Sporirea măsurilor de siguranță post-comuniste pentru apărarea patrimoniilor publice și private a avut ca efect spațial, vizibil în Cluj, segregarea și fragmentarea spațiilor urbane, dar și excluderea celuiilalt (sărac, bătrân, non-consumerist). În locul ștrandurilor publice cu mix social și prețuri subvenționate, s-au construit piscine private cu costuri mari de acces. În parcuri precum cel de pe Dealul Colina au apărut vile cu ziduri înalte de beton și semne care interzic traficul pietonal pe proprietăți private. În locul cluburilor publice din fosta bază sportivă Clujana, au apărut cluburi private ori investiții în sporturi ca tenisul ori fotbalul, mai profitabile ca alte sporturi. În locul terenurilor de sport din cartierul Gheorgheni, a apărut un mall, în locul unui spațiu public aerisit în Piața Muzeului au apărut terase care au sufocat piața etc. Într-o situație extremă de ecologie a segregării (Pickett și Grove 2020), romii care nu își permiteau să locuiască în oraș au fost evacuați la Pata Rât, în cel mai mare ghetou din țară.

La Someș, fragmentarea spațiului public este vizibilă în ciuda concursului internațional de proiecte care avea în tema de concurs relaționarea cu spațiile îngrădite de la râu, ceea ce nu s-a întâmplat ulterior. Nimeni din primărie nu a

14. Am propus un sistem similar cu cel de la bazele municipalității, de rezervare *online* gratuită pentru studenții de la toate universitățile și pentru cadrele didactice după orele de curs ale facultății de sport. În cazul nefolosirii terenurilor cu rezervare, au dreptul și rezidenții să le folosească, în special copiii.

negociat cu conducerea UBB, cu gestionarii privați ai Clubului Transilvania ori ai Bazei Clujana, contractul pentru depozitul auto de pe terenul în proprietatea primăriei, aflat în prelungirea Parcului Armătura, îngrădit pe câteva hectare, nu a fost reziliat, permițând investitorului Iulius să revendice spațiul pentru amenajare, pentru a primi autorizație de construire pentru mall.

Chiar dacă instituții ca mall-ul ori universitatea pun la dispoziție spații publice-private, Parcul Iulius sau Parcul Babeș, tendința e ca aceste spații să accentueze posibilitatea de a consuma servicii, în loc să creeze, prin acces general și gratuit, comunități. Cine nu intră în sialul consumului este supus logicii securitare, iar cu cât crește gradul de siguranță, cu atât scade încrederea socială. Este paradoxul siguranță-încredere: „paradoxul este că în ciuda faptului că este adesea clamat că siguranța privată este introdusă pentru a-i face pe oameni să se simtă mai siguri, adesea are efectul opus, întărind sentimentul pericolului omniprezent pândind după colț” (Minton 2017, 25). Un exemplu specific e parcul sportiv, în care ideea deschiderii spațiului declanșează temeri legate de siguranță, care nu există în alte spații publice ale orașului (Parcul Central, Piața Unirii, baza sportivă La Tere-nuri¹⁵ etc.), chiar dacă oricine acceptă că terenurile de sport unde se fac activități sportive și educative trebuie îngrădite.

Apoi, nu se corelează faptul că erodarea spațiilor publice este proporțională cu slăbirea democrației și cu inegalitatea socială. Democrațiile nu pot funcționa în lipsa unui spațiu public concret, căci unde s-ar aduna altfel oamenii să socializeze ori să-și vocifereze nemulțumirile? Conceptele de democrație și de spațiu public se întrepătrund din Antichitate (agora, forum) până la protestele contemporane (piețele și străzile ocupate ale marilor orașe). Spațiul democratic nu se poate limita la parlament sau la consiliu local, are nevoie de instanțe participative, deci gândite în altă cheie decât strict cea a spațiilor de *loisir* și pentru evenimente culturale ori comerciale – cum a organizat administrația Clujului în colaborare cu ONG-uri și antreprenori în ultimii ani de trepidație festivalieră.

În afara centrului, senzația e că se dezvoltă un oraș-fortăreață: „Instituții civice ca școlile sau bibliotecile, bunuri comunitare de bază sfârșesc prin a arăta ca niște fortărețe. Direcția aceasta se răspândește pe tot globul și strică textura orașelor de pretutindeni” (Project for Public Spaces 2012, 10). Curțile școlilor au ajuns să fie închise din proprie inițiativă. Spre deosebire de accesul general de după ore de acum câteva decenii, copiii ies mult mai puțin în aer liber. În SUA, s-a constatat că distanța parcursă de copii de unii singuri s-a micșorat de zece ori în două decenii (Project for Public Spaces 2008). În România, chiar dacă nu s-au făcut studii similare cu cele vestice și nu conștientizăm deplin acest aspect, putem intui că spațiul parcurs de copii de unii singuri s-a micșorat de câteva zeci de ori după

15. Baza a fost propusă cu garduri, dar la inițiativa civică a grupului *La Tere-nuri – Spațiu comun în Mănăstur* se renunță la îngrădire.

Fig. 5-6. Renunțarea la garduri creează un spațiu public verde semnificativ mai mare ca suprafață decât Parcul Central

1989 ca urmare a fricilor specifice legate de explozia traficului auto¹⁶, a proliferării gardurilor și a porților care limitează accesul, dar și ca urmare a unor temeri mai

16. În Cluj, numărul de mașini a crescut de aproape zece ori în ultimele trei decenii, potrivit viceprimarul Dan Tarcea: Carmen Lucuț, „300.000 de mașini, în traficul din Cluj-Napoca. Viceprimarul Tarcea: «Orașul nu a fost conceput pentru un număr atât de mare de mașini», monitorulcj.ro, 14 dec. 2023, <https://www.monitorulcj.ro/actualitate/115479-300000-de-masini-in-traficul-din-cluj-napoca-viceprimarul-tarcea-orasul-nu-a-fost-conceput-pentru-un-numar-asa-de-mare-de-masini>.

generale legate de siguranța copiilor într-o societate a inechităților economice și a stratificării accentuate (frica față de romi, hoți, persoane fără adăpost, față de „anturaj”, pedofili, *bullying* etc.).

Străzile, așa cum sunt cele din fața blocului, unde acum câteva decenii se mai juca încă fotbal sau mătă (sau prinsea), au ieșit din conștiința publică drept spații publice de când sunt ocupate de mașini care tranzitează orașul ori îl transformă într-o parcare gigantică ce diminuează considerabil spațiile de întâlnire. De aceea, parcurile și campusurile universitare din oraș devin spații importante nu doar de întâlnire, ci și de tranzit alternativ, ne-motorizat, pentru studenți și rezidenți, pentru copii și adolescenți. care se pot juca liber, așa cum se întâmplă în vecinătatea Parcului Sportiv sau în Parcul Rozelor, care e de câteva zeci de ori mai plin pe o suprafață de câteva zeci de ori mai mică față de parcul universitar.

Cu porți la garduri sau garduri retrase, floreștenii și clujenii se pot deplasa dintr-o localitate în alta fără să se intersecteze cu trafic auto pe kilometri întregi. Floreștenii și clujenii ar putea accesa cu o poartă la Someș Muzeul Apei, aflat pe teritoriul UAT Cluj-Napoca, nu al Floreștiului, mai ales că o poartă în direcția opusă drumului național permite accesul pe jos sau cu bicicleta. Cu porți sau fără garduri la Someș, un mănăsturean ajunge mai ușor în Grigorescu sau, într-o zi toridă de vară, se plimbă la umbra copacilor dinspre capătul orașului spre centru. Garajele și gardurile fiind date la o parte, clujenii ar putea accesa Canalul Morii sau, deasupra cursurilor de apă, așa-numita terasă a Someșului, unde se poate crea cea mai lungă alee pietonală din cartierul Mănăstur, de la USAMV, pe Calea Florești, până în Grădini Mănăstur, culoar denumit de asociația noastră Aleea Grădinilor Comunitare, datorită grădinilor informale apărute în ultimele decenii¹⁷.

Aleea posibilă se bazează și pe o grădină comunitară existentă, denumită GUST – Grădina Urbană Someșană Transilvania, pe care rezidenții o ocupă informal, alături de activiști civici din asociațiile Societatea Organizată Sustenabil SOS și Clujul Sustenabil. Ajustările pe terasa Someșului, dar și în mai multe locuri la Someș, ca în comuna Apahida, unde există o practică îndelungată de agricultură pe Valea Someșului Mic, la Compania de Apă sau pe terenurile degradate de balastiere în lunca Someșului se bazează și pe o propunere de politici publice și un regulament de grădinărit comunitar în Clujul metropolitan, dar cu aplicabilitate a regulilor în întreaga țară.

17. O propunere a asociației de extindere a parcului Rozelor la canalul Morii a fost acceptată de primărie și este momentan în stadiul de DTAC realizat de Planwerk, cu o estimare a bugetului de aproximativ 33 de milioane de lei, cu începere din 2024. Schițele simple, de concept, sunt realizate de Planwerk și Asociația Societatea Organizată Sustenabil și prevăd continuarea amenajărilor amintite, care în proiect sunt prevăzute strict în zona adiacentă Parcului Rozelor.

Există contraste între Clujuri. Pe de o parte, există un Cluj administrat de primărie, înghesuit de mașini, aglomerat și grăbit și, pe de altă parte, un Cluj universitar, mai liniștit în campusurile sale, privilegiat și aerisit, cu parcuri, străzi pietonale sau cu acces auto restricționat. Sau există contrastul între cel mai aglomerat drum din țară, mai tranzitat decât cel din Otopeni și București, între Florești și Cluj, unde, la câteva sute de metri de gardul ce separă traficul de compania de apă, angajații ai companiei au zone de grătare lângă cabane pe mal de lac, unde beneficiau, într-o vreme, și de hidro biciclete.

Mizeria, poluarea sau atentatele posibile la adresa surselor de apă sunt utilizate de Compania de Apă Someș SA în răspunsurile instituționale prin care se opune la deschiderea arealului. Zona protejată sanitar are din punct de vedere legal statut de protecție și acces restricționat, chiar dacă o parte din zonă e deschisă deja ca Muzeu al Apei¹⁸, unde se poate vizita cu programare prealabilă. Potrivit HG 930/ 2005, care reglementează zonele de protecție sanitară, accesul publicului este interzis¹⁹.

Totuși, în scrisoarea a 21 de asociații, explicăm că pe unele porțiuni tranzitul trebuie permis prin retragerea gardurilor, mai ales că perimetrul de aproape 200 de hectare al companiei permite deplasarea la o distanță sigură de rezervele de apă ale regiunii. Justificăm demersul din cauza lipsei alternativelor de tranzit între Florești și Cluj, dar și pentru ca posibilul culoar nemotorizat la Someș să aibă continuitate. Mai mult, „existența a trei surse de suprafață diferite a redus extrem de mult riscul unei indisponibilități de durată a apei brute la calitatea și cantitatea necesară pentru tratare în vederea potabilizării Uzinei de Apă Gălău, astfel că rolul de contribuție cantitativă în perioade normale și de sursă de rezervă alternativă la sursele de suprafață s-a redus în mod evident mult pentru sursa subterană de apă Florești”. Totodată, arătăm, atât în scrisoarea societății civile, dar și în alte demersuri, că există deja acces la Muzeul Apei și drumuri auto care tranzitează teritoriul companiei:

18. Muzeul Apei nu are o viziune curatorială de anvergură, care să îmbine elementele de inginerie din recuzita muzeului improvizat cu cele ecologice ori filosofice legate de apă, de aceea ar merita o investiție de anvergură, sincronă cu proiectul la Someș, care să pună în valoare și partea exterioară, cu un posibil acces dinspre râu.

19. Potrivit HG 930/ 2005, este interzis nu doar accesul pietonal, ci și navigatul, scăldatul, pescuitul etc., v. https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?i=66420. Într-o interpelare către Guvern, dar și într-o serie de negocieri cu reprezentanții Ministerului Mediului, am propus o serie de modificări ale Hotărârii de Guvern, care mențin restricțiile pentru publicul larg, dar permit o serie mai largă de activități, de la tranzit la sporturi nautice și îmbăiere sau grădinarit comunitar ecologic. Detalii: <https://www.cdep.ro/pls/parlam/interpelari2015.detalii?i=59157&idl=1>.

„actuala legislație privind zonele de protecție sanitară cu regim sever (HG 930/ 2005) pentru sursele de apă permite o paletă întreagă de activități umane, inclusiv activități agricole (fără chimizare), astfel că o tranzitare cu mijloace ușoare, nepoluante, cum sunt bicicletele sau trotinetele electrice, nu ar fi prin natura ei nici pe departe obiectiv incompatibilă cu scopul normelor de protecție actuale, și cu atât mai puțin trecerea prin imediata apropiere a limitei zonei de protecție sanitară, paralel cu aceasta, mai ales că este facilă tehnic și accesibilă economic instituirea de supraveghere video, și Compania de Apă Someș are oricum pază umană și supraveghere video în interiorul și pe perimetrul acestui teren îngrădit.” (*Cluj24* 2021)

Drumul național cu patru benzi de circulație, cu trafic motorizat intens, paralel la doar câțiva metri de limita zonei de protecție sanitară, este o sursă de poluare inclusiv pentru ape, prin noxele și mai ales pulberile care se generează, de aceea, argumentau asociațiile semnatare, nu se justifică refuzul unei benzi pentru biciclete la extremitatea nordică a companiei și a unei alei pietonale:

„există un nivel ridicat de probabilitate ca o analiză obiectivă, riguroasă științific, să confirme că este acceptabilă alocarea unei fâșii de circa 5 metri lățime, astfel încât să se poată realiza o pistă pentru biciclete, de mare capacitate, cu dublu sens (lățime utilă necesară 2x2,00 metri, plus spații laterale de siguranță de cel puțin 0,5 metri), cu suprafață de rulaj modernizată și alee pietonală în paralel, eventual nemodernizată și localizată la ușoară diferență de nivel, pozitivă sau negativă față de pistă, alocare care prin minora reduceri a suprafeței totale a actualei zone îngrădite și aducerea unui flux biciclistic, trotinetistic și pietonal, paralel cu gardul zonei de protecție, nu va diminua capacitatea zonei de a furniza fluxul de apă considerat necesar.” (*Cluj24* 2021)

Răspunsul din data de 05.04.2023 al Ministerului Mediului către Primărie, Consiliul Județean, Compania de Apă, ABAST, APM și alte entități implicate în derularea proiectului de culoar metropolitan la râu repetă cadrul legal actual și justifică interzicerea tranzitului prin faptul că „ar putea conduce la contaminarea sau impurificarea surselor de apă, iar terenurile vor putea fi folosite numai pentru asigurarea exploatarei și întreținerii sursei, construcției și instalației de alimentare cu apă”. În ciuda pretențiilor că o pistă poate polua pânza freatică, lucrări recente la modernizarea alimentării cu apă de câteva zeci de milioane de euro au adus utilaje grele, săpături masive, regularizarea unor porțiuni din râul cu meandre cu îndiguiuri, defrișări masive de copaci, care, aparent, nu au poluat rezervele de apă, spre deosebire de o pistă și o alee.

Din perspectiva Ministerului Mediului, nu unul dintre cele mai poluate drumuri auto din România, ci „circulația pietonilor și a bicicletelor pe o pistă special construită

ar compromite supravegherea și paza perimetrului corespunzător îngrădit, cauzând creșterea exponențială a riscului de poluare accidentală sau intenționată”. Din unghiul ministerului, cu un răspuns ghidat de compania de apă, pista se poate realiza doar prin dezafectarea sursei de apă și crearea alteia similare. Într-un răspuns din 2019, compania îmi transmitea că „nicio activitate potențial poluatoare nu este posibilă”.

Totuși, proiectanții culoarului metropolitan găesc o soluție de realizare a coridorului velo și pietonal la marginea gardului companiei, pe teren plat, nu pe deal, ca în propunerea de centură care are incluse piste de biciclete. În continuare, pista va trebui avizată de Compania de Apă, pentru că se află în perimetrul de restricție sanitară (Raport privind impactul asupra mediului al centurii metropolitane 2022, 606).

Chiar dacă este găsită o soluție de tranzit în exteriorul gardului, trebuie văzută ca fiind una provizorie, pentru că zona e îngustă, departe de apă, deci mai puțin atractivă. Cu toate acestea, negocieri merită purtate în continuare pentru ca accesul să fie permis, măcar în zona Muzeului Apei, dinspre Someș, și prin instalarea, după gard, a unor observatoare pentru păsări și a unor panouri cu informații despre biodiversitatea periurbană, mai ales dacă se acordă statutul de arie naturală urbană protejată acestei zone protejate sanitar într-un coridor ecologic mai larg, din „Delta” Florești până în capătul cartierul Grigorescu, pe malul râului.

Fig. 7. Conceptul preliminar al culoarului găsește soluții de tranzit la limita gardului companiei

După cum e vizibil în imagine, prin zona de protecție (deși nu severă) trece și cel mai circulat drum din țară, plus că s-au avizat și centura metropolitană și investiții imobiliare de proporții între Pădurea Hoia-Baciu și compania de apă, deci argumentele companiei de apă legate de presupusa poluare generată de pista de biciclete și o alee pietonală vor fi din ce în ce mai dificil de apărut, având în vedere avizarea altor activități de sute de ori mai poluante ca impact antropic.

Nu doar Compania de Apă e recalcitrantă la tranzit la limita ei, ci și Hidroelectrică, pe digul dintre Florești și Gilău. La cererea Someș Delivery pentru acces auto utilitar,

Fig. 8-9. Sus: zona protejată e reprezentată cu magenta pentru regimul de protecție și cu perimetru roșu pentru regimul de protecție sever al Companiei de Apă Someș (Raport privind impactul asupra mediului al centurii metropolitane 2022)
Dreapta: Răspunsul Hidroelectrica

adică pentru a căra echipamente, dar mai ales pentru acces pietonal și ciclist la eveniment, răspunsul Hidroelectrica a fost negativ. Pentru pavilion temporar de lemn pe malul apei, Primăria Florești a solicitat autorizație de construire. Blocând accesul la apă, Primăria Florești obligă proprietarii să îngrădească proprietatea la apă pentru a evita depozitarea ilegală de deșeuri. În consecință, ne-am îmbăiat demonstrativ într-un *performance* propus de Marius Mornea, parte a campaniei *Someș, culoar verde-albastru*. Ne-am dat totuși cu caiacul, am folosit desigur digul, am intrat în apă cu toții ca gest *soft* de nesupunere civică. Situația este relevantă pentru a arăta că nu doar gardul devine obstacol de acces la apă, dar și digurile Hidroelectrica ori zidurile de sprijin construite de Apele Române²⁰ pe zeci de km descurajează îmbăierea, observarea apei ori posibilitățile de renaturare ale cursurilor de apă. De altfel, Apele Române dau constant comunicate de presă în care descurajează îmbăierea (*Știri de Cluj* 2023), iainfrastructura este construită în așa fel încât să cobori cu greutate la apă.

Există o memorie afectivă a îmbăierii în râu la generațiile mai vechi, inclusiv în comentariile pe platforma civică Someșul nostru. Someșul este folosit pentru baie acum doar la plaja Grigorescu și, mai recent, în Parcul Armătura, dar la începutul perioadei comuniste zona utilizată se afla în dreptul actualului strand Sun, unde există acum gard la râu și unde veneau mii de clujeni în weekend.

Există destule amintiri în discuțiile noastre cu rezidenți în amonte de Cluj, oamenii rememorând cu plăcere cum se făcea baie și în Florești ori Gilău, în timp

20. De altfel, lucrările Apelor Române din ultimele două deceni de transformare în canal a malurilor Someșului în zona Clujului, în cartierele Grigorescu și Plopilor, la aeroport în Someșeni, între Apahida și Cluj au costuri de zeci de milioane de euro, mai mult chiar decât proiectele de amenajare la râu, în ciuda faptului că amenajările recente de spațiu public la râu sunt cele mari mari din istoria Clujului.

Fig. 10. Delta Florești. Colaj Someș Delivery 2023

astfel de activități fiind descurajate de autorități cu signalistică de interdicție a îmbăierii, dar și prin infrastructura înaltă de beton, care îndepărtează doritorii de apă.

Ștrandurile Clujului se alimentau cu apă din Someș, iar la începutul secolului XX se făcea baie în lacul Parcului Central, la rândul său alimentat de Someș. Temerile legate de poluarea vizibilă a apei au devenit un alt obstacol pentru îmbăiere.

Apa era îndeajuns de curată, nu doar pentru îmbăiere, ci și ca apă potabilă (Lukács 2012). La începutul secolului XX, zone populare de baie erau și la Nadăș și Canalul Morii, iar sacagii vindeau apă direct din Someș, luată din amonte de orașul Cluj, din Florești (Pascu 1974).

Într-o altă situație din Florești, pe strada Lacului, în imediata vecinătate a Companiei de Apă, primăria i-a cerut unui proprietar privat să împrumuiască terenul din vecinătatea Someșului pentru ca depozitarea ilegală de deșeuri și de pământ să nu mai aibă loc pe terenul respectiv și pe ochiurile de apă. Lacurile din apropiere

Fig. 11. Împrejmuirea de pe strada Lacului, cu lacul dispărut în urma dezvoltării imobiliare la Someș

Fig. 12. Someș Delivery pe strada Lacului dispărut

au fost deja acoperite cu pământ și s-au construit ansambluri imobiliare, cu împrejurimi care, de asemenea, împiedică accesul la apă. În consecință, în spiritul cercetării participativ-acționale, am impulsionat rezidenți să realizeze o serie de sesizări la Primăria Florești, la Apele Române, la Garda de Mediu etc., pentru a arăta că gardul realizat fără autorizație de construire intră parțial în zona protejată și este realizat fără avizul Apelor Române, potrivit Anexei 2 a Legii Apelor, care prevede o distanță de 15 metri (pentru lățimea râului Someș) ca lățime a zonei de protecție.

Într-o primă fază, Apele Române au răspuns că, dacă va fi nevoie de lucrări de intervenție, vor lua legătura cu proprietarul pentru a da jos gardul. În a doua fază, au răspuns că s-a constatat ilegalitatea depozitării de pământ, inclusiv în zona protejată și contravenientul este amendat²¹. Primăria Florești se prevalează de un HCL care stipulează obligativitatea împrejuririi terenurilor private, aspect dăunător nu doar pentru că locuitorii sunt lipsiți de spații verzi, dar și fiindcă privează rezidenții de valori de peisaj și sanogenetice. Dacă hotărârea ar fi pusă în practică în totalitate, devine periculoasă și pentru fauna sălbatică, în special pentru carnivore mari în perioada de migrație. Spațiul este unul dintre puținele terenuri neconstruite accesibile în comuna Florești, comună de peste 60.000 de locuitori lipsită de spații publice verzi de anvergură.

Strada Lacului, unde în ultimii ani lacul a fost redus la o zecime din mărimea inițială, a fost totodată spațiul de intervenție pentru Someș Delivery 2021. Reacția

21. Amenziile sunt incomparabil mai mici față de profitul imobiliar în eventualitatea obținerii autorizației de construire pe teren.

proprietarilor privați la încheierea micro-festivalului a fost să îngreiească parțial o zonă la râu și să umple ilegal ochiurile de apă cu pământ pentru a construi. Reacția primarului comunei Florești, Bogdan Pivariu, la propunerile de a conserva zona ca spațiu verde este că astfel de intervenții civice și culturale pe malul râului, în apropierea sau chiar intrând pe proprietăți private, sunt comparabile cu cele ale unui musafir care intră în sufrageria unui proprietar și îi spune ce să facă.

Așadar, pentru primar, reglementările urbanistice sunt asimilabile vieții private, aserțiune ideologică extremă, nechestionabilă, într-o cultură radicală a privatismului și proprietarismului din ultimele decenii care domină viața publică.

ARGUMENTUL TRADIȚIEI: ÎN MOD ISTORIC, PARCUL ESTE DEDICAT SPORTIVILOR, NU PUBLICULUI LARG, CARE AR DERANJA PRACTICANȚII. PARCUL A DEVENIT CAMPUS CARE DESERVEȘTE COMUNITATEA UNIVERSITARĂ ȘI SPORTIVĂ, NU TOȚI CLUJENII

În cazul Parcului Babeș, alt mit presupune invocarea argumentului tradiției. Pe scurt, spun cei care se opun deschiderii parcului fără taxă, Parcul Sportiv e un parc universitar, nu orășenesc, trebuie separat de municipiu pentru că prezența diversă, de *loisir*, conduce la imixtiuni atât în procesul pedagogic, dar și în cel sportiv. Prezența publicului larg poate conduce la consum de droguri, desenarea de graffiti, furturi și acumulare de deșeuri, de aceea parcul trebuie cât mai bine păzit, inclusiv prin garduri²². Temerea că deschiderea parcului conduce inevitabil la graffiti-uri, vânzare de droguri și renunțarea integrală la pază e mai degrabă psihanalizabilă decât analizabilă ca discurs logic formal, prin nevoia de a construi un complex de superioritate, pentru a te diferenția de cineva mai slab, o alteritate nedorită. Nimeni nu a propus să se renunțe la pază, nimeni nu a propus să fie accesul gratuit peste tot, nu are niciun sens să spui că, dacă alte campusuri din Cluj renunță la taxă, ajungem la vânzare de droguri ori pereți scrieliți.

În ciuda faptului că sunt mai multe spații publice în Cluj în care intrăm în contact ocazional cu oameni fără adăpost, cu persoane care beau sau se droghează sau cu romi, nu înseamnă că răspunsul potrivit este acela de a le închide, ci de a le

22. Universitarul clujean Adrian Papahagi a fost cel mai vehement în spațiul public la adresa propunerii de deschidere. El construiește un om de paie argumentativ în erorile sale logice, pentru că în propunerile noastre nu am afirmat că trebuie renunțat la pază, am lăsat la latitudinea UBB să decidă dacă renunță la gard sau are mai multe porți la cursuri de apă și nici nu am cerut desființarea taxelor la toate facilitățile sportive, mai ales la cele de interior, unde costurile de întreținere sunt evident mai mari. Pe scurt, acuza de „demagogie comunistă” prin care am fi cerut ca toate facilitățile în campus să devină gratuite nu se susține, pentru că nu am cerut acest lucru. Dar și dacă l-am fi cerut, gratuitatea tuturor facilităților sportive într-un campus universitar nu ar fi „comunism” sau ce înțelege Papahagi că este comunismul. Pentru ca situația să fie și mai paradoxală, Papahagi e de acord cu ceea ce cerem, adică acces gratuit pe alei, dânsul crezând că propunerea asociației Societatea Organizată Sustenabil SOS se aplică la toate facilitățile campusului (*Curierul de Cluj* 2023).

administra mai bine. O mai bună administrare a unui parc, campus sau spațiu public înseamnă și tolerarea diferențelor, înțelegerea faptului că în România există și persoane sărace și vulnerabile și doar intrând în contact cu o astfel de vulnerabilitate putem rezolva aceste probleme, nu negându-le ori separându-ne de ele printr-un zid. Sigur că parcul sportiv nu este parc clasic, după cum repetă UBB, e campus, dar mai există destule campusuri în afara țării, dar și în România, care co-există cu rezidenții, la București²³ sau Cluj²⁴ existând protocoale de administrare comună, mai ales când o mobilitate rezidențială mai mare presupune cheltuieli în plus pentru universitate. Se pot crea reguli clare: fără fumat în tot parcul sportiv sau cu fumat, cum e specificat acum, în locuri desemnate, fără biciclete în viteză, așa cum e și acum, fără alcool etc.

Dr. Iuliu Hațieganu (1885-1959) vedea sportul și educația fizică ca procese de construcție a unei identități naționale viguroase și de armonizare între diverse categorii sociale. Performanța sportivă, în măsura în care contează, este rodul unor întreceri, dar nu ale profesioniștilor, în cadrul unor concursuri-spectacol, ci ale unei participări de masă. Sugestiile sale privind educația fizică nu se limitau la organizarea cursurilor studențești, ci se extindeau și în alte domenii. El organiza prin ASTRA conferințe pentru țărani pe teme de sănătate și educație fizică și avea sugestii de igienă și educație sportivă pentru femei și muncitori. Idealul său era acela al unui parc sportiv fără spectatori pasivi: „Parcul sportiv nu servește spectacolismului, ci este școala adevăratei educații fizice. Nu este un stadion unde 22 fac sport și 22.000 privesc, ci vrea să inverseze aceste cifre, ca 22.000 să facă exerciții și 22 să privească” (Ostrovski 2016). Pe poarta cu motive tradiționale maramureșene de intrare în parc, acum mutată lângă biserica de lemn, scrie *Pro patria est, ludere dum videmur*, adică „Ar părea că ne jucăm, însă ne pregătim pentru a ne servi patria”, deci parcul avea funcțiuni care acum ar părea vetuste, de clădire a unui stat național unitar²⁵.

23. Regulamentul de acces al USAMV București nu exclude rezidenții, care, spre deosebire de situația de la USAMV Cluj, au acces toată săptămâna, inclusiv în weekend, la activități de *loisir*. Regulament aici: <https://www.usamv.ro/index.php/ro/21-anunturi/1107-acces-campus-usamv>.

Între Primăria Sectorului 6 și Universitatea Politehnică București există un protocol de acces pentru rezidenții în afara cursurilor, v. Cristian Oțoreanu, „Parcul Universității Politehnica, redeschis pentru public după doi ani. Care sunt regulile și programul de acces”, 25 mai 2022, <https://www.libertatea.ro/stiri/acces-campus-politehnica-upb-public-program-reguli-acces-parc-politehnica-bucuresti-4144470>, sau anunțul de pe site-ul universității: <https://upb.ro/zona-verde-a-campusului-upb-s-a-redeschide-publicului/>.

24. Asocieria dintre Primărie și USAMV pentru deschiderea Parcului Prodan la propunerea Societății Organizate Sustenabil SOS.

25. Tradiția trebuie filtrată critic, pentru că, în afara dorinței benigne de popularizare a mișcării de masă pentru un corp social sănătos, Hațieganu, care dă numele parcului și a cărui statuie întâmpină utilizatorii parcului la intrarea principală, folosea și argumente eugeniste, altele naționaliste, argumente care pot degenera în rasism – „Pe la începutul anilor '20, Hațieganu privea cu simpatie mișcarea antisemită, încă din primul număr al publicației *Acțiunea Românească* contribuind cu texte pe această temă, cum ar fi și «Studențimea în mișcarea națională de acum» (I, 1924, nr. 1 din 1 noiembrie, p. 7), unde scria că: «acești jidani pripășiți prezintă a doua minoritate, minoritatea paraziților, care sugă sângele neamului nostru» sau «mișcarea studențească nu se prezintă ca o mișcare cu caracter religios, ci ca o mișcare națională care cere purificarea vieții noastre de stat»” (Nastasă 2011, 247).

Idealul sportului de masă al profesorului Hațieganu s-a îndeplinit nu pe filieră eugenistă (crez împărtășit de fostul rector al universității clujene), ci parțial în perioada comunistă, când se construiește o infrastructură de baze sportive la nivel național, fragmentată mai apoi pentru proiecte imobiliare ori privatizată după 1989. Din amintirile persoanelor pe care le-am întrebat, înainte de 1989 intrau pe aleile parcului, chiar dacă nu erau studenți, fără să plătească, politică ce s-a schimbat la finele anilor '90, când verificările cu privire la cine intră în parc au devenit mai atente.

Parcul Sportiv, deși o inițiativă indubitabil a lui Iuliu Hațieganu, este și rodul unor colaborări instituționale între universitate, institutul de agronomie (care dona mai bine de jumătate din teren) și primărie, care oferea un parc deja realizat:

„În februarie 1936, administrația orașului aprobă principal cererea profesorului Hațieganu, pentru cedarea terenului necesar extinderii parcului până la râul Someș (pe suprafața vechiului Parc «Marele Voievod Mihai»). Astfel, Universitatea a intrat în posesia acestui teren în luna decembrie 1936, în urma concesiunii acestuia de la Primăria Municipiului pe o perioadă de 50 de ani, la o chirie simbolică de un leu pe an.” (Rusu 2015, 119)

Parcul trebuia să fie legat de Someș, unde era gândit un campus pentru studenți, idee care, din păcate, nu s-a concretizat. Definitivarea campusului Donath ar fi condus la realizarea unui parc de 40 de hectare, pe ambele maluri ale Someșului, și astfel la marcarea întoarcerii planificate a orașului cu fața spre râul său, speranță care nu s-a mai concretizat de atunci prin politici publice coerente – cu

Fig. 13-14. Stânga: detaliile din planul de amenajare a Parcului Sportiv, etapa a II-a, realizat între 1936-1937 de arhitectul Moll Elemer, la indicațiile lui Hațieganu, arată clar că parcul are punți la ape, nu garduri (Rusu 2015).

Dreapta: Parcul sportiv e conectat la râu cu debarcader pentru sporturi nautice și în propunerile de sistematizare ale lui Vasile Mitrea în perioada comunistă (Mitrea et al. 2016, 166)

excepția concursului internațional de proiecte la Someș, ale cărui premise au fost ratate într-o anumită măsură la implementarea sub așteptările create de acesta.

E important de subliniat că UBB nu are dreptul moral să instituie taxe pe proprietatea Primăriei, mai ales că Primăria a livrat în concesiune simbolică de 1 leu pe an un parc deja existent în perioada interbelică, după cum Institutul Agromonic, acum USAMV, a donat un teren la care nu are acces, în ciuda pretențiilor UBB că toți studenții de la toate universitățile intră gratuit pe terenurile de sport.

În primul curs de educație fizică din spațiul românesc, apărut în urma unor conferințe desfășurate în parcul sportiv, este specificată zona ideală pentru sport: „Ansamblul arhitectonic oferă cât mai puține ziduri și cât mai multă iarbă, flori și plantații. Aici se realizează ideea de parc sportiv care cere ca instalațiile de educație să fie astfel concepute încât să ofere posibilitatea cultivării tuturor ramurilor sportive într-un mediu natural și departe de sgomotul orașelor”, arată dr. Onoriu Crețianu, profesor de Educație Fizică în „Tehnica de ridicare a terenelor sportive” din *Cursul de Medicină Aplicată la Educație Fizică și la Sport care s-a ținut în Parcul Sportiv Carol II, între datele de 24 Mai – 19 Iunie 1937* (Marin 1999). Parcul era legat explicit de apă de către fondatorul Iuliu Hațieganu: „Locul l-am găsit în plimbările mele pe malul Someșului. Cel mai potrivit loc, cu apă, cu aer, cu soare, cu arbori, o adevărată grădină olimpică în miniatură! În anul 1931, am început lucrările cu buget modest, cu forțe mici, și astfel, an de an, cu cele mai mari economii și cu ajutorul multor instituții și al câtorva conducători ai vieții de stat, am reușit să construiesc cel mai frumos și mai armonic parc sportiv din Sud-Estul Europei, pe care și ungurii l-au privit și-l privesc cu admirație. El se întinde pe aproape 30 de hectare între cele două ramuri ale Someșului” (Marin 1999, 302-304)²⁶. Ideea parcului sportiv se conjuga și cu planurile primarului Clujului, Teodor Mihali, de a extinde Parcul Central spre malul Someșului, prin construirea unei arene și a unei băi. De aceea, primăria cedează cu ușurință terenul, iar cealaltă parte e oferită de Academia Agricolă, prin intermediul Asociației ASTRA, o asociație de popularizare culturală în care Hațieganu era activ. O donație de un milion de lei a venit și din partea profesorului Hațieganu, care a împrumutat suma de la Banca Albina. Specialiști de la Agronomie au ales diverse soiuri de copaci, care au fost plantați de antrenorul Ion Arnăutu cu studenții. Au participat la munca voluntară universitari și elevi, funcționari și muncitori.

Așadar, parcul a fost proiectat și amenajat pentru sport de masă, nu doar pentru studenți, și unit cu cursurile de apă. Destui clujeni își mai amintesc de granița fluidă dintre parc și râu. De exemplu, Tibor Pintican își amintește într-un comentariu pe pagina de campanie *Someșul nostru* că Parcul sportiv „nu era îngrădit, avea

26. Hațieganu face referire la cele două laturi ale Someșului, nu la canalul Morii, pentru că ceea ce denumim acum Canalul Morii în zona Plopilor este un braț secundar al Someșului, meandrele din zona parcului sportiv fiind evidente unele de râu, nu de canal. Brațul secundar al Someșului este unit în timp cu Canalul Morii. Hărțile din perioada imperiului austro-ungar atestă acest braț secundar.

Fig. 15. Râul Isar, în München, după renaturare, atrage zeci de mii de rezidenți, uneori sute de mii, în weekendurile din sezonul cald.
Foto: <https://panorama.solutions/en>

deschidere spre Someș, din zona îngrădită făcea parte doar ștrandul și terenul de tenis. Puteai să stai pe malul Someșului exact ca în imagine [râul Isar în München, n.n.]. Partea de sus a râului totuși era curată, puteai să faci baie fără să te gândești la ceva infecție. Zona de unde se vărsa Someșul în Canalul Morii era locul preferat al celor care doreau să facă sărituri de la înălțime, apa fiind destul de adâncă. Someșul nicidecum nu era cacao ca în zilele noastre! Îngrădirea parcului cred că s-a făcut la începutul anilor '80. Vara, era plin de copii care se scăldau, mai vedeai pe câțiva care coborau pe apă cu colace improvizate din cameră de camion. În weekend, cu părinții, eram pe Someș, la ștrandul municipal mergeam de două-trei ori pe an. Ce pot să spun, hârtie, sticlă sau resturi de mâncăruri aruncate peste tot nu erau, toată lumea avea grijă să nu lase urme după el, iar dacă cineva totuși a lăsat ceva, indiferent ce vârstă avea, era atenționat de cei din jur”.

Dincolo de sportul de masă, educația fizică are, în expunerile fostului rector clujean, rolul de a clădi cetățenia (Hațieganu 1944). Este un unghi de vedere ce depășește actualele argumente patrimoniale, o perspectivă pedagogică²⁷, pentru

27. Exemple de deschidere de campusuri către rezidenți din alte orașe sunt nenumărate. Ioana Rus, membră a asociației Societatea Organizată Sustenabil, a tradus un articol despre deschiderea campusului din Strasbourg pentru cetățenii orașului, pe care l-am publicat pe platforma *SocialEast* și l-am trimis către UBB și autoritățile locale ca referință pozitivă într-o sesizare. Conform site-ului Universității din Strasbourg, parcul a fost inaugurat în 17 septembrie 2015. În ciuda problemelor inerente oricărui spațiu public, parcul nu s-a închis, ci s-au căutat soluții: „[U]n astfel de spațiu activ, deschis tuturor, nu e lipsit de neprevăzute și deficiențe. «Am identificat deja unele deteriorări, graffiti pe mobilierul urban, precum și deșeuri și excremente de câini pe jos», recunoaște Brahim Doughouas, responsabilul de proiect din cadrul Direcției pentru patrimoniu imobiliar a universității. În încercarea de a elimina aceste neajunsuri, s-au făcut deja propuneri de soluții: creșterea numărului de pubele de colectare selectivă (100) – iar Brahim Doughouas insistă asupra «dimensiunii pedagogice» a unui astfel de demers –, instalarea a 80 de scrumiere la intrarea în clădiri și adoptarea unui regulament intern al parcului, semnat de rectorul universității. Deocamdată nu sunt prevăzute sancțiuni, însă se studiază oportunitatea intervenției poliției municipale în interiorul parcului”. Detalii: http://www.unistra.fr/index.php?id=parc_central#c95198.

că educația fizică formează nu doar omul sănătos și viguros, ci și omul cetățean, prin însușirea unor trăsături specifice sporturilor de echipă, precum solidaritatea. Educația fizică se adresează tuturor categoriilor, iar la țară doctorul Hațieganu explică necesitatea exercițiilor fizice tocmai pentru a combate efectele negative ale muncii manuale asupra sănătății țăranilor – mai ales în cazul femeilor, care munceau mai mult decât bărbații – sau efectele negative la adresa copiilor, a căror muncă fizică de mici le oprea dezvoltarea (Morariu și Almășanu 1968). Exercițiul fizic este gândit și ca joc sau gratuitate, care prin sărbătoarea colectivă îl scoate pe țăran din starea de abrutizare a muncii pentru supraviețuire. Ce îi atrăgea pe țăranii cu sutele sau miile la sărbătorile ASTREI, unele desfășurate în parcul sportiv, erau noutatea, posibilitatea de a socializa, mișcarea liberă, dansul, mândria de a-și demonstra calitățile în întreceri etc.

ARGUMENTUL ADMINISTRĂRII EFICIENTE: PARCURI LA SOMEȘ NU SUNT TOATE PUBLICE, APARTIN UBB SAU SUNT PRIVATE, ASEMENEA CLUBULUI TRANSILVANIA. ÎN CONSECINȚĂ, PENTRU A LE PROTEJA, LE ÎNGRĂDIM PENTRU A DESCURAJA AFLUXUL DE PERSOANE

E argumentul care funcționează cel mai bine, pentru că atât taxa, cât și prezența mai multor porți de acces descurajează clujenii să folosească parcul sportiv, iar intenția inițială de a avea un parc la apă dispare. Confuzia este atât de mare când vine vorba de drepturile de utilizare încât chiar și studenții de la alte universități nu știu că au posibilitatea de a intra gratuit în parc ori de a utiliza terenurile de sport. Confuzia este întreținută de administrația Universității Babeș-Bolyai (UBB), care se teme să gestioneze un flux mai mare de persoane care vor să facă mișcare ori să se plimbe și își motivează refuzul cu pretextul, real până la un anumit punct, că bunurile universității pot fi distruse sau uzate.

Am încercat să înțeleg de ce nu se mobilizează clujenii pentru ca parcul să fie deschis pentru publicul larg, așa cum sunt deschise tranzitului pietonal Campusul Hasdeu al UBB, Campusul Prodan al USAMV sau Campusul Observator al UTCN²⁸. În general, studenții sunt mulțumiți de spațiile verzi, chiar dacă de regulă numesc doar două spații pe care le frecventează cu precădere: Parcul Iulius, care e „modern”, ori Parcul Central, unde sunt „evenimente”. Totuși, din observații reiese că parcul de lângă mall e mic, cel central înghesuit uneori, dar aceste neplăceri nu sunt corelate cu necesitatea revendicativă de a deschide alte spații

28. În urma unei colaborări, care a devenit multianuală, între Societatea Organizată Sustenabil și cadre didactice din UBB, Călin Goina, titularul cursului de *Metode calitative* de la Facultatea de Sociologie, UBB, și titulara seminarului, Irina Zincă, am coordonat câteva grupe de studenți în realizarea unor interviuri și observații tip jurnal cu privire la utilizarea parcurilor din oraș. Studenții au făcut în toamna anului 2015 peste 250 de interviuri, majoritatea cu tineri de vârste similare cu ei.

pentru publicul larg. Percepția care s-a înrădăcinat în public e că parcul e sportiv și nu pentru relaxare. El nu e perceput ca spațiu public pentru a-l revendica, ci este un spațiu al universității. De aceea, nu este văzut gardul care separă activitățile sportive din parc de activitățile de *loisir* de pe malul Someșului. Apoi, destui tineri asociază parcul cu orele obligatorii de sport, ceea ce în percepția unora face ca alte parcuri, asociate cu activități voluntare, să atragă mai multă lume: „Parcul sportiv nu îmi place pentru că e prea departe, plus e foarte plictisitor acolo, nu e așa populat precum cel de la Iulius sau cel Central. De obicei, pe acolo vezi câțiva studenți care merg la ore”, spune Paula²⁹.

Spre deosebire de Parcul Central ori Parcul Iulius, în Parcul Babeș nu există evenimente, ceea ce face parcul mai puțin frecventabil. Studenții au observat că locul de joacă, desființat în pandemie și lăsat desființat, e folosit doar de două-trei persoane într-o oră în zile diferite sau că doar câte un grup de tineri fac sport pe alea de 800 de metri din apropierea Someșului. Cum spațiul e pustiu, iar orele se desfășoară la câteva sute de metri de aceste zone apropiate de râu, argumentul deranjării orelor, chiar și cu un flux mai mare de clujeni, nu e valid. Apoi, îngrijorarea posibilă a universității privind un flux ridicat dacă s-ar deschide parcul este nerealistă, în lipsa unor evenimente culturale ori sociale care să aducă foarte multă lume în parc.

De asemenea, nu doar că parcul sportiv este perceput în primul rând ca spațiu pentru mișcare, dar se și află la o distanță prea mare de centru încât să-l viziteze un flux ridicat de oameni, mai ales din jumătatea estică a orașului, unde clujenii folosesc baza sportivă Gheorgheni, Parcul Iulius, Parcul Între Lacuri, Parcul Tulcea și, ulterior înființării, Parcul Est, de câteva ori mai mare decât parcul sportiv.

Studenții la Sociologie au observat cu ochiul liber³⁰ în rapoarte diferența de trafic pietonal între aleile parcului și alea de pe malul Someșului, mult mai animată, mai ales când e vreme frumoasă. Chiar dacă taxa de intrare în parc nu e mare, mulți refuză din principiu să o plătească. Nici studenții de la UBB ori alte universități nu cunosc clar regulile de acces, studenții din afara UBB crezând că trebuie să plătească, în ciuda regulilor care prevăd că toți studenții și universitarii din Cluj au teoretic acces liber în parc:

„Am început interviul prin a-l întreba *când a fost ultima dată în parc*, iar el mi-a răspuns că a fost în urmă cu vreo două săptămâni cu prietena lui. Apoi

29. Interviuurile studenților au păstrat convenția anonimatului din studiile sociologice, dar am dat prenume fictive pentru a personaliza mărturiile.

30. I-am încurajat să folosească metode simple de observație, specifice lui Jan Gehl, urbanistul danez care a influențat în a doua parte a secolului XX politicile de mobilitate pietonală din mai multe orașe din lume. Studenții observau ce fac oamenii în diferite spații publice, numărul lor, ritmul de tranzit etc.

I-am întrebat în ce parc a fost, iar el mi-a răspuns că în Parcul Iulius. La întrebarea *în ce alte parcuri din Cluj ai mai fost?*, el mi-a răspuns că doar în Parcul Central a mai fost. L-am întrebat *de ce*, iar el mi-a povestit că într-un weekend a vrut să meargă cu prietena lui în Parcul Babeș, pentru că erau curioși cum era parcul de acolo, dar nu au mai intrat pentru că era o taxă de intrare și i s-a părut stupid să existe o taxă pentru a intra într-un parc”, spune Cosmin, student de la Universitatea Tehnică.

Dacă taxa este deranjantă, logica segregării este internalizată de alții, care văd avantaje și dezavantaje în taxă. Premisa e că un parc ar trebui să fie cu acces gratuit, dar reversul medaliei e că „oricine poate intra în parc, inclusiv aurolacii”. Dacă testul unui spațiu public veritabil este modul în care acceptă alteritatea socială extremă – persoanele fără adăpost – și realitățile cu care ne vrem să ne confruntăm, atunci parcul universitar ar pica cu siguranță testul.

Scriptic, terenurile de sport reabilitate recent cu fonduri europene sunt accesibile gratuit tuturor studenților și cadrelor universitare. În mod practic, însă, acest lucru nu se întâmplă pentru că sunt închise cu lacăt. Nu există niciunde la terenuri un contact pentru a te programa, în ciuda cererilor grupului civic SOS. În urma sugestiilor noastre, s-a pus doar un orar în care Facultatea de Educație Fizică și Sport este trecută de dimineața până seara ca ocupând terenurile, în ciuda evidenței că nu se face sport adesea pe ele. Dacă terenul de fotbal descoperit mai este uneori ocupat, terenurile din material sintetic de lângă bazinul de înot, terenul de badminton și terenurile de volei pe nisip sunt peste 90% din timp nefolosite în intervalul luni-vineri pentru cursuri, iar în afara programului de curs, seara sau la sfârșit de săptămână, sunt goale. Îngrădirea spațiului este deranjantă și pentru alergătorii care preferă, pentru variație, să treacă prin mai multe parcuri și pe malul Someșului. Este o opțiune firească, care reia o afirmație repetată în spațiul public local de arhitectul Vasile Mitrea cu privire la un sistem/ rețea de spații verzi legate care să asigure o calitate a vieții ridicată și posibilitatea deconectării de la traficul auto sufocant:

„El obișnuia să alerge în jurul Parcului Central mai multe ture și mi-a dezvăluit că i-ar fi plăcut să alerge prin mai multe parcuri legate, cum sunt Parcul Central, Babeș și Parcul Rozelor. Dar, din moment ce sunt despărțite de garduri, acest lucru nu este posibil numai prin ocolirea Parcului Babeș. A fost revoltat din cauză că nu sunt mai multe terenuri de fotbal reabilitate în Parcul Babeș, unde să poată juca și studenții de la alte facultăți, pe de o parte, iar pe de altă parte mi-a povestit că a vrut să meargă să alerge în Parcul Babeș și a trebuit să plătească intrare, iar asta nu i-a convenit, deoarece nu a dorit să folosească niciunul dintre terenuri sau săli de sport, ci doar să alerge”, relatează una dintre studente.

De regulă, percepția asupra parcurilor nu integrează și o viziune a mobilității alternative. Ele sunt văzute ca spații de destindere, nu de mobilitate ne-motorizată, așa cum ar fi, de pildă, un spațiu pietonal sau ciclistic care să lege Parcul Rozelor de centru prin Parcul Babeș, pe malul Someșului și prin Parcul Central. Câteodată, se vorbește de parcuri drept spații ale echității sociale, mai ales dacă există acces general și gratuit: „Consider parcurile un lucru esențial pentru societatea în care trăim, deoarece nu toți ne permitem ieșiri la munte în weekend, sau nu avem rude în comune sau la periferie, departe de stresul cotidian, iar parcurile le-aș supranumi oaze de relaxare, în special în orașele mari, și a avea asemenea parcuri este aur curat”, spune Ioana.

Am încercat cu studenții să mergem dincolo de realizarea unei „teme” ori să ieșim din zona de confort a interviului nestructurat și a observațiilor. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi revendicat nu atât deschiderea parcului, cât a terenurilor de sport unde au teoretic acces gratuit? Nu a funcționat din mai multe motive. Unul de bază constă în lipsa de socializare îndelungată cu studenții, pentru că ne-am întâlnit la curs și pe teren doar de câteva ori. Un al doilea are legătură cu practicarea sporadică a sportului de către studenți. Dar mai relevant e un al treilea motiv: absența unui etos revendicativ al bunurilor publice, care există în spații cu o democrație consolidată, dat mai puțin la noi.

În metodologia propusă, de Participatory Action Research, am vizat ca cercetarea să includă „terenul”, iar partea de acțiune ori activism posibil să conțină fie „ocuparea” terenurilor pentru a face sport și pentru a problematiza cu administrația accesibilizarea bunurilor universității, fie sesizări realizate de studenți.

Dacă nu a funcționat activarea studenților, a funcționat cu rezidenți din zona Mănăștur, precum Ioana Rus, devenită între timp membră a asociației Societatea Organizată Sustenabil. Ea a reclamat în mod repetat o poartă plasată și închisă ilegal în Parcul Rozelor, a propus amenajări minim invazive de-a lungul Canalului Morii, a cerut ca spații îngrădite să comunice între ele, a cerut grădinarit comunitar. Unele revendicări din 2015 s-au rezolvat, gardurile la Canalul Morii și poarta s-au dat jos, drumul noroios dintre Parcul Sportiv și Parcul Rozelor s-a refăcut cu un material semi-permeabil³¹, la Someș s-a renunțat la împrejmuire ca urmare a concursului internațional de soluții de amenajare, am început un proiect pilot de grădină comunitară în zonă, dar reticența față de deschiderea celui mai mare spațiu verde din Cluj rămâne:

„M-a impresionat rolul profund pedagogic asumat de rectorul universității din Strasbourg. Acesta nu se limitează la studenți, ci e extins la toți locuitorii orașului. Primindu-i în sânul său, într-un spațiu verde, universitatea transmite

31. O tactică folosită a fost aceea de a trimite sesizări ale membrilor asociației pentru repararea drumului spre râu, dar separat, pentru a fi mai multe. A trimis și Ioana Rus, dar și Adrian Costina, și am trimis și eu.

cetățenilor importanța pe care o acordă naturii. Un spațiu propice studiului și lecturii în aer liber poate ușor inspira orice trecător la astfel de activități. La fel ar putea și UBB să inspire la practicarea sportului, deschizând Parcul «Iuliu Hațieganu», iar USAMV ar putea inspira la grădinărit urban și grijă față de natură, permițând acces pietonal și biciclistic prin parcul și grădinile sale. Prin asumarea unui astfel de rol educațional în societate, universitatea contribuie la îmbunătățirea nivelului de viață și la trezirea de vocații în rândul preuniversitarilor, care ajung într-un mod atât de simplu și plăcut în contact cu instituțiile de învățământ”, spune Ioana Rus.

Bogdan Dicher și-a făcut doctoratul în Melbourne, Australia, și anterior a predat la UBB. El crede că parcul e închis pentru că „universitatea nu e interesată ori pregătită să își asume vreun rol în comunitate”. În contrast cu ceea ce el vede ca fiind un comportament feudal, în Melbourne, campusul e complet deschis: „Fusesse îngrădit la începuturi, apoi, prin anii '50, dacă nu greșesc, au dărmărat gardul ca să aibă lumea acces liber. Puțină lume folosea asta ca să beneficieze de parcuri/ zone verzi etc., poate și pentru că lângă campus e un parc public, dar ceva mai multă lume beneficia de absența gardului ca să scurteze drumuri. În plus, beneficiau turiștii, nu neapărat străini, pentru că în campus sunt câteva clădiri-monument. În plus, sunt evenimente publice, cum sunt concerte de muzică ținute de studenți de la conservator, cu acces liber”.

Arhitectul Dan Cline a pregătit în 2016 condițiile pentru un concurs de amenajare a râului Someș, derulat de primărie în parteneriat cu Organizația Arhitecților din România. Din perspectiva sa, îngrădirile erau de înțeles în trecut, dar îmbunătățirile de percepție asupra spațiului public în centrul orașului în ultimii ani au schimbat situația, pentru că clujenii au învățat „să își asume păstrarea în condiții de siguranță și curățenie a spațiului public”. Apoi, la cererea campaniei SOS Someșul nostru, în tema de concurs este introdusă relația cursului de apă cu zonele verzi îngrădite, dar tema nu este urmărită în fazele ulterioare concursului, în ciuda faptului că toți proiectanții care au participat la concurs au propus deschiderea parcurilor, lucru care se întâmplă parțial doar la Parcul Rozelor³²:

„Odată ce întreg spațiul public devine un spațiu supus intervențiilor destinate ameliorării calității și sporirii utilității, practic întreg mediul exterior se transformă dintr-un mediu ostil într-un parc mai mare. Întreaga zonă a malurilor Someșului, cel puțin în zona Parcului Babeș, mult extinsă, până la podul pietonal de la GAT în vest și până la podul Elisabeta în est, este la ora actuală o zonă de agrement și *loisir* bine întreținută și dotată cu elemente specifice unei promenade de mal de râu. Aici aleargă sau se plimbă oamenii

32. De pildă, baza sportivă concesionată unui operator privat rămâne împrejmuită.

Fig. 16. Studio Práctica: Parcul Sportiv la Someș, cu insule refăcute și pasarele spre ele (detaliu)

pe jos sau pe biciclete, mamele își plimbă cărucioarele, proprietarii de câinii își plimbă animalele de companie, unii stau la plajă, alții citesc, copiii fug sau joacă badminton, se pescuiește etc.”, declară Clinci.

În aprecierea arhitectului care a coordonat tema de concurs, întreaga zonă de la podul pietonal de la capătul Parcului Rozelor până la capătul Parcului Central are caracteristicile și posibilitățile unui parc:

„În aceste condiții, împrejmuirea Parcului Babeș devine, din perspectiva necesității protecției, un nonsens. Parcul va rămâne un fel de parc în parc, singura caracteristică esențială rămasă fiind faptul că împrejmuirea marchează faptul că se află în proprietatea unei entități anume, alta decât cea din afara gardului. Cred că în perspectiva perioadei actuale această nevoie de separare devine oarecum revolută. Pare firesc ca accesul în parc să se deschidă și comunitatea urbană să nu mai simtă neapărat această separare între administratorii diferitelor parcele ale spațiului public. Cred că din perspectiva publicului clujean al secolului XXI, atitudinea față de un spațiu public coerent și omogen apare ca firească și incontestabilă”, crede Dan Clinci.

Totuși, primăria și organizatorii concursului puteau să-și precizeze intențiile de deschidere a zonei îngrădite dinspre Someș, aflată în proprietatea primăriei, prin concursul de proiecte, așa cum era înainte de îngrădire și, așa cum am arătat deja, intenționau universitarii care au realizat parcul sportiv. Nu se întâmplă nimic din cerința concursului internațional de soluții „Rethinking Someș”: „Nordul aleii principale est-vest a parcului este complet neutilizat. Concurenții sunt invitați să studieze oportunitatea legării celor două maluri și să ia în discuție întreaga zonă”³³. În plus, propunerea câștigătoare prevede înlăturarea gardurilor, așa cum se observă în imaginea de mai sus (Rethinking Someș 2017).

33. Detalii legate de concurs: <https://oar.archi/concursuri/oar/rethinking-somes-cluj-napoca/galerie-proiecte/60-jm1985-jaimed-daroca-jose-mayoral-jose-ramon-sierra-practica/>. Și în propunerea Planwerk de pe locul 2, subcontractată de Studio Práctica, câștigătorii de pe locul I, „parcul se extinde la râu”.

Fig. 17. Diferența între planuri inițiale și realitate

Nu are loc o negociere nici cu Club Transilvania, unde există o cerință similară în concurs, de renunțare la gard, nici cu Apele Române, unde, în propunerile participanților, se coboară până în albie. În afara non-intervenției la zid, se mai pune și un nou gard de protecție, criticat de societatea civilă și specialiști pentru estetica de șantier a împrejurării pe kilometri întregi la râu în locul gardului viu³⁴.

Pe unele segmente, gardul dublează zidul, aspect devalorizat în mediile civice și de specialitate pentru ridicolul său, umbrind multe aspecte pozitive ale amenajărilor (în marea lor majoritate legate de creșterea suprafețelor pietonale și velo).

Pe strada Dragalina, lângă Camera de Industrie și Comerț, „posibilitatea unui acces și contact direct a utilizatorilor infrastructurii pietonale și ciclistice cu apa Someșului constituie principalul factor de atractivitate pentru traseu”. Promisiunea accesului direct e eronată, atâta timp cât zidul nu doar că e menținut, dar chiar e ridicat ușor cu un nou strat de beton, plus un gard (DTAC 2023, 39). În Documentația Tehnică pentru obținerea Autorizației de Construire (DTAC), gradele sunt ilustrate fără gard, inclusiv pe strada Muzicescu, iar accesul la apă este tangibil, ceea ce în realitate nu se întâmplă din cauza zidului și a gardului de

34. Ajungerea în albie e temă de concurs: „Scurul de lângă fostul hotel Astoria, malul drept al străzii Dragalina. În această zonă, malul râului se lărgeste și coboară de la nivelul străzii Dragalina. Acesta este locul unde era amplasată vechea moară a orașului. În situația actuală, aici s-a creat o porțiune destul de ofertantă ce ar putea fi integrată în ansamblul spațiilor publice de mal. De asemenea, de pe acest mal se poate accesa o zonă verde creată în albia râului”. Totuși, cerințele din concurs sunt contradictorii. Pe aceeași pagină în care concurenții sunt invitați să proiecteze o zonă verde în albia râului, se recomandă a evita albia: „Din cauza riscului creșterilor bruște de debit al apei, Administrația Națională «Apele Române», Unitatea Bazinală de Apă Someș-Tisa recomandă evitarea amenajărilor în limitele albiei minore a râului. Acestea pot fi prevăzute (sunt facultative) în proiectele de viziune pe termen lung dacă demonstrează prin argumente hidrotehnice că sunt construite să reziste vitezelor mari ale apei (peste 3,5 m/ s) și expunerii la corpuri aduse de apă (trunchiuri de arbori, sloiuri de gheață etc.) și că nu afectează secțiunea minimă a râului destinată debitului necesar în caz de inundații. În cazul în care vor fi prevăzute, aceste amenajări trebuie să fie însoțite de demonstrații ale consultării de specialitate prin schițe de model hidraulic” (Rethinking Someș 2017, 14).

Fig. 18. Gradene ilustrative în loc de zid de sprijin în DTAC Rethinking Someș

protecție (DTAC 2023). Înainte de DTAC, Planul Urbanistic Zonal (PUZ) arată că parcurile istorice ale orașului erau gândite în corelație cu râul, ceea ce ulterior s-a fragmentat. Cu toate acestea, eforturile administrației și ale proiectanților nu converg spre o negociere multiplă, în profunzime, cu alți proprietari publici sau privați pentru ca spațiile verzi să fie unite cu apa³⁵.

Dacă, potrivit reprezentanților Primăriei, Apele Române au fost în dezacord cu soluția de reconfigurare și, pe alocuri, de demolare a zidurilor la râu, ABAST răspunde într-un comunicat oficial că nu au primit o astfel de solicitare: „Documentația tehnică depusă în vederea admiterii avizului de gospodărire a apelor pentru acest proiect nu a prezentat lucrări de demolare a digurilor și de creare a unor insule cu pasarele pe râul Someșul Mic. Nu deținem informații despre intenția Primăriei Cluj-Napoca de a realiza aceste lucrări” (Știrbu 2023).

Master Planul la râu, care încă nu e recepționat de Primărie printr-un HCL, enumeră deziderate pioase de conectare a orașului cu râul, dar nu oferă instrumente concrete de *Master Proces*, prin care să conecteze orașul cu râul, de la ateliere prezentate în Master Plan lipsind proprietari publici și privați la râu. Master Planul nu explică modul în care se face conectarea Parcului Colina de Someș, în condițiile în care un inel sudic străbate parcul și alte noduri de lângă parc împiedică un acces

35. Detalii: <https://files.primariaclujnapoca.ro/2023/05/29/parte-scrisa.pdf>.

clar, sau cum se face conectarea Parcului Iuliu Hațieganu de râu, dar fără să arate elefantul din cameră, adică gardul la râu. Master Planul, deși are destule părți benefice, are un limbaj într-atât de deziderativ încât devine vag în pretenții. De pildă, se interzice folosirea excesivă a gardurilor la râu, dar nu este explicat ce înseamnă excesul, nici concret unde ar trebui date jos gardurile. Concursul internațional de soluții la râu era mai punctual în câteva planșe decât un document de câteva sute de pagini pe care Primăria nici măcar nu l-a prezentat pe site-ul instituției ori într-o dezbatere publică³⁶.

Pentru o mai bună înțelegere a posibilității de a crea noi spații publice, conducerea universităților nu ar colabora doar cu municipalitatea, ci ar gândi printr-un calcul pragmatic o infrastructură mai bună de deplasare și petrecere a timpului liber, și nu doar pentru cursurile obligatorii sau pentru propriii studenți răspândiți prin oraș. Ar fi o măsură menită să mențină universitățile clujene ca loc atractiv pentru studenți.

Parcul Babeș arată bine, e îngrijit și aerisit. La o privire mai atentă, însă, nu are vitalitatea altor spații publice, chiar din apropierea sa. Nu găsești grupuri care să socializeze, altele care să citească, copii care să se joace, oameni care să se interseceze spontan. S-ar putea spune că parcul e gândit tematic, doar pentru sport. Chiar și așa, el nu e circulat de alergători ori cicliști ca pe malul Someșului ori în Parcul Central decât într-o proporție considerabil mai mică. În general, nu vezi prea multă lume, iar terenurile arătoase, dar goale, par posace fără amatori de mișcare. În general, angrenarea supravegherii și controlului vor „extirpa spontanul, imprevizibilul, expresia liberă, dizidenții, practicile culturale străine și pe cei insuficienți de înstăriți din mediul construit” (Flusty 2001, 662).

Spațiul frumos, dar sterilizat întrucâtva, dă senzația, cu excepția zilelor însorite, când atrage mai multă lume, de izolare. În timp, universitatea a construit un parc enclavizat, cu terenuri de sport deschise anterior publicului, dar închise cu cheia după așa-zisa modernizare operată anii trecuți. Parcul transformat în campus a devenit un caz de *gated community*, adică „o structură care este îngrădită sau zidită de împrejurimi, cu accesul interzis sau controlat prin porți sau garduri”. Insularizarea zonei și protejarea ei de „cerșetori”, „țigani” sau „băieți de cartier” ne poate conduce la următoarea întrebare: „cum este generată empatia pentru inegalitate și probleme sociale dacă nu este niciodată sau rar experimentată?” (Rowland și Flint 2004, 877-878). Aici, rolul universităților în educare și angrenarea unor politici publice inclusive e crucial. Dezvoltarea urbană din a doua parte a secolului

36. Pentru a primi PIDU, DTACuri și PUZ-uri, am făcut mai multe cereri pe Legea 544/ 2001 privind liberul acces la informații publice până când primăria a trimis documentația și a prezentat-o pe site în 2023, la ani de zile după ce proiectele au fost discutate în cercuri restrânse, la informările Centrului de Inovare și Imaginație Civică (CIIC) accentul fiind pus mai degrabă pe chestiuni de principiu, fără dezbateri legate de proiectarea propriu-zisă ori de problemele întâmpinate cu Apele Române, proprietari și administratori terți, fără să fie discutat Master Planul ori alte proiecte conexe Someșului.

Fig. 19. Gradene în loc de garduri propuse de campania SOS Someșul nostru. Podul inaugurat în 2023 nu doar că nu conectează pietonal și velo – fie cu subtraversări, fie cu traversări pe dig – cele două parcuri la 200 de metri distanță, proiectate în urma a două concursuri internaționale de proiecte, dar se montează noi îngrădiri care blochează accesul la apă

XX, bazată pe primatul automobilului, pe cartiere-suburbii fără mix social, eventual pe comunități împrejmuite de ziduri, creează pericolul orașelor-tunel sau cu o viziune-tunel – adică, fără spații publice, fără locuri de interacțiune gratuite, ce extind caracterul neofeudal al contactului uman. Accentul e pus pe siguranță, control și intimitate de grup privilegiat.

Și atunci unde are loc întâlnirea civică ori contactul uman pentru o persoană care stă eventual într-un cartier rezidențial cu garduri înalte, merge cu mașina personală spre un parc împrejmuit pentru mișcare, după ce, în prealabil, s-a deplasat tot cu mașina la serviciu sau la mall? Este o interogație valabilă și pentru alte zone la Someș, unde administrația publică poate crea spații publice verzi, culoare de tranzit pietonal și velo, areale naturale, spații de convivialitate. Pentru ca acest lucru să se întâmple, primăriile trebuie să reglementeze frontul la râu în zona metropolitană, care de mult timp nu mai e rurală în sensul clasic, să abroge HCL-uri care obligă proprietarii să îngrădească natura, inclusiv la apă, să negocieze cu administratori privați ca tranzitul prin baze sportive precum Club Transilvania, domeniu public îngrădit, administrat privat, ori Baza Sportivă Clujana să se facă în condiții de siguranță atât pentru cetățeni, dar și pentru proprietari/ administratori, să negocieze pentru preluarea unor cheltuieli administrative prin asociere cu proprietari privați, dacă exproprierea impun costuri prea mari și nu sunt fezabile pentru lățimi mari pe culoar.

Primăria Cluj poate da jos direct garduri la Someș, acolo unde are împrejmuirii pe sute de metri la râu – de pildă, la locuințele sociale. Ea poate să nu mai autorizeze noi garduri ori să transforme îngrădirile în gradene³⁷.

37. „Paradoxal e că, deși podul nu-și punea problema accesului la apă, ești mai aproape de apă decât în parc, unde tema de proiectare a avut explicit ca subiect accesul la apă”. Detalii: „Podul Oașului-Răsăritului, amenajat deficitar: «A ratat o subtraversare pietonală și ciclistă care să lege parcurile Feroviarilor și Armătura»”, *Știri de Cluj*, 26 feb. 2024, <https://www.stiridecluj.ro/politic/podul-oasului-rasaritului-amenajat-deficitar-a-ratat-o-subtraversare-pietonala-si-ciclista-care-sa-lege-parcurile-feroviarilor-si-armatura>.

Apoi, Master Planurile la Someș au nevoie de Master Procese deliberative din mai multe motive: pentru a evita riscul ca planurile să rămână „pe hârtie”, nefiind intrate în conștiința publică, pentru a evita erori prin care proiectele nu se corelează între ele (precum în ilustrația anterioară) și pentru a nu le impune proiectele rezidenților ori proprietarilor, ci ele să fie rodul unui consens democratic prin care expertizele variate și punctuale de utilizare a râului se întâlnesc și numărul de specializări prezente în spațiul public nu se mai limitează la arhitecți contractați fie de o entitate publică, fie de entități private.

ARGUMENTUL INSIGNIFICANȚEI PROBLEMEI: NU EXISTĂ REVENDICĂRI PROFUNDE DIN PARTEA CETĂȚENILOR PENTRU ACCESIBILIZARE CU EXCEPȚIA UNOR „PROTESTATARI DE PROFESIE”. PERSOANELE CARE FOLOSESC PARCUL SUNT MULȚUMITE DE STAREA LUI. SE POATE INTRA ÎN PARC, TREBUIE DOAR O TAXĂ MINIMĂ „DE ECOLOGIZARE” DE 5 LEI, IAR PENTRU ACTIVITĂȚI CARE NECESITĂ DEJA ABONAMENT ORI BILET (ÎNOT, ÎNCHIRIEREA UNOR TERENURI) NU SE PLĂTEȘTE TAXĂ. PENTRU GARDURILE DIN ALTE LOCURI NU AU FOST PROTESTE MAJORE, NICI SPECIALIȘTII NU AU INSISTAT PENTRU RENUNȚAREA LA ÎMPREJMUIRI

Argumentul este în bună măsură valid pentru că, în afara unei petiții semnate de aproape 1.200 de cetățeni³⁸, nu au existat demersuri de masă: cereri continue, proteste, dezbateri pe subiect care să coaguleze mediile asociative și cetățenii care locuiesc în apropierea parcului sportiv. Lipsa revendicărilor și necoagularea publică sunt însă specifice multor altor situații din spațiul românesc, în ciuda nemulțumirii generale difuze. În principiu, anomia civică e specifică spațiilor fără o tradiție democratică îndelungată și care să aibă practici ce depășesc mecanica votului electoral. Vidul de participare din ultimii ani, după o perioadă de proteste repetate, e reversibil, iar valurile anterioare, spontane, arată că sunt posibile mobilizări și în lipsa unei tradiții de coagulare activistă/ civică. Dacă grupul civic informal SOS Parcurile Plopiilor s-a coagulat sub acest nume doar în 2015, după care am continuat sub denumirea Asociația Societatea Organizată Sustenabil, demersurile noastre de accesibilizare a spațiului dintre cele două ape au existat cu câțiva ani înainte (sub numele simplu de SOS).

Miza noastră, la o privire retrospectivă, ce se dovedește oarecum naivă, având în vedere instrumentele reduse avute la îndemână, a fost de a crea un exemplu de urbanism participativ, în care rezidenți, activiști, reprezentanți ai universității și ai municipalității dezbăt variante de accesibilizare și fluidizare a traficului pietonal și ciclistic (nu auto), de-a lungul câtorva zone: spațiul verde al Bisericii Calvaria,

38. Petiția a fost realizată în contextul lucrărilor de modernizare a parcului, v. http://www.petitieonline.com/sos_parcul_babes.

Parcul Rozelor, Parcul Babeș, Club Transilvania. Fluxul presupunea deschiderea spațiilor verzi spre cele două cursuri de apă (Someș și Canalul Morii), dar și spre terasa Someșului. Demersul a rămas încă la stadiul de propunere, pentru că municipalitatea nu a căutat căi de negociere pentru a deschide parcul, în ciuda cererilor exprese, iar universitatea a refuzat să pună în dezbatere această idee la *Ziua Porților Deschise* din toamna anului 2015 sau cu alte ocazii. În plus, în oraș nu există o tradiție de mobilizare împotriva politicilor universitare, ci doar la adresa unor decizii ale municipalității, asociate „politicului”, spre deosebire de universități, asociate unei imagini neutre de educație și respectabilitate „tehnocrată”. Nici rezidenții vizați din zona Plopilor nu s-au mobilizat, cu câteva excepții, pentru că nu au întrevăzut unitatea acestor spații și posibilitatea ca noi fluxuri pietonale și de acces la spații publice verzi să poată crește calitatea vieții lor.

Singurele succese civice punctuale în relația cu primăria constau mai degrabă în demontarea unei porți ilegale care bloca accesul în Parcul Rozelor și pe Canalul Morii și în refacerea pistei de biciclete de la Podul Garibaldi spre Parcul Rozelor, după sesizări repetate din partea SOS și a altor cetățeni. Apoi, în urma altor sesizări din partea campaniei și cu ocazia Someș Delivery, unde am avut o amenajare temporară, s-au dat jos gardurile de sârmă ghimpată de la grădinile abandonate la Canalul Morii, iar ulterior Primăria a renunțat la gardurile dinspre Canalul Morii, care, după forma sa cu meandre în zona Plopilor și după hărțile vechi, se dovedește un braț secundar al Someșului, unit ulterior cu Canalul Morii. Brațul l-am propus pentru renaturare dacă Primăria și UBB renunță la garaje și gard. Tot în urma unor sesizări, ansamblul imobiliar dintre Parcul Sportiv și Parcul Rozelor a renunțat la gard și poarta închisă la Canalul Morii, acum fiind un spațiu verde plăcut pentru popas la apă.

Pe partea cu Someșul, prin proiectul de investiții pe malul Someșului, s-a renunțat la garduri la apă și s-au amenajat gradene în dreptul Parcului Rozelor, spațiul devenind unul dintre cele mai populare la râu, cu copii care se joacă la apă, adulți care se bronzează ori citesc, tineri care stau la o bere în spațiul public, proprietari de câini, rezidenți care se plimbă de-a lungul Someșului pe noile alei pietonale și ciclistice, sau pe noul pod elegant construit, cu arcadă și cu subtraversări.

Tipurile de intervenții au variat de la sesizări, petiții, propuneri de politici publice, comunicate de presă, tururi ghidate, alergări de grup, expoziții, colaborări cu arhitecți și urbanisti pentru a ilustra conceptele, fotografii și mesaje repetate pe pagina de campanie *Someșul nostru*, postări pe grupuri de cartier, discuții publice și private cu reprezentanți ai primăriei și universității etc., dar cele mai vizibile acțiuni au constat în *performance*-uri artistice. Acestea au un caracter îndeajuns de idiosincronic, cathartic și proaspăt încât să ofere discursului moral demonstrativ, oarecum pedant, un înveliș estetic care fie să relaxeze rigidități anterioare, fie să pună mesajul aparent grav într-o lumină jucăușă.

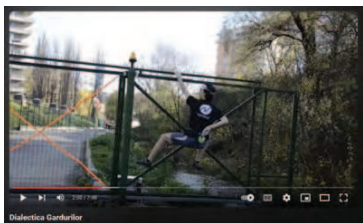

Fig. 20. Mă câțăr pe garduri într-un *performance* și pun piti de grădiniță după gard pentru a arăta absurdul gardurilor în spații anterior publice, primăria cedând anterior nu doar o treime dintr-un parc, ci privatizând și o alee la Canalul Morii

În noiembrie 2013, am escaladat în joacă garduri în cadrul unui *performance* denumit *Dialectica gardurilor*, cu scopul de a documenta într-un mod ludic spații care s-ar putea deschide publicului larg: parcuri, zone verzi din jurul unor lacuri, campusuri, curți ale școlilor etc. În afara *performance*-ului, m-am axat și pe redactarea unei sesizări privind montarea ilegală a porții de pe malul Canalului Morii, pe unde alergam cu soția mea, Ioana Mica, de asemenea membră a asociației. Poarta, cum am arătat, a fost dată jos, dar de la prima sesizare din toamna anului 2012, abia în vara anului 2015 s-a întâmplat acest lucru, după alte două sesizări și o „Scrisoare deschisă către vecini” din partea Ioanei Rus. Demontarea e unul dintre puținele exemple din România în care o construcție ilegală este îndepărtată în urma sesizărilor și apoi în urma acțiunii în instanță a primăriei la adresa administrației blocului din Parcul Rozelor.

În ciuda întârzierilor, bucuria de a vedea spațiile acestea schimbate e reală. Părinții trec cu copiii spre parc și admiră zecile de rațe de pe Canalul Morii. Pietonii pot să meargă fără să aibă grija mașinilor. Oamenii departe de mașini sunt mai destinși și interactivi, după cum indică urbanistul Jan Gehl: „cu cât mai mult trafic, cu atât mai puțină activitate și simț al comunității” (Gehl și Svarre 2015, 55). În unele weekenduri, sunt mii de oameni care tranzitează zona.

Pietonalizarea schimbă psihologia comportamentală. Un studiu în trei orașe din Australia a arătat că 85% dintre părinți își țineau copiii de mână pe străzile cu trafic auto, pe când, pe aleile pietonale, majoritatea părinților îi lăsau pe copiii sub 6 ani liberi (Gehl și Svarre 2015). Un oraș parcurs pe jos este locuibil. De altfel, un indicator al calității vieții în oraș este locuibilitatea, înțeleasă ca posibilitatea de a te bucura de timpul liber ori de anumite servicii publice (școală, spital, cumpărături, loc de muncă), fără a fi nevoit să folosești mașina personală.

Alte mize mai importante ale campaniei, însă, cum ar fi deschiderea parcului și unirea cu Parcul Rozelor, punți și noi meandre la brațul secundar al râului prin desființarea garajelor pentru a crea o alee pietonală și pentru a pune în valoare Canalul Morii între Parcul Rozelor și vechea polivalentă, sunt deziderate care se lasă așteptate.

O șansă ratată pentru a discuta reconfigurarea parcului sportiv era proiectul european de reabilitare de peste 7 milioane de euro, nu doar concursul internațional

la râu. În ciuda avantajelor reabilitării parcului sportiv prin investiții în terenuri de sport, mobilier urban ori alei, și acesta s-a făcut fără consultări publice, în absența unei participări mai largi a cetățenilor ori a specialiștilor, care ar fi putut, de pildă, să prevină secționarea rădăcinilor la sute de copaci. Amenajarea s-a realizat într-o viziune de protejare a patrimoniuului, nu de accesibilizare a unui bun comun.

În cadrul campaniei *SOS Parcurile Plopilor*, am co-organizat în 2015 *Zilele Porților Deschise* în parc, la care au venit prin proiectul *Pata Cluj* câteva zeci de copii și tineri din Pata Rât, pentru a infirma temerile privind prezența „țigănilor” în cazul deschiderii parcului. Într-un demers curatorial, alături de arhitectul Vlad Sebastian Rusu, am arătat într-o expoziție foto, la care au participat la vernisaj peste o sută de studenți și cadre universitare, argumente pentru necesitatea deschiderii³⁹ și am făcut o alergare de grup în cele trei zone pe care le vedem mai bine unite. Am mers în audiență la rectorat și la primărie și, în afara sesizărilor noastre, consilierul local Ioan Bildea a făcut demersuri similare. Am alergat cu câțiva prieteni pentru cauza parcului la Crosul Companiilor, în 2015, pe care l-am câștigat, cu un logo realizat de Dan Perjovschi, s-au scris articole și au apărut știri despre cauza deschiderii, s-au tradus articole despre reappropriere de spații publice, s-au postat fotografii pe net cu zona, am făcut expoziție despre parc în casa scării unui bloc, nu doar în campusul UBB etc. Cu toate acestea, argumentele privind siguranța zonei venite dinspre UBB au prevalat.

Am descris dens doar câteva exemple dintr-un interval scurt de timp, dar marea majoritate a cetățenilor nu au timp, energie sau cunoștințe tehnice, civice și mediatice pentru a deveni atât de activi ori pentru a face o problemă de orice fel vizibilă. Dintre zecile de mici intervenții, cele mai dragi îmi sunt cele performative, nu doar ca rezultat final, ci ca plăcere amară a hazului de necaz, ca provocare într-o confruntare deghizată în *commedia dell'arte*. Mi-a rămas amintirea escaladării gardurilor și apoi tiroliana dintre cele două parcuri⁴⁰, alături de arhitectul Marius Cătălin Moga și de artistul Radu Gaciu, sau, într-o altă noapte, punerea, alături de câțiva prieteni, câtorva sute de metri de sârmă ghimpată pe gard. În comunicat, îi invitam pe jurnaliști la un gest simbolic de nesupunere civică:

„În cadrul *performance*-ului, civicii din grupul de inițiativă SOS (Societatea Organizată Sustenabil) și susținătorii propunem crearea prin diverse negocieri publice a celui mai mare spațiu public din Cluj, care să lege între ele Canalul Morii, Someșul, Parcul Iuliu Hațieganu și Parcul Rozelor. Ca să documentăm *performance*-ul, am mers prin diverse locații. De pildă, am arătat

39. Detalii cu programul: „Zilele Porților Deschise ale Parcului Sportiv «Iuliu Hațieganu»”, <https://cluj24h.ro/zilele-portilor-deschise-ale-parcului-sportiv-iuliu-hatieganu/>.

40. Deși la distanță de nici zece metri se ocolește mai bine de un kilometru pentru a ajunge dintr-un spațiu în altul.

că prin deschiderea curților școlilor, în contextul în care doar puține curți sunt deschise în weekend și după-amiaza, se poate tripla cantitatea de spații de joacă din oraș. Va fi un efort în plus pentru școli și primărie, datorită unei reglementări suplimentare, dar sănătatea noastră este mai importantă în raport cu măsurile de securizare a perimetrelor școlare, mai ales în condițiile unui oraș fără spații publice de anvergură. Am mers să ne cățărăm și la viitorul Parc Între Lacuri (Parcul Est) de peste 60 de hectare, acceptat de primărie la propunerea SOS, dar și în Parcul Feroviarilor, ca să arătăm că acele spații închise nu doar că pot fi deschise pentru publicul larg, dar și că unele părți sunt menținute închise în mod ilegal. Ne-am cățărât și la Școala Ardeleană pentru a îndepărta un gârduleț inestetic pe care l-am împletit în formă de cerc și pe care l-am rostogolit pe stradă, așa cum făceau copii pe vremuri cu cercurile, răcnind SHARE pe respectabila stradă Kogălniceanu. Noi reclamăm, în fond, deposizarea locuitorilor orașului de bunurile lor publice și comune. De ce fac toate astea artistic și nu civico-politic? Din neputință... Și pentru că, simțindu-mă lipsit de putere, ca atâția alți cetățeni, arta este cea mai plastică formă care ne-a rămas pentru a critica relațiile de putere existente. Iar cum arta este unicul catharsis, mă agăț de ce pot pentru ca valorile, formele și ideile în care cred să aibă o minimă vizibilitate și ca să nu o iau complet razna rămânând în România.” (Adi Dohotaru, membru SOS, cățărător pe idei)

Fig. 21. Radu Gaciu alergând la *Crosul companiilor* cu logo-ul Societatea Organizată Sustenabil

Radu Gaciu spune hâtru că implicarea sa în acest proiect ține strict de fantezii alpiniste și nicidecum:

„de lipsa acută de spații verzi din orașul meu sau de blocarea accesului public în cele deja existente. Atunci când simt nevoia de promenadă verde, prefer să plătesc intrarea în Grădina Botanică pentru o sesiune foto alături de nuntașii

din ziua respectivă, când am nevoie de momente de relaxare o iau la pas printre mormintele din cimitirul de pe varianta Zorilor-Mănăştur, iar pentru relaxare ciclistă prefer hârtoapele de pe Strada Fânațelor. Ce simt însă că îmi lipsește cu adevărat în acest oraș, mai ales în zilele călduroase, este umbra unor clădiri de birouri, a unor parkinguri sau – asta în orice anotimp – posibilitatea de a împinge un coș de cumpărături într-un nou *shoppin' center*.” (Radu Gaciu, grafician, membru SOS și documentarist foto-video în proiectul *Dialectica Gardurilor*)

Tema accesului la râu este una de bază, potrivit fondatorului Someș Delivery: „Gestul de a escalada un gard între două parcuri este legat de depășirea unui obstacol în utilizarea continuă a unui spațiu verde care este al nostru sau o diluare a unei limite impuse prin lipsa de comunicare sau înțelegere a nevoilor noastre de socializare și *loisir* de către orice administrație”, declara Marius Cătălin Moga, arhitect, organizator Someș Delivery, cățărător în *performance*-ul *Dialectica gardurilor*⁴¹. Într-o colaborare ulterioară din partea SOS la Someș Delivery, în 2019, reprezentanți ai primăriei într-un tur ghidat acceptă să demareze proiectele urbanistice necesare extinderii Parcului Rozelor prin dărâmarea gardurilor, accesibilizarea spațiilor verzi existente, demolarea garajelor și încorporarea în parc a cursului de apă.

Fig. 22. Someș Delivery 2019, intervenție SOS: pentru a ajunge la acest spațiu amenajat temporar, am construit o punte și locuri de stat din bușteni și, la cererea noastră, primăria a îndepărtat un gard de sârmă ghimpată construit ilegal pentru a proteja o grădină informală, între timp abandonată

Pe scurt, am compensat aparenta insignifianță politică a temei prin gesturi cathartice, simbolice, performative, prefigurative, cu finanțări modice, cu un

41. Un video despre acțiune aici: https://www.youtube.com/watch?v=cLGSTrq_LkY. Nesupunerea civică din cadrul unui *performance* denumit *Dialectica gardurilor* face parte din selecția Orașul Vizibil 2013. Create to Connect, proiect organizat de Fundația AltArt și sprijinit financiar de Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca, iar european prin Programul Cultura 2007-2013.

travesti cultural, pentru a oferi o minimă respectabilitate unor subiecte disruptive. În unele situații, în timp, aceste acțiuni au condus la politici publice de anvergură, așa cum arată peisajul complet schimbat al Parcului Rozelor fără sute de metri de garduri, care însă nu a fost urmat încă de exemple similare. Miza nu e doar aceea de a avea spații publice verzi-albastre noi, ci și timpuri noi, căci terapia și spiritualitatea bazate pe natură sunt concepte în siajul Soluțiilor Bazate pe Natură, menite să compenseze stresul zilnic prin timp de relaxare. Cursul de apă de dincolo de gard sau dig oferă locuri de meditație ori regăsire și, în măsura în care există infrastructură pietonală și ciclistă, posibilitatea de a fi în formă fizic și mental.

CONCLUZII. CE-I DE FĂCUT?

Segregarea spațială amenință ideea corpului civic și viața comunală, mai ales că spațiile colective arată ca niște cluburi private. Războiul spațial este un război civil *soft*. Îngrădirile ca granițe există peste tot, de la garduri și ziduri clasice la camere TV de supraveghere, blocaje în trafic sau zone minate. Dacă sistemele de supraveghere video și digitale au înlocuit atât de multe garduri, de ce sunt menținute cele fizice? O limită există doar în raport cu un centru. O graniță spune mai mult despre centru decât despre celălalt de care separă (Leuenberger 2014). Se spune că gardurile bune fac vecini buni, gardurile proaste fac vecini proști, iar din multitudinea de granițe interne ce au explodat în ultimele decenii se întrevede și neîncrederea socială sau relațiile dușmănoase de vecinătate. Această evoluție nu este însă una ireversibilă.

E nevoie de o mai bună colaborare la nivel instituțional între primărie și universitate, între primărie și Compania de Apă din subordinea Consiliului Județean sau între primărie și actori privați, mai ales că și în strategia Clujului se face referire la lipsa de coordonare a politicilor publice în oraș ca unul dintre punctele slabe majore ale acesteia⁴².

Nu temerile legate de siguranță ar trebui să prevaleze⁴³, atâta timp cât parcul a fost gândit pentru a veni în întâmpinarea cât mai multor iubitori de mișcare. Parcul deschis⁴⁴ s-ar plia astfel pe un deziderat mai larg al universității de a se

42. De remarcat că o simplă indexare a obiectivelor din strategia 2007-2013, dar și din următoarea, de peste o mie de pagini, arată că peste 90% din investițiile propuse nu s-au întâmplat.

43. Mai ales că echipele ale poliției locale pot să-și facă simțită prezența, iar Primăria poate investi în curățenie, cel puțin pe proprietatea ei din parc, în timp ce camerele video pot alerta în privința unor acte antisociale etc.

44. Argumentul deschiderii nu doar pentru comunitate, ci pentru toate universitățile din Cluj e legat de faptul că e mai degrabă un accident istoric faptul că UBB administrează parcul, care ar trebui administrat de toate universitățile ca un prim pas, simbolic, poate, al consorțiului universitar, pentru o necesară, cred eu, viitoare Universitate Metropolitană Clujeană. UBB acceptă teoretic acest argument al deschiderii spațiilor de sport pentru toți studenții, dar factual studenții din alte universități nu au acces gratuit la terenuri.

implica în comunitate, mai ales că din mediul academic pot veni cercetări aplicate și propuneri concrete de politici publice. Acest parc imens la Someș, care se creează în timp la nivel metropolitan, deocamdată la nivel de posibilitate prin Planul Urbanistic Zonal de-a lungul râului, degrevează povara deschiderii doar a parcului sportiv. E un alt argument în favoarea deschiderii, în mod ideal, pentru o parte dintre noi, fără gard la râu, unde se află proprietatea primăriei, sau ca un fel de compromis, cu mai multe porți și închiderea lor seara.

În lipsa unei participări civice de amploare în spațiul românesc, mai ales pe teme de interes local, universitarii pot să intervină în acest proces de (auto)educație civică și de deschidere a apetitului pentru participare publică, în special în orașele mai mari. Mediul academic ar contribui astfel la percepția că universitatea nu e un turn de fildeș, un loc de acumulare de privilegii, ci un serviciu public corelat la nevoile societății și care încearcă să contracareze inechitățile sociale pe care le vedem inclusiv în folosirea spațiilor publice.

Desigur, responsabilitatea implicării nu cade doar pe umerii universitarilor, dar spațiul academic este la ora actuală cel mai privilegiat loc pentru a crea parteneriate cu autoritățile și societatea civilă, în scopul propunerii de politici publice în adâncime.

Colajul cu garduri la râu, cu explicații succinte legate de locație și situație, are rolul de a ilustra modurile diverse în care cursurile de apă din zona metropolitană Cluj sunt îngrădite

În josul acestei pagini, stânga: gardurile la Nadăș împiedică rezidenții să se apropie de apă

La noile ansambluri imobiliare, nu s-a prevăzut acces la apă

În josul acestei pagini, dreapta: gardurile de sârmă ghimpată împiedică accesul la Canalul Someșului în Gilău

Stânga sus: sârmă ghimpată inestetică la canalul Someșului în Gilău, de data aceasta cu scopul de a descuraja accesul la apă

Dreapta sus: baza sportivă Farmec nu are contact la Canalul Morii din cauza gardului, a porții închise și a zidului. La cererea SOS, baza este reabilitată, conectată la parc

și am solicitat ca tema de proiectare să includă și gradene și alee la apă

Jos: intrare interzisă pentru biciclete la Muzeul Apei, cu scopul de a descuraja propunerea de pistă de biciclete la limita companiei de Apă între Florești și Cluj

Stânga sus: poetul Florentin Popa este filmat de Radu Gaciu, într-un eseu vizual co-regizat de Adi Dohotaru – un *reenactment* în care povestește cum încerca să ajungă la Cluj din Florești pe malul Someșului, dar nu a reușit din cauza gardului Companiei de Apă. Ca urmare, își face plimbarea pe DNE 60, cel mai aglomerat din țară

Dreapta sus: O randare din concursul internațional de soluții „Rethinking Someș” conectează Parcul Sportiv de cartierul Grigorescu, păstrând insulele de vegetație din râu

Mijloc stânga: Mașini parcate la gardul Parcului Sportiv, în locul promenadei de pe malul Canalului Morii, în zona cea mai sălbatică a sa, unde în trecut era un braț secundar al Someșului Mijloc dreapta: Gardul, oricum distrus în mare măsură, din proximitatea locuințelor sociale ale primăriei, poate fi îndepărtat de municipalitate, într-un gest simbolic de întoarcere cu fața la apă. Garduri există și între complexe imobiliare private și publice, făcând promenada de-a lungul Someșului imposibilă

Dreapta jos: în proiectul Rethinking Someș, una dintre criticile legate de îngrădiri e legată de faptul că s-au pus garduri la zid, lipsite de orice funcționalitate. La gradene, în plan îndepărtat, este instalat un alt gard de protecție, în loc ca gradenele să continue pe zidul de sprijin, pe unde se putea coborî în proximitatea apei

Sus: grădenele puteau fi amplasate fără gard de protecție, care barează peisajul și frizează, în fond, ridicolul, mai ales că ultima treaptă ajunge la pământ. Dacă ajungeau la apa Nadășului, apa e îndejuns de mică încât pericolul să fie minim. Chiar admitând pericolul, la trotuare ori la Marea Neagră nu punem garduri pentru că există riscul de a cădea pe carosabil ori în mare

Stânga jos: primăria are peste două hectare de teren în prelungirea Parcului Armătura, de-a lungul Someșului, pe malul opus Carbochim, dar a ales în ultimele decenii să concesioneze spațiul pentru depozite de mașini, în loc să-l amenajeze pentru promenadă. Gardurile de sârmă ghimpată barează accesul la râu

Dreapta jos: primăria a dat ilegal autorizație de construire pentru complexul imobiliar, mai ales că Legea Apelor interzice construcții la 15 metri de râu, iar noile garduri montate, plus lipsa unei subtraversări la

- 2017 *Rethinking Somes, Cluj-Napoca*. 2017. <https://oar.archi/concursuri/oar/rethinking-somes-cluj-napoca/>.
- Actual de Cluj*. 2016. „Pe clujeni îi enervează doar zgomotul din oraș. Aerul, spațiile verzi și curățenia sunt în regulă”. 17.02.2016. <http://actualdecluj.ro/pe-clujeni-ii-enerveaza-doar-zgomotul-din-oras-aerul-spatiile-verzi-si-curatenia-sunt-in-regula/>.
- Assessing the value of urban green and blue spaces for health and well-being*. 2023. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Atkinson, Rowland, John Flint. 2004. „Fortress UK? Gated Communities, the Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation”. *Housing Studies* 6 (19).
- Bahrin, Diana. 2016. „Sărma ghimpată și taxă de intrare în cel mai mare parc din Cluj-Napoca”. *Gândul* 23.05.2016. <https://www.gandul.ro/stiri/sarma-ghimpata-si-taxa-de-intrare-in-cel-mai-mare-parc-din-cluj-napoca-15361102>.
- Brantlinger, Patrick. 2017. *Barbed Wire: Capitalism and the Enclosure of the Commons*. New York: Routledge.
- Buta, Iuliu, Mihaela Bodea, Nicolae Erdroiu. 1989. *Cluj-Napoca: Ghid de oraș*. București: Editura Sport Turism.
- Christophers, Brett. 2018. *The New Enclosure. The Appropriation of Public Land in Neoliberal Britain*. Londra: Verso.
- Curierul de Cluj*. 2023. „Adrian Papahagi, atac dur la adresa unui activist clujean: «Nu trebuie să cedeze presiunilor demagogului comunist»”. *Curierul de Cluj*: 18.10.2023. <https://curieruldecluj.ro/adrian-papahagi-atac-dur-la-adresa-unui-activist-clujean-nu-trebuie-sa-cedeze-presiunilor-demagogului-comunist/>.
- De Lauri, Antonio. 2017. „Times of Walls: The Politics of Fencing in the Contemporary World”. <https://www.cmi.no/publications/6178-times-of-walls-the-politics-of-fencing-in-the>.
- Dobrescu, Petre. 2016. „Cel mai mare parc din Cluj se vizitează contra taxei de 2 lei! Acțiune de protest a unui grup civic”. *Libertatea*: 22.05.2016. <https://www.libertatea.ro/stiri/cel-mai-mare-parc-din-cluj-se-viziteaza-contrataxei-de-2-lei-actiune-de-protest-unui-grup-civic-foto-1488589/attachment/1488591>.
- Doherty, Joe, Volker Busch-Geertsema, Vita Karpuskiene, Jukka Korhonen, Eoin O'Sullivan, Ingrid Sahlin, Antonio Tosi, Agostino Petrillo and Julia Wygnańska. 2008. „Homelessness and Exclusion: Regulating Public Space in European Cities”. *Surveillance & Society* 3 (5): 290-314.
- Dzenovska, Dace. 2018. *School of Europeanness: Tolerance and Other Lessons in Political Liberalism in Latvia*. Ithaca: Cornell University Press.

- Flusty, Steven. 2001. „The Banality of Interdiction: Surveillance, Control and the Displacement of Diversity”. *International Journal of Urban and Regional Research* 3 (25).
- Gehl, Jan. 2012. *Orașe pentru oameni*. București: Igloo Media.
- Gehl, Jan, Birgitte Svarre. 2015. *Cum se studiază viața urbană*. Traducere de Silvia Gugu. București: Igloo Media.
- Harvey, David, 2008. „The Right to the City”. *New Left Review* 53: 2008. <http://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city>.
- Hațieganu, Iuliu. 1944. „Parcul Sportiv din Cluj”. În *Douăzeci de ani de activitate în Clinica Medicală I*. Sibiu: Tipografia Cartea Românească din Cluj.
- Hirt, Sonia A. 2012. *Iron Curtains. Gates, Suburbs, and Privatization of Space in the Post-Socialist City*. Oxford: Wiley.
- Leuenberger, Christine. 2014. „A New Age of Walls”. *Eutopia: Ideas for Europe Magazine*.
- Lukács, József. 2012. „Apa Clujului”. *Apostrof* 7 (266).
- M., V. 2021. „21 de asociații cer culoar verde de-a-a lungul someșului pentru piste de biciclete și alei. Leagă Cluj-Napoca de Florești”. *Cluj24*: 02.11. 2021. <https://cluj24.ro/foto-21-de-asociatii-cer-culoar-verde-de-a-lungul-somesului-pentru-piste-de-biciclete-si-alei-leaga-cluj-napoca-de-floresti-87357.html>.
- Marin, Florea. 1999. *Iuliu Hațieganu. Monografie*. Cluj-Napoca: Editura Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”.
- Mihali, Ciprian. 2011. „Manifest pentru spațiul public”. <https://ciprianmihali.blogspot.com/2011/03/manifest-pentru-spatiul-public.html>.
- Minton, Anna. 2017. *The Privatisation of Public Space*. https://issuu.com/blue-drum/docs/the_privatisation_of_public_space.
- Mitreă, Vasile, Emanoil Tudose, Aurelian Buzuloiu, Eugeniu Pănescu et al. 2011. *Cluj-Napoca în proiecte. 50 de ani, 1960-2010*. Cluj-Napoca: Imprimeria Ardealul.
- Morariu, A., D. Almășanu. 1969. *Iuliu Hațieganu și ideea educației fizice în România*. București: Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport.
- Nastasă, Lucian (coord.). 2011. *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii documentare*, Cluj-Napoca: ISPMN/ Kriterion.
- Ostrovski, Felix. 2016. „Istoria Clujului (III). Cum s-a înființat Parcul Sportiv «Iuliu Hațieganu»”, *Clujul Cultural*: 18.04.2016. <https://clujulcultural.ro/istoria-clujului-iii-cum-s-a-infiintat-parcul-sportiv-iuliu-hatieganu/>.
- Pascu, Ștefan (coord.). 1974. *Istoria Clujului*. Cluj-Napoca: Consiliul Popular al Municipiului Cluj.
- Pickett, Steward, J. Morgan Grove. 2020. „An Ecology of Segregation”. *Frontiers in Ecology and the Environment* 18(10): 535-535. <https://doi.org/10.1002/fee.2279>.

- Project for Public Spaces. 2008. *Streets as Places. Using Streets to Rebuild Communities*. <https://www.pps.org/product/streets-as-places-using-streets-to-rebuild-communities>.
- Project for Public Spaces. 2012. *Placemaking and the Future of Cities*. <http://www.pps.org/wp-content/uploads/2015/02/Placemaking-and-the-Future-of-Cities.pdf>.
- Rancière, Jaques. 2012. *Împărtășirea sensibilului. Estetică și politică*. Traducere de Ciprian Mihali. Cluj-Napoca: Idea Design & Print.
- Rusu, Vlad Sebastian. 2015. *Evoluția urbanistică a Clujului interbelic*. Cluj-Napoca: Editura Academia Română, Centrul de Studii Transilvane.
- S.C. EPMC Consulting S.R.L. 2022. *Raport privind impactul asupra mediului drum transregio Feleac TR 35 – Etapa I – centura metropolitană și drumurile de legătură din cadrul proiectului Studiu de fezabilitate, PUZ și DTAC pentru proiectul: etapa I – drum transregio Feleac TR 35 – centura metropolitană, etapa II – drum transregio Feleac TR 35 – drumuri de legătură, martie 2022*.
- Steger, Manfred B., Ravi K. Roy. 2010. *Neoliberalism. A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Șorobetea, Aurel. 1978. *Privire de pe Cetățuie*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Știrbu, Tudor. 2023. „Modificări neanunțate public în proiectul de revitalizare a malurilor Someșului Mic. Lucrările la «plaja Grigorescu» nu vor fi gata conform graficului”. *Media9*. <https://media9.ro/galerie-foto-modificari-neanuntate-public-in-proiectul-de-revitalizare-a-malurilor-somesului-mic-lucrari-le-la-plaja-grigorescu-nu-vor-fi-gata-conform-graficului/>.
- Știri de Cluj. 2023. „Evitați scăldatul în locurile neamenajate, în lacurile de acumulare sau în apele curgătoare”. *Știri de Cluj* 03.08.2023. <https://www.stiride-cluj.ro/social/evitati-scaldatul-in-locurile-neamenajate-in-lacurile-de-acumulare-sau-in-apele-curgatoare>.
- White, Rachel L., Alexandra Sutton, Roberto Salguero-Gómez, Tim Bray, Heather Campbell, Ellen Cieraad, Nalaka Geekiyanage, Laureano Gherardi, Alice Hughes, Peter Jørgensen, Timothée Poisot, Lucía DeSoto, Naupaka Zimmerman. 2015. „The Next Generation of Action Ecology: Novel Approaches towards Global Ecological Research”. *Ecosphere* 8 (6). <https://doi.org/10.1890/ES14-00485.1>.
- Someș Delivery. <https://somesdelivery.ro>
- <https://forum.peundemerg.ro/index.php?topic=3561>.

SOLUȚIILE BAZATE PE NATURĂ (SBN) ȘI VALORILE NATURII: EXPLICAȚIA CONCEPTULUI ȘI EXPLORAREA APLICABILITĂȚII LUI PE TRONSONUL SOMEȘ AL CLUJULUI

TIBOR HARTEL

INTRODUCERE: VÂNTUL SCHIMBĂRII VALORILOR LEGATE DE NATURĂ SE SIMTE
DIN CE ÎN CE MAI PUTERNIC

Fără îndoială, trăim vremuri interesante și provocatoare, inclusiv din perspectiva relației oamenilor cu natura.

Pe de o parte, schimbările climatice globale pun comunitățile locale urbane și rurale în fața mai multor urgențe care au din ce în ce mai mult tendința de a se manifesta simultan. De exemplu, inundațiile urbane sunt din ce în ce mai frecvente, în mare parte datorită creșterii cantității precipitațiilor (ploi torențiale din ce în ce mai frecvente și cu un tipar în schimbare), care devin mai dramatice în contextul planificării urbanistice haotice din unele țări și culturi¹. Cartierele din periferia Clujului nu sunt excepții². Studiile arată că natura urbană (parcurile, pădurile urbane sau zonele umede) poate contribui la reducerea probabilității inundațiilor prin faptul că poate reține sau acumula (ca în cazul grădinilor de ploaie) o cantitate mare de apă – unele rapoarte arată peste 2000 m³/ha (Zhang et al. 2011). Un alt exemplu este reprezentat de insulele de căldură, care în 2022 au cauzat 4% din mortalitatea pe timp de vară în Europa, cu efecte simțite inclusiv în România și Cluj-Napoca (Iungman et al. 2023; Scripcă et al. 2022). Natura urbană, fie că este vorba de spații verzi sau albastre (ape), poate fi parte a soluțiilor la aceste provocări. O acoperire de 16% cu arbori poate să scadă temperatura în medie cu 1°C, acoperirea de 32% răcorește insula de căldură în medie cu 2°C, iar acoperirea de 48% răcorește în medie cu 3°C (Iungman et al. 2023). Atât creșterea frecvenței inundațiilor urbane, cât și

263

1. World Bank, 2023, <https://blogs.worldbank.org/en/sustainablecities/tracking-urban-flood-exposure-global-trends-1985>, accesat în iunie 2024.

2. De exemplu, unele străzi din Florești sunt inundate la fiecare ploaie torențială. În cazuri extreme, apa intră în locuințele oamenilor, crescând stresul acestora în perioadele ploioase.

creșterea stresului termic cauzat de insulele de căldură reprezintă urgențe noi, cu care societatea urbană trebuie să se confrunte prin adoptarea unor măsuri eficiente de adaptare și intervenție. Tehnologia modernă nu este întotdeauna parte a soluțiilor, în special când vine vorba de provocări multiple. Soluțiile tehnologice sunt accesibile persoanelor care au o situație financiară ce le permite menținerea și utilizarea tehnologiei. Analiza documentelor formale strategice legate de dezvoltarea urbană din România arată că orașele nu sunt pregătite să întâmpine provocările reprezentate de schimbările climatice și considerarea infrastructurii verzi și albastre (a naturii urbane) ca soluție în acest sens (Erős et al. 2022; Ioja et al. 2021).

Pe de altă parte, se resimte din ce în ce mai mult deschiderea societății urbane spre a se reconecta cu natura. „Cererea” ridicată de natură a societății urbane este documentată pe toate continentele și este legată de schimbările globale (cum ar fi cele enumerate mai sus, dar și de apariția pandemiilor și de perioadele îndelungi și incerte de *lockdown* asociate cu ele), de stresul vieții urbane (poluare cu noxe, zgomot, viață urbană din ce în ce mai agitată) și mai ales de creșterea interesului pentru înțelegerea și protejarea naturii la nivel social. Societatea urbană are o nevoie crescută de a găsi un echilibru între agitația urbană și liniștea recreativă oferită de mediul natural. Această necesitate se manifestă prin creșterea proporției oamenilor care vor să vadă transparență, echitate socială și responsabilitate în deciziile relevante pentru spațiile verzi-albastre. Un studiu recent³ arată că la nivel național marea majoritate a populației este conștientă de schimbările climatice (79,5%), de faptul că acestea sunt cauzate de activitatea economică (68,7%) și că viața lor va fi puternic afectată de acestea (64,4%), dorind să aibă oportunitatea de a vota politicieni care propun o strategie coerentă pentru adaptările climatice (71,5%), din moment ce un procent semnificativ (64,6%) crede că sectorul economic capitalist distruge natura. De asemenea, conform aceluiași studiu, majoritatea populației crede că o tranziție spre o societate în care natura ecologic valoroasă oferă stabilitate socială este mai costisitoare (57,3%).

Aceste date coincid cu rezultatele unei cercetări recente, încă nepublicată, cu peste 700 de respondenți, legată de persoanele care utilizează Someșul în Zona Metropolitană Clujeană (Hartel-Dohotaru-Mornea-Bădescu), unele din aceste rezultate fiind prezentate mai jos.

Pe lângă cele enumerate, vedem mișcări sociale cum ar fi protestele împotriva distrugerii naturii, evenimentele artistice publice construite în jurul naturii, evenimentele de popularizare și cunoaștere a naturii urbane, apariția nucleelor civice cu scopul de a milita pentru protejarea naturii urbane, precum și interesul în creștere pentru știința cetățenească (*citizen science*).

3. INSCOP Research, 1-13 februarie 2023, v. <https://tinyurl.com/4bykwnw4>.

Toate acestea arată că schimbarea valorică la nivel social se întâmplă. Apar așa-numitele „puncte luminoase” (*bright spots*) (Cvitanovic și Hobday 2018), inițiative și comportamente care sunt diferite de activitățile și manifestările obișnuite și care, dacă se fixează la nivel social și se scalează, pot ajuta societatea la tranziția către o lume mai echitabilă, mai decentă din punct de vedere social, cultural, comportamental și valoric. Oamenii se simt din ce în ce mai îndreptățiți și imputerniciți să-și exercite dreptul de a avea acces la spații naturale, pentru că prin asta au o viață mai sănătoasă. Din ce în ce mai mulți oameni își exprimă dorința de a învăța despre natură din împrejurimi și pot favoriza accesul la natura urbană înaintea creșterii salariale. Recent, într-un studiu paneuropean a reieșit că, în rândul populației urbane (inclusiv din orașe din România), preferința pentru a avea spații în care să poți auzi păsările cântând a fost mai ridicată în comparație cu dorința de a avea o creștere a salariului (Methorst et al. 2021). Scopul studiului nu a fost polarizarea (păsări sau bani), ci, în contextul în care banii pare să reprezinte argumentul cel mai important din punct de vedere politic, studiul demonstrează că viața decentă depinde în fapt și de natură (natura și protejarea ei fiind mai degrabă absentă din discursurile politice).

Studiile care demonstrează importanța spațiilor naturale pentru bunăstarea populației urbane sunt din ce în ce mai numeroase. Se conștientizează din ce în ce mai mult faptul că natura joacă un rol esențial în „bifarea” mai multor ținte din Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). Exemple includ *Fără sărăcie* (natura oferă hrană, apă și alte resurse, fără de care societatea umană ar deveni vulnerabilă), *Sănătate și bunăstare* (v. mai multe exemple în acest capitol) sau *Apă curată și sanitație* (apa curată este o contribuție a naturii la bunăstarea umană). Disponibilitatea spațiilor verzi, a arborilor și, implicit, a sunetelor păsărilor a fost legată de un nivel mai ridicat al satisfacției de viață, de îmbunătățirea capacităților intelectuale și cognitive, de reducerea stresului și de navigarea mai ușoară a perioadelor de depresie.

Odată cu agravarea instabilității și incertitudinii ecologice, devine din ce în ce mai evident că locurile de muncă nu mai reprezintă singurul pilon al bunăstării. În campaniile electorale, promisiunile de noi locuri de muncă și ignorarea acțiunilor pentru a asigura un mediu sănătos și o echitate socială legată de mediul sănătos tind să nu mai satisfacă așteptările oamenilor. În funcție de regimul politic susținut de decidenți – guvernare participativă și democratică versus guvernare bazată pe lipsa transparenței și asimetriei de putere, susținute de corupție –, oamenii pot exprima (sau nu) aceste necesități și aspirații. Bunăstarea populației urbane implică sănătate mintală, fizică și socială, iar, pe măsură ce oamenii conștientizează importanța sănătății proprii, realizează tot mai mult interdependența acestora de accesul la natură și starea acestora, dincolo de bunăstarea materială. Vântul schimbării în ceea ce privește valorile ecologice la nivelul populației urbane nu este departe nici de clujenii și există foarte multe dovezi în acest sens.

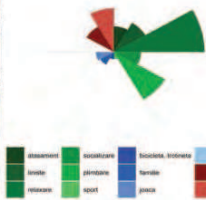
Scopul acestui capitol este de a oferi o cartare a conceptelor relevante pentru înțelegerea valorilor naturii. Conceptele vor fi exemplificate folosind Someșul – în special secțiunea lui care trece prin Zona Metropolitană Clujeană.

DOUĂ VIZIUNI CONTRASTANTE PENTRU NATURA URBANĂ

Spațiile urbane sunt speciale pentru că sunt construcții mai degrabă artificiale. Ca atare, ele impun un stil de viață care reduce semnificativ atât diversitatea, cât și intensitatea interacțiunilor om-natură la toate nivelurile: material, cognitiv, experiențial, emoțional și filosofic/spiritual. Elementele naturii au fost mereu importante pentru societatea urbană. În continuare, prezint două perspective contrastante și stilizate (deci asumate exagerate) pentru natura urbană. Prima perspectivă, cea convențională, o denumesc metaforic *Grădina necomestibilă, decorativă: natură limitată, spații pentru evenimente*. A doua perspectivă, una care se conturează și ea care va fi foarte probabil stabilită pentru viitor, o denumesc *Natură vie: armonie om-natură și implicare comunitară*.

Grădina necomestibilă, decorativă: natură limitată, spații pentru evenimente, frumusețe controlată. Această viziune implică o abordare mai degrabă *top-down*, dependentă de un control total, în care elementele naturale utilizate pentru design, în mod tipic plante native sau introduse și varietăți horticulturale ale unor specii, sunt folosite pentru a servi scopuri estetice (acestea reprezentând totodată teoretic și „biodiversitatea”). Un accent mare se pune pe simetria, pe estetic. Dinamicile naturale, cum ar fi acumularea biomasei sau valoarea de habitat a spațiilor verzi-albastre, nu sunt recunoscute și susținute (v. Caseta 1). De fapt, stabilirea naturală a speciilor poate fi percepută ca un fenomen natural nedorit, iar spațiile necontrolate, în care natura ar putea să se desfășoare (măcar parțial) nu sunt bine văzute. De asemenea, nu sunt recunoscute o serie de valori intangibile ale elementelor naturale, cum ar fi cele referitoare la coeziunea socială și valorile naturii urbane ca identitate socială. Din aceasta rezultă că intervențiile asupra speciilor sau diversității sunt efectuate ne luând în seamă faptul că oamenii pot forma legături relaționale (identitare) cu acele elemente. În timp ce am scris aceste aspecte, nu doresc să ignor faptul că această abordare poate într-adevăr crea spații verzi-albastre urbane frumoase și potențial valoroase din punct de vedere socio-cultural sau pentru anumite specii (polenizatori, păsări). Cum vom vedea însă din secțiunile de mai jos, acestea nu pot fi considerate Soluții Bazate pe Natură (SBN) pentru că nu sunt asumate ca atare. În această viziune, păstrarea naturii valoroase se face din neatenție, pe terenuri abandonate, din incapacitatea de a le controla sau din dezinteres. Atunci când natura autentică din spațiile urbane se formează mai degrabă ca rezultat al ignoranței, al incapacității sau al dezinteresului, acea natură va fi extrem de vulnerabilă. O va distruge tocmai paradigma care fundamentează viziunea mai sus descrisă, cu prima ocazie când se ivesc banii

A collage of eight photographs showing various aspects of the environment. The top row includes a close-up of a hand with a ring, a tree trunk, a river, and a person in a tree. The bottom row includes a park, purple flowers, and yellow flowers.

Natură vie: Armonie om-natură și implicare comunitară. Această viziune abordează strategic natura urbană, celebrând procesele naturale și, mai ales, capacitatea

CASETA 2. Ilustrație pentru *Natură vie: Armonie om-natură și implicare comunitară* pe porțiunea Someș și Zona Metropolitană Clujeană. Fotografii prezintă momente din evenimentele culturale organizate în cadrul *Someș Delivery* în diferite localități de-a lungul Someșului, în Zona Metropolitană Clujeană. Aceste tipuri de activități au un potențial uriaș de a reconecta oamenii cu Someșul pe toate planurile importante: cognitiv, emoțional, experiențial, filosofic/ spiritual, dar și relațional. Evenimentele diverse includ manifestări culturale cuplate cu dezbateri pe teme importante pentru Someș și societate, tururi ghidate de biodiversitate cu implicarea experților de la diferite ONG-uri și universități clujene, evenimente în care micii producători își pot vinde produsele (de exemplu, în Apahida), precum și ateliere cetățenești pentru cartarea valorilor naturii. Tot pentru această viziune este relevantă cercetarea pe baza unui chestionar *online* (Hartel-Dohotaru-Mornea-Bădescu, date nepublicate) pentru a evalua importanța râului Someș pentru oamenii din Zona Metropolitană Clujeană. Imaginile sunt preluate de pe pagina Facebook *Someș Delivery*. Caseta 1 și Caseta 2 arată o guvernare extrem de dinamică a Someșului, cu elemente care exclud natura (Caseta 1), dar și cu elemente (mai ales provenite dinspre societate) de apreciere a naturii (Caseta 2). Viitorul sustenabil, benefic atât pentru om, cât și pentru natură, al Someșului va depinde de adoptarea a cât mai multe ingrediente din viziunea *Natură vie* (Tabelul 1) și de distanțarea de asimetriile de putere prin care viziunea *Grădinii necomestibile* este consolidată și generalizată, chiar și în detrimentul naturii autentice.

naturii urbane de a se autosusține din punct de vedere ecologic. Spațiile naturale create în această viziune țin cont de faptul că natura urbană poate juca un rol important de refugiu, inclusiv pentru specii rare. În această viziune, natura urbană poate fi reprezentată inclusiv de ecosisteme noi (*novel ecosystems*), care s-au format din ansambluri de specii native și exotice. În Cluj, astfel de ecosisteme se

pot vedea pe Someș în zona Florești și pe tronsonul paralel cu Bulevardul Muncii sau în Parcul Est. Aceste ecosisteme valoroase, deși au rezultat mai degrabă din ignoranță și din abandonarea terenurilor, sunt (sau au fost, în cazul tronsonului Grigorescu) resurse extraordinare pentru implementarea SBN (detaliată mai jos). În această viziune, sunt recunoscute multe alte contribuții ale naturii urbane, pe lângă cele estetice: importanța răcoririi insulelor de căldură, importanța reținerii apei de precipitații, importanța de habitat a naturii urbane pentru diferite specii, contribuțiile la sănătatea oamenilor și, nu în ultimul rând, contribuțiile naturii la creșterea coeziunii sociale. Abordarea holistică, socio-ecologică a spațiilor verzi-albastre urbane rezultă în oportunități pentru proiecte care țin de diversificarea legăturilor om-natură, formarea unei atitudini tolerante față de natură, participarea publicului activ (*citizen science*) la inventarierea și protejarea naturii urbane și organizarea unor cadre atractive în care oamenii să-și exprime preferințele și aspirațiile față de natura urbană (abordare *top-down* secundată de un puternic aspect *bottom-up*) (v. Caseta 2).

Soluțiile Bazate pe Natură apar din a doua viziune. Consider că este necesar să reevidențiez faptul că ambele viziuni exemplificate în Caseta 1 și Caseta 2 și sintetizate în Tabelul 1 prezintă situații arhetipice, șabloane. Realitatea este mult mai complexă și, mai ales în cazul Someșului din municipiul Cluj-Napoca, se vede că se pot regăsi frânturi din ambele viziuni. Starea de fapt însă tinde mai degrabă spre viziunea 1. În contextul transformărilor spre sustenabilitate (v. mai jos), este important să se însușească strategic și politic cât mai multe dintre elementele viziunii 2 (v. tabelul următor).

Tabelul 1. Două viziuni pentru natura urbană, comparate pe baza unor trăsături esențiale. Despre importanța trăsăturilor prezentate la *Natură vie*, v. și subcapitolul despre Soluțiile Bazate pe Natură

TRĂSĂTURĂ	VIZIUNE	
	GRĂDINA NECOMESTIBILĂ, DECORATIVĂ: NATURĂ LIMITATĂ, SPAȚII PENTRU EVENIMENTE	NATURĂ VIE: ARMONIE OM-NATURĂ ȘI IMPLICARE COMUNITARĂ
Filosofie	Natura urbană este un instrument care servește omul, legătura om-natură (pe axa identității) nu contează.	Natura urbană (i) servește omul, (ii) are drept de existență și (iii) este parte a identității localnicilor. Aceste aspecte sunt considerate simultan și urmărite simultan.
Conceptul de „natură”	Specii deseori exotice, varietăți horticulturale care necesită întreținere. Procesele ecologice necontrolate nu sunt bine văzute.	Combinație de specii native și exotice, în care ansamblul de specii este determinat de procese naturale și direcționate. Procesele ecologice necontrolate sunt apreciate.

	GRĂDINA NECOMESTIBILĂ, DECORATIVĂ: NATURĂ LIMITATĂ, SPAȚII PENTRU EVENIMENTE	NATURĂ VIE: ARMONIE OM-NATURĂ ȘI IMPLICARE COMUNITARĂ
Management și design	Intervenții intense, grija este orientată pe controlul total și restrângerea libertății naturii. Primează factorul estetic.	Intervențiile se fac pentru stabilizare și doar în cazul în care sunt necesare. Sunt importanți factorii estetici și ecologici, pe lângă o serie de alte contribuții ale naturii la societate.
Costul întreținerii	În mare parte dependent de oameni: chimicale, personal specializat, tehnologie.	Externalizat naturii cât se poate de mult. Grija este orientată și spre capacitatea naturii de a se autosuține prin procese ecosistemice.
Cunoaștere și implicare	În mare parte specializată, aplicată procedural și sectorial. Intervențiile nu sunt negociate cu localnicii, iar acest lucru deseori duce la tensiuni.	În mare parte co-creată prin implicarea comunității locale. Sunt de asemenea considerate scenariile climatice și economice. Multi-sectorială.
Instituții	Sectoriale.	Multi-sectoriale, comunități de practică.
Comunitatea locală	Nevoile oamenilor sunt presupuse și abordate într-un mod foarte rigid. Spectrul de experiență a naturii este redus mai degrabă la estetic.	Necesitățile oamenilor sunt evaluate, apreciate, negociate și, important, luate în calcul. Oamenii sunt implicați în cunoașterea și monitorizarea naturii. Conexiunile om-natură sunt activ însușite și promovate pe plan cognitiv, experiențial, emoțional, filosofic și relațional.
Capacitate transformatoare pentru un sistem urban rezilient	Redusă. Premisele culturale și valorice (de exemplu, sentimentul de împuternicire la nivel individual, sentimentul de responsabilitate, spiritul civic) nu se pot forma.	Ridicată. Informația, transparența și guvernarea participativă contribuie la formarea unor sisteme de valori și culturi care cresc implicarea sau dorința de implicare, dar și încurajează o cultură a implicării în rândul populației urbane.
Perspectivă temporală	Mai degrabă de la trecut la prezent, reactivitate.	Mai degrabă pregătirea din prezent pentru viitor (proactivitate).

TRĂSĂTURĂ	VIZIUNE	
	GRĂDINA NECOMESTIBILĂ, DECORATIVĂ: NATURĂ LIMITATĂ, SPAȚII PENTRU EVENIMENTE	NATURĂ VIE: ARMONIE OM-NATURĂ ȘI IMPLICARE COMUNITARĂ
Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD)	În mod tipic ignorate.	Mai degrabă naturale, bazate pe procese ecologice.
Relevanță pentru SBN	Mică spre deloc.	Mare.

Literatura de specialitate evidențiază importanța creșterii capacității transformatoare, de sustenabilitate, a sistemelor socio-ecologice urbane în vederea navigării schimbărilor climatice, dar și a crizelor socio-economice și culturale. Termenul de „transformare” este folosit tocmai pentru a evidenția faptul că schimbările nu pot fi doar superficiale. Nu este vorba (doar) de adoptarea unor proceduri noi, nu este vorba de crearea unor specializări noi, instituții noi sau intervenții noi (de exemplu, o amenajare nouă undeva pe Someș). Schimbările transformatoare pentru sustenabilitate sunt mult mai profunde și includ viziuni, paradigme, sisteme de valori și norme noi, sisteme filosofice noi (de exemplu, legate de modul în care se raportează omul ca individ/ ca societate la alți oameni/ alte societăți și la organisme din jur), instituții noi și căi noi de a genera cunoaștere – și, desigur, recunoașterea importanței vitale a naturii urbane (deci nu doar a gazonului, nu doar a speciilor noi, nu doar a grădinilor frumoase, cu insecte polenizatoare, dar costisitoare din punct de vedere economic) pentru societate. În această nouă perspectivă, distrugerea naturii autentice apare mai degrabă ca un scurtcircuit logic, care ar trebui evitat. Știința și tehnologia ne sunt de mare ajutor, dar eficiența lor în dezvoltarea unor societăți urbane mai echitabile și mai adaptative depinde foarte mult de intențiile celor care au putere decizională asupra orașului. Câteva cadre conceptuale legate de valorile naturii, care ar putea fi de ajutor pentru a porni spre viziunea *Natură vie* (Tabelul 1) sunt prezentate într-un subcapitol separat. Schimbările transformatoare direcționate spre sustenabilitate sunt ghidate, de exemplu, de *Obiectivele pentru Dezvoltare Durabilă*⁴. Ce implică „transformările pentru sustenabilitate” în contextul sistemele sociale, ecologice și tehnologice urbane? În introducere, am evidențiat că societățile umane trec prin provocări fără precedent, datorită schimbărilor globale. Oamenii sunt puși în fața a două mari provocări: să regândească modul de existență care a rezultat în generarea schimbărilor ecologice, pe de o parte, și să se adapteze la schimbările care deja se

4. Ele sunt asumate inclusiv de Guvernul României, v. <https://dezvoltaredurabila.gov.ro/obiectivele-pentru-dezvoltare-durabila>.

manifestă. Ambele necesită *schimbări transformatoare pentru sustenabilitate*, deci nu pot fi abordate prin menținerea *status quo*-ului. Schimbările transformatoare sunt schimbări profunde. Este important să alipim și eticheta „pentru sustenabilitate” de aceste schimbări, pentru că nu toate schimbările transformatoare sunt și sustenabile sau acceptabile.

Natura trebuie regândită până la nivelul în care realizăm că ecosistemele nu sunt resurse care ne sunt disponibile mereu. Ecosistemele sunt foarte vulnerabile la impactul uman (direct) și la schimbările climatice (impact uman indirect) și vor continua să fie așa, iar contribuțiile lor la bunăstarea umană vor continua doar dacă avem grijă de ele. Secetele extreme și lipsa apei din vara anului 2024 sunt un exemplu în acest sens. Grijă față de natură în paradigma nouă nu înseamnă o grijă coercitivă, ci mai degrabă presupune lăsarea proceselor și interacțiunilor naturale să se manifeste și să afecteze structura ecosistemelor urbane. Natura urbană care se autosusține se formează în timp – în 10 ani, 20 de ani sau mai mult. Datele arată că, atunci când oamenii vor să creeze un ecosistem urban care se autosusține, în stadiile inițiale costurile pot fi mai ridicate. În timp, însă (în acei 10 ani, 20 de ani sau mai mult), aceste sisteme pot deveni independente și costurile se pot reduce. Scriu acestea pentru a arăta cât de important este să recunoaștem și să apreciem natura urbană maturizată deja și să nu o distrugem pentru a crea ceva nou și incert pentru o perioadă lungă de timp. Renaturarea în contextul naturii urbane înseamnă de fapt crearea unor ecosisteme funcționale, autosusținătoare, ale căror contribuții la societatea umană sunt mai degrabă pozitive, iar mentenanța lor are costuri reduse (v. Tabelul 1).

În acest sens vă invit la un exercițiu de gândire legat de tronsonul recent amenajat al Someșului (în cartierul Grigorescu), în scenariul sistării intervențiilor umane în vederea creării unui ecosistem autosustenabil, cu minime intervenții umane (așa cum s-a descris în Tabelul 1). Ce s-ar întâmpla dacă acele pajiști create recent ar fi abandonate și procesele naturale ar fi lăsate să-și pună amprenta asupra identității ecologice a celui tronson? Să mergem pe un scenariu ecologic. La cinci-opt ani după abandon, vegetația curentă s-ar schimba dramatic. Semințele plantelor din pământul adus, în combinație cu semnițele celor plantate, vor porni un joc competitiv între plante, în care foarte probabil vor câștiga speciile ruderaie și exotice superdominante. În 10-12 ani, diversitatea s-ar reduce prin expansiunea a cel puțin două specii de plante exotice invazive și superdominante: ambrozia (cauzatoare de alergii, cu origini în cele două Americi) și julișca (care provine din Asia). Controlarea acestor specii necesită efort și costuri (alergia este parte a costurilor, dacă nu se elimină specia). Odată stabilite și devenite superdominante (ceea ce, în cazul acestor specii, se întâmplă repede, de aceea sunt numite superdominante), ele sunt greu de extirpat. Cu alte cuvinte, aceste specii ar trebui extirpate în momentul când se scriu aceste rânduri. Dacă nu sunt controlate din timp, aceste specii pot scăpa de sub controlul uman. Exemplul de mai sus ilustrează că procesele naturale necontrolate nu aduc mereu beneficii oamenilor.

Prin aceasta se evidențiază importanța crucială a recunoașterii și menținerii ecosistemelor urbane deja formate. Chiar dacă conțin elemente de vegetație exotică (precum cele din Caseta 1), ele pot fi reziliente față de speciile exotice cu potențial invaziv și nu prezintă riscuri pentru societate.

Prin urmare, dacă administrarea spațiilor verzi are în perspectivă și scenarii de viitor (v. Tabelul 1, ultimul rând), va considera și va aprecia acele elemente de natură care sunt deja stabilite, valoroase și capitalizabile. Vestea bună este că există sol valoric fertil social pentru a proteja natura, iar tendința spre consolidarea valorilor pozitive față de natura urbană este în creștere (v. subcapitolul introductiv). Caseta 2 prezintă o serie de activități implementate în cadrul proiectului *Someș Delivery*, inițiate tocmai de societatea civilă. Premisele socio-culturale pentru evoluția spre viziunea *Natură vie: Armonie om-natură și implicare comunitară* sunt pe cale să se formeze în Cluj.

Tot legat de *Someș Delivery* și viziunea *Natură vie* (v. Tabelul 1), merită evidențiată inițiativa *Consiliului Apei*. În esența lui, Consiliul Apei are ingredientele unei comunități de practică (*community of practice*⁵) pentru că: 1. are ca scop formarea unei comunități care împărtășește interesul pentru un Someș sustenabil pentru om și natură; 2. dorește să catalizeze interacțiuni frecvente între oameni pentru a facilita împărtășirea experiențelor și cunoștințelor, pentru a ajuta învățarea; 3. promovează înțelegerea provocărilor și oportunităților legate de protejarea naturii Someșului și diversificarea conexiunilor om-natură prietenoase cu natura; 4. promovează unele activități prietenoase cu natura și benefice pentru sănătatea umană și 5. are scopul de a consolida sentimentul de apartenență al oamenilor, atât în ceea ce privește coeziunea socială, cât și legat de Someș. Viziunea *Consiliului Apei* este redată de coordonatorul acestei inițiative, arhitectul Marius Cătălin Moga:

„Someșul Mic urmează să devină un culoar principal al dezvoltării metropolitane. Pe lângă faptul că este o sursă de apă potabilă pentru o întreagă regiune și o sursă importantă pentru irigații, Someșul Mic este în același timp un spațiu de relaxare, agrement și sport, important prin salba de lacuri din amonte. Acum, el poate deveni și un liant mai bun al zonei metropolitane prin realizarea unor trasee de biciclete alternative la traficul auto intens. Cum îl vom folosi și împărți între atâtea tipuri de utilizări în același timp, prin care să îi păstrăm caracterul natural și îi protejăm biodiversitatea? Cine sunt beneficiarii acestei dezvoltări și cum putem să-i includem în proces? Ce teme locale îi preocupă pe locuitori (din Gilău, Florești, Cluj, Apahida) și ce așteptări au ei de la utilizarea râului? Cum putem păstra calitatea apei și să o ameliorăm chiar în tot acest proces de transformare? Acestea sunt doar câteva dintre temele pe care

5. V. un exemplu descris aici: <https://www.communityofpractice.ca/background/what-is-a-community-of-practice/>.

ni le propunem în cadrul evenimentelor Consiliului Apei pe care le realizăm în această toamnă. Ne propunem să explorăm cu locuitorii fiecărei localități a zonei metropolitane segmentele râului adiacente acestora și să înțelegem mai bine cum văd cetățenii râul. Atelierele cetățenești le vom face direct în teren, prin tururi ghidate în compania specialiștilor, urmate de discuții și dezbateri pe întreaga zona metropolitană a Clujului.”⁶

Figura de pe pagina următoare prezintă un cadru conceptual pentru evoluția către sustenabilitate a sistemelor socio-ecologice urbane. Cadrul conceptual recunoaște că atât sistemul social, cât și natura urbană vor fi în permanentă schimbare. Aceste schimbări pot fi direcționate spre sustenabilitate sau pot fi ignorate. Ambele opțiuni implică costuri care trebuie înțelese și înșușite strategic.

DOMENII MARI DE VALORI ALE NATURII – DE CE SĂ PROTEJĂM SOMEȘUL?

Acest subcapitol este o cartare a valorilor Someșului, cu secțiunea lui care trece prin municipiul Cluj-Napoca și zonele aferente. Textul are trei obiective majore: (i) prezintă conceptul de „servicii ecosistemice” și conceptele conexe; (ii) prezintă conceptul de Soluții Bazate pe Natură în contextul serviciilor ecosistemice, inclusiv premisele culturale, valorice și de guvernare pentru aplicarea lui; în final, (iii), subcapitolul prezintă exemple ilustrative ale valorilor naturii folosind ca studiu de caz Someșul. Acest subcapitol se bazează pe două ilustrații importante: Figura 2 (conceptualizarea serviciilor ecosistemice și a Soluțiilor Bazate pe Natură) și Figura 7 (conceptualizarea marilor domenii valorice ale naturii ajustate pe Someș). Figurile 3-6 sunt ilustrații la diferite concepte legate de cele două amintite anterior. Sinteza acestui subcapitol s-a realizat pe baza mai multor articole științifice, dintre care câteva sunt citate (Pereira et al. 2024; Eggermont et al. 2015; Babí Almenar et al. 2021; Palomo et al. 2016), dar și pe baza intuițiilor personale provenite în urma experienței directe a Someșului și pe baza unei cercetări sociologice în care am fost implicat și a căror date încă nu sunt publicate (Hartel -Dohotaru-Mornea-Bădescu 2021).

SERVICIILE ECOSISTEMICE: O CALE PENTRU ÎNȚELEGEREA VALORILOR INSTRUMENTALE ALE NATURII

IPBES⁷ a publicat recent un articol (Pascual et al. 2017) prin care prezintă o tipologizare a valorilor naturii. Înainte de a intra în detalii specifice pentru Someș, precizez că valorile naturii capătă importanță din ce în ce mai mare în știință,

6. Sursă: <https://cluj.com/articole/consiliul-apei-atelier-cetatenesc-pe-doua-roti/>.

7. Platforma Interguvernamentală pentru Biodiversitate și Servicii Ecosistemice, v. <https://www.ipbes.net/>.

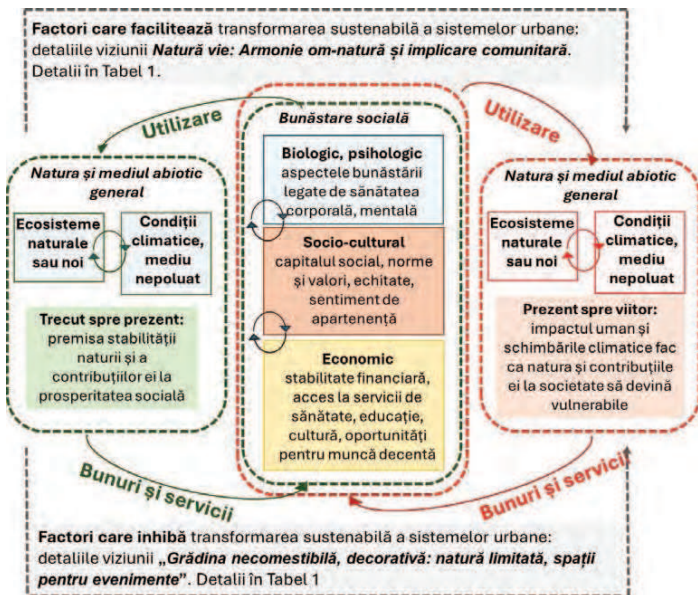

Figura 1. Cadru conceptual pentru a înțelege importanța naturii pentru societatea urbană. Paradigmele și procedurile care s-au stabilit și au funcționat în trecut nu sunt neapărat viabile pentru viitor. Viitorul va aduce provocări majore pe două mari axe. Pe de o parte, importanța spațiilor verzi urbane se diversifică, cu accent din ce în ce mai mare pe contribuțiile de reglare (ameliorarea insulelor de căldură, reținerea apei de ploaie), de sprijin (de exemplu, habitate pentru polenizatori, păsări și alte organisme), cultural-recreative și, important, legate de valoarea naturii urbane pentru sănătatea oamenilor. Pe axa aceasta intră deci și considerente legate de echitate și justiție, precum și aspecte legate de imputernicirea oamenilor să ducă o viață decentă, pentru care accesul la spațiile verzi de calitate este vital. Pe lângă aspectele de utilitate menționate mai sus, este important să se considere provocări fundamental noi pentru stabilirea și menținerea naturii urbane, cum ar fi schimbarea dramatică a mediului abiotic urban (temperatură, precipitație, eventual noxe etc.), care implică și condiții neprielnice pentru speciile de plante care susțin natura urbană, dar și pentru solul urban. Spațiile verzi de calitate nu trebuie să fie privilegiul cartierelor bogate, ci trebuie să fie distribuite echitabil⁸.

8. V. în acest sens o intervenție de-a mea în revista *Formula AS*, Iulia Ignat, „Tibor Hartel (conferențiar doctor la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj): «La capitolul spații verzi mai avem mult de lucru»”, *Formula AS*, 11.03.2024, <https://www.formula-as.ro/2024/03/11/tibor-hartel-conferențiar-doctor-la-universitatea-babes-bolyai-din-cluj-la-capitolul-spatii-verzi-mai-avem-mult-de-lucru/>

în politici publice și la nivel social. În ceea ce urmează, voi face o introducere în principalele concepte prin care valorile naturii se pot măsura.

În știința sustenabilității (știința pe care o aplic și eu ca ecolog), conceptul de „servicii ecosistemice” a fost dominant în ultimele trei decenii. Acest concept a apărut ca o necesitate, de fapt, ca un fel de răspuns la o urgență conceptuală majoră (prin anii '70-'80). În contextul în care argumentele morale, care evidențiau *valoarea intrinsecă a naturii* și obligația noastră, a oamenilor de a o proteja, deși puternice din punct de emoțional și puternic popularizate în regiunile industrializate, în mare parte au eșuat să oprească degradarea naturii de către om, s-a ivit necesitatea și urgența de a crea un concept nou, prin care natura și biodiversitatea pot fi mai atractive pentru economiști, pentru politicieni, pentru deținătorii de corporații și companiile care poluează și pentru societate în ansamblu – un concept nou care să permită interpretarea protejării naturii ca fiind un interes personal rațional, care să permită o analiză și o înțelegere structurată, metodologic robustă, a modurilor prin care natura contribuie la bunăstarea și stabilitatea socială și individuală. Termenul de „servicii ecosistemice” a fost foarte la îndemână în acest context de urgență conceptuală. El a permis înțelegerea, cercetarea și categorizarea modurilor în care natura (procese ecosistemice) contribuie la bunăstarea umană (Abson et al. 2014). De exemplu, polenizatorii (preponderent insecte) aduc beneficii de peste 13 miliarde de euro în fiecare an în UE. Natura urbană poate să rețină an de an cantități de apă (rezultate în urma precipitațiilor) atât de mari, încât poate să scadă încărcătura de apă pe sistemul de canalizare cu un procent între 30% și 80%. Natura pune la dispoziția oamenilor hrană și apă, contribuie la sănătatea umană și ne ajută să ne protejăm de insulele de căldură. Natura se imprimă în identitatea noastră, ne ajută la dezvoltarea cognitivă. Toate acestea sunt valori instrumentale ale naturii care sunt cuantificabile și studiabile prin conceptul de „servicii ecosistemice”. Un studiu recent apărut în prestigioasa revistă *One Earth* (Mohamed et al. 2024) demonstrează că fiecare km² de peisaj modificat de om ar trebui să conțină cca. 20-25% de teren cu înalte valori naturale, ecologic funcționale, pentru ca să fie posibilă furnizarea unei game de servicii și beneficii oamenilor.

Conceptul de „servicii ecosistemice” a permis ca gândirea economică să-și pună amprenta asupra valorilor naturii. Astfel, contribuțiile naturii la societate au putut fi evaluate și înțelese prin prisma „cererii și a ofertei”. În acest sens, „oferta” (*ecosystem service supply*) bunurilor și a serviciilor este legată de contextul biofizic și procesele ecosistemice care caracterizează natura. Diversitatea acestora reprezintă acel potențial de contribuții care poate fi apreciat și apropiat de oameni sub forma serviciilor ecosistemice (v. Figura 2). Când această apropiere se realizează, se consideră că există *cerere (demandă)* pentru servicii și bunuri ecosistemice. Uneori, poate exista *neconcordanță între cerere și ofertă (ecosystem service mismatch)*. Această neconcordanță poate exista în mai multe forme, conceptualizate foarte bine de

literatura științifică (Winkler, Dade și Rieb 2021). De exemplu, situația în care oferta de servicii ecosistemice nu este recunoscută și, ca atare, structurile și procesele ecosistemice care le furnizează sunt distruse (v. Caseta 1) intră în categoria „neconcordanță conceptuală” (care implică și costuri de oportunitate, așa cum discut și mai jos, mai ales pe axa diversificării conexiunilor om-natură). În cazul Someșului, pe tronsonul Grigorescu, această formă de neconcordanță a serviciilor ecosistemice s-a manifestat printr-un discurs de evidențiere a naturii în noua amenajare a tronsonului, în timp ce s-au compromis elemente naturale valoroase. Simplificat, s-a distrus natura existentă (formată în mare parte prin procese naturale) pentru renaturare artificială. Desigur, azi s-ar putea discuta despre posibile căi de a păstra cât mai mult din fosta natură de pe acest tronson. Aceste discuții vor avea probabil mai mult sens în cazul intervențiilor viitoare, pe alte tronsoane, când zone cu înalte valori naturale sunt planificate pentru a fi reamenajate. Pentru viitorul natural al tronsonului Grigorescu al Someșului, va conta foarte mult modul în care se administrează spațiile verzi curente.

Un alt concept important care s-a putut implementa și adapta/ adopta în contextul valorilor instrumentale ale naturii este cel de *externalități* (pozitive sau negative). Externalitățile pozitive legate de natură rezultă din acele trăsături sociale care permit – involuntar – formarea și funcționarea elementelor naturale. Parcul Est și elementele mai naturale, sălbatice, ale Someșului urban (Caseta 1) sunt (au fost) exemple tipice de externalități pozitive. Aceste valori naturale s-au format mai degrabă ca urmare a neintervenției umane sau a unei gestionări minimale, oferind beneficii neintenționate comunității locale prin crearea de spații verzi, habitate pentru fauna sălbatică și locuri de recreere. Aceste elemente naturale, chiar dacă este vorba de ecosisteme noi⁹, sunt resurse-cheie în contextul SBN (v. mai jos Figura 2). Externalitățile negative, pe de altă parte, sunt acele costuri care survin din exploatarea irațională sau chiar din distrugerea ecosistemelor naturale sau a celor cu valori naturale ridicate, costuri care sunt suportate mai ales de către localnici. Externalitățile negative în cazul serviciilor ecosistemice se resimt la nivelul comunităților locale prin eliminarea bunurilor și serviciilor, mai ales a celor de reglare și de sprijin, ca urmare a intervențiilor economice în sistemele naturale sau a schimbării modului de utilizare a sistemelor naturale.

Precondițiile ecologice (deci procesele ecosistemice, proprietățile biofizice ale naturii) poartă în ele și un potențial pentru așa-numitele *dezavantaje ecosistemice* – eventualele aspecte neplăcute, de care sunt responsabile ecosistemele (țânțari, pericolul prăbușirii unui arbore, pericolul inundațiilor în zonele inundabile ale apelor curgătoare etc.) (v. Figura 2). Aceste dezavantaje sunt deseori furnizate de aceleași trăsături ale naturii care furnizează beneficiile. De aceea, este

9. V. scurtul filmul despre „Ecosisteme noi, ecosisteme emergente”, realizat în Parcul Est, pe canalul meu YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=rXgAtvDVJFw&ct=766s>.

foarte important ca ele să fie controlate într-un fel în care să nu se compromită aceste procese. De exemplu, salcia scorburoasă de pe malul Someșului (Casetă 1) furniza singura oportunitate pentru riverani de a putea vedea arbori scorburoși. Ea prezenta, într-adevăr, și pericole, pentru că exista o probabilitate de a se prăbuși. S-a optat pentru înlăturarea arborelui, dar se putea și altfel: evidențierea prin signalistică a importanței arborelui pentru natură, dar și pentru oameni (din punctul de vedere al experienței sau educațional), evidențierea probabilității accidentelor și a perioadelor când acest risc este mai mare (vânt), delimitarea unei zone-tampon în jurul arborelui pentru siguranța oamenilor și, nu în ultimul rând, intervenții în coronament pentru a stabiliza arborele și pentru a reduce greutatea coronamentului și, astfel, riscul de a se prăbuși¹⁰. Ca să formulez într-un limbaj mai cotidian, nu putem să înlăturăm toate elementele naturii care reprezintă riscuri pentru oameni. Dacă facem asta, deci dacă compromitem natura, vom expune societatea la efectele ecologice ale lipsei naturii și ale lipsei conexiunilor cu natura, deci la alte posibile costuri, poate chiar mai mari. Adaptările culturale-tehnologice și comportamentale la aceste riscuri sunt posibile și trebuie însușite strategic și cognitiv-valoric – adică înțelegându-le mai bine. Armonizarea avantajelor și dezavantajelor ecosistemice ale naturii urbane este prezentată în Tabelul 1.

Conceptul de „servicii ecosistemice” permite adoptarea și adaptarea conceptului de „costuri de oportunitate” legate de distrugerea naturii. Distrugerea naturii implică costuri de oportunitate importante pentru societate și aceste costuri sunt din ce în ce mai evidente odată cu amplificarea schimbărilor climatice, cu accelerarea vieții urbane, cu stresul în creștere. Costurile de oportunitate sunt de fapt acele beneficii la care se renunță atunci când se face o alegere. În acest sens, când se decide distrugerea naturii, costurile de oportunitate se măsoară prin costurile financiare și umane ale instabilității mediului care survin din distrugerea naturii, din apa contaminată etc. În costuri de oportunitate se pot include și distrugerea spațiilor verzi și a contribuțiilor acestora la societate prin dezvoltarea urbanistică haotică. Aceste costuri se măsoară pornind de la existența spațiilor verzi de calitate inițiale, distrugerea lor prin expansiunea suprafețelor construite și inundațiile survenite în urma ploilor abundente, pe care natura le putea ameliora semnificativ. Când prezentăm conceptul de SBN, mai jos, va deveni evident faptul că azi

10. Postarea mea de pe Facebook legată de acest subiect a fost preluată de mai multe ziare clujene: „Riscul de a fi accidentat grav sau mortal de către ramurile căzute ale arborilor sau chiar de arborii căzuți este foarte mic. Un studiu din Marea Britanie, țară cu densitate mare de oameni, arată că riscul de a fi accidentat grav sau omorât de arbori (crengi rupte sau arbori căzuți) este de 1 la 10 milioane. Riscul unui accident grav cu mașina este mai mare la o singură excursie de weekend de 320 km decât riscul unei accidentări grave din cauza arborilor și crengile lor căzute pe parcursul unui an. Accidentele cauzate de arbori se întâmplă mai ales în perioade cu vânt puternic”.

natura nu este abordată în acest cadru conceptual, ci mai degrabă în paradigma „grădinaritului”, în care riscul de a distruge natura urbană autentică este mare. Acesta ar fi cel mai mare cost de oportunitate pentru viitor – când societatea ar dori să implementeze SBN și nu va avea natură pentru asta. Nu este un scenariu prea optimistic, dar este un scenariu plauzibil, ținând cont de tendințele actuale și de contextul intențional existent. Ca exercițiu de reflecție, invit cititorii acestor rânduri să se mai gândească la posibile costuri de oportunitate legate de distrugerea naturii urbane.

Conceptul de „servicii ecosistemice” a devenit repede atractiv pentru economiști, contribuind la formarea unor paradigme noi, cum ar fi *economia ecologică* (*ecological economics*, domeniu care are și o revistă științifică consacrată). Gândirea și abordarea economiștilor și-a pus amprenta asupra conceptului, dezvoltându-l.

În știință, conceptele și teoriile sunt mereu analizate critic – asta duce la maturizarea lor, la contextualizarea lor sau, uneori, chiar la înlocuirea lor. Mai mult, în știință, maturizarea conceptuală nu este supusă interpretărilor emoționale, iar limitele teoriilor și conceptelor (și, deci, nișa lor de utilizare) sunt definite mai precis. Asta s-a întâmplat și cu conceptul de „servicii ecosistemice”. Azi se știe că (i) Acest concept nu trebuie să substituie, să marginalizeze și să anuleze argumentul moral pentru protejarea naturii (sunt multe specii care nu contribuie la bunăstarea umană și care au dreptul de a exista); (ii) Nu tot ce primim de la natură este serviciu ecosistemic – o viperă, un urs, polenul care cauzează alergii, o ciupercă otrăvitoare sau ținăriile sunt tot o parte a ecosistemelor, dar pot cauza neplăceri, ecosistemele putând deci să „ofere” și dezavantaje oamenilor; (iii) Serviciile ecosistemice culturale nu explică o serie de manifestări comportamentale umane, cum ar fi atașamentul față de un loc sau chiar protestele/ revolta manifestată pentru a proteja acel loc sau element natural (cum ar fi, de exemplu, protestele pentru a opri tăierea unui arbore, acel arbore însemnând pentru protestatari și identitatea lor, iar tăierea lui poate fi interpretată și ca o „ciuntire” a identității). Identitatea locală nu se poate explica prin categoria „serviciilor ecosistemice culturale”, fiind deci nevoie de un alt concept pentru asta; (iv) Conceptul de „servicii ecosistemice” este foarte tehnic și nu permite interpretarea și contextualizarea culturală, trebuind deci relaxat în acest sens; (v) Relația om-natură nu poate fi descrisă în totalitate de conceptul de „servicii ecosistemice”, având deci nevoie și în acest caz de concepte noi. Tabelul 2 sintetizează câteva aspecte neclare sau chiar provocatoare ale conceptului de „servicii ecosistemice”, evidențiind faptul că acest concept este doar o unealtă și nu poate rezolva toate problemele. Ca atare, eficiența acestui concept depinde în totalitate de capacitățile și intenționalitatea celor care îl folosesc.

Este important să evidențiez câteva concepte importante care au apărut din maturizarea celui de „servicii ecosistemice” (Tabel 2): *valorile relaționale ale naturii*, *Contribuțiile Naturii la Societate*, precum și *Conexiunile Om-Natură*. În lipsa

spațiului, ne vom limita la definirea acestor concepte prin tabelul următor. Este important de stabilit că domeniul general al valorilor naturii este extrem de complex, ceea ce justifică și diversitatea conceptuală dezvoltată pentru a aborda natura în acest mod.

Tabel 2. Maturizarea conceptului de „servicii ecosistemice” (SE) a rezultat în dezvoltarea înțelegerii valorilor naturii, uneori prin apariția unor concepte noi. Este important de menționat faptul că conceptul de SE este foarte important pentru sustenabilitatea sistemelor social-ecologice. SBN operaționalizează conceptul de SE

TRĂSĂTURI ALE CONCEPTULUI SE	REZULTATUL ABORDĂRII PUNCTELOR SLABE ALE SE
Poate marginaliza argumentul moral pentru protejarea naturii (contribuie la „comodificarea naturii”). „Protejarea naturii este unealtă pentru bunăstarea umană.”	SE sunt prezentate drept complementare pentru argumentele morale ale protecției naturii, se evidențiază că ambele argumente (cel moral, cel instrumental) sunt necesare. Protejarea naturii este și scop în sine, dar și instrument pentru bunăstarea umană.
Prezentând dezavantajele ecosistemice, poate stârni comportamente nocive față de natură.	Conștientizarea faptului că înlăturarea proceselor, structurilor și speciilor furnizoare de dezavantaje poate afecta negativ integritatea ecosistemică și poate rezulta în importante costuri de oportunitate. Este un echilibru firav, care se poate menține prin educație, cunoaștere, tehnologii adecvate aplicate strict contextual (care trebuie monitorizate) și comportamente adecvate. De exemplu, un arbore scorburos precum cel prezentat în Căsuța 1 poate reprezenta dezavantaje (pericole), dar, totodată, poate prezenta beneficii unice. Conștientizând riscurile și beneficiile, oamenii pot aprecia mai bine arborele. Azi, acel arbore este îndepărtat. Arbori scorburoși în care să poată încăpea un om nu mai există de-a lungul aceluia tronson, astfel el devenind mai sărac în oferta de experiență a naturii.
Nu explică importanța naturii în identitatea oamenilor.	Din această realizare s-a născut o a treia categorie a valorilor naturii: <i>valorile relaționale ale naturii</i> (Chan et al. 2016). Prin urmare, azi se consideră că există trei mari domenii de valori ale naturii: <i>valori intrinseci</i> (dreptul de existență a naturii, argumente morale), <i>valori instrumentale</i> (redate prin serviciile ecosistemice) și <i>valori relaționale</i> (când omul are natura ca parte a identității lui, iar asta stârnește în el un sentiment de responsabilitate și grijă pentru natură).

SE e un concept abstract, tehnic.

Pentru a permite o interpretare cultural-contextualizabilă (și deci inclusiv a cunoștințelor ecologice locale) a contribuțiilor naturii favorabile oamenilor, în 2018 s-a propus conceptul *Contribuțiile Naturii către Oameni* (*Nature's Contributions to People*) (Díaz et al. 2018). Conceptul a fost primit cu multă ironie chiar de către editorul revistei *Ecosystem Services*. Azi, însă, se recunoaște că SE și CNO sunt importante și pluralismul conceptual trebuie acceptat și chiar promovat atunci când este vorba de protejarea naturii.

SE nu cuprinde diversitatea conexiunilor om-natură.

Conexiunile Om-Natură (*Human-Nature Connections*) au fost conceptualizate în 2017, în urma unei sinteze a literaturii științifice (Ives et al. 2017) în cinci mari categorii: conexiuni *materiale, cognitive, experiențiale, emoționale și filosofice*. Acest concept poate ajuta la *restaurarea sistemelor socio-ecologice*, iar prin aceste conexiuni se pot aborda inclusiv unele aspecte ale SE.

„SE sunt un concept inutil pentru că nu rezolvă inegalitățile sociale” – ironizare din partea celor sceptici.

„SE este un concept, este o unealtă conceptuală. Și nu a fost propus pentru a fi panaceu. Ca atare, este doar atât de puțin precum este utilizatorul conceptului. Inegalitățile sociale pot fi înțelese și abordate prin alte cadre teoretice și conceptuale” – acesta ar putea fi un răspuns la ironizare. Plus, nu uitați: *„If the only tool you have is a hammer, everything looks like a nail”*.

„SE pot fi substituite cu tehnologie.”

Nu este adevărat. SE vitale, și anume cele care survin din capacitatea lor de a tampona variațiile extreme climatice, de a reține apa și de a se autosustine (inclusiv de a regenera solul fertil) nu se pot substitui cu tehnologie. În plus, problema cu fixarea pe tehnologie dezavantajează acele comunități/ cartiere care sunt marginalizate din punct de vedere economic. Tehnologia poate să eșueze dacă este suprasolicitată și nu există capacitate umană de întreținere. De exemplu, utilizarea excesivă a instalațiilor de aer condiționat, în lipsa spațiilor naturale, poate rezulta în prăbușirea sistemului electric și, deci, în costuri suplimentare și situații neplăcute neanticipate. Este deci recomandat să se abordeze înțelept, echilibrat și echitabil inclusiv utilizarea tehnologiei în contextul navigării incertitudinilor legate de mediu.

Figura 2 prezintă vizualizarea conceptuală a Serviciilor Ecosistemice, precum și locul SBN în acest cadru conceptual. Prin această vizualizare simplă doresc să evidențiez complexitatea conceptului de SBN și dependența acestui concept de alte concepte cum ar fi „serviciile ecosistemice” și concepte conexe ale valorilor naturii.

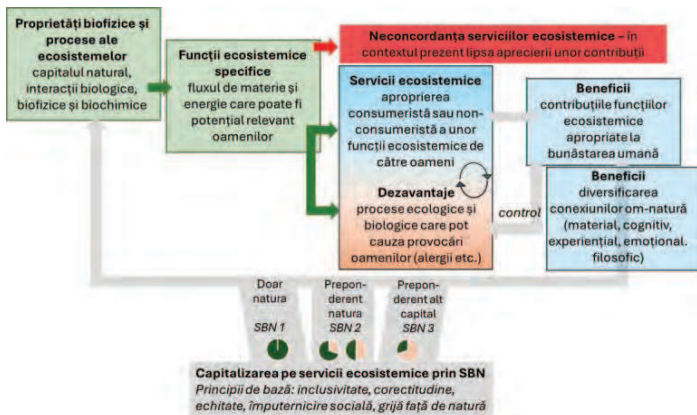

Figura 2. Contextul socio-ecologic care permite fluxul serviciilor ecosistemice și transpunerea lor în bunăstare socială. Pe de o parte, există proprietățile biofizice și procesele ecosistemice care caracterizează natura și care pot fi apropiate de societate ca servicii ecosistemice sub formă de „ofertă”. Pe de altă parte, există aprecierea și „cererea” socială pentru bunuri și servicii ecosistemice. Diferitele forme de neconcordanță pot să apară când oferta și cererea nu se aliniază. Aceste neconcordanțe pot să rezulte în distrugerea naturii. SBN sunt căile prin care serviciile ecosistemice pot fi direcționate pentru a aborda provocări și probleme sociale. Categoriile de SBN (1-3) sunt explicate în text. Este, de asemenea, evidențiat faptul că SBN nu se pot nici concepe, nici aplica fără inclusivitate (om și natură), fără corectitudine, echitate, împuternicire socială și fără promovarea grijii față de natură

SBN: SPRE OPERAȚIONALIZAREA SERVICIILOR ECOSISTEMICE

Introducere colocvială: Când vorbim despre SBN, treaba e simplă: ele sunt reale soluții doar dacă noi, ca societate, le adoptăm și le integrăm în viața de zi cu zi. Trebuie să ne însușim natura în mod conștient și responsabil, cu toate valorile ei. E ca și cum ai spune că viața sănătoasă nu înseamnă doar să ai un organism sănătos. Poți fi sănătos tun, dar dacă stilul tău de viață e haotic, sănătatea ta devine vulnerabilă. Degeaba ai gene bune, sănătate, dacă nu conștientizezi aceste puncte tari ale tale și le pierzi (risipești) prin modul tău de viață înconștient și nepăsător. Când vorbim de SBN, natura este rezultatul însușirii

și responsabilității noastre, atât la nivel individual, cât și social. Natura care rezultă din ignoranță și neatenție, deși poate fi valoroasă, nu intră în conceptul de SBN atâta timp cât este ignorată. De ce? Pentru că valoarea care rezultă din neatenție și ignoranță se poate pierde foarte ușor tocmai pentru că nu este conștientizată, apreciată și, deci, susținută.

În timp ce „serviciile ecosistemice” ne ajută să înțelegem modurile în care natura contribuie la bunăstarea umană (v. subcapitolul de mai sus și Figura 2), SBN ne ajută să operaționalizăm aceste contribuții. Înainte de a detalia SBN, este important să se evidențieze faptul că SBN sunt atât pentru oameni, cât și pentru natură. SBN au ca scop să contribuie la recunoașterea valorilor naturii de către societate și să invite la perspective inovatoare pentru regândirea valorilor naturii pentru oameni. SBN include soluții. *Ce sunt de fapt aceste soluții* pe care le putem pune în practică cu ajutorul naturii și, de fapt, care sunt provocările și problemele pentru care căutăm soluții prin implicarea naturii? Fără îndoială, azi este mai ușor să răspundem la aceste întrebări ca acum 10 sau chiar 15-20 de ani. Este mai ușor pentru că la nivel social se resimt din ce în ce mai mult consecințele deteriorării naturii, știința aduce multe dovezi legate de provocări (și mai ales provocări noi, nebănuite) care se pot aborda (deseori doar) prin protejarea sau restaurarea naturii. Factorii de decizie, aflați undeva în triunghiul format din societatea din ce în ce mai conștientă în ceea ce privește importanța naturii, avalanșa de dovezi științifice și amplificarea schimbărilor mediului (mai ales pe axa schimbărilor climatice), încep și ei să vorbească din ce în ce mai mult despre natură și să includă probleme de acest fel în politici publice.

În viziunea clasică (v. viziunea *Grădina necomestibilă*, Tabelul 1), autoritățile abordau natura și sistemul urban om-natură mai degrabă pe axa tehnocrată. Societatea mai degrabă lua act de deciziile autorităților de a îndepărta un arbore scorburos (v. Caseta 1, dar și alte referiri în text la acest caz, care este oarecum unul simbolic), de a schimba stratul ierbos cu gazon sau de a schimba arborii sau a construi o terasă în zone naturale mai ferite și liniștite ale orașului. „Toaletările” arborilor – ciuntirea lor brutală prin îndepărtarea coronamentului, cu toate că societatea civilă manifestă an de an și din ce în ce mai intens și clar dorința de a vedea intervenții mai prietenoase pe arbori – arată de fapt cât de puternice sunt inerția unei culturi și a unor proceduri care în timp se dovedesc mai degrabă deficiente, demonstrându-ne cât de greu se schimbă cultura și procedurile. Autoritățile „ghiceau” cam de ce este nevoie la nivel social și aplicau principiul „lasă că știu eu cum este mai bine, inclusiv pentru tine”¹¹. Datele ne arată că aceste intervenții

11. Stabilirea acestei culturi ascunde însă și elemente nedorite și un potențial nedorit. Stabilirea instituțional-culturală a lipsei transparenței poate învăța societatea că vocea oamenilor nu contează și, din momentul acestei realizări, este ușor să se alunece spre decizii care au și componente inevinate cu corupția. Există situații decizionale în care transparența este crucială. De aceea, este extrem de important ca premisele culturii participării să fie permanent consolidate, menținute și îngrijite. Cum? Prin informare, prin asigurarea unor cadre diverse pentru discuții deliberative, care totodată sunt și manifestări sociale. Aceste aspecte sunt foarte importante pentru o societate democratică și sunt totodată importante pentru o societate rezilientă.

nu mai sunt satisfăcătoare și nu pot fi considerate soluții dacă ar fi aplicate în cadrul SBN¹². Nici din punct de vedere etic, nici din punct de vedere moral și funcțional, forma mai sus detaliată a manifestării tehnocrației nu este și nu va fi viabilă (v. nota de subsol 10). Modul curent de administrare a spațiilor verzi urbane și, în mod specific, a naturii Someșului nu poate fi considerat drept SBN (e adevărat că nici nu e gândit ca atare), pentru că nu implică oamenii în co-definirea provocărilor și a soluțiilor, nu ajută la formarea culturii participării¹³, nu dezvoltă sentimentul de custode, îngrijitor și susținător al naturii la nivel social, nu contribuie la consolidarea naturii urbane și periurbane în identitatea oamenilor, nu informează populația în legătură cu starea naturii și de ce anumite stări sunt preferabile, chiar dacă societatea într-un anumit context valoric le consideră inestetice¹⁴. Desigur, nu în ultimul rând, aceste intervenții pot distruge și arii naturale valoroase.

Așadar, ce soluții, la ce provocări? În funcție de context – de exemplu, în cazul orașelor contextul îl poate reprezenta un cartier, în cazul Someșului contextul poate fi reprezentat de un tronson format dintr-un cartier apropiat și Someș, dar pot fi considerate, pe lângă aceste contexte, și societatea urbană în ansamblu –, provocările pot fi inundațiile urbane în urma ploilor torențiale abundente, stresul sau disconfortul termic datorat căldurii sau necesitatea oamenilor de a accesa spații verzi cu scop recreativ sau chiar terapeutic (Konijnendijk 2023). O provocare o poate reprezenta și erodarea conexiunilor om-natură, de aici ivindu-se necesitatea rediversificării acestora și promovarea unor comportamente și atitudini de sprijin legate de natură. După aceste rânduri, parcurgeți încă o dată viziunea *Natură vie*, prezentată în Tabelul 1. Trebuie amintit totodată că diversitatea intereselor în jurul utilității naturii poate fi foarte mare. De aceea, este important ca modulele de utilizare a naturii și perspectivele diverse asupra naturii să fie integrate și utilizate într-un fel în care biodiversitatea și procesele ecosistemice cheie (care conferă și reziliență ecosistemelor) să nu fie compromise. Aici, se ivește următoarea situație delicată: cum se pot armoniza perspectivele populației cu cunoașterea expertilor referitoare la ecosisteme și sisteme naturale? Reevidențiez în acest context importanța informării populației, a comunicării non-violente și importanța dezvoltării

12. Aici ne putem aduce aminte de o vorbă atribuită lui M. Gandhi: „Orice faci pentru mine, dar fără mine, faci împotriva mea”.

13. Cultura participării este foarte importantă. De exemplu, se poate considera o manifestare a participării o adresare într-un limbaj violent? E aceasta participare în sensul democratic și moral al cuvântului? Cultura participării la nivelul societății trebuie formată și trebuie însoțită strategic, pentru că orașele vor avea nevoie de ea. Strategiile pentru a forma o cultură a participării decentă și cultural acceptabilă încă nu există la nivel formal, trebuind dezvoltate – și aplicate – urgent.

14. De exemplu, ecologii pot identifica structuri și procese naturale care pot fi considerate ne-estetice din perspectiva populației, dar sunt vitale pentru natura urbană rezilientă. Este foarte important de evidențiat faptul că participarea nu trebuie să submineze legitimitatea pregătirii formale, a expertizei formale. Aceste chestiuni se învață însă „la pachet” cu „cultura participării”.

Figura 3. Natura și calitatea ei este importantă pentru SBN. Fotografiele prezintă fizionomia de natură de pe Someș și descrierea lor. Este important să precizăm că natura reprezentată de imagini nu este însoțită în sensul conceptului de SBN (v. text și introducerea colocvială pentru subcapitolul SBN). Nu este deci de mirare că ecosistemele reprezentate în imagini azi ori nu mai există (de exemplu, SBN Tip 2), ori sunt vulnerabile din cauza expansiunii haotice urbane și a gunoaielor aruncate în natură (de exemplu, SBN Tip 1). Există studii științifice care sugerează că fizionomiile SBN Tip 3 s-ar putea elimina din categoria SBN. Ultima fotografie este preluată de pe internet, sursa nefiind identificabilă

unei culturi a participării – de care nu ar trebui să fie privați nici experții în domeniul ecologiei și al științelor conexe.

SBN include „natura”. Ce reprezintă de fapt *natura* în SBN? Natura în SBN este reprezentată de biodiversitatea nativă și de capacitatea naturii de a se autosusține prin procese naturale. Funcționalitatea acestei naturi trebuie să fie multiplă, inclusiv susținerea biodiversității naturale, dar și alte contribuții la societate. În continuare urmărim tipologia propusă de Eggermont et al. (2015) și Babí Almenar et al. (2021) pentru a defini „natura” în contextul SBN. Tipologia propusă consideră că natura urbană poate fi diversă și în diferite stadii naturale, în funcție de dominanța structurilor artificiale construite. Este important să realizăm că încadrarea unor fizionomii de natură urbană în aceste categorii poate fi însăși parte a exercițiilor deliberative.

SBN Tip 1 sunt bazate pe ecosisteme naturale, capabile de autosusținere și, deci, care necesită intervenții minime. De-a lungul Someșului, astfel de ecosisteme sunt, de exemplu, zonele mai sălbatice din Florești (Figura 3 prezintă un peisaj riveran al Someșului care se pretează pentru SBN Tip 1).

SBN Tip 2 sunt bazate pe ecosisteme modificate, dar care au totuși dinamică naturală, s-au format în urma unor procese naturale și sunt capabile de autosusținere. Exemplul caracteristic pentru acest tip de ecosistem în interiorul municipiului Cluj-Napoca a fost „plaja Grigorescu” (Figura 3).

SBN Tip 3 sunt acele ecosisteme care sunt puternic modificate în urma intervențiilor intruzive (Figura 3), în care natura se stabilește mai ales în puținele zone rămase accesibile. Fizionomiile de Someș încadrate în cele trei tipuri de SBN enumerate mai sus (și prezentate contextualizat pe Someș) pot fi discutate și dezbătute. O abordare foarte critică (Eggermont et al. 2015) ar putea inclusiv să considere exemplele date pentru SBN Tip 3 ca nefiind SBN și exemplele date pentru SBN Tip 2 ca fiind de fapt SBN Tip 3.

Așa cum a atras atenția introducerea colocvială a acestui subcapitol, natura care se formează în lipsa grijii umane, în lipsa responsabilității și a însușirii strategice, deși poate fi valoroasă din punct de vedere ecologic, fiindcă poate avea specii rare sau/ și interesante din perspectiva conservării naturii, *nu intră în categoria SBN*. SBN implică intenționalitate, implică manifestare responsabilă bazată pe cunoaștere și planificare, implică multifuncționalitate însușită strategic. Ignoranța sau lipsa atenției pot crea elemente naturale valoroase, dar pentru a se putea folosi conceptul de SBN este nevoie de un aport uman, descris mai sus și în Figura 2.

Studiul pe bază de chestionar *online* deja menționat (Hartel-Dohotaru-Mornea-Bădescu, 2021) a evaluat preferințele oamenilor față de Someș. Grila a conținut și întrebări pe baza unor fotografii, iar cei chestionați au putut atribui un scor (de la 1 la 10, reprezentând atât preferințele estetice, cât și dorința de a petrece timp liber în astfel de peisaje precum cele din imagini) diferitelor fizionomii de peisaje legate de Someș, din Zona Metropolitană Clujeană. Rezultatele sunt importante din perspectiva dimensiunilor sociale ale unei eventuale aplicări a conceptului de SBN pe Someș și parțial sunt prezentate în Figura 4. În ceea ce privește Figura 4A, o mediană peste 7 au primit peisajele care reprezintă „Zonă sălbatică, naturală” (care se pretează la clasificarea SBN Tip 1), amenajarea de tipul „Plaja Grigorescu” (SBN Tip 2), amenajarea de tip „parc convențional” (SBN Tip 2, ca în Figura 3) și amenajările care implică elemente de lemn (cum ar fi intervențiile realizate prin proiectul Someș Delivery) pe un fond de spațiu verde stabilit în mod natural. Figura 4B arată că mediana preferințelor pentru un Someș care ar putea fi amenajat prin respectarea cadrului natural, pentru activități prietenoase cu natura (meditație, liniște) a fost mai mare (9) ca mediana pentru amenajările pentru distracție (evenimente, concerte, festivaluri), diferențele fiind semnificative statistic ($p < 0,0001$, testul Wilcoxon). *Aceste rezultate sugerează că există un potențial important de „cerere socială” pentru natură autentică, cu elemente sălbatice ale Someșului, la nivelul Zonei Metropolitane Clujene.* Acest rezultat arată că, dacă se continuă cu viziunea *Grădina necomestibilă* (v. Caseta 1), adică se restrânge spațiul operațional pentru dinamica naturii, tronsonul artificial (sau artificializat) ar atrage totuși multe persoane, dar, și acest lucru e important, ar reduce oportunitățile pentru acei membri ai societății (care există deja în proporție însemnată) care doresc să savureze natura liniștită, ecologic sustenabilă. Este deci important să se realizeze și să se îmbrățișeze, atât prin discursurile politice, cât și în strategiile de

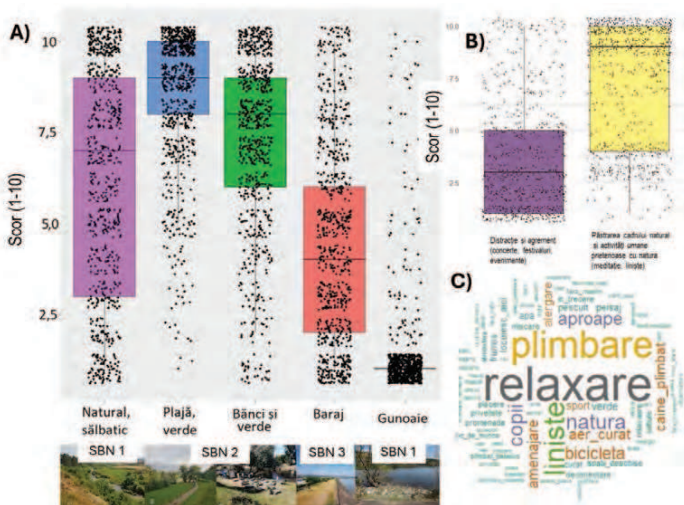

Figura 4. Aprecierii naturii Someșului exprimate printr-un chestionar online (Hartel-Dohotaru-Mornea-Bădescu 2021, date nepublicate) de către peste 700 de persoane. A) Scorul (1-10) reflectă preferința estetică și atractivitatea pentru a petrece timpul liber în peisaje ale Someșului precum cele reprezentate de fotografii. Participanții au dat aceste note fotografiilor expuse în figură. B) Importanța naturii pentru două mari tipuri de activități (distracție/agrement și activități umane care respectă natura). C) Cele mai importante activități pentru care oamenii vizitează Someșul

dezvoltare, delimitarea și protejarea spațiilor naturale autentice urbane. Totodată, este important să nu fie ridiculizați acei membri ai societății care își exprimă preferințele pentru natură – inclusiv pentru zone care după ploii pot fi noroioase. Studiul arată că prezența gunoaielor în peisajul natural (adică cele care se pretează pentru SBN Tip 1) a scăzut dramatic aprecierea peisajului riveran al Someșului (Figura 4A). Este important de menționat că fiecare fizionomie de peisaj prezentată în Figura 4A are atât note minime, cât și note maxime. Interpretarea notelor se face prin complementarea analizelor cantitative cu cele calitative. De exemplu, persoanele care au dat note maxime peisajului natural cu gunoaie (Figura 4A) nu au apreciat gunoaiele, ci peisajul natural în ansamblu, potențialul celui peisaj pentru activități recreative în natură. Analiza ulterioară a datelor arată că aceleași persoane pot prefera mai multe fizionomii și tipuri de amenajare a Someșului, ceea ce implică – iarăși – *importanța pluralizării* când este vorba de designul spațiilor naturale ale Someșului și a respectării dreptului cetățenilor de a avea

acces la întreg spectrul de tipologii ale naturii. Figura 4C evidențiază activitățile pentru care oamenii vizitează Someșul. Acestea sunt similare cu rezultatele raportate în literatura de specialitate pentru populația urbană. Păstrarea zonelor cu înalte valori naturale ca element de asigurare și opțiune pentru societate este recomandată. *Planurile urbanistice trebuie să asigure amenajări care să permită accesul și atractivitatea Someșului pentru activități diverse și care au dinamici contrastante* (de la meditație până la activități sportive), dar acestea nu se pot face în același loc (există forme de distracție și agrement care perturbă liniștea și, deci, prin asta scad atractivitatea spațiilor naturale pentru categoria de persoane care dorește să savureze liniștea naturii). *Creșterea accesului, menținerea malurilor într-o stare curată (fără gunoaie) și naturală ar fi nu doar bune pentru biodiversitatea și starea ecologică a Someșului, dar ar putea găsi și susținere din partea societății.*

Figura 5 prezintă ierarhizarea diferitelor fizionomii de ecosistem riveran al Someșului de către cinci experți în ecologie și știința mediului, pe baza discuțiilor deliberative. Rezultatele arată o concordanță ridicată între valorile ecologice ridicate ale peisajelor riverane și preferarea acestora de către populație pentru activități recreative liniștite și pentru savurarea naturii.

Distrugerea zonelor cu înalte valori naturale ale Someșului reprezintă un cost de oportunitate pentru implementarea SBN – implementare care foarte probabil va fi dorită și la nivelul municipiului Cluj-Napoca în viitorul foarte apropiat.

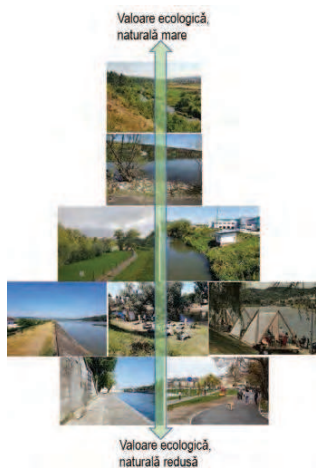

Figura 5. Ierarhizarea valorilor naturale ale diferitelor fizionomii ale Someșului de către ecologi și experți în științele mediului

Mai jos sunt prezentați succint și intuitiv trei pași pentru eventualitatea în care SBN se doresc a fi abordate.

A. Capacitate instituțională, financiară și strategică

1. Adoptarea unei strategii clare și integrate pentru implementarea SBN, aliniată cu obiectivele de dezvoltare durabilă și politicile locale de mediu și urbanism (de exemplu, printr-un grup de lucru privind Inelul Verde Metropolitan).

2. Înfăptuirea unei entități sau a unui consorțiu care să coordoneze și să implementeze strategia SBN. Aceasta poate include parteneriate public-private și colaborări cu ONG-uri și comunități locale (de exemplu, printr-un protocol metropolitan de Consiliu al Apei).

3. Promovarea și susținerea structurilor informale numite „comunități de practică”.

4. Stabilirea unor sancțiuni legate de comportamente nocive asupra capitalului natural.

B. Evaluarea stării naturii urbane și a serviciilor ecosistemice (prezent, viitor)

5. Inventarierea și cartografierea spațiilor verzi urbane și periurbane, inclusiv a parcurilor, a grădinilor, a pădurilor urbane și a altor habitate naturale. Evaluarea conectivității ecologice și a rolului acestor spații în menținerea biodiversității. Tot în cadrul acestei evaluări se ierarhizează și activitățile legate de restaurarea unor ecosisteme, dar și de protejarea acestora.

6. Contabilizarea ofertei serviciilor ecosistemelor, inclusiv reprezentarea spațială a acestei oferte.

7. Evaluarea necesității populației urbane pentru diferitele forme de servicii ecosistemice. Este important să fie luate în considerare și căi deliberative/ participative pentru această evaluare.

8. Identificarea și abordarea discrepanțelor între oferta și cererea de servicii ecosistemice. Dezvoltarea unor planuri strategice pentru optimizarea și distribuția echitabilă a acestor servicii.

9. Pilotarea unor programe financiare pentru SBN. Crearea de scheme de finanțare și stimulente economice care încurajează adoptarea SBN de către sectorul privat și comunități. Acestea pot include subvenții, credite verzi sau plăți pentru servicii ecosistemice.

10. Scenarii pentru natura urbană, relația urbană om-natură și serviciile ecosistemice, cu scopul de a crește componenta de proactivitate a strategiilor.

C. Implementare de programe educaționale și de dezvoltare culturală

11. Programe educaționale pentru diversificarea legăturilor om-natură. Dezvoltarea și implementarea programelor educaționale pentru toate categoriile de vârstă, care să promoveze înțelegerea și aprecierea beneficiilor naturii. Aceste programe pot include activități practice, cursuri și campanii de conștientizare (sursele de finanțare pot fi multiple, dar merită insistat pe finanțarea de către

Administrația Fondului de Mediu, cu un buget anual de 2 miliarde de euro, a unor programe sub umbrela conceptuală de SBN).

12. Corectarea eventualelor situații descrise în conceptul „sindromul deplasării liniei de bază sau a punctului de referință”. Conceptul descrie modul în care fiecare generație percepe starea mediului ca fiind normală sau de referință, în funcție de ceea ce a experimentat în timpul vieții sale¹⁵. Astfel, standardele de referință se schimbă treptat, pe măsură ce condițiile naturale se degradează de-a lungul generațiilor, fără ca acest declin să fie pe deplin recunoscut sau abordat. Acest lucru se poate realiza prin educație, utilizarea datelor istorice și stabilirea de obiective ambițioase pentru restaurarea și conservarea ecosistemelor.

13. Facilitarea dezvoltării unei culturi și a unor comportamente prietenoase cu natura la nivelul societății.

14. Înțelegerea inițiativelor locale pentru susținerea capitalului natural și ajutarea acestora.

SBN NU SUNT/ NU POT FI UN PANACEU

SBN au nișa lor situațională în care pot fi valabile și implementate. În mod tipic, SBN pot fi implementate atunci când provocările societale sunt abordabile prin înțelegerea și implementarea conceptului de servicii ecosistemice (Figura 6a). Sunt situații în care, deși premisele naturale sunt prezente pentru SBN, aceste soluții nu sunt totuși capitalizate, ba pentru că nu se cunoaște conceptul, ba pentru că există alte interese legate de spațiile naturale la nivelul guvernantei sistemului urban. Această situație poate vulnerabiliza natura și poate crea costuri de oportunitate pentru generația viitoare în implementarea de SBN (Figura 6b). În final, există situații în care provocările urbane nu pot fi abordate prin serviciile ecosistemice și nici prin SBN (Figura 6c).

Mesajul acestui subcapitol este că trebuie cunoscute și limitările conceptelor legate de valorile naturii pentru societate și că fiecare provocare trebuie abordată prin uneltele teoretice și conceptuale care ajută la înțelegerea și soluționarea lor.

ÎNAPOI LA PRIVIREA DE ANSAMBLU: VALORILE NATURII SOMEȘULUI

Acest capitol a sintetizat principalele concepte legate de valorile naturii, precum și modul lor de operaționalizare prin SBN. După incursiunea în detaliile conceptuale, consider necesară revenirea la privirea de ansamblu, pentru a nu ne pierde

15. Pentru sindromul schimbării punctului de referință și importanța acestuia pentru protejarea naturii, v. <https://www.youtube.com/watch?v=ALtaJYjGYt0>.

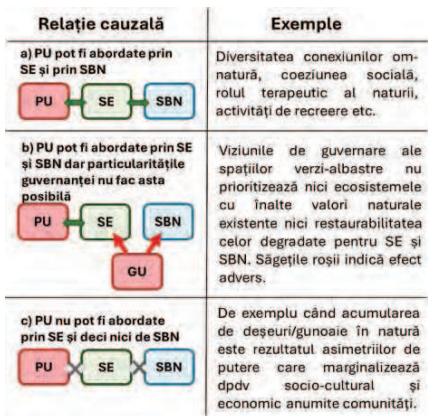

Figura 6. SBN nu reprezintă un panaceu. Trei situații cauzale care reprezintă cadrele spectrului teoretic de oportunitate pentru implementarea SBN. a) prezintă situația când provocările urbane (PU) sunt abordabile prin serviciile ecosistemice (SE) și, deci, prin SBN. b) prezintă situația în care PU ar putea fi abordate prin SE și deci prin SBN, dar guvernanta (GU) ignoră aceste oportunități sau chiar distruge ecosistemele furnizoare de SE. c) prezintă situația în care PU nu pot fi abordate prin SE și SBN. Sunt date exemple inspirate de pe Someș. Tipologia este inspirată din Babi-Almenar et al. (2021)

în detalii. Detaliile sunt importante, dar tot atât de important este și ansamblul, mai ales când este vorba de sistemele om-natură și valorile care le conectează. Figura 7 prezintă aceste valori, precum și indicatorii lor, adaptate pentru Someș, pe tronsonul care străbate Zona Metropolitană Clujeană. Valorile naturii sunt extrem de diverse și nu pot fi înțelese fără acceptarea și promovarea unor virtuți cum ar fi pluralismul,

Figura 7. Domeniile de valori ale naturii ilustrate și exemplificate pentru râul Someș. Sunt reprezentați și indicatorii valorilor. Imaginea are rolul de a reorienta cititorul spre o perspectivă holistică, integratoare, a valorilor naturii pentru societate

sentimentul de împrumut, sentimentul de obligație morală față de generația următoare pentru a le lăsa moștenire natură autentică (v. costurile de oportunitate, care se aplică și în acest caz: distrugând natura azi, privăm generațiile viitoare de oportunități, ceea ce nu este acceptabil din punct de vedere moral), îndreptățirea la un mediu de viață sănătos și un trai care să permită și existența naturii în jurul nostru. Someșul are, într-adevăr, un peisaj complex, care permite utilizarea râului și ca resursă pentru sănătate, recreere, recuperare sau agrement (valoare instrumentală), și ca resursă relațională, inclusiv de întărire a apartenenței și a coeziunii sociale (valoare relațională), dar, și mai important, el permite oportunitatea de a proteja nenumărate specii și ecosisteme care au încă valori naturale ridicate și sunt încă viabile din perspectivă ecologică (valoare intrinsecă). Valorile naturii se pot aborda prin indicatori biofizici (care țințesc natura), monetari (care țințesc aspectele financiare, economice ale naturii), dar și prin indicatori socio-culturali (prin care se evaluează dimensiunile sociale și culturale ale naturii). Strategizarea pentru o utilizare sustenabilă a Someșului va considera permanent toate cele trei domenii de valori ale Someșului.

EPILOG

292

În încheierea acestui capitol, îmi permit un moment de reflecție asupra viitorului râului Someș și, implicit, al naturii urbane și periurbane a orașului Cluj-Napoca. Am explorat importanța Serviciilor Ecosistemice și legătura lor vitală cu SBN, subliniind prin exemplul râului Someș cum acestea pot aduce beneficii esențiale comunității locale din prezent și viitor. Am evidențiat, de asemenea, valorile esențiale ale pluralismului, ale împrumutării, ale echității sociale și importanța valorilor morale necesare pentru protejarea naturii. Cunoașterea nu mai este un factor limitator pentru protejarea naturii prin conceptul de SBN. Nu are cum să fie, în contextul în care Clujul este un pol academic regional important pentru această parte a Europei. Nici bunăstarea financiară nu mai este un factor limitator. Bani există în acest oraș, așa cum există și capacitatea de a atrage și mai mulți bani.

Cu toate aceste puncte forte (disponibilitatea informațiilor de calitate, capitalul financiar puternic), viitorul Someșului și al naturii urbane și periurbane a orașului rămâne incert. Forțele economice puternice și interesele financiare considerabile pun o presiune constantă asupra zonelor naturale ale râului Someș, dar și asupra altor zone cu înalte valori naturale ale Clujului. Acestea riscă să fie distruse, ceea ce ar priva societatea – din prezent și viitor – de contribuțiile neprețuite ale naturii. Natura joacă un rol crucial în viitorul Clujului, mult mai important decât o nouă construcție generatoare de profit care se realizează tocmai prin distrugerea naturii. Într-un oraș în care sărăcia și mizeria socială nu este cauzată de lipsa banilor, ci de alte probleme sociale profunde, mai mulți bani nu vor rezolva aceste probleme. Este timpul să ne reevaluăm prioritățile și să recunoaștem că investiția în

natură, precum și într-o societate decentă, este poate singura soluție viabilă pentru un viitor sustenabil al acestui oraș. Merită reflectat mai mult la acest aspect.

În concluzie, a sosit timpul să ne reorientăm atenția și resursele către protejarea și revitalizarea râului Someș și a zonelor naturale înconjurătoare. Numai prin acest angajament vom putea asigura un viitor în care Cluj-Napoca să prospere nu doar economic, ci și ecologic și social. Decizia este în mâinile noastre, iar alegerea corectă poate transforma acest oraș într-un exemplu de armonie între dezvoltarea urbană și respectul pentru natură.

MULȚUMIRI

Pe această cale îi transmit mulțumiri și aprecieri editorului acestui volum, Adi Dohotaru, pentru discuțiile fertile și intervențiile critice asupra capitolului, pentru angajamentul lui pentru un Cluj sustenabil și, nu în ultimul rând, pentru răbdarea extraordinară manifestată în contextul elaborării acestui capitol. Colegii Mihai Răzvan Niță (Universitatea București) și Berta Martin-Lopez (Universitatea Leuphana, Lüneburg, Germania) au ajutat prin *feedback*-ul oferit în cazul diferitelor reprezentări conceptuale.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Abson, D. J., H. von Wehrden, S. Baumgärtner, J. Fischer, J. Hanspach, W. Härdtle, H. Heinrichs et al. 2014. „Ecosystem Services as a Boundary Object for Sustainability”. *Ecological Economics* 103: 29-37. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.04.012>.
- Babí Almenar, Javier, Thomas Elliot, Benedetto Rugani, Bodéan Philippe, Thomas Navarrete Gutierrez, Guido Sonnemann, and Davide Geneletti. 2021. „Nexus between Nature-Based Solutions, Ecosystem Services and Urban Challenges”. *Land Use Policy* 100 (iulie 2020): 104898. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104898>.
- Chan, Kai M. A., Patricia Balvanera, Karina Benessaiah, Mollie Chapman, Sandra Díaz, Erik Gómez-Baggethun, Rachelle Gould et al. 2016. „Opinion: Why Protect Nature? Rethinking Values and the Environment”. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113 (6): 1462-65. <https://doi.org/10.1073/pnas.1525002113>.
- Cvitanovic, Christopher, Alistair J. Hobday. 2018. „Building Optimism at the Environmental Science-Policy-Practice Interface through the Study of Bright Spots”. *Nature Communications*, 1-5. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-05977-w>.

- Díaz, Sandra, Unai Pascual, Marie Stenseke, Berta Martín-López, Robert T. Watson, Zsolt Molnár, Rosemary Hill et al. 2018. „Assessing Nature's Contributions to People”. *Science* 359 (6373): 270-72. <https://doi.org/10.1126/science.aap8826>.
- Eggermont, Hilde, Estelle Balian, José Manuel N. Azevedo, Victor Beumer, Tomas Brodin, Joachim Claudet, Bruno Fady, et al. 2015. „Nature-Based Solutions: New Influence for Environmental Management and Research in Europe”. *GALA – Ecological Perspectives for Science and Society* 24 (4): 243-48. <https://doi.org/10.14512/gaia.24.4.9>.
- Erős, Nándor, Zoltán Török, Constantina Alina Hossu, Kinga Olga Réti, Cristian Maloș, Péter Kecskés, Simona Diana Morariu, József Benedek, Tibor Hartel. 2022. „Assessing the Sustainability Related Concepts of Urban Development Plans in Eastern Europe: A Case Study of Romania”. *Sustainable Cities and Society* 85 (iulie). <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104070>.
- Iojă, Cristian I., Denisa L. Badiu, Dagmar Haase, Alina C. Hossu, and Mihai R. Niță. 2021. „How about Water? Urban Blue Infrastructure Management in Romania”. *Cities* 110 (decembrie 2020). <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.103084>.
- Iungman, Tamara, Marta Cirach, Federica Marando, Evelise Pereira Barboza, Sasha Khomenko, Pierre Masselot, Marcos Quijal-Zamorano et al. 2023. „Cooling Cities through Urban Green Infrastructure: A Health Impact Assessment of European Cities”. *The Lancet* 401 (10376): 577-89. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(22\)02585-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(22)02585-5).
- Ives, Christopher D., Matteo Giusti, Joern Fischer, David J. Abson, Kathleen Klaniecki, Christian Dorninger, Josefine Laudan et al. 2017. „Human-Nature Connection: A Multidisciplinary Review”. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 26-27 (noiembrie 2016): 106-13. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.05.005>.
- Konijnendijk, Cecil C. 2023. „Evidence-Based Guidelines for Greener, Healthier, More Resilient Neighbourhoods: Introducing the 3–30–300 Rule”. *Journal of Forestry Research* 34 (3): 821-30. <https://doi.org/10.1007/s11676-022-01523-z>.
- Methorst, Joel, Katrin Rehdanz, Thomas Mueller, Bernd Hansjürgens, Aletta Bonn, Katrin Böhning-Gaese. 2021. „The Importance of Species Diversity for Human Well-Being in Europe”. *Ecological Economics* 181. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106917>.
- Mohamed, Awaz, Fabrice DeClerck, Peter H. Verburg, David Obura, Jesse F. Abrams, Noelia Zafra-Calvo, Juan Rocha et al. 2024. „Securing Nature's Contributions to People Requires at Least 20%–25% (Semi-)Natural Habitat in Human-Modified Landscapes”. *One Earth* 7 (1): 59-71. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2023.12.008>.

- Palomo, Ignacio, María R Felipe-Lucia, Elena M. Bennett, Berta Martín-López, Unai Pascual. 2016. „Disentangling the Pathways and Effects of Ecosystem Service”. <https://doi.org/10.1016/bs.aecr.2015.09.003>.
- Pascual, Unai, Patricia Balvanera, Sandra Di, Eva Roth, Marie Stenseke, Robert T. Watson, Esra Ba et al. 2017. „Valuing Nature’s Contributions to People: The IPBES Approach”. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 26-27: 7-16. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2016.12.006>.
- Pereira, Henrique, Isabel Rosa, Inês Martins, HyeJin Kim, Paul Leadley, Alexander Popp, Detlef van Vuuren et al. 2024. „Global Trends in Biodiversity and Ecosystem Services from 1900 to 2050”. *Science* 384: 458-65.
- Scripcă, Andreea Sabina, Fiorella Acquavotta, Adina Eliza Croitoru, Simona Fraianni. 2022. „The Impact of Extreme Temperatures on Human Mortality in the Most Populated Cities of Romania”. *International Journal of Biometeorology* 66 (1): 189-99. <https://doi.org/10.1007/s00484-021-02206-w>.
- Winkler, Klara J., Marie C. Dade, Jesse T. Rieb. 2021. „Mismatches in the Ecosystem Services Literature – A Review of Spatial, Temporal, and Functional-Conceptual Mismatches”. *Current Landscape Ecology Reports* 6 (2): 23-34. <https://doi.org/10.1007/s40823-021-00063-2>.
- Zhang, Biao, Gao Di Xie, Yu Ping Yan, Yan Gang Yang. 2011. „Regional Differences of Water Conservation in Beijing’s Forest Ecosystem”. *Journal of Forestry Research* 22 (2): 295-300. <https://doi.org/10.1007/s11676-011-0165-9>.

ANEXE

ANEXA 1

LUMINI ȘI UMBRE PRIVIND REZULTĂTELE PROIECTULUI DE AMENAJARE A CULOARULUI DE MOBILITATE VERDE-ALBASTRU PE MALURILE SOMEȘULUI MIC ÎN ZONA ARMĂTURA ȘI GRIGORESCU

RADU MITITEAN

CU MINTEA ȘI INIMA ALĂTURI DE SOMEȘ

În anii '70¹, fiind copil, făceam adesea cu părinții plimbări pe malul Someșului și îmbăiere și plajă pe malul Someșului Mic în zona Parcul Babeș (actualul parc Iuliu Hațieganu) sau în zona Grigorescu, uneori și în amonte de Cluj. În acea perioadă era mult mai mică poluarea (în amonte de zona centrală a Clujului) și mult mai facil accesul la mal și în apă. Făceam și drumeții în zona montană, pe Someșul Rece și Someșul Cald, până la izvoarele lor în munții Apuseni, în masivele Gilău-Muntele Mare, respectiv Bihor-Vlădeasa.

Apoi, în anii '80, am început să circul cu bicicleta pe malul Someșului, în Cluj și apoi și spre Florești și Gilău și mai în amonte, până la izvoarele Someșului Mic. Mergeam și în tabere la lacurile Târnița și Fântânele, care includeau activități ca drumeție, înot și navigație nemotorizată într-o epocă în care puteai să ajungi peste tot la malul lacurilor, să pui cortul, să înoți și chiar să bei apă din lac.

Am început spre finalul anilor '80 să conștientizez și oportunitățile, dar și problemele de mediu și de mobilitate pe axa Someșului, chiar dacă la acea vreme deșeurile menajere erau o problemă minoră în amonte de Cluj, iar traficul auto redus nu era un factor de descurajare pentru a pedala pe șosea, acolo unde nu exista posibilitatea de a pedala pe malul râului. La acea vreme, lucrările hidrotehnice deja afectaseră grav Someșul în interiorul și mai ales în amonte orașului Cluj-Napoca, iar accesul la mal era deja imposibil pe porțiuni apreciable, ocupate de funcțiuni economice.

Citeam în literatura vest-germană, procurată cu greu în condițiile de atunci, despre efectele negative ale amenajării excesive a râurilor și despre nevoia de a

1. Răspunsul extins are la bază chestionarul „Cum e Someșul amenajat?”, din cadrul proiectului *Someș, culoar verde-albastru*, ediția a 2-a, programul *Cu Apele Curate*. Textul reflectă situația de pe teren de la finalul lunii aprilie 2024, dar nu și eventualele modificări ulterioare.

le păstra ca axe verzi și apropiate de oameni, de nevoia de combatere a sedentarismului și de încurajare a mersului pe jos și cu bicicleta și alte subiecte care în România acelor ani păreau din sfera SF.

Îmi petreceam vacanțele cu rucsacul în spate sau pe bicicletă, mai ales în zona montană a județului Cluj și a județelor Alba și Bihor, dar și în împrejurimile Clujului sau mergând la rude, în apropiere de Dej, tot de-a lungul Someșului. Discutam mult cu prietenii care făceau coborâri pe ape cu plute improvizate, care parcurseră Oltul, Mureșul, Siretul, Someșul...

Mai lucram voluntar la marcarea și întreținere de poteci turistice, ajutând Salvamontul Cluj în care activa tatăl meu, Dinu Mititeanu, și mulți dintre prietenii de familie, dar și exploram cu părinții și cu câțiva colegi de liceu potențialul biciclistic al zonei Clujului, al Munților Apuseni și al văii Someșului. În weekend-uri și vacanțe, parcurgeam drum cu drum și potecă cu potecă, desenam schițe și măsuram distanțe, notam durate de parcurs și descrieri, toponime aflate de la localnici și obiceiuri ale acestora, pregătind viitoare hărți și ghiduri turistice. Valea Someșului Mic în amonte de Cluj și munții Gilău-Muntele Mare erau printre puținele zone din țară care nu aveau niciun fel de ghid sau hartă turistică.

Inevitabil, în sutele de zile petrecute pe teren, se contura treptat ideea de a putea merge pe jos, respectiv pedala din Cluj, pe mal de Someș, spre amonte până la izvoare (vârful Balomireasa, respectiv Cetățile Rădesei) și spre aval, până la Dej și chiar mai departe, fără să fie nevoie să faci asta pe șosea, mai ales că practicam turismul nemotorizat de lung parcurs prin toate zonele țării, în special în cele montane și perimontane.

La începutul anilor '90, alături de foști colegi de liceu sau de echipa de schi de performanță și prieteni pasionați și ei de sporturi montane, natură și bicicletă, am pus bazele asociației turistice, sportive, civice și ecologiste CLUBUL DE CICLOTURISM „NAPOCA” (CCN), în care am activat ca secretar din 1992 până în 2000 și, de atunci, ca director executiv (în regim de voluntariat). În cele peste trei decenii de activitate a mea în conducerea CCN, Someșul a fost mereu pe un plan important, pe linie de mediu, de turism și de sport.

O latură era, desigur, cea de practicare de activități în aer liber – mii de excursii pe jos și pe bicicletă cu membrii clubului, o mare parte incluzând Someșul Mic, Someșul Rece și Someșul Cald și afluenții. Toate aveau scop mixt, și recreativ-turistic sau sportiv, dar și utilitar, de documentare și monitorizare, adesea cu o componentă puternică de documentare vizuală și fotografiere pe teren, inclusiv privind poluarea apelor sau construcțiile neautorizate pe mal sau în albie sau prelevare de probe de apă, pe lângă discuțiile cu localnicii.

După turele de weekend și din vacanțe sau concedii, urma adesea formularea de sesizări către autorități și alte demersuri pentru rezolvarea problemelor semnalate, inclusiv audiențe, formulare de plângeri administrative și acțiuni în instanță. Era și multă muncă de documentare în biblioteci și arhive de instituții de profil, de discuții

cu specialiști, participare la ședințe de comisii și grupuri de lucru de pe lângă diverse autorități sau organizare și participare la dezbateri publice și conferințe de profil.

Ca director CCN, alături de experți internaționali și colegi din club, am participat la conceperea unor proiecte de rețele de trasee turistice și biciclistice, cum sunt proiectul de Rețea Municipală de Infrastructuri Velo (ClujBikeNet), proiectul județean de rețea de trasee cicloturistice marcate (RJTCM-CJ), cel pentru Parcul Natural Apuseni și împrejurimi, proiectul pentru Rețeaua Națională de Trasee Cicloturistice Marcate (RNTCMR), în care urma să se integreze componenta velo a culoarului Someșului Mic, proiectul de Rețea Națională de Trasee Marcate de Turism Pedestru, ce urma să integreze rețele județene și locale ce ar trebui să includă și Someșul Mic ca și culoar verde-albastru.

A fost și multă muncă de promovare, ce a inclus marcarea sau remarcarea de trasee, inclusiv pe Someșul Rece și afluenți (de exemplu, pe Irișoara și Negruța sau pe cumpăna de ape ce desparte bazinul Someșului de Arieș între vârful Dumitreasa și poiana Călineasa), concepere și publicare de ghiduri și hărți (inclusiv primul ghid turistic al masivului Muntele Mare, publicat la Editura Chrysopeea în 1996, incluzând valea Someșului Rece și afluenții ei de dreapta, cu descriere de zeci de trasee pentru turism pedestru și cicloturism) și redactare de propuneri de includere de prevederi specifice în diverse documentații oficiale sau de modificare a acestora, inclusiv PUG, PATJ, PATZ, DAST, în strategii și politici publice, dar și în acte normative, cu susținerea acestora în fața autorităților.

Tot în scop de promovare, am redactat și difuzat sute de comunicate și articole de presă scrise, am făcut mii de postări pe social media, am dat sute de interviuri la radio și TV legate de Someș, am organizat ture publice de prezentare cu participare deschisă și gratuită, am organizat standuri la târguri și expoziții, evenimente și puncte de informare cu ocazia unor zile precum Ziua Pământului, Ziua Mediului și Ziua Europeană Fără Mașini, marșuri, procesiuni și parade, dar și cercuri ecoturistice în școli și sute de prelegeri și proiecții foto pentru public, pe lângă alte acțiuni de conștientizare și educare.

M-am ocupat în ultimii 35 de ani de Someș nu doar ca activist ONG, director CCN și președinte al Federației Bicicliștilor din România (FBR), și ca pasionat de natură și turism activ nemotorizat, ci, referitor la Someșul Rece și Someșul Cald, ca salvamontist (1991-1998) și medic și șef de echipă Salvamont (1998-2003), inclusiv elaborând un proiect de rețea județeană de trasee marcate de turism pedestru (RJTTMM Cluj). Proiectul cuprindea și culoarul Someșului și conectarea Clujului cu zonele naturale și cvasinaturale din împrejurimi. El a fost adoptat la acea vreme de Comisia Județeană Cluj de Marcaje Turistice și de cea interjudețeană comună cu județul Bihor și Alba, dar apoi proiectul a fost „pus pe raft” și nu a mai fost supus aprobării plenului Consiliului Județean pentru a fi oficializat. Astfel, până astăzi a rămas la baza rețelei de trasee marcate din județul Cluj viziunea de la mijlocul secolului trecut, ce adesea nu mai corespunde

realității, pentru că pe zeci de kilometri unde atunci era potecă pitorească sunt de decenii drumuri carosabile.

Ca student la medicină și apoi ca medic cu preocupări de igiena mediului (având lucrarea de licență și scriind apoi articole științifice pe teme legate de calitatea apei Someșului Mic, impactul potențial asupra sănătății publice și a alimentării cu apă a Clujului), am avut preocupări multiple legate de apa Someșului și am facilitat conexiunea dintre diverși cercetători și instituții care făceau studii fără să comunice între ei sau să aibă cunoștință unii de alții: Apele Române, Institutul de Sănătate Publică, Institutul de Cercetări Biologice, Compania de Apă Someș (pe acea vreme RAJAC), diverse catedre din facultăți ale mai multor universități clujene (UMF, UBB, UTCN, USAMV).

Am stat sute de ore în seminarii și conferințe internaționale pe teme de cicloturism și mobilitate nemotorizată și alte sute de ore în bibliotecă și arhive de instituții academice și ONG-uri de profil din diverse țări vest-europene, în special în Germania, grație și proiectului Bike Romania, derulat în cooperare de CCN cu Uniunea Generală a Bicicliștilor din Germania (ADFC) în perioada 1999-2007 și, ulterior, prin alte colaborări punctuale.

Ca agent de turism, ghid și director de programe la o agenție de turism specializată pe turism activ (GMH), am pus accent pe cicloturism și turism pedestru, inclusiv pe Someșul Mic din Cluj-Napoca până la izvoare. Ca student la drept și apoi ca avocat, m-am ocupat și mă ocup de aspecte legislative și judiciare legate de ape, biodiversitate, peisaj, păduri și pajiști, mobilitate urbană durabilă, amenajarea teritoriului, turism activ și sport nemotorizat – inclusiv de aspecte concrete legate de Someș ca și culoar verde-albastru.

Având în spate acest bagaj de expertiză teoretică și practică, îmi permit să exprim public opinii legate de proiectele implementate sau preconizate pe Someșul Mic.

O PRIVIRE ASUPRA EVOLUȚIILOR DIN ULTIMII 35 DE ANI

Someșul Mic, ca un culoar verde-albastru, cu rol de asigurare a conectivității ecologice și de coridor de mobilitate pietonală și velo în zona metropolitană Cluj, a fost încă din anii '90 discutat în diverse forme de către ONG-urile de mediu și de bicicliști cu autoritățile locale ale municipiului Cluj-Napoca și ale comunelor Florești și Gilău și, ulterior, și Apahida, și mai ales cu Consiliul Județean Cluj. Contextul a fost cel al realizării, în primul deceniu postdecembrist, a Planurilor Urbanistice Generale (PUG) pentru cele patru UAT-uri anterior menționate, a unui Plan de Amenajarea Teritoriului Inter-Comunal (PATIC) Cluj-Florești-Gilău și a Planului de Amenajarea Teritoriului Județului Cluj (PATJ), tot la finele anilor '90.

În acei ani, reprezentam ONG-urile clujene de mediu, reunite în Coaliția ECO-CLUJ, în Comisia Județeană de Urbanism și Amenajarea Teritoriului

(CJUAT) de pe lângă Consiliul Județean Cluj și într-o comisie pluridisciplinară de control legată de disciplina în construcții, urbanism și protecția mediului. Coaliția ECO-CLUJ fusese înființată în 1994 și cuprindea multe asociații și fundații, printre care Clubul Ecologic Transilvania, Societatea Ornitologică Română (SOR), Organizația Națională „Cercetașii României” – Centrul Local Cluj (ONCR), Asociația Ecologică „Lumea Verde” (AELV), Fundația de Ecologie și Turism „Potaissa”, Asociația Sportiv-Turistică „Montan-Club Cheile Turzii”, Asociația Transilvania Verde, Asociația de Presă și Educație Eco-Civică „Eco Media”, Asociația Pro Ruralis, Asociația Ecologistă Floare de Colț (AEFC), Societatea Carpatină Ardeleană (EKE), Clubul de Cicloturism Napoca (CCN), Fundația „Speranța Verde”, Clubul Alpin Român – Secția Cluj (CAR), Asociația de Turism Montan „Feroviarul”, Clubul Speologilor Amatori (CSA), Clubul Speologic „Emil Racoviță” (CSER), Clubul de Speologie „Politehnica”, Clubul „Piatra Altarului”, Asociația PATRIR și Societatea „Progresul Silvic”.

Dincolo de partea reactivă, de combatere a unor proiecte care ar fi dăunat Someșului, nu s-au putut obține decât niște mențiuni mai degrabă generice privind necesitatea tratării Someșului Mic ca ax de biodiversitate și mobilitate durabilă, concept care însă nu s-a concretizat în acele documentații menționate. Pe de altă parte, poluarea cu ape fecaloid-menajare și deșeuri menajere, construirea ilegală și alte fenomene au început să devină amenințări tot mai serioase, deși poluarea din surse industriale și zootehnice era în scădere.

În deceniul următor, Someșul Mic, în secțiunea dintre Gilău și Apahida, a avut parte de lucrări ample de „regularizare” și „apărare de maluri” și alte activități care au afectat negativ și în mod masiv albia. De exemplu, în zona Grigorescu din Cluj-Napoca s-au betonat lungi porțiuni de mal care anterior era natural și s-a blocat accesul oamenilor, dar și al animalelor la apă, totodată croindu-se în acei ani planuri de canalizare și relocare a albiei Someșului pe porțiuni lungi, planuri care azi sunt în curs de execuție și care distrug ecologic porțiunile care scăpaseră anterior (așa-zisa deviere, de fapt o canalizare, a cursului Someșului Mic în zona aeroportului).

Someșul părea în acei ani o „bătălie pierdută”, și ecologic, și din punctul de vedere al mobilității durabile în zona metropolitană Cluj, prin refuzul autorităților de a dialoga și coopera cu *stakeholder*-ii (excluderea ONG-urilor de mediu din CJUAT, refuzul unei corecte reprezentări în „Comitetul de Bazin” Someș-Tisa, sistematice încălcări ale Legii 544/ 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public și ale Legii 53/ 2003 privind transparența decizională în administrația publică, tergiversarea actualizării PUG-urilor și a PATJ etc.).

Proiectul părea de nesalvat și prin „asaltul” dat asupra Someșului Mic de depozitări ilegale de deșeuri, de balastiere ilegale, de construirea masivă pe malurile Someșului Rece și ale Someșului Cald, de navigația cu motor și deversarea de ape uzate neepurate, de betonarea malurilor, iar, în aval de Cluj, prin repetatele poluări

cu levigatul venind din zona Pata-Rât, unde autoritățile au eșuat continuu în gestiunea deșeurilor aduse din tot județul Cluj și depozitate neconform, de decenii, în rampele mai noi și mai vechi, mai mult sau mai puține legale, din zona respectivă.

După 2010, treptat s-a reînchegat, chiar dacă încă destul de firav, o mișcare civică de mobilizare a cetățenilor și de persuadare a autorităților pe teme de mediu în general (vezi, de exemplu, campania contra proiectului minier Roșia Montană, care a reușit să ajungă în sfârșit la publicul larg) și pe tema Someșului Mic în particular, inițial cu accent pe Cluj-Napoca, dar apoi cu extindere pe porțiunea Gilău-Apahida și cu perspective de continuare spre aval, la nivel metropolitan și, în viitor, și județean.

S-au remarcat Asociația miniMASS prin campania Someș Delivery, Asociația Clujul Sustenabil, Asociația Societatea Organizată Sustenabil prin campania SOS Someșul Nostru, Clubul de Cicloturism Napoca, prin reluarea campaniei EcoAqua și a proiectului de rețea de căi de comunicație velo în zona metropolitană clujeană și alte ONG-uri și grupuri civice, implicându-se și Facultatea de Arhitectură și Urbanism a Universității Tehnice din Cluj-Napoca și Filiala Transilvania a Ordinului Arhitecților din România.

În ultimii ani, s-a conturat o colaborare între mai mulți din acești *stakeholder-i* în campania *Someș, culoar verde-albastru* (SVA) și *Consiliul Apei* (CA) și, dacă demersurile legislative nu au fost încă încununate de succes, s-a reușit în schimb introducerea conceptului SVA în noile strategii de dezvoltare la nivel regional, local și metropolitan, în planurile de mobilitate, în draftul de nou PATJ și în alte documente strategice.

Printre rezultatele concrete de până acum se numără convingerea UAT Cluj-Napoca, Florești, Gilău și Apahida de a se asocia și a contracta realizarea unui studiu și proiect privind culoarul de mobilitate pietonală și velo al Someșului Mic de la Gilău la Apahida (cu excepția porțiunilor care fac obiectul altor PUZ-uri). La această documentație, care este în prezent în fază avansată de întocmire, am pus umărul facilitând vizitele în teren ale proiectanților și întâlnirile acestora cu publicul interesat și comunicându-le punctele de vedere ale *stakeholder-ilor* implicați. Alte rezultate concrete se pot vedea și în proiectele de reamenajare a unor zone din malurile Someșului în Cluj-Napoca, privit ca și culoar de mobilitate pietonală și biciclistică și axă verde, inclusiv recent finalizatele lucrări în zona Grigorescu și respectiv Armătura, pe care le voi comenta în continuare.

În cadrul campaniei *Someș, culoar verde-albastru*, am organizat în ultimii ani zeci de ture publice ghidate, cu participare gratuită și deschise oricărui doritor, în Cluj-Napoca și împrejurimi, pe malurile Someșului Mic și ale afluenților săi, de la Apahida până la izvoarele Someșului Rece și Someșului Cald, în principal pe biciclete, dar și pe jos sau, uneori, cu caiacul sau pe schiuri, iarna.

Scopul acestor ture ghidate a fost prezentarea către participanți a situației, a problemelor, a soluțiilor, a oportunităților de viitor și a nevoilor de implicare

civică, dar și documentarea situației și măsuri de petiționare și mediatizare când situația o impune (activități *watchdog*). Campania continuă și în 2024, și deja am făcut în interiorul municipiului Cluj-Napoca parcurgerea malurilor Someșului, cu documentare foto detaliată a tuturor elementelor de infrastructură velo sau specific relevantă pentru bicicliști, în acest an, în 1 și 2 ianuarie, 14, 17, 25 și 28 ianuarie și 6 și 7 aprilie 2024. De fapt, monitorizăm periodic infrastructurile velo de la primul metru de pistă realizat (cu grave curențe de concepție) în 2006, având la activ sute de ture de documentare și mii de imagini foto care au consemnat starea infrastructurii și deficiențele ei.

Este de precizat că proiectele de reamenajare a malurilor Someșului în zona Grigorescu și în zona platoului Sălii Sporturilor, respectiv în parcul Armătura, practic recent finalizate și, pare-se, încă nerecepționate de Primărie ca beneficiar (situație la nivelul lunii aprilie 2024), sunt declarate ca fiind axate pe caracterul de *culoar de mobilitate nemotorizată, pietonală și biciclistică* a Someșului. În realitate, acestea nu sunt în deplină concordanță nici cu acest caracter proclamat prin denumirea proiectului, nici cu viziunea inițială rezultată din concursul de proiecte câștigat de firma spaniolă *Práctica*, nici cu bunele practici în domeniu, deși voi arăta că există și aspecte de apreciat.

Analiza sintetică a aspectelor negative și pozitive ale infrastructurii velo și a aspectelor conexe ale amenajărilor de pe malul Someșului Mic în zona Grigorescu și în parcul Armătura e expusă în continuare.

ASPECTE POZITIVE ÎN ZONA ARMĂTURA

Este un aspect pozitiv faptul că în Parcul Armătura s-au păstrat o serie de arbori mari, că nu au fost tăiați, cum exista temerea, având în vedere atitudinea din trecut a autorităților față de arborii maturi.

Este bine și că nu s-a realizat spre Someș un zid vertical înalt, cum exista temerea, având în vedere precedentele pe care le constatăm pe mari porțiuni din amonte, deși nu există nici doritul acces lin sau în trepte pe toată sau mare parte din lungimea malului.

Este un aspect favorabil faptul că nu s-a pavat o suprafață mai mare din parc, deci a rămas un procent mare de spațiu verde, spre deosebire, de exemplu, de malul stâng în zona Grigorescu, în amonte de intersecția Bulevardul 1 Decembrie 1918 cu strada Petuniei. Este de apreciat că s-a realizat o pasarelă nouă peste Nădăș, spre strada Nădășel, încât să se poată face accesul nu doar spre, ci și dinspre intens circulata strada Oașului. Este bine că sunt și niște alei mai apropiate de nivelul apei și de malurile ei.

Este pozitiv faptul că sunt și câteva dotări tehnice pentru activități sportive/sociale în parc, pe lângă cele pentru simpla străbateră sau staționare. Este bine

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

că bicicletele nu au fost interzise în parc, cum pare a fi intenția Primăriei în alte parcuri, de exemplu în Parcul Central S. Bărnăuțiu sau în Parcul Feroviarilor, ci măcar sunt tolerate la comun cu pietonii pe o alee mixtă, dar cu semnalizare confuză, care sugerează că ar fi existat o intenție (dar nedusă la bun sfârșit și care nu produce efecte) de a delimita o pistă de biciclete adiacent cu aleea pietonală, pe axa centrală a parcului.

ASPECTE POZITIVE ÎN ZONA GRIGORESCU – MALUL DREPT

Este pozitiv că între capătul din aval al Parcului Rozelor și strada Pandurilor (Complexul de Natație Politehnica) s-a realizat o pistă pentru biciclete lată, cu dublu sens, ce permite și pedalarea în paralel a câte doi bicicliști pe sens și depășire, putând deci juca atât rolul de arteră de tranzit, cât și de loc de promenadă, cu spații de siguranță laterale adecvate și spre aleea pietonală, și spre gardul Parcului I. Hațieganu.

Este pozitiv și faptul că, pe această porțiune, pista nu mai este plasată, ca în trecut, între aleea pietonală de pe terasă și cea aproape de apă, și deci nu mai generează multiple traversări ale pistei de către pietoni, reducând potențialul de conflict/ accident și îmbunătățind fluența fluxului velo. Această secțiune de pistă este, practic, singura porțiune de pistă pentru biciclete din Cluj-Napoca ce nu are deficiențe calitative semnificative (cu excepția iluminatului nocturn) și care poate fi dată ca exemplu pozitiv.

Este pozitiv faptul că s-a lătit și modernizat calea de comunicație aflată în amonte de barajul microhidrocentralei Grigorescu, până foarte aproape de podul peste care trece peste Someșul Mic bulevardul 1 Decembrie 1918, cale de comunicație ce anterior era o potecă de pământ îngustă, iar acum e asfaltată și este accesibilă și bicicletelor (din păcate, la comun cu pietonii).

Este pozitiv faptul că s-a lătit puțin, s-a îmbunătățit continuitatea și s-a asigurat iluminat nocturn pe aleea pietonală cea mai apropiată de apă, aflată pe zidul de sprijin, comparativ cu situația de dinaintea realizării actualului proiect.

Este bine că a crescut numărul de bănci și că s-au plantat mai mulți arbori pe această porțiune, promovându-se vegetație similară cu pajiștea cu flori de sezon.

Este bine că pe porțiunea de la Parcul Rozelor la strada Pandurilor pista de biciclete are ca suprafață de rulaj asfalt fin (nu beton brut, cum s-a turnat în trecut pe vechea pistă, sau dale, cum s-a făcut pe mari porțiuni de pe malul stâng sau în aval de strada Pandurilor, sau cu strat rugos, cum s-a făcut cu verde pe pistele de pe diverse străzi din zona centrală, ce fac extrem de incomodă deplasarea biciclistică).

Este pozitiv faptul că s-a realizat pe digul Someșului, paralel cu strada Paul Ioan, de la intersecția ei din amonte cu strada Donath și până în drept cu intersecția bulevardului 1 Decembrie 1918 cu strada Mirăslău, o pistă comună pentru pietoni și biciclete (pentru ambele sensuri), de lățime rezonabilă, cu suprafața de rulaj acceptabil de fină, la care s-a încercat și sugerarea unei separații între o parte, care pare să se dorească a fi dedicată bicicletelor, și una care pare să se dorească a fi dedicată pietonilor (deși juridic nu poate produce efecte pentru că nu s-a aplicat marcajul prevăzut de legislația rutieră, iar un șir de butoni metalici ce nu au temei legal nu pot produce efecte juridice). Este pozitiv faptul că de la noua pasarelă peste Someș ce trece spre malul stâng în Parcul Rozelor și până la intersecția cu strada E. Grigorescu s-a trasat pistă de biciclete cu dublu sens, chiar dacă are unele întreruperi sau zone neclare și variază lățimea și tipul de suprafață de rulaj, anterior neexistând niciun fel de infrastructură velo pe malul stâng al Someșului.

Este pozitiv faptul că pe strada Mamaia s-a trasat pistă de biciclete, chiar dacă pe un singur sens (spre aval), care e același cu cel al benzii auto, anterior neexistând niciun fel de infrastructură velo pe această porțiune din malul stâng al Someșului Mic.

Este pozitiv faptul că pe strada Gen. Dragalina, de la intersecția cu strada Mamaia până la intersecția cu strada Horea, s-au trasat piste de biciclete pentru ambele sensuri – anterior neexistând pe niciun sens –, chiar dacă se află la nivel de trotuar, iar cea de pe latura nordică are foarte mari deficiențe.

Este pozitiv faptul că s-a instituit regim de zonă pietonală pe strada G. Mușicescu și limitare de viteză pe strada Mamaia, că s-a reabilitat și lăfit alea pietonală pe malul stâng al Someșului, în amonte de podul Garibaldi. Sunt de apreciat cele câteva zone ce permit pietonilor o anumită apropiere de apă și faptul că s-a păstrat zona de Plajă Grigorescu și că s-au păstrat multe terenuri de sport și joacă și până la urmă s-a realizat și o filigorie în apropierea noii pasarele dinspre capătul zonei Grigorescu.

Este lăudabilă încercarea de a face o zonă accesibilă persoanelor aproape de oglinda apei, pe malul stâng al Someșului, în amonte de podul peste care trece bulevardul 1 Decembrie 1918 peste Someșul Mic. Este pozitiv faptul că s-a amenajat și pe malul stâng, pe o porțiune, și o variantă de alee pietonală la un nivel mai jos, mai spre apă, decât nivelul bulevardului 1 Decembrie 1918 și că ea are iluminat nocturn.

ASPECTE NEGATIVE ÎN ZONA ARMĂTURA

Trebuia realizată o pistă pentru biciclete care să permită tranzitul paralel cu Someșul, nu o pistă comună pentru pietoni și bicicliști, chiar dacă e relativ lată. Nu este acceptabilă nici măcar o pistă adiacentă cu spațiul pentru pietoni,

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

Fig. 1 (sus). Parcul Armătura. Infrastructură velo cu statut incert, cu marcaj specific de pistă, dar fără delimitare conform legii față de fâșia pietonală și fără indicator rutier specific Fig. 2 (jos). Parcul Armătura. Noua pasarelă peste Nadăș, estetică, dar cu potențial de alunecare a pietonilor și bicicliștilor în condiții de îngheț

ci trebuia realizată perimetral, pe una din marginile parcului (ideal cea dinspre Someș), pentru a putea fi utilizată la rulat rapid, cu scop de tranzit, fără risc de interferență cu pietoni/ copii care se joacă în mod normal într-un parc, pentru că nici pe malul opus al Someșului nu se preconizează pistă (vezi PUZ Carbochim).

De asemenea, pasarela peste Nădăș este evident concepută exclusiv pentru pietoni, având în vedere declivitatea longitudinală și bordura înaltă spre strada Nădășel, iar pe timp de polei ori îngheț sau cu un strat de zăpadă va fi foarte periculoasă și pentru pietoni. Ar fi meritat să rămână mai mulți arbori maturi și, în general, să existe mai multă vegetație în parc, cu bănci mai multe și mai ergonomice.

Trebuia să existe o legătură pietonală și biciclistică pe malul Someșului spre Podul Răsăritului și Parcul Feroviarilor. Remarcăm însă că și pietonal este dificil accesul, trotuarul fiind foarte îngust și cu obstacole. E evidentă nevoia în viitor de modificare a podului de cale ferată pentru a exista suficientă lățime pentru subtra-versări, cu alei pietonale, piste de biciclete, cu lățirea străzii etc.

Ca posibile remedieri imediate, ar trebui măcar trasat marcaj de delimitare a pistei de biciclete și a părții pietonale a aleii centrale (așa cum am arătat deja, actualul șir de butoni metalici nu are valoare juridică de marcaj rutier) și ar trebui realizată o teșitură a bordurii spre strada Nădășel și trasat acolo, în drept cu

Fig. 3. Parcul Armătura. Panou informativ privind proiectul implementat, ce arată că accentul ar fi trebuit să fie pe conectivitate/ transport nemotorizat, inclusiv velo, nu pe o viziune de spațiu verde urban oarecare

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

pasarela, un marcaj de trecere de pietoni și de traversare pentru biciclete, pentru a asigura continuitatea de acces velo pe axul Someșului.

Pe viitor, trebuie realizată o pistă de biciclete de minim 4 metri lățime, cu dublu sens, separată de cea pietonală, preferabil spre malul Someșului.

ASPECTE NEGATIVE ÎN ZONA GRIGORESCU – MALUL DREPT

Nu există racordare la bulevardul 1 Decembrie 1918. Pista actuală se termină brusc la câțiva metri de pod, urmează doar noroaie și poteci abrupte.

Fig. 4. Malul drept al Someșului. Capătul actualei piste comune pentru biciclete și pietoni – zero conectivitate și aspect respingător

S-a făcut nu pistă pentru biciclete, ci o pistă comună pentru pietoni și biciclete între bulevardul 1 Decembrie 1918 și barajul microhidrocentralei Grigorescu, iar aceasta e și foarte îngustă pentru a putea fi utilizată și de pietoni și bicicliști la comun. În plus, ar trebui deschis din aceasta și un acces la baza sportivă Transilvania.

Fig. 5 (sus). Malul drept al Someșului. Pistă la vest de microhidrocentrală, comună pentru biciclete și pietoni, deși e prea îngustă pentru un *shared space* cu potențial de flux mare de utilizatori, fără acces spre baza sportivă Transilvania Fig. 6 (jos). Malul drept al Someșului. Pistă în zona microhidrocentralei Grigorescu, nemodernizată, fără semnalizarea rutieră, cu statut incert ca regim de acces pentru biciclete (posibilă pistă comună pentru biciclete și pietoni)

Pasajul pietonal peste barajul microhidrocentralei Grigorescu nu a fost echipat, pe secțiunile de scări, cu caneluri pentru roțile bicicletelor, ca să poată fi împinse la deal sau coborâte în frâne fără să necesite cărat „pe sus”, ca acum – la fel cu pasajul de scări spre strada Taberei. Porțiunea de alee pietonală și velo între capătul din amonte al Parcului Rozelor și zona microhidrocentralei propriu-zise a rămas nemodernizată și cu statut incert. Ar trebui asfaltată, lătită sau măcar în primă fază semnalizată ca pistă comună pentru pietoni și biciclete.

Pasarela peste Someș din dreptul capătului din amonte al Parcului Rozelor are un statut incert din punctul de vedere al accesului velo, iar geometria ei (declivitățile) o fac periculoasă și pentru pietoni în condiții de iarnă (zăpadă, polei/ghetiuș).

Aleea recent asfaltată prin Parcul Rozelor are și ea un statut incert – nu există marcaje și indicatoare rutiere, deși pare construită ca pistă de biciclete, în continuarea celei existente în aval de parc, dat fiind că alei pietonale sunt realizate chiar pe malul Someșului. Dar nu există deloc semnalizare care să lămurească regimul juridic al aleii late asfaltate prin parc... unde anterior a existat trasată pistă cu dublu sens, pentru biciclete.

Fig. 7. Malul drept al Someșului. În Parcul Rozelor, statut incert ca regim de acces pentru biciclete (posibil, intenția este să fie pistă pentru biciclete), fără semnalizare rutieră

Tipul de bănci utilizate este unul neergonomic, fiind incomod și neputând fi comod folosit decât pentru intervale de timp relativ scurte...

O altă problemă este utilizarea eronată a marcajului *sharrows*, care de fapt nici nu există în legislația rutieră română și oricum este conceput pentru utilizare pe suprafețe nesegregate, ca sugestie fără caracter obligatoriu pentru traiectoria recomandată pentru biciclete și evidențierea prezenței crescute a acestora, nefiind nicidecum un marcaj rutier de indicare a sensului de mers sau al caracterului de infrastructură velo, cum în mod greșit se creează impresia prin utilizarea eronată a acestui tip de marcaj.

Fig. 8. Malul drept al Someșului. Pistă în dreptul Parcului Sportiv „Iuliu Hațieganu”, cu utilizarea eronată a marcajului *sharrows*

Pista nou realizată, pe porțiunea de la intersecția cu strada Pandurilor până când devine adiacentă cu Splaiul Independenței, are mai multe deficiențe serioase: lipsa de spații laterale de siguranță față de ariile pietonale, lipsa de marcaj de delimitare și delimitare fizică față de ariile pietonale, amplasare de indicatoare rutiere inadecvate, faptul că este pavată cu dale, în locul asfaltării ei cu asfalt fin. Sunt cazuri în care, dacă te așezi pe bancă, ar trebui să stai în poziție „lotus” sau „turcește”, altminteri ai putea fi călcat pe picioare de bicicletele care trec pe pistă

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

sau acroșat de ghidonul uneia care circulă pe pistă, nefiind niciun centimetru de spațiu de siguranță între pistă și bancă.

Fig. 9. Malul drept al Someșului. Pistă în dreptul Complexului de natație, cu bancă amplasată fără niciun spațiu de siguranță față de pistă. În partea opusă, există carosabil la câteva zeci de centimetri de marginea ei, deci nu e legal accesibilă pentru pietoni, aleea pietonală aflându-se la circa 10 metri în partea opusă, spre Someș. Se observă și eronata utilizare a marcajului *sharrows*

Un aspect negativ este întreruperea continuității în aval de Sala Sporturilor „H. Demian”. Acolo, pista de biciclete se transformă în „pistă comună pentru pietoni și biciclete”, ceea ce este total inacceptabil pe o asemenea secțiune, unde e prognozabil un flux masiv de bicicliști și pietoni. Mai în aval nu mai există deloc piste de biciclete pe malul drept al Someșului, ci fie trebuie traversat Podul Garibaldi spre malul stâng, fie continuat, fără infrastructură specifică, pe unica bandă de carosabil care conține și șina de tramvai, pe Splaiul Independenței, fie continuat spre sud, pe strada Uzinei Electrice, unde există una dintre cele mai aberante și periculoase așa-zise piste de biciclete din Cluj-Napoca, pe care trebuie cedată trecerea la fiecare câțiva metri, apoi pe aleea Stadion, unde semnalizarea rutieră pentru bicicliști este contradictorie, nefiind clar pe unde ar trebui să se continue pedalarea spre Centru.

Fig. 10. Malul drept al Someșului. Splaiul Independenței, în aval de Sala Sporturilor – contradicție între indicatorul rutier, care semnalizează pistă comună pentru biciclete și pietoni, deci suprafață nesegregată, și marcajul de delimitare a sensurilor de mers pe pista de biciclete și șirul de butoni metalici, fără implicații juridice, dar care sugerează încă o linie de separație

Nu în ultimul rând, avem un montaj eronat al unora dintre rastelele pentru biciclete. Este laudabil că majoritatea celor instalate sunt corecte ca formă/ tip („U” întors sau echivalent, care permite în principiu să sprijini bicicleta de cadru și cu două legători scurte să poți lega de rastele cadrul și ambele roți, nu aberațiile de tip „semicerc”, larg răspândite, dar inutilizabile sau foarte nesigure). Unele au fost însă amplasate greșit, prea aproape de un zid sau de marginea carosabilului, și nu pot fi utilizate conform destinației, impunându-se relocarea lor – de exemplu, cel din apropierea podului Garibaldi.

O altă deficiență, prezentă pe ambele maluri, în zona Grigorescu, la noile piste pentru biciclete, dar resimțită mai ales pe malul drept, pe porțiunea de la Parcul Rozelor la strada Pandurilor, este legată de iluminarea nocturnă.

Acele corpuri de iluminat cu înălțime de doar câțiva zeci de centimetri sunt, în principiu, o idee bună, pentru că ar trebui ca lumina emisă să nu mai bată în ochii trecătorilor și să aibă un impact mai redus și asupra biodiversității. Lumina lor ar trebui să bată doar pe suprafața pe care trebuie să pășească pietonul sau să ruleze roțile bicicletei sau ale trotinetelor.

În fapt, prin tipul de lămpi utilizate și modul de montaj, ele bat în realitate orizontal sau descendent, dar la 360 de grade, deci irosind cel puțin 2/3 din lumina emisă, și produc o alternanță violentă de fâșii puternic luminate, urmate la doar 2-3 metri de fâșii întunecate, ceea ce pentru pietoni este doar neplăcut,

Fig. 11 (jos). Malul drept al Someșului. Pistă pe Splaiul Independenței, la est de zona Sălii Sporturilor, cu amplasarea eronată a rastelului pentru biciclete

Fig. 12 (jos). Someș, malul drept. Iluminarea pistei de biciclete în mod neuniform, foarte neplăcut și chiar periculos pentru bicicliști

dar pentru biciclete este foarte supărător și obositor, măbind foarte tare riscul de accidentare.

Se impune modificarea modului de iluminare a pistelor pentru a asigura o iluminare uniformă, nu cu astfel de variații, fie prin îndesirea surselor, fie prin plasarea unora care emit cu intensitate diferită în funcție de unghiul față de suprafața iluminată, astfel încât fluxul luminos incident pe unitatea de suprafață să nu mai varieze atât de puternic.

ASPECTE NEGATIVE ÎN ZONA GRIGORESCU – MALUL STÂNG

Pista pe noua suprafață betonată pe coronamentul digului, paralel cu strada Paul Ioan, de la intersecția cu strada Donath, în amonte, până în dreptul intersecției bulevardului 1 Decembrie 1918 cu strada Mirăslău, începe la capătul din amonte, practic „de nicăieri”, și nu are racord la carosabil, ci bicicleta trebuie ridicată pe sus și urcată sau coborâtă de pe pistă. Nu s-a făcut o delimitare cu valoare legală a pistei de fâșia pietonală, pentru că, deși există amplasat un indicator rutier de pistă de biciclete delimitată față de cea pietonală, în realitate nu este trasat marcaj de delimitare, ci există doar niște șiruri de butoni metalici puțin vizibili, periculos de alunecoși și care nu au nicio valoare legală de marcaj rutier, la fel ca în Parcul Armătura.

Fig. 13. Someș, malul stâng. În aval de microhidrocentrala Grigorescu, pistă și alee pietonală întreruptă, cu statut incert

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

Pentru o porțiune de circa 50 metri, în dreptul sensului giratoriu din intersecția bulevardului 1 Decembrie 1918 cu strada Mirăslău, pista/ aleea e întreruptă total, urmând o suprafață de pământ care după ploaie devine noroioasă, pietonii putând eventual trece pe rând pe un șir de dale distanțate plasate pe pământ (v. Fig. 13).

Din dreptul pasarelei noi, peste Someșul Mic spre aval, în paralel cu bulevardul 1 Decembrie 1918, până la Podul Garibaldi, există pistă pentru biciclete cu dublu sens, care pe majoritatea porțiunilor este delimitată fizic și față de trotuar/ aleea pietonală și față de carosabil, dar este prea îngustă pentru a permite rulaj în paralel și depășire comodă a bicicliștilor mai lenți, ceea ce nu ar trebui să se întâmple pe porțiuni așa de lungi și pe o axă ce va fi destinată și promenadelor, dar și tranzitului spre și dinspre Centru, pentru tot cartierul Grigorescu și nu numai.

În plus, pe această porțiune există repetate întreruperi ale continuității pistei, fie prin treceri de pietoni, unele semaforizate, altfel nu, fie prin zone pietonale pavate cu dale, în care uneori marcajul de delimitare a pistei sau cel de „traversare pentru biciclete” este absent. Eventual, sunt puse șiruri de butoni metalici care, așa cum am arătat, nu au valoare legală de marcaj rutier. Nici pietonii nu au indicatoare de atenționare privind prezența traseului biciclistic, astfel că există un ridicat potențial de conflict și accident și/ sau de masivă reducere a fluenței deplasărilor biciclistice, ceea ce e inacceptabil, dat fiind caracterul de magistrală/ ax pentru flux de tranzit, de deplasare utilitară, nu doar de promenadă.

La majoritatea zonelor de întrerupere a continuității s-a aplicat pe capetele pistei o pictogramă care induce confuzii grave, pentru că pare să reproducă un indicator rutier, dar care nu există în legislația română – conturul unui pieton într-un cerc, orientat spre pistă, spre biciclistul care vine de pe pistă. Eventual, putea fi un pieton în contur de triunghi, ca să atenționeze biciclistul că intră într-o suprafață unde pot circula pietoni.

Dacă se dorea ca marcajul să vizeze pietonii, trebuiau aplicate cu orientare cu 180 de grade diferită, ca să arate a indicator de „interzis pietonilor” când este privit dinspre zona pietonală, ca să fie atenționați pietonii să nu intre pe pistă. Oricum, nu ar avea valoare juridică nici dacă era trasat în culorile prevăzute de lege, pentru că, potrivit Codului Rutier, un marcaj nereglementat ca atare nu poate înlocui, ci doar repeta un indicator.

Remediul este ca ele să fie șterse și trasate cu rotire de 180 de grade, fiind montate și indicatoare rutiere cu „interzis pietonilor”, dacă autoritățile apreciază că nu e suficient indicatorul de pistă pentru biciclete, întrucât, din cauza necunoașterii legislației rutiere de către mulți pietoni, ar fi oportună așa o redundanță în semnalizarea rutieră.

O zonă problematică a noii infrastructuri velo de pe malul stâng al Someșului Mic este cea din aval de podul Garibaldi, pe strada G. Muzicescu. Acolo

Fig. 14. Someș, malul stâng. Zona cartierului Grigorescu – pistă de biciclete cu pictogramă derutantă, neconformă cu legislația rutieră

s-a declarat și zonă pietonală, dar există trasată oarecum și o pistă de biciclete cu dublu sens, adică există indicator, există marcaj de delimitare a sensurilor, dar nu și unul de delimitare a pistei de zona pietonală. Există însă o delimitare neoficială cu menționatele șiruri de butoni metalici, care conform legislației nu pot fi însă considerați marcaj rutier. Strada astfel echipată cu semnalizări rutiere este o viitoare sursă de incidente și accidente ce vor implica biciclete.

Singura soluție, ca în toate cazurile asemănătoare, este înlăturarea acelor periculoși și inutili butoni metalici argintii și trasarea unor marcaje rutiere conform legii. Nu este funcțională o abordare de tip *shared space* nici măcar cu acel gen de segregare parțială sugerată, nu obligatorie, în zone cu potențial flux ridicat și de pietoni și de bicicliști, mai ales că mulți vor circula în scop utilitar, în viteză, aceasta fiind o magistrală velo cu rol de tranzit, nu doar o axă de promenadă.

O altă zonă destul de problematică este cea de pe bulevardul 1 Decembrie 1918, de la intersecția cu strada G. Muzicescu până la Podul Napoca, porțiune pe care se poate deduce intenția autorităților de a face pistă de biciclete în dublu sens la nivelul trotuarului care exista adiacent Someșului, dar, din nou, există marcaj de delimitare a sensurilor, dar nu și de delimitare a pistei de zona pietonală. Există însă o delimitare neoficială cu menționatele șiruri de butoni metalici. În plus, pentru pietoni, s-a lăsat foarte puțin spațiu.

Fig. 15. Someș, malul stâng. Zona cartierului Grigorescu, strada G. Muzicescu – pistă de biciclete cu lipsă de delimitare față de fâșia pietonală, dar cu marcaj de delimitare a sensurilor de pedalat. La ambele capete ale străzii, însă, sunt amplasate indicatoare de „zonă pietonală”, ceea ce face inutilă delimitarea fizică cu blocuri de piatră a zonei pavate cu piatră cubică de zona dalată și este în contradicție și cu indicatorul de pistă comună pentru biciclete și pietoni

O gravă deficiență a noii infrastructuri velo de pe malul stâng al Someșului Mic se găsește în aval de Podul Napoca, până la Podul Elisabeta. Aici, pe strada Mamaia s-a trasat, la nivelul trotuarului spre Someș, o pretinsă pistă pentru biciclete, îngustă și fără spații laterale de siguranță față de carosabil și fâșia pietonală, cu risc de acroșare a bolarzilor paralelipipedici, dar, mai ales, cu problema că este destinată unui singur sens, care, culmea, e identic cu sensul benzii pentru autoturisme, în loc să fie invers și deci să poată circula pe stradă bicicletele în ambele sensuri – într-unul pe banda comună cu autovehiculele, și în cel opus pe pista pentru biciclete.

De fapt, exista spațiu suficient pentru pistă în dublu sens, dar autoritățile au preferat să facă și trotuar spre Someș (oricum, și el foarte îngust), deși au făcut și trotuar pe latura nordică a străzii și au păstrat și spații de parcare paralele cu carosabilul – asta, în condițiile în care nici pe străzile paralele nu sunt alternative rezonabile de venit cu bicicleta dinspre zona centrală a orașului spre cartierul

Fig. 16. Someș, malul stâng. Zona cartierului Grigorescu, strada Mamaia – pistă de biciclete cu sens unic, deci întrerupând continuitatea de pistă pentru sensul spre amonte, și în același sens cu cel al benzii carosabile (împiedicând și rulajul pe carosabil), dar cu păstrare a două fâșii pietonale cu regim de trotuar și șir de parcuri auto. Nici străzile paralele de pe malul stâng (strada Dragalina) sau drept (Splaiul Independenței) nu au pistă pentru biciclete pentru sensul spre amonte, ca alternativă la interzicerea pedalatului pe strada Mamaia spre amonte/ vest, care întrerupe pista. Pe strada Dragalina există bandă comună pentru biciclete și transport în comun, dar în mod stupid tot pe sensul ales și pentru pista de pe strada Mamaia

Grigorescu. Pe strada Dragalina, de la Podul Elisabeta la Podul Napoca, se circulă pe o bandă îngustă și paralel cu șirul de mașini parcate, deși pentru sensul opus, pe strada Dragalina, există bandă comună de autobus și biciclete, iar pe strada paralelă (strada Mamaia) există pistă pentru biciclete, dar cu sensul de circulație tot dinspre cartierul Grigorescu spre Centru!

În fine, cea mai problematică porțiune este cea din dreptul Podului Elisabeta până în dreptul Podului Horea. Pe această porțiune sunt indicate la nivel de trotuar piste de biciclete pe ambele părți ale străzii, cu indicatoare de piste delimitate de trotuar, dar care nu sunt amplasate peste tot unde ar fi nevoie, lipsind mai ales marcajele de delimitare a pistei de suprafețele care rămân cu regim de trotuar, aceasta fiind doar o delimitare sugerată, neoficială, cu menționatele șiruri de butoni metalici, ce nu pot fi considerați marcaj rutier. Și aici pentru pietoni s-a lăsat

Lumini și umbre privind rezultatele proiectului de amenajare a culoarului de mobilitate...

Fig. 17. Someș, malul stâng. Zona cartierului Grigorescu, strada Dragalina, aproape de intersecția cu strada Horea – pistă de biciclete cu sens unic, cu utilizare obligatorie, având în mijlocul ei un stâlp metalic și zero spațiu lateral de siguranță față de trotuar, forțând deci biciclistul să intre ilegal pe trotuar pentru a evita obstacolul dacă îl observă la timp. Se observă și contradicția dintre indicator și marcaj, care, deși intenția e să delimiteze pista, nu e corespunzător cu modelul de marcaj prevăzut de legislația rutieră

foarte puțin spațiu și nu s-a lăsat deloc spațiu de siguranță, nici spre carosabil, nici față de șirul de autovehicule parcate.

Și mai grav pe porțiunea aceasta, pe latura nordică a străzii (deci pe pista cu sensul spre amonte, dinspre centru spre cartierul Grigorescu) este faptul că la începutul ei (care nu e la strada Horea, ci după intersecția cu strada N. Copernicus) nu e țesută bordura înaltă și oblică ce delimitează carosabilul de nivelul trotuarului pe care e trasată pista și, mai mult, în mijlocul pistei, care e oricum aberant de îngustă, sunt amplasați mai mulți stâlpi metalici (de iluminat public sau de susținere a unor indicatoare rutiere), de natură să fie acroșați și să cauzeze accidente grave pentru bicicliști.

În caz de accident grav, este evident că vor urma să răspundă penal persoanele care au proiectat, avizat, aprobat și executat acele lucrări iresponsabile și care constituie un pericol public! Există mai mulți asemenea stâlpi, pe o porțiune de mai multe sute de metri, deci aceasta nu e o scăpare punctuală. În plus, alții sunt plasați exact la marginea pistei, ceea ce de asemenea încalcă normativele care impun o

Fig. 18. Someș, malul stâng. Zona cartierului Grigorescu, strada Dragalina – pistă de biciclete cu un sens, la nivelul trotuarului, dar fără delimitare cu marcaj rutier conform legii, ci cu un șir de butoni metalici greu vizibili și care nu produc efecte juridice și, deci, în contradicție cu indicatorul de pistă separată de biciclete și pietoni. În plus, cablurile de încărcare pentru autoturisme stau în buclă în interiorul pistei, ca niște adevărate capcane

anumită distanță laterală de siguranță, generând risc de acroșare cu ghidonul, iar lipsa de spațiu lateral de siguranță față de autovehiculele parcate generează tipicul risc de accident prin „portierare” (*dooring*), prin deschiderea intempestivă fără asigurare a portierei autoturismului parcat sau imobilizat voluntar paralel cu pista, când nu există spațiu suficient de siguranță.

Ca și „capcane” suplimentare, mai ajung pe pista pentru biciclete, ca niște adevărate lațuri întinse în scop de braconaj, și cablurile de la mai multe dispozitive de încărcare a mașinilor electrice, greșit montate ca poziție la marginea carosabilului, în așa mod încât cablurile lor ajung în secțiunea pistei și a trotuarului.

A fost deja menționată și eroarea gravă de semnalizare rutieră, prezentă pe mai multe secțiuni ale pistelor realizate, atât în zona Grigorescu, cât și în Armătura, constând în utilizarea marcajelor direcționale *sharrows* cu pictogramă cu bicicletă, având deasupra două accente circumflexe paralele ce sugerează o săgeată. În primul rând, un asemenea marcaj nu există în legislația rutieră din România și, deci, nu e legal să fie utilizat și nici util, pentru că există marcajul necesar – o săgeată de alt tip, clasic, pentru a indica sensul. În al doilea rând, *sharrows* vine de

la *shared* și *arrows* și se utilizează exclusiv pentru suprafețe folosite în comun de către biciclete și alte categorii de participanți la trafic (pietoni, mașini, tramvaie, autobuze etc.), fără segregare, pentru a atenționa ceilalți participanți de prezența bicicliștilor și a le sugera bicicliștilor și celorlalți pe unde e recomandat să circule bicicliștii în cadrul aceluși spațiu comun, fără a institui o obligație în acest sens.

Or, marcajul *sharrows* este absolut incompatibil cu marcajul pentru pista de biciclete și cu pistele separate pentru pietoni și biciclete, pentru că acestea exclud suprafețele nesegregate, iar marcajul *sharrows* se folosește exclusiv pentru suprafețele nesegregate. Singura soluție este ștergerea de urgență a elementelor de tip „>>” din marcajele *sharrows* și înlocuirea lor cu săgețile consacrate de legislația rutieră în vigoare.

Racordurile oblice pavate cu scânduri între pista de biciclete și aleile pietonale de pe malul drept al Someșului, prin orientarea lor, nu doar că nu aduc niciun plus funcțional, dar favorizează treceri multiple oblice peste piste de biciclete, ceea ce mărește riscul de accident, mai ales când vine pietonul spre pistă în unghi ascuțit și deci nu vede bicicliștii care vin pe pistă dinspre stânga-spate sau dreapta-spate și, la fel, în cazul bicicliștilor, când pietonul nu vine din stânga sau dreapta, sau stânga-față sau dreapta-față, ci din lateral-spate. Acesta este un risc mai ridicat generat de designul infrastructurii. În plus, nu s-a pus nici un indicator de trecere pentru pietoni și nici unul care să oblige pietonii care intră/ traversează pista pe acele racorduri să dea prioritate bicicliștilor de pe pistă.

VIZIUNE DE VIITOR – CUM AR TREBUI SĂ FIE CONCEPUTE CELELALTE ZONE DE REAMENAJARE

Dezirabil ar fi să se asigure alei pietonale late de minimum 4, ideal de 6 metri, ca să poată merge familii de mână în ambele sensuri și eventual și copii cu role/ skateboard-uri. Pistele velo să aibă minimum 4 metri, ideal 5 metri lățime, ca să fie adecvate și drept *conversational lane* și astfel atractive pentru deplasări în scop de promenadă, dar și pentru tranzit/ deplasări utilitare, când se dorește rapiditate. Acestea trebuie să fie separate fizic și de trotuare, și de alei pietonale, și de carosabil.

Este de dorit să existe mult mai multă suprafață vegetată și mai puține zone pavate gândite pentru evenimente sau terase sau ce alte funcțiuni par vizate acum.

Ne dorim vegetație mai naturală (de exemplu, evitarea gazonului) și bogată în zone compacte, nu un culoar îngust... și ne dorim mai mare apropiere de apă, dispariția pe mare parte din Someș a zidurilor verticale și o înlocuire a zidurilor de beton cu unele din materiale mai naturale și cu aspect mai natural, cum ar fi blocuri mari de piatră, suprafețe permeabile la cele cu destinație pietonală, consolidarea malurilor în principal prin vegetație de tip arboricol sau arbuști și alte Soluții Bazate pe Natură, pe lângă evitarea suprafețelor plane și a formelor foarte regulate, care fac evident caracterul antropic, și pe maluri, și pe fundul albiciei.

Ne mai dorim modificarea regulamentelor de operare a centralelor hidro-electrice din amonte de Cluj-Napoca, așa încât să nu poată uzina debite foarte mari, ne dorim sistem automat de alarmare fonic și vizual, bariere automate și intervenție rapidă prin patrulă de poliție locală, care să asigure golirea pistelor și a aleilor din zonele situate la cota foarte joasă de apă, în caz de creștere bruscă majoră a debitului, care va inunda alei/ piste/ zone de plajă sau de joacă în caz de accident hidrotehnic major la marile baraje din amonte – cum ar fi, de exemplu, cazuri extraordinare, dar posibile, în care ar ceda brusc barajul Târnița sau, din motive de evitare a prăbușirii Sistemului Energetic Național (SEN), s-ar uzina la maximul tehnic posibil apa din acumulări sau, pentru atenuat vreo viitură uriașă care vine din zona montană, ar trebui golite lacurile din amonte prin eliberarea de debite mult peste cele obișnuite...

IMPACTUL POTENȚIAL AL ALTOR INVESTIȚII ANUNȚATE PE MALUL SOMEȘULUI MIC ÎN ZONA METROPOLITANĂ CLUJ

Dacă investițiile sunt de natură să atragă public – de exemplu, terenuri de sport, zone de divertisment, zone de plajă/ picnic, zone de organizare a unor evenimente în aer liber, piste de alergat sau velodrom/ pistă pentru ciclism (în sensul sportiv), zone amenajate pentru sporturi nautice (caiac sau SUP) –, ele pot avea o contribuție pozitivă prin creșterea rapidă a numărului de utilizatori și, deci, de susținători ai culoarului verde-albastru, ai continuității și ai menținerii calitative a lui și a lățimii acestuia.

Invers, dacă sunt planificate tot hale, depozite, facilități de producție industrială care poluează fonic sau cu noxe, mari parcuri sau drumuri publice cu trafic auto intens sau de mare viteză, paralel sau peste culoarul verde-albastru al Someșului, sau facilități de dimensiuni prea mari, cum sunt marile mall-uri, clădirile rezidențiale sau de birouri de zeci de etaje, atractivitatea va scădea pentru culoar – chiar dacă, tehnic, va fi totuși continuu, circulațiile pietonale și velo ar fi unele acceptabile și puse la punct și ar rămâne și vegetație pe mal și lângă piste și alei.

Culoarul SVA trebuie să conecteze ecologic, peisagistic, recreativ sau pentru promenadă și pentru tranzit nemotorizat Clujul pe axa est-vest și, împreună cu culoarul verde-albastru pe Nadăș și conexiunile laterale pe afluenți, să fie o osatură pentru o rețea de mobilitate nemotorizată urbană, iar la nivel metropolitan să formeze, împreună cu *Inelul Verde Metropolitan Clujean* (IVMC), osatura pentru o rețea ecologică, dar și de mobilitate nemotorizată la nivel metropolitan, nu să fie doar ceva de bifat în statistici, strivit între zone industriale sau similare ca flux de autovehicule sau dimensiuni ale clădirilor.

Și această rețea metropolitană ecologică și de mobilitate nemotorizată trebuie să se conecteze cu viitoare rețele vecine (de exemplu, din zona metropolitană Turda

– Câmpia Turzii, cea din Huedin și cea din Dej – Gherla) și să se integreze și la nivel județean, național și poate chiar internațional, pentru că este în curs de conturare o rețea județeană de trasee de turism pedestru și una de infrastructuri velo (cu rol cicloturistic și de mobilitate velo în scop utilitar), dar și o rețea națională de trasee de turism pedestru de lung parcurs și o rețea națională velo, care are deja și o unitate națională de gestionare – Centrul Național de Coordonare Velo (CNCV) de la nivelul Ministerului Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației (MDLPA).

Mai mult, se preconizează ca pe Someș să treacă viitoarea Magistrală Cicloturistică Transeuropeană EuroVelo15, astfel că există șansa de integrare a traseelor velo pe culoarul verde-albastru al Someșului în Rețeaua Europeană de Trasee Cicloturistice „Euro Velo” (care, la ora actuală, este preconizată să treacă doar prin sudul și vestul României – traseele EuroVelo 6 și EuroVelo 13).

De asemenea, ar putea renaște șansa de a ne bucura în zona Clujului de trecerea unuia dintre magistralele europene de turism pedestru de lung parcurs „E” din rețeaua EuroRando, după ce, din cauza lipsei de diligență a autorităților județene și naționale române, magistrala care se preconiza să ajungă la Cluj-Napoca dinspre vest și să continue spre sud-vest spre munții Trascău a fost rerutată prin alte zone. Se poate spera și ca o porțiune din culoarul Someșului să fie integrat în „Via Maria” – un alt traseu de turism pedestru de lung parcurs și de pelerinaj, cu caracter internațional, ce trece prin zona Clujului.

LECTURI SUPORT

Legislația rutieră română în vigoare: OUG 195/2002 privind circulația pe drumurile publice și Regulamentul de aplicare a OUG 195/2002, aprobat prin HG 1391/2006, la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/41006>, respectiv la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument-Afis/268632>.

Legislația propusă pentru proiectarea infrastructurii pentru biciclete (proiect ordin MDLPA): <https://www.mdlpa.ro/pages/proiectordinaprobareaghidproiectareinfrastructurabiciclete>.

Masterplanul paneuropean pentru promovarea bicicletei („Pan-European Master Plan for Cycling Promotion”), adotat sub egida ONU/ UNECE: <https://unece.org/info/publications/pub/376488> și https://unece.org/sites/default/files/2023-03/MASTERPLAN_2021-05-20-II_BF%203%20June_0.pdf.

Declarația Europeană privind Utilizarea Bicicletei (European Declaration on Cycling): https://eur-lexemplueuropa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ-%3AC_202402377.

Documente de poziție și studii ale Federației Europene a Bicicliștilor (ECF): <https://ecf.com/resources/library>.

ANEXA 2

CONSILIUL APEI CA SUBCOMITET DE BAZIN. PROPUNERE LEGISLATIVĂ, DAR ȘI DE PROTOCOL, LA NIVEL DE SUBCOMITET POSIBIL LA NIVELUL SOMEȘULUI. PLUS O PROPUNERE DE MODIFICARE A HG 930/ 2005

Modificări și completări necesare la legislația privind comitetele de bazin, și anume la Regulamentul de organizare și funcționare a comitetelor de bazin din 03.04.2012, aprobat prin HG 270/ 2012¹

Art. 10. lit. b) se modifică și va avea următorul cuprins:

„b) constituie subcomitete formate din specialiști sau, pe criteriu geografic, la nivel de sub-bazin, din specialiști, pentru informarea, consultarea și educarea utilizatorilor de apă din bazinele/ spațiile hidrografice, respectiv reprezentanți ai utilizatorilor de apă, ai autorităților administrației publice locale, ai organizațiilor neguvernamentale cu scop sau obiective ce acoperă problematica apelor sau domenii conexe și ai altor persoane juridice interesate, în cazul subcomitetelor organizate pe criteriul teritorial, la nivel de sub-bazin, subcomitetele putând să își adopte regulamente de organizare și funcționare pe baza celui al comitetului de bazin”.

Extras din Regulamentul de organizare și funcționare a comitetelor de bazin din 03.04.2012, aprobat prin HG 270/ 2012, forma actuală (31.05.2024):

Art. 10

În exercitarea atribuțiilor ce le revin, comitetele pot întreprinde următoarele demersuri:

[...]

b) constituie subcomitete formate din specialiști, pentru informarea, consultarea și educarea utilizatorilor de apă din bazinele/ spațiile hidrografice;

[...]

1. Nu este nevoie și de o modificare sau completare a Legii apelor nr. 107/ 1996.

CONSILIUL APEI – SOMEȘUL MIC

- Tip structură:** *fără personalitate juridică*
- Scop:** *protecția și utilizarea durabilă a apelor de suprafață*
- Caracter:** *consiliu consultiv pluridisciplinar*
- Rol:** *cadru de dialog și schimb de informații și opinii și cadru de colaborare deschis implicării oricăror autorități și altor instituții publice, ONG-uri, operatori economici și altor persoane*
- Zonă vizată:** *Sub-bazinul Someșului Mic*
– cursul principal al S. Mic de la Gilău la Dej
– cursul S. Rece de la Zboru/ Brădeana la L. Gilău
– cursul S. Cald de la izvoare la Gilău, inclusiv lacurile de acumulare
- Membri:** *propuși: ABA ST/ SGA Cluj, APM, CA Someș, Primării, ONG, Consiliul Județean, Prefectură, Hidroelectrică, Garda de Mediu, universități*
- Motive creare:** – *extindere colaborare deja existentă SGA – Primăriile Cluj și Florești*
– *există Comitet de Bazin, dar prin componență și zonă de responsabilitate este la nivel prea vast geografic pentru problemele punctuale din zona sub-bazinului S. Mic*
– *poate juca rol de incubator/ germene pentru un viitor Subcomitet de bazin/ Forum al Apei*
– *diversitatea de utilizări și utilizatori de apă e f. mare în zona S. Mic*
– *nevoie conciliere între interese multiple – alimentare cu apă, hidroenergetice, recreativ-turistice, sportive, ecologice și peisagistice, piscicole, agricole etc.*
– *nevoie de modificări de viziune și paradigmă ref. regim de amenajare și planificare a teritoriului, de realizare a infrastructurilor fizice și alegere a modalităților de gestiune legate de traseul Someșului Mic*
- Obiective:** – *promovarea și realizarea cunoașterii reciproce a atribuțiilor/ scopului și obiectivelor, intereselor, resurselor, viziunii, activității, realizărilor anterioare și intențiilor viitoare proprii, inclusiv prin contacte periodice directe instituționalizate;*
– *promovarea și realizarea unei mai bune comunicări și consultări reciproce, în completarea activităților de acest tip care se desfășoară deja în cadru informal sau în cadre legale și organizatorice existente;*
– *promovarea și realizarea unei mai bune corelări, coordonări sau complementarități a abordărilor și demersurilor proprii în domeniu;*

– promovarea și realizarea unei îmbunătățiri cantitative și calitative a resurselor de informații și know-how accesibile;
– promovarea și realizarea unor activități concrete comune prin invitare la acțiuni proprii în domeniu, adoptarea de poziții comune în domeniu pe cât mai multe aspecte și realizarea de demersuri comune în domeniu față de terțe structuri și față de public, presă, grupuri profesionale și alte grupuri-țintă de interes;

Principii: inițiativa, implicarea, cooperarea, respectul și sprijinul reciproc, egalitatea juridică, transparența, echitatea, competența, legalitatea, responsabilitatea, principialitatea, raționalitatea, profesionalismul, non-partizanatul politic, civismul, durabilitatea, protecția mediului, interdisciplinaritatea, prioritatea interesului public.

Propunere de protocol de înființare a „Consiliului Apei”²

CONSILIUL APEI – SOMEȘUL MIC CONSILIUL CONSULTATIV PLURIDISCIPLINAR PENTRU PROTECȚIA ȘI UTILIZAREA DURABILĂ A APELOR DE SUPRAFAȚĂ DIN SUB-BAZINUL HIDROGRAFIC SOMEȘUL MIC (CONSAP-SM)

329

PROTOCOL DE COLABORARE

ART. 1. PĂRȚILE

Prezentul protocol de colaborare este încheiat între persoanele juridice și fizice și grupurile informale prevăzute în tabelul din ANEXA 1, denumite în continuare și MEMBRI CONSAP-SM.

ART. 2. CONTEXT

Părțile:

2.1. Declară că sunt conștiente și acceptă caracterul important și urgent al protecției mediului în general și al protecției și utilizării durabile a apelor de suprafață în particular în sub-bazinul hidrografic al Someșului Mic;

2. Textul este scris în 2021 de Radu Mititean, în colaborare cu echipa campaniei *Someș, culoar verde-albastru*, constituită din Asociațiile MiniMass/ Someș Delivery, Societatea Organizată Sustenabil/ SOS Someșul nostru, Clujul Sustenabil și Clubul de Cicloturism Napoca CCN, pentru sub-bazinul hidrografic Someșul Mic (poate fi aplicat și pentru o zonă mai restrânsă, de exemplu doar pentru Gilău-Apahida). Așa cum e conceput, se poate înființa pe baze pur contractuale, din voința părților, fără un temei legal expres într-o etapă inițială, ulterior putând primi statutul/ recunoașterea de subcomitet de bazin după modificarea în acest sens a legislației, cum este preconizat în textul său.

- 2.2. Declară că au luat act de numărul ridicat și diversitatea de entități interesate (*stakeholder-i*) din zona acestui sub-bazin hidrografic și de particularitățile acestei zone;
- 2.3. Declară că sunt conștiente de diversitatea ridicată de utilizări și interese legate de apele de suprafață din această zonă, cum sunt cele de alimentare cu apă a populației și a altor utilizatori, cele hidroenergetice, recreativ-turistice, sportive, ecologice și peisagistice, piscicole, agricole și de altă natură;
- 2.4. Declară că au cunoștință de interesul ridicat și dorința de implicare a publicului și a actorilor instituționali interesați (*stakeholder-i*) în problematica apelor de suprafață din sub-bazinul Someșului Mic, îndeosebi prin ONG-uri de mediu, organizații de reprezentare și acțiune comunitară, grupuri cetățenești informale, asociații profesionale, organizații economice și politice, organe ale autorităților publice locale și alte forme de reprezentare și implicare;
- 2.5. Constată existența unor oportunități de luare de măsuri majore de politici publice, reglementări, planificări și investiții, ce pot sau trebuie să implice modificări de viziune și paradigmă, de regim de amenajare și planificare a teritoriului, de realizare a infrastructurilor fizice și alegere a modalităților de gestiune legate de traseul Someșului Mic în perioada prezentă și în viitor, inclusiv pe termen mediu și lung;
- 2.6. Constată lipsa unui cadru permanent organizat și funcțional de comunicare și cooperare între actorii instituționali interesați la nivelul sub-bazinului hidrografic Someșul Mic în lumina actualei legislații administrative, de ape, protecția mediului și de urbanism și amenajarea teritoriului.

Art. 3. SCOP

- 3.1. Scopul general, mediat, al încheierii prezentului protocol de colaborare este protecția și utilizarea durabilă a apelor de suprafață din sub-bazinul hidrografic Someșul Mic, precum și creșterea accesibilității și a numărului de beneficiari în condiții de inclusivitate și siguranță;
- 3.2. Scopul imediat al încheierii prezentului protocol de colaborare este facilitarea exercitării atribuțiilor proprii și, respectiv, a urmăririi misiunii proprii de către MEMBRII CONSAP-SM, precum și creșterea impactului și a contribuției la binele public și comunitar de către aceștia legat de scopul mediat prevăzut la Art. 3.1.

Art. 4. OBIECTIVE

Obiectivele generale urmărite de Părți pentru atingerea scopurilor prevăzute la Art. 3 sunt:

- 4.1. Promovarea și realizarea cunoașterii reciproce a atribuțiilor/ scopului și obiectivelor, intereselor, resurselor, viziunii, activității, realizărilor anterioare și intențiilor viitoare proprii, inclusiv prin contacte periodice directe instituționalizate;

- 4.2. Promovarea și realizarea unei mai bune comunicări și consultări reciproce, în completarea activităților de acest tip care se desfășoară deja în cadru informal sau în cadre legale și organizatorice existente;
- 4.3. Promovarea și realizarea unei mai bune corelări, coordonări sau complementarității a abordărilor și demersurilor proprii în domeniu;
- 4.4. Promovarea și realizarea unei îmbunătățiri cantitative și calitative a resurselor de informații și know-how accesibile;
- 4.5. Promovarea și realizarea unor activități concrete comune prin invitarea altor MEMBRI CONSAP-SM la acțiuni proprii în domeniu, adoptarea de poziții comune în domeniu pe cât mai multe aspecte și realizarea de demersuri comune în domeniu față de terțe structuri și față de public, presă, grupuri profesionale și alte grupuri-țintă de interes.

Art. 5. OBIECT

- 5.1. Obiectul prezentului protocol de colaborare este instituirea și reglementarea colaborării între Părți pentru scopurile și obiectivele prevăzute la Art. 3 și 4;
- 5.2. Mijlocul și cadrul concret de realizare a colaborării este CONSILIUL CONSULTATIV PLURIDISCIPLINAR PENTRU PROTECȚIA ȘI UTILIZAREA DURABILĂ A APELOR DE SUPRAFAȚĂ DIN SUBBAZINUL HIDROGRAFIC SOMEȘUL MIC;
- 5.3. Entitatea menționată la Art. 5.2 va utiliza și acronimul CONSAP-SM, iar în comunicarea publică și denumirea promoțională CONSILIUL APEI sau CONSILIUL APEI – SOMEȘUL MIC;
- 5.4. CONSAP-SM este structură fără personalitate juridică, cu caracter consultativ și de cadru de dialog și schimb de informații și opinii și cadru de colaborare deschis implicării oricăror autorități și altor instituții publice, ONG-uri, operatori economici și altor persoane juridice de drept public sau privat interesate, cu sediul, activitate, responsabilități sau interese în sub-bazinul hidrografic Someșului Mic;
- 5.5. CONSAP-SM se va axa îndeosebi pe albia minoră și culoarul adiacent al Someșului Mic, între Gilău și Dej, și albia minoră și culoarul adiacent al Someșului Rece și Someșului Cald, de la izvoarele acestora la Gilău, inclusiv lacurile de acumulare de pe cursul acestora și porțiunile de parcurs intravilan;
- 5.6. CONSAP-SM poate avea pe viitor, în funcție de evoluția legislației specifice, rol de bază de plecare pentru crearea unui subcomitet de bazin sau de structură consultativă și interfață cu actorii instituționali interesați de reprezentarea lor într-un eventual subcomitet de bazin vizând Someșul Mic sau porțiuni aferente acestuia în cadrul bazinului hidrografic Someș-Tisa.
- 5.7. Părțile semnatare ale prezentului protocol de colaborare sunt membri CONSAP-SM, conform prevederilor Art. 1.
- 5.8. Regulamentul de organizare și funcționare al CONSAP-SM este prevăzut în ANEXA 2, care face parte integrantă din prezentul protocol de colaborare.

Art. 6. PRINCIPII

Principiile CONSAP-SM sunt:

inițiativa, implicarea, cooperarea, respectul și sprijinul reciproc, egalitatea juridică, transparența, echitatea, competența, responsabilitatea, principialitatea, legalitatea, raționalitatea, profesionalismul, non-partizanatul politic, civismul, durabilitatea, interdisciplinaritatea, protecția mediului, prioritatea interesului public.

Art. 7. OBLIGAȚIILE PRINCIPALE SPECIFICE ALE MEMBRILOR

- 7.1. Să respecte prezentul protocol de colaborare, normele legale în vigoare incidente asupra activității CONSAP-SM și deciziile adoptate în comun referitoare la aspecte organizatorice și de funcționare ale CONSAP-SM;
- 7.2. Să transmită altor MEMBRI opinii și propuneri argumentate adecvat, iar informațiile transmise să fie formulate în modalități rezonabil inteligibile și de către nespecialiști;
- 7.3. Să desemneze cel puțin un delegat permanent și un supleant pentru reprezentarea în CONSAP-SM, conform prevederilor din ANEXA 2, cu competența, atribuțiile și resursele necesare, să comunice coordonatele de contact ale acestora și să notifice prompt orice modificări de date de identitate și contact ale entității ca MEMBRU sau ale delegaților sau modificări ale formei juridice, ale atribuțiilor sau ale altor aspecte relevante;
- 7.4. Să asigure participarea prin delegat propriu sau reprezentarea prin delegatul altui MEMBRU la comunicarea și la activitățile comune la nivelul minim și în modalitățile prevăzute în ANEXA 2;
- 7.5. Să se informeze cu privire la discuțiile avute și deciziile adoptate la ședințele sau în alte activități sau comunicări la care delegații proprii nu au participat;
- 7.6. Să analizeze prompt și să notifice în termen eventuala opoziție la considerarea unui document sau poziție ca acceptat prin aderare tacită conform prevederilor din ANEXA 2;
- 7.7. Să respecte drepturile de proprietate intelectuală, inclusiv paternitatea ideilor și drepturile de autor, cu privire la documentele și informațiile de care ia cunoștință în cadrul sau prin intermediul CONSAP-SM.

Art. 8. DISPOZIȚII FINALE

- 8.1. Aderarea la prezentul protocol ulterior încheierii lui se face ca o consecință a acceptării ca membru în CONSAP-SM conform prevederilor din ANEXA 2;
- 8.2. Denunțarea prezentului protocol se poate face unilateral de către orice semnatar prin notificare scrisă, comunicată conform specificațiilor din ANEXA 2;
- 8.3. Încetarea calității de parte la prezentul protocol de colaborare are loc și prin pierderea calității de membru al CONSAP-SM în altă modalitate prevăzută de lege sau în ANEXA 2 decât inițiativa în acest sens a MEMBRULUI în cauză;
- 8.4. Dispozițiile prezentului protocol de colaborare se pot modifica prin acte adiționale adoptate conform prevederilor din ANEXA 2 și se completează cu deciziile comune ale MEMBRILOR CONSAP-SM;

Fig. 19. Un grup de lucru al unui posibil Consiliu al Apei la Târnița se poate concentra pe realizarea unor pontoane publice și a unui acces general și gratuit la lac, acest lucru nefiind posibil în ultimele decenii din cauza proprietăților private. Pontoanele din lemn pot fi amenajate pe sute de metri, pe traseul popular către Piatra lui Lucaci.
Imagine: Andrei Lazăr/ concurs de traversare înot a Târniței

- 8.5. Valabilitatea prezentului protocol de colaborare încetează în cazul rămânerii a mai puțin de 7 părți sau dacă rămân doar entități de drept public sau doar de drept privat;
- 8.6. Prezența formă a protocolului de colaborare, a fost semnată la data de și intră în vigoare când este aptă a produce efecte juridice pentru cel puțin ... entități semnatare, conform procedurilor lor interne, iar pentru celelalte entități semnatare intră în vigoare la data comunicată ulterior de acestea în urma finalizării procedurilor interne.

ANEXA 1. Lista membrilor Consiliului consultativ pluridisciplinar pentru protecția și utilizarea durabilă a apelor de suprafață din sub-bazinul hidrografic Someșul Mic – CONSAP-SM

Nr. crt.	Denumirea persoanei juridice Forma juridică CIF	Adresă sediu E-mail Pagină internet Telefon	Reprezentată prin: Nume de familie, prenume, funcție	Semnătura Data semnării Data intrării în vigoare Data încetării
----------	---	--	--	--

ANEXA 2. Regulament de organizare și funcționare CONSAP-SM [...]

ANEXA 3

MODIFICĂRI NECESARE ÎN NORMELE SPECIALE PRIVIND CARACTERUL ȘI MĂRIMEA ZONELOR DE PROTECȚIE SANITARĂ ȘI HIDROGEOLOGICĂ, APROBATE PRIN HG 930/2005¹

1. La art. 28, după alin. (2) se introduc două noi alineate, alin. (3) și (4), cu următorul cuprins:

„(3) Pe terenurile cuprinse în zonele de protecție sanitară cu regim sever vor putea fi amenajate alei pietonale și piste pentru biciclete sau piste comune pentru biciclete și pietoni, în cazurile în care, pentru realizarea acestora în conformitate cu obligațiile instituite prin legislația rutieră, planurile de mobilitate urbană durabilă, planurile de amenajarea teritoriului sau alte asemenea norme și acte de reglementare, nu există alternative rezonabile din punct de vedere tehnic și economic, dar numai cu respectarea următoarelor măsuri de reducere a riscului de contaminare sau impurificare a surselor de apă:

a) ruta de tranzitare a zonei de protecție sanitară cu regim sever este aleasă cu respectarea criteriului minimizării lungimii de tranzit și păstrarea unei distanțe cât mai mari față de puțurile/ drenurile de captare, paturile de infiltrație și alte puncte de sensibilitate maximă ale zonei;

b) nu se amenajează parcuri, locuri de popas, puncte de interes specific pentru persoanele care tranzitează zona pe pistă sau alea respectivă, cu excepția unor puncte special amenajate de regroupare, observare a naturii și de informare, specific concepute și echipate pentru minimizarea riscului de a genera contaminare sau impurificare a surselor de apă;

c) se interzice staționarea persoanelor care tranzitează zona pe pista sau alea respectivă în afara punctelor special amenajate și semnalizate conform prevederilor lit. b);

d) se interzice accesul cu mopede sau alte vehicule motorizate, dacă au motor cu ardere internă, inclusiv al celor care, conform legislației rutiere, sunt tolerate pe

1. Propunere de modificare a HG 930/2005 realizată cu suportul juridic al lui Radu Mitean, ca interpelare în cadrul biroului parlamentar al lui Adrian-Octavian Dohotaru. În ciuda promisiunilor de modificare de la varii actori politici, inclusiv un prim-ministru, legislația a rămas nemodificată. Detalii: <https://www.cdep.ro/pls/parlam/interpelari.detail?idi=59157&idl=1>.

pistele pentru biciclete sau pe cele comune pentru pietoni și biciclete, cu excepția celor folosite la întreținerea pistei în cauză;

e) soluția tehnică privind materialul utilizat la suprafața de rulaș a pistei sau a aleii în cauză, delimitarea acesteia și eventuale alte măsuri se vor determina pe baza unei documentații de specialitate supuse avizului autorităților competente, inclusiv al celor din domeniul sănătății publice.

(4) Restricția de navigare și acostare de ambarcațiuni și oprirea acestora în zonele de protecție sanitară cu regim sever instituite pentru apele de suprafață nu se aplică ambarcațiunilor fără motor în cazul apelor de suprafață curgătoare, pe care regimul de zonă de protecție sanitară cu regim sever este instituit pentru protejarea unei surse de apă subterană sau a captărilor aferente acesteia, aflată în proximitatea apei de suprafață în cauză.”

2. După art. 28 se introduc două noi articole, art. 28¹ și 28², cu următorul cuprins:

„Art. 28¹

În zonele de protecție sanitară cu regim sever au drept de acces următoarele categorii de persoane:

a) personalul autorizat al unității care administrează activitatea, amenajările și lucrările de captare de apă sau altă activitate pentru care a fost instituită zona de protecție sanitară cu regim sever;

b) personalul cu atribuții de control, monitorizare, inspecție sau alte asemenea atribuții specifice ale autorităților publice cu competențe în domeniul sănătății publice, gospodăriii apelor, protecției mediului, autorizării lucrărilor de construcții și alte asemenea domenii prevăzute de lege, pentru exercitarea respectivelor atribuții legale specifice;

c) proprietarii și alte persoane care au un drept de posesie sau folosință asupra terenurilor pe care este instituit regimul de zonă de protecție sanitară cu regim sever, pentru monitorizarea stării terenurilor, culturilor agricole, amenajărilor și altor elemente de pe acestea, precum și pentru executarea lucrărilor agricole, a celor de amenajări și întreținere sau a altor lucrări și activități necesare sau utile conform destinației respectivelor terenuri, construcții, lucrări sau amenajări, cu respectarea prevederilor art. 28 alin. (1) și (2) și a celorlalte norme legale;

d) persoanele care tranzitează în scop utilitar, turistic/ recreativ sau sportiv zona pe alea sau pista specială pentru pietoni, pentru biciclete sau pentru pietoni și biciclete, amenajată și semnalizată conform prevederilor art. 27 alin. (3) și normelor legale specifice aplicabile;

e) persoanele care utilizează ambarcațiunile nemotorizate pentru tranzitarea zonei de protecție sanitară situată pe ape de suprafață curgătoare conform art. 28 alin. (4), inclusiv în cazul acostării de scurtă durată la puncte special amenajate sau desemnate în acest scop;

f) alte persoane, în cazurile prevăzute de lege sau cu autorizarea autorităților competente, în condițiile stabilite de acestea.

Art. 28[^]2

(1) Terenurile cuprinse în zonele de protecție sanitară cu regim sever vor fi de regulă terenuri în proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale pe a căror suprafață administrativă se află sau în subordinea, coordonarea sau sub autoritatea cărora funcționează unitatea care deține amenajările sau desfășoară activitățile ce utilizează apele sau nămolurile terapeutice pentru a căror protecție a fost instituit regimul de zonă de protecție sanitară cu regim sever.

(2) În cazurile în care terenurile cuprinse în zonele de protecție sanitară cu regim sever nu au regim de proprietate publică și nu sunt nici proprietate privată a statului sau a unităților administrativ-teritoriale, se vor lua măsurile legale de consemnare în documentele cadastrale, de carte funciară, de urbanism și amenajarea teritoriului și alte asemenea, a servituților și restricțiilor impuse de acest regim legal și se vor acorda titularilor drepturilor asupra acelor terenuri afectate de restricțiile impuse expres sau implicit prin regimul de zonă de protecție sanitară cu regim sever eventualele drepturi cu rol de indemnizare, despăgubire sau compensare prevăzute de lege.

(3) Terenurile cuprinse în zonele de protecție sanitară cu regim sever pot fi date în comodat, închiriate sau arendate, respectiv date în administrare, concesiune sau utilizare gratuită, conform legii, în funcție de regimul lor de proprietate sau existența altor drepturi reale sau de folosință, pentru desfășurarea de activități compatibile cu statutul de zonă de protecție sanitară cu regim sever, inclusiv activități agricole de tip grădinărit comunitar, activități agricole didactice, de cercetare științifică și de protecție ecologică.”

Fig. 20. „Someșul la Compania de Apă îți taie răsuflarea și, dacă nu îl distruge mai tare compania cu lucrări de regularizare, are un potențial enorm să ne amintească de râurile adevărate, meandrate și cu zăvoaie. Cum există un muzeu doar cu tentă inginerescă, de ce nu s-ar face acces și pentru o aripă în aer liber cu accent pe ecologie și biodiversitate, iar zona să nu fie protejată doar sanitar, ci și ca arie naturală?” #someșverdealbastru.
Sursa: pagina Someșul nostru. Imagine și text: Andrei Lazăr & Adrian Dohotaru

=====

Art. 5

Zona de protecție sanitară cu regim sever cuprinde terenul din jurul tuturor obiectivelor prevăzute la art. 2, unde este interzisă orice amplasare de folosință sau activitate care ar putea conduce la contaminarea sau impurificarea surselor de apă.

Art. 6

Zona de protecție sanitară cu regim de restricție cuprinde teritoriul din jurul zonei de protecție sanitară cu regim sever, astfel delimitat încât, prin aplicarea de măsuri de protecție, în funcție de condițiile locale, să se elimine pericolul de alterare a calității apei.

Art. 16

(1) Zona de protecție sanitară cu regim sever, cu excepția celei instituite pentru aducțiuni și rețele de distribuție, se va împrejmui și se va marca prin plăcuțe avertizoare. Înălțimea și tipul împrejuririi, marcasele și distanța între acestea se stabilesc de către deținătorul și/ sau operatorul captării, construcțiilor și instalațiilor, de comun acord cu autoritatea de gospodărire a apelor, astfel încât să fie oprit accesul populației, animalelor și utilajelor de orice fel. Pot fi exceptate de la împrejurire și acele zone care se găsesc în locuri greu accesibile persoanelor fizice datorită configurației terenului.

Art. 24

Terenurile cuprinse în zona de protecție sanitară cu regim sever vor putea fi folosite numai pentru asigurarea exploatării și întreținerii sursei, construcției și instalației de alimentare cu apă.

Art. 25

În zonele de protecție sanitară cu regim sever instituite pentru captările de ape subterane, precum și în partea de pe mal a zonelor de protecție sanitară cu regim sever instituite pentru sursele de apă de suprafață, sunt interzise toate activitățile prevăzute pentru zona de protecție sanitară cu regim de restricție, precum și:

- a) amplasarea de construcții sau amenajări care nu sunt legate direct de exploatarea sursei și a instalațiilor;
- b) efectuarea de explozii, săpături și excavații de orice fel;
- c) depozitarea de materiale, cu excepția celor strict necesare exploatării sursei și a instalațiilor. În aceste cazuri se vor lua măsuri pentru a preîntâmpina pătrunderea în sol a oricăror substanțe poluante;

d) traversarea zonei de către sisteme de canalizare pentru ape uzate, cu excepția celor ce se colectează prin canalizarea aferentă obiectivului protejat. În aceste cazuri, se vor lua măsuri de asigurare a etanșeității sistemelor de canalizare.

Art. 26

În zonele de protecție sanitară cu regim sever, instituite pentru apele de suprafață, sunt, de asemenea, interzise:

- a) deversarea de ape uzate, chiar dacă sunt epurate;
- b) navigarea și acostarea de ambarcațiuni, oprirea acestora și acostarea plutelor și a lemnului flotant, în alte condiții decât cele stabilite la instituirea zonei de protecție sanitară cu regim sever;
- c) pescuitul și scăldatul;
- d) recoltatul gheții și morăritul pe apă, precum și adăparea animalelor.

Art. 27

În zona de protecție sanitară cu regim sever se vor lua următoarele măsuri de protecție:

- a) nu sunt permise niciun fel de intervenții asupra stratului de sol activ și depozitelor acoperitoare ale acviferului;
- b) terenul aferent zonei de protecție sanitară cu regim sever va fi protejat împotriva eroziunii și inundațiilor, toate lucrările vechi de excavații deschise și galerii, canale, puțuri, foraje, pâlnii de explozii vor fi asigurate pentru prevenirea infiltrării apelor cu potențial poluant.

Art. 28

(1) Terenurile agricole cuprinse în zonele de protecție sanitară cu regim sever vor putea fi exploatate numai pentru culturi de plante perene, de plante păioase și de pomi fructiferi, în condiții care să nu provoace degradarea lucrărilor de alimentare cu apă.

(2) Pe terenurile agricole din zona de protecție sanitară cu regim sever sunt interzise:

- a) utilizarea îngrășămintelor animale sau chimice și a substanțelor fitofarmaceutice;
- b) irigarea cu ape care nu au caracteristici de potabilitate;
- c) culturile care necesită lucrări de îngrijire frecventă sau folosirea tracțiunii animale;
- d) pășunatul.

Art. 43

Capțările de ape subterane destinate alimentării centralizate cu apă potabilă pentru care nu poate fi asigurată protecția sanitară, în conformitate cu prezentele norme, având în vedere situația preexistentă în zona de amplasament, vor primi

avizul, respectiv autorizația de gospodărire a apelor, numai dacă documentația de fundamentare a acestora demonstrează că nu este fezabilă nicio altă soluție de alimentare cu apă. În acest caz, documentația trebuie să prevadă lucrări suplimentare pentru supravegherea calității apei în amonte de captare, precum și programul de *monitoring* pe care deținătorul captării urmează să îl efectueze în lucrările respective, în vederea avertizării în timp util a consumatorilor asupra oricărei eventuale poluări a apei.

ANEXA 4

FOLOSINȚELE BENEFICIARE ALE APEI: PROPUNERE LEGISLATIVĂ DIN PARTEA APELOR UNITE ALE ROMÂNIEI

Mai puțin de 5% din barajele din România listează agrementul printre funcțiile beneficiare, după cum menționează și Registrul Național al Barajelor din România REBAR¹, motiv de refuz al unor amenajări temporare la lac Florești, de către Hidroelectrică, ori la lac Gilău, de către ABAST, pentru că nu există în registru funcția de agrement la aceste lacuri, deși sunt cele mai apropiate de clujenii din zona metropolitană. Apele Unite ale României², dar și rețele locale precum *Someș, culoar verde-albastru* propun realizarea unei baze de date privind funcțiile beneficiare, codificate după modele internaționale.

ABAST nu listează pe o lungime de mii de kilometri niciun loc oficial de îmbăiere, deci nu are nicio amenajare oficială, în contrast nu doar cu reglementările la nivelul altor țări, dar și cu practici din trecut, în care toate râurile și lacurile urbane și periurbane erau zone de îmbăiere. Tabelul de mai jos este o propunere de modificare a Legii Apelor 107/ 1996, în care se face referire la folosințele beneficiare ale apei, dar fără o definiție clară a unei palete mai largi de folosințe. De pildă, zone oficiale de îmbăiere sunt doar la litoralul Mării Negre, cu câteva excepții pe teritoriul țării. În schimb, o astfel de abordare, de recunoaștere și potențare a practicilor informale, ar oferi mai multă siguranță utilizatorilor apelor, ar crește calitatea vieții printr-o ofertă generalizată de activități cu acces general și gratuit și ar multiplica exemplele de bune practici de amenajare de arii naturale protejate, ori alte tipuri de amenajări peisagere ori urbanistice care să generalizeze Soluțiile Bazate pe Natură³.

1. Detalii: <https://www.mmediu.ro/articol/registrului-national-al-barajelor-din-romania-rebar/6229>.

2. V. https://comunitateaapei.ro/wp-content/uploads/2023/12/Apele-Comunita%C3%86t%C3%A6ii_Ghid-2_ISBN_electronic_72DPI.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0xYd14CBcgmarHc_-NWtiM-1JlTvR18CbEWawdahQy9uXbNfXgWUXJAivE_aem_ATxPrbF9N8qEid3jkWI72kg9uovODgCEC-tegaeVsvGsx1GbLJr9UjJyGr29_KIQWjsmB-_FQPb1Er2yxCSxqw.

3. O explicație pe scurt a ghidului într-un video pe youtube, v. <https://www.youtube.com/watch?v=xWEhOpxodSw>.

Tipul folosinței	COD	Descriere
Hidroenergetic	HDRO	Trasarea pe care se bazează funcționarea hidrocentrală sau mică
Protecția peșilor	HT	Zone de protecție pentru înălțimea peșilor
Navigație	NAV	Tip pentru navigație cu ambarcațiuni de transport sau agrement
Sursă apă potabilă domestică, destinată consumului urbei	POT	Sursă de apă destinată consumului urbei; incluziv cu surse de rezervație amenajate
Agricoltura, zootehnie	AGR	Trasarea din care se extrage direct apa pentru irigații, pentru irigații sau pentru alte scopuri agricole
Încălzire	IRI	Trasarea din care se extrage apa pentru încălzirea imobilelor
Industrial	IND	Zone din care se extrage apa pentru utilizarea acesteia în industrie - direct sau în alte procese tehnologice
Pescărie	PEIS	Zone care fac parte sau au potențial de a face parte din complexele piscicole și sunt supuse gestionării specifice
Cultură	CULT	Trasarea din care se extrage apa pentru utilizarea acesteia în cultură - direct sau în alte procese tehnologice
Recreere cu contact fizic	REC-1	Zone pentru activități fizice: înotare
Recreere activă non-contact	REC-2	Zone utilizate pentru recreere cu contact fizic, inclusiv în parcuri, amenajate rafting etc.
Pescărie comercială și sportivă	PESC	Zone utilizate de pescari sportivi sau comerciali
Habitat estuar (cu zonă protejată conștientizată)	EST	Zone de viațare în condiții de natură specifică
Conservarea biodiversității biologice speciale protejate	CHB	Zone cu importanță în special protejată
Specii rare amenajate	SRA	Zone în care se află specii rare amenajate, de exemplu: mușchi, roșii, etc.
Apă subterană ca sursă de apă	ADV	Zone în care se extrage apa subterană
Recrearea acvatică	RACV	Zone de recreere acvatică în apele curgătoare sau în lacuri de agrement
Protecția acvatică	PACV	Zone de protecție acvatică în împrejurimile apelor
Protecția la inundații	PLI	Zone care au un rol protejator în inundații, de exemplu: zonele de inundare controlată

Fig. 21. Anexa nr. 3, propunere posibilă în Legea Apelor nr 107/ 1996.
Sursa: Dan Rădulescu, Klaus Birtler, *Apele Comunității. Ghid practic pentru autorități publice privind managementul integrat al riscului la inundații și elaborarea proiectelor în conexiune cu apa*, Asociația Unda Verde, 2023, p. 15

Folosințele beneficiare propuse în Registrul Național al Barajelor din România (REBAR) de către comunitatea Apele Unite ale României concretizează dreptul la îmbăiere, recunoaște culoare ecologice și de biodiversitate, ariile naturale protejate, activități sportive nemotorizate, zone de irigații pentru agricultură etc. În Vest, se renunță la diguri, ziduri și pereți pentru a lăsa râurile mai libere, cu spații de refulare la inundații, în amonte de localități, cu diguri retrase, cu maluri noi câștigate, cu lunci inundabile, cu crearea de zone umede noi pe spațiul celor vechi, cu îndepărtarea barajelor sau pragurilor la râuri, ceea ce permite și renaturarea cursurilor de apă.

Cea mai bună formă de stabilizare a malurilor, ca Soluție Bazată pe Natură, este vegetația ripariană, care, prin rădăcini, fixează solul de eroziune și epurează fitosanitar apa. De asemenea, ea reglează temperatura, crește biodiversitatea și, nu în ultimul rând, oferă plăceri estetice prin valorile relaționale dintre om și natură.

ANEXA 5

CÂT DE VERDE-ALBASTRU ESTE CULOARUL LA SOMEȘ? DEZBATERE LA CASA TRANZIT DESPRE SOLUȚII BAZATE PE NATURĂ

ADI DOHOTARU: Felicităm Casa Tranzit¹ că rezistă de 27 de ani pe scena culturală independentă, sunt puține astfel de spații care să reziste așa mult. Discutăm despre Someș, mai ales că este un context interesant la Cluj. Punem accentul de câțiva ani pe un culoar verde-albastru, discutăm în termenii aceștia care duc, dacă vreți, într-o zonă de complex de superioritate ardelenesc la Cluj: cel mai mare spațiu verde-albastru din România!

Avem un proiect în curs de finalizare anul acesta. Avem un alt proiect care a fost prezentat zilele acestea în faza de concept, în zona metropolitană a Clujului: Gilău-Florești-Cluj-Napoca-Apahida. Pentru cei care știu mai puține detalii despre toate proiectele legate de Someș, în momentul de față mai avem un al treilea proiect la Someș, care este la nivel interjudețean, de a conecta Someșul și munții cu lacurile din amonte. Dacă rămân destui bani, discuția e ca în această licitație deja câștigată și lansată de Consiliul Județean să se continue cu coridorul din Apahida până în Dej.

O chestiune pe care punem accentul, atât activiștii din zona ONG, dar și specialiștii, e cea referitoare la amenajarea Someșului. Eu sunt Adrian Dohotaru, președinte al asociației Societatea Organizată Sustenabil. Mă bucur că alături de mine sunt István Szakáts (Clujul Civic), Silviu Medeșan, arhitect cu intervenții la Someș, inclusiv aici la Casa Tranzit (podul parabolă din lumini care refăcea vechiul pod al nemților) și Anna Szabó, biolog care în momentul de față lucrează în acest proiect la nivel metropolitan, al cărui concept a fost prezentat de arhitecți. Mi se pare foarte important ca la această discuție, în afară de prezentările relevante ale arhitecților, să fie prezente și alte bresle – de exemplu, peisagista Ana Horhat. Ana Horhat a mai colaborat cu arhitecții câștigători ai concursului internațional la Parcul Est, unde avem o altă propunere de spațiu public verde, gândit ca arie naturală urbană și care va fi cel mai mare spațiu verde al Clujului.

1. Dezbateri legate de Someș la Casa Tranzit, 1.11.2023, v. <https://www.facebook.com/tranzith/videos/7046613512040124>.

Pod-parabolă peste Someș - intervenție în spațiu public propusă de Silviu Medeșan și găzduită de Casa Tranzit, în cadrul Orașului Vizibil 2014

Fig. 22. Podul Nemților refăcut spre Cetățuie nu a mai fost inclus în fazele ulterioare de proiectare, deși apărea schițat în concursul internațional de proiecte. Cum Primăria se mută într-un nou sediu pe strada Barițiu, dar și datorită prezenței Casei Tranzit, a UTCN, cu trei clădiri pe stradă, a Operei Maghiare, mediul asociativ prin campania *Someș, culoar verde-albastru* a solicitat la dezbaterile legate de buget din 2023 fonduri pentru pod și aleee paralelă cu Someșul care să accesibilizeze curțile și râul

Credem că Someșul la nivel metropolitan, dacă există un continuum de spații verzi, pietonale și velo, poate să fie cel mai mare spațiu public verde din țară: asta e provocarea pe care o lansăm! Până la aceste provocări în termeni de proiecte, de intenții, aș porni cu ceva mai sufletească, iar întrebările de început pentru voi ar fi: *Pe de o parte, ce ați vrea de la Someș? (Există foarte multă dorințe legate de Someș, și nu doar din partea civicilor, ci și din partea capitalului imobiliar, există propuneri și din partea administrației de a avea acest culoar verde-albastru.) Pe de altă parte, ce credeți că ar vrea râul, în măsura în care ar vrea ceva de la noi?*

E foarte important de spus că există conflicte legate de Someș. Un conflict pe care îl simt este legat de cum arăta concursul internațional de proiecte, cu foarte multe Soluții Bazate pe Natură inițiale, și cum a ieșit, mult mai gri decât varianta pe care ne-o doream o parte dintre noi.

ANA HORHAT: Bună seara! Încep cu prima întrebare. Ca o peisagistă ce sunt, mi-aș dori să nu fie doar apă, să fie un peisaj complex, așa cum îi șade bine unui râu. Mi-aș dori foarte mult să fie un parc-peisaj – un concept la care noi ținem foarte mult –, care să interfereze cu diversele realități pe care le traversează, și toate aceste realități să se reflecte în complexitatea râului. Mi-aș dori să văd toate aceste atmosfere, confluente, întâlniri, traversări de-a lungul Someșului, pentru că este o realitate foarte complexă, și aș dori să o simt ca atare. Mi-ar plăcea să fie așa cum îl desenăm noi, adică acea coloană vertebrală verde-albastră a orașului, care intră în toate spațiile interstițiale ale orașului, cucerește bulevarde sau zone industriale și unifică centrul cu periferia, nordul cu sudul, estul cu vestul, creând acele spații verzi absolut necesare.

Fig. 23. Reprezentare a inelului sudic, traversând barajul din apropierea „Deltei” Florești, propus de Societatea Organizată Sustenabil ca arie naturală urbană. Colaj: Andrei Lazăr

Pe de altă parte, ce vrea Someșul de la noi? Eu cred că Someșul vrea să fie lăsat în pace (*râde*), dar în egoismul nostru uman vreau să cred că noi îi suntem încă simpatici și că încă ne acceptă, dar așa cum ne-a lăsat mama natură, fără hale în buza râului, fără deșeuri, fără autostrăzi.

Cred că râului i-ar plăcea să aibă câteva zone în care să se joace, pentru că, din câte știm din istorie, a fost și este un râu foarte năruș, cu jocuri foarte mari de debite, foarte activ și poate ar avea nevoie de câteva zone în care să inunde. S-ar mai bucura de câteva insule și cred că i-ar plăcea foarte mult umbra coroanelor de arbori, pentru a crea ecosisteme complexe, lăsându-i cât mai mult spațiu.

ANNA SZABÓ: Da, cred că Ana are dreptate că Someșul vrea să fie lăsat în pace, și cred că pot să mă alătur viziunii ei. Eu, ca simplu cetățean, nu vreau nimic de la Someș și chiar mi-aș dori ca această relație de „noi tot vrem ceva și Someșul ne ține contra” să se schimbe profund. Eu cred că Someșul ne dă o șansă foarte bună, încă, să înțelegem procesele naturale, fiindcă mai este puțin spațiu pe Someș, chiar și în zona noastră metropolitană, unde se refac anumite habitate – nu atât naturale, cât semi-naturale. Într-adevăr, acestea sunt fragmente mici, dar faptul că avem șansa de a înțelege procesele naturale este un dar pe care nu îl prețuim. Vis-à-vis de unde ne aflăm, există un stufăriș unde a apărut castorul anul trecut, așa cum s-a întâmplat și în vestul orașului. Mai este un petec minuscul de câteva zeci de metri lungime și râul reface aceste mici habitate chiar și în plin șantier. Cred că în loc să vrem ceva, ar trebui să înțelegem aceste procese și să le încadrăm în viziunile noastre asupra Someșului.

Cât de verde-albastru este culoarul la Someș?

Fig. 23. Castor la Canalul Morii, în zona parcului Rozelor, unde Asociația Societatea Organizată Sustenabil SOS a propus dublarea parcului prin amenajări minim invazive spre canal și Mănăstur. Foto: stiridecluj.ro

SILVIU MEDEȘAN: Și eu aș zice că Someșul vrea să fie lăsat în pace. Cred că nu ar vrea să vadă platforme de beton înfipte în Someș. Cred că vrea să-și facă propriile insule, care de obicei sunt rase de Apele Române atunci când încep să se fermeze și, da, cred că vrea să fie liber.

ISTVÁN SZAKÁTS: Ce vreau eu de la Someș sau ce vrem noi de la Someș sunt două lucruri diferite. Acel „noi” include dezvoltatorii care vor ca Someșul să stea cuminte până clienții își beau cocktail-ul la mal, alții ar dori să stea cuminte până trec ei cu mașina etc. Întrebarea mea este ce vrem noi de la noi și cum ne armonizăm interesele: fiecare vrea ceva, dar până la urmă noi suntem cei care intrăm sau ieșim din bulele noastre, cei care negociem aceste lucruri. Așa cum probabil mă știți, eu sunt unul dintre administratorii grupului Clujul Civic și asta încercăm să facem de 11 ani: să ne dăm seama ce vrem noi de la noi. Someșul mi se pare important din două puncte de vedere: o dată pentru că este lung și tot orașul îl vede și interacționează mai mult sau mai puțin cu el (face parte din experiența clujeanului zi de zi, ceea ce înseamnă memorie afectivă și intensifică aceste lucruri), iar pentru mine ce se întâmplă acum cu Someșul mi se pare că este un fel de Roșia Montană mică, o mega-cauză socială, iar noi ne antrenăm să dezbatem, să renegociem pozițiile și să ajungem la o concluzie care nu este mereu sustenabilă în legătură cu ce o să se întâmple cu acest caz în viitor, un teren de antrenament pentru a ne învăța negocierile micro-politice pe care le avem. Al doilea aspect este legat de ce va fi în viitor, pentru că eu cred că atunci când se va termina malul Someșului, va căpăta niște funcționalități. Nu știu cum vor putea acestea să fie tratate, *hack*-uite, reinventate și renegociate cu ceilalți, care vor, poate, lucruri diferite.

ADI DOHOTARU: Vedem că actualul proiect a fost premiat și la BATRA. M-am interesat câte proiecte legate de spațiul public au fost înscrise – erau două, deci era o șansă foarte mică să rateze premiul. Vedem totuși că e cel mai mare proiect de spațiu verde, poate, din România din ultimii 30 de ani. Când discutăm cu

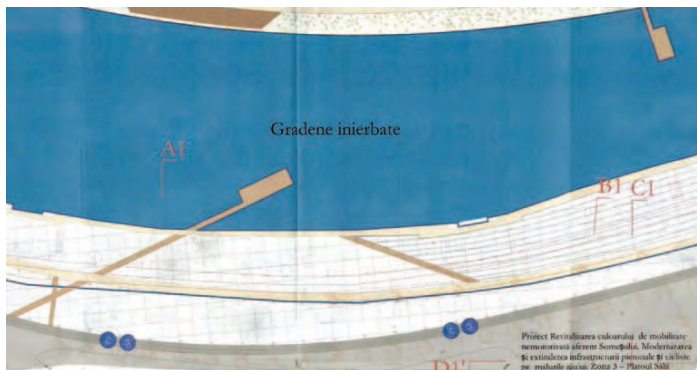

Fig. 24. În loc de insule cu vegetație la Someș, gradene înierbate și pontoane plutitoare, s-a optat pentru platforme de beton în Someș, gradene gri și opoziție a Apelor Române la insule. Sursa: DTAC, *Proiect Revitalizarea culoarului de mobilitate nemotorizată aferent Someșului și extinderea infrastructurii pietonale și cicliste pe malurile râului. Zona 3 – Platoul Sălii Sporturilor*

administrația legat de critici pe proiect, ei ne spun că au mai avut dezbateri înainte și reproșurile puteau fi adresate atunci, proiectul a luat premii la BATRA, a fost prezentat la Bienala de la Veneția... În măsura în care aveți nemulțumiri legate de acest proiect, care ar fi acelea și totodată ce vă place la acest proiect? Ce credeți că ar trebui să evite proiectul la nivel metropolitan din ce s-a întâmplat în momentul de față la Someș, cel puțin în ultimii ani?

ANA HORHAT: Trebuie să recunosc că nu este un proiect pe care îl cunosc foarte bine în toate zonele. Zona Grigorescu este foarte departe de mine și nu am timp să ajung acolo, în schimb cunosc foarte bine zona Armătura și o traversez aproape zilnic. Principiul de a ne apropia de apă și a avea acces la apă mi se pare foarte bun, doar că acolo l-am considerat exagerat pe întreaga lungime. Poate niște puncte de acces punctuale ar fi fost mai potrivite, având în vedere contextul existent și valorile naturale prezente pe sit etc. Acest aspect [legat de defrișări] l-am considerat agresiv, dar acum, proiectul fiind finalizat, atmosfera este plăcută și cred că acesta este cel mai important lucru.

Evident, fiecare vedem din perspectiva noastră. Eu văd din perspectiva unui proiectant – văd constrângerile față de proiect, înțeleg discuțiile care durează luni și ani și înțeleg conflictele între specializări, constrângerile financiare, lipsa de fonduri, proiectele întinse pe foarte mulți ani. Sunt foarte multe elemente la mijloc, sunt foarte mulți actori implicați, foarte multe specializări, e un întreg conflict

Cât de verde-albastru este culoarul la Someș?

și o întreagă negociere într-un proiect de acest fel. Acum, trăindu-l, cred că este un proiect reușit. Sunt aspecte estetice care nu-mi plac în continuare, dar mi se par irelevante. Este plin de oameni, fiul meu stă la râu și aruncă pietre în apă... Și vreau să cred că aceste procese naturale de care spunea și Anna o să repare foarte multe din greșelile noastre, vegetația o să acapareze spațiile. Avem exemple precum Parcul Est care s-au născut din nimic, acum s-au trasat niște alei și niște direcții, există iluminat public, deci apar beneficii care au fost aduse prin proiectare și de acum încolo rămâne să vedem ce ne oferă. E foarte greu de pus în balanță ce ne place cu ce nu ne place, dar place.

ANNA SZABÓ: Mie nu îmi place chiar atât de mult. Pe mine m-a mirat foarte tare faptul că nu s-a calibrat cu pâraurile care curg în Someș și pe parcursul proiectului au fost desfăcute și iarăși refăcute, fiindcă n-au reușit să păstreze un curs logic legat modul în care să capteze Someșul acea apă. S-a mișcat foarte mult solul, s-a adus sol, ceea ce este un lucru bun, pentru că trebuia adus, odată ce a fost îndepărtat, dar am pierdut și ultimele semințe în solul aluvionar inițial. Totul face într-adevăr parte dintr-un proces natural – râul va aduce din amonte semințe noi, propagule noi, sol aluvionar, dacă are puțin spațiu pentru acest proces –, dar între timp, din cauza mișcării solului, vor apărea specii invazive și de multe ori au fost plantate gazoane care nu oferă spațiu nici pentru polenizatori sau specii care ar veni odată cu Someșul. Îmi place foarte mult că s-au plantat arbori, deci într-adevăr s-a încercat această reabilitare, au fost puse și specii autohtone, nu doar invazive, ca calcâmul. Ceea ce totuși trebuie să înțelegem este că aceste procese naturale necesită timp, ele se vor reface, dar nu știu dacă noi vom trăi la momentul acela. Pentru mine, este foarte dureroasă pierderea arborilor de la plajă, fiindcă chiar și dacă nu sunt niște arbori remarcabili (acum există o lege legată de arborii remarcabili), pot fi arbori de 20-30 de ani, relativ tineri, dar totuși au nevoie de timp să crească și până atunci nu va fi umbră în zona respectivă. Acea pistă de biciclete sau alee pietonală poate ocoli, așa cum nu s-a întâmplat în Grigorescu.

ADI DOHOTARU: Dacă ar fi să conchizi, pentru că ești coordonatoarea studiului de biodiversitate pentru proiectul de culoar nemotorizat la nivel metropolitan, ce ai evita din ce vezi, pe post de greșeli în proiectul actual?

ANNA SZABÓ: După cum a spus și Ana, consider că nu este neapărat nevoie să coborâm până la nivelul apei peste tot. Unde există o vegetație instalată, mai bine să o lăsăm în pace, sau putem să folosim și noi, ca într-o pădure, cărările animalelor. Aș evita pe cât se poate tăierea arborilor unde deja sunt instalați – și cât mai puțin gazon, cât mai puține dale și betoane.

ANA HORHAT: Se poate face cărare perpendicular ca să ajungi la apă, nu paralel. Am uitat să menționez un lucru care nu-mi place deloc la acest proiect: lipsa

vegetației potrivite implementate în Parcul Armătura. Dacă s-a consumat foarte mult timp pentru materiale, mobilier și diverse alte detalii, în schimb pare că a lipsit peisagistul. Salcâmul nu avea ce căuta acolo, lipsesc peisaje cromatice diverse.

SILVIU MEDEȘAN: Eu o să răspund la întrebarea *de ce a luat premiul?* Deci, a luat premiul pentru cel mai bun spațiu public în ultimii doi ani la Bienala de Arhitectură pe Transilvania, adică pe regiunea Nord-Vest, cu Bihor – Cluj – Baia Mare – Satu Mare – Alba. Erau două proiecte înscrise pentru că arhitecții trebuie să își înscrie proiectele. Probabil cele gândite sau implementate în ultimii doi ani ca spații publice n-au fost considerate de către autorii lor relevante pentru această expoziție. Cred că s-a dat premiul, aș putea să fiu rău, să zic pentru machetă, dar nu o să fiu doar rău, ci o să fiu și înțeleghător... cred că s-a dat premiul pentru bună practică, în sensul că a pornit de la o presiune publică. Când cei din primărie voiau să facă un proiect de drumuri și poduri prin care să dispară malul Someșului, ca pe Splaiul Independenței, atunci ne-am mobilizat toți, a durat o lună până când l-am convins pe domnul Boc să pună altundeva betonul. Deci cred că s-a dat premiul pentru această derulare a bulgărelui de zăpadă care a arătat că civicii au un cuvânt de spus. Am convins primăria, am propus un concurs de arhitectură, nu și de peisagistică, ce să mai vorbim și de biodiversitate (*râde*), și de aici putem construi mai departe, ca următorul proiect la Someș să fie mai bun și să se lege toate aceste alei, ca să ajungem dintr-o parte în alta a orașului mai repede, chiar dacă ocolim niște copaci.

ISTVÁN SZAKÁTS: Sunt două lucruri care nu-mi plac la proiectul acesta din Cluj-Napoca: arată că orașul acesta încă nu și-a ars modernitatea, clujeanul per ansamblu (îmi asum generalizarea) este o specie care nu și-a ars perioada de modernitate. Clujeanul vrea să vadă control asupra naturii, vrea să fie totul clar și structurat, beton cu niște verde. Un pic de *detour*: ce s-a întâmplat cu protestele de pe Universității și Kogălniceanu împotriva tăierilor de copaci? Acolo, calculul greșit al primarului a fost că s-a băgat în mijlocul hipsterimii, fix între Sisters și Arta, unde e cea mai mare densitate de hipsteri, care sunt ca o voce comună, sunt influențieri și au putut să „îl facă” pe primar. Acest lucru nu s-a putut întâmpla la Someș pentru că acolo societatea este mult mai heterogenă, sunt mult mai multe sociotopuri, mult mai multe tipuri de interacțiuni, în care nu s-a putut găsi acea energie colectivă prin care să spună că nu e ok. În plus, acolo calculul politic a fost corect, clujeanul este conformist, conservator, vrea să vadă un spațiu controlat, unde să poată merge frumos, să fie făcut curat și ordonat, și asta a obținut. Din acest punct de vedere, ceea ce nu îmi place este chiar proiectul, care mi se pare conformist și reacționar. Dacă proiectul acesta era unul vizionar, atunci crea niște haos, se juca cu conceptul de *unbuilding*. Când am făcut inaugurarea cetățenească a străzii Universității, ne-am gândit să facem niște acțiuni de guerilla și am pus

niște copaci în mijlocul șantierului. Am mers pe ideea de a crea haos, în loc de a controla modernist natura. Clujeanul nu vrea asta, el vrea natura controlată într-o cheie *culture vs. nature* – civilizația noastră vs. haosul naturii. Din această cauză, cred că s-a pierdut o șansă enormă de a trece într-o paradigmă progresistă, dar admit că calculul politic a fost corect, clujeanul a căpătat ce a vrut și o să existe validare socială a acestui proiect.

SILVIU MEDEȘAN: Eu aș merge chiar mai departe: arhitectul este educat într-o paradigmă modernistă și aceste concursuri de proiecte sunt astfel. Cred că există un progres în proiectul metropolitan, pentru că avem un peisagist și un specialist pe biodiversitate care vin și îmbunătățesc proiectul.

ANNA SZABÓ: Vin cu o întrebare pentru voi, pentru că văd că aveți cunoștințe mai ample despre societatea care trăiește lângă Someș. Eu numai acum mi-am dat seama, discutând cu localnicii despre proiectul din Grigorescu, că, într-adevăr, oamenilor le place. Având în vedere că acest culoar verde-albastru este un proiect de durată, ar trebui să începem de mâine să educăm, să informăm sau să sensibilizăm cetățenii să renunțe la această viziune modernistă? Ce ar trebui să facem noi? Eu simt, ca ecolog, că nu fac destul, dar simt că ar trebui făcut ceva în plus. Mi-am dat seama că acești cetățeni nu știu cum ar trebui să arate un râu sau o albie, un habitat riparian. Am impresia că foarte mulți oameni încă se tem de Someș.

350

SILVIU MEDEȘAN: Eu nu sunt de acord cu termenul „educație”, cred că trebuie arătat 1:1, adică prin următorul proiect să se arate că Someșul poate să intre în oraș mai natural, să ne apropiem de el și să îl trăim veritabil. Evident că seniorii se tem de inundații, din câte știu în Parcul Feroviarilor se propunea spargerea digului și intrarea apelor în parc prin formarea mlaștinilor care absorb carbon. Apele Române nu au vrut să spargă acel zid pentru că există acest pericol de inundație, deci viziunea nu vine doar de la cetățeni care nu înțeleg anumite lucruri. Cred că ar trebui făcută o anchetă sociologică pe unele părți ale Someșului prin care să vedem cum percep oamenii acum Someșul, cum îl percep după ce e realizat următorul proiect. Cred că unii oameni sunt supărați pentru că a dispărut toată vegetația de pe partea cu plaja Grigorescu, dar de obicei oamenii se bucură când primesc ceva.

ISTVÁN SZAKÁTS: Cred că Someșul e gata, adică amenajarea Someșului codează niște funcții sociale atât de explicit (și poporul nu are nimic împotrivă), încât, social vorbind, foarte greu se poate delegitima în general. Pentru mine, miza este Parcul Est, acolo timp încă este pentru a se mobiliza. Din păcate, este foarte departe de mentalul colectiv, dar acolo încă se poate construi un proces cât se poate de „smecher” (de găsit punctele slabe ale administrației în conjuncție cu investiții etc.) pentru a crea niște puncte de presiune care nu pot fi ocolite. Ca să nu

fie ca în Parcul Feroviarilor, cu tufă randată ca la Versailles, să îl treci cu căruciorul dintr-o parte în alta, drept într-o paradigmă modernistă.

ADI DOHOTARU: Eu mai am o ultimă întrebare, înainte de a da microfonul publicului pentru posibile intervenții. O să preiau chestiunea legată de Parcul Est, pentru că în campania asta m-am implicat de 13 ani, continuând ideile lui Vasile Mitrea, de a avea cel mai mare spațiu public al Clujului, și sunt destul de sigur că nu va fi ceva similar cu ce este în Parcul Feroviarilor dintr-un motiv destul de simplu: s-a mers pe Soluții Bazate pe Natură, s-a mers pe ideea acceptată și de proiectanți, și de primărie, că 90% din zonă, care este renaturată, să fie declarată arie naturală protejată urbană. Sunt foarte multe alei permeabile, sunt poduri suspendate. Pur și simplu se închid în anumite perioade ale anului, așa că păsările pot cuibări nederanjate de oameni în anumite perioade din an. Apoi, alei de bicicletă pe partea cu Soporul, nu cu Parcul Est, pentru a lăsa pădurea de tip galerie la Becăș. Sunt recreate noi meandre și lăculețe pentru a avea zone umede care atrag păsări și alte vietăți. Pornind de la acest comentariu am o întrebare: *Ce înțelegeți prin Soluții Bazate pe Natură?*

Dacă în capul meu anumite lucruri sunt destul de clare în sens didactic, lucrurile, când le detaliezi, vedem că sunt mai puțin clare, și voi puncta în legătură cu politica primăriei, care este o strategie de oraș neutru climatic până în 2030. Vedem detaliate tot felul de investiții bazate pe diverse concepte. Unul dintre concepte este legat de Soluții Bazate pe Natură, investiția până în 2030 pare impresionantă (de aproximativ 300 de milioane euro doar pe SBN), dar, când te uiți la date și cifre, vezi că scade doar cu 1% cantitatea de emisii de gaze cu efect de seră. Întrebarea mea a fost legată de utilitatea acestor investiții și nimeni nu a reușit să răspundă. De pildă, când am întrebat de ce se taie sute de copaci în parcurile Armătura și Feroviarilor, mi s-a răspuns că pentru a crea culoarul verde-albastru, ceea ce e absurd.

ANA HORHAT: Eu n-aș considera ca István Someșul ratat 100%. Totuși, vorbim de un segment mic de Someș, mai avem mulți kilometri în amonte și în aval, vom vedea ce va urma... Oricum, legat de Soluțiile Bazate pe Natură, literatura de specialitate și studiile sunt destul de clare, există o înșiruire de elemente concise. În cazul Someșului, noi suntem în faza de concept, deci nu știm câți arbori vor fi eliminați, dar avem niște principii foarte clare. N-are rost să fim idilici, e clar că vor fi cazuri în care nu ai de ales, dar vom încerca ca acele situații de tăiere să fie exclusiv punctuale. În rest, în afara problemei legate de vegetație, sunt multe aspecte legate de recuperarea apelor, de suprafață, de adâncime, de alunecări, de tipuri de materiale (de unde aducem agregate? folosim produse locale?), de gradul de permeabilitate a aleilor etc. E clar că o să fie și alei din asfalt, pentru că nu ai de ales, pentru că vrem să fie două, chiar trei tipuri de circuite: unul rapid, de navetă, și altul mai peisager, turistic și lent, iar ele vor avea automat și materialități diferite, permeabile. Vor fi alei care nu vor fi iluminate sau vor fi iluminate foarte puțin.

Cât de verde-albastru este culoarul la Someș?

Fig. 25. Balastierile ilegale dintre Florești și Gilău poluează apa, sunt umplute cu deșeuri depozitate ilegal și pustiesc peisajul. Foto: Andrei Lazăr

ANNA SZABÓ: Eu nu mă pricep la soluții peisagistice sau arhitecturale bazate pe natură. Ce aș completa aici este că, din păcate, István are dreptate în privința faunei Someșului. Nu se va reface în condițiile actuale, cu acele baraje și diverse modificări în albie. Eu nu mă pricep la pești (sunt biolog, dar specializată în botanică). Știu însă că aici ar fi nevoie de un proces activ de rehabilitare, de intervenție la baraje, pentru a reface fauna piscicolă. La momentul actual, e mai mult un vis decât o viziune sau ceva aproape de realitate. Aș vrea să mai adaug că ar fi foarte benefic din punctul de vedere al acestui culoar (pentru a strica cât mai puțin, chiar dacă vor exista șantiere) refacerea la o naturalitate maximă a acelor zone din amonte – zona Gilău, Apahida și Florești – unde în momentul actual există balastiere. La fel și în zona de aval a Clujului (zona aeroportului).

ANA HORHAT: Aș vrea să mai adaug câteva aspecte: aceste zone inundabile sunt absolut esențiale și sunt prevăzute în acest proiect metropolitan înspre Gilău, unde renaturăm zonele de balastiere, și la Apahida. Mai prevedem zone de completă naturalitate, în care nu se întâmplă nimic.

ADRIAN DOHOTARU: Asta e bine pentru că tocmai am fost în Florești și tot mai astupă malul pentru blocuri în zone umede de stufăriș superbe. O bună parte s-a mai acoperit și riscul este să avem blocuri la 20-30 metri de Someș.

ANA HORHAT: O altă miză a proiectului este aceea că vom încerca ca partea de reglementări urbanistice să fie mai amplă și cumva să reglăm raportul dintre

zonele urbanizate și Someș. Un alt aspect este că luăm în considerare nu doar intervențiile pe mal și finetea lor, cât și soluții pe apă – insule vegetate, insule plutitoare și diverse alte soluții.

SILVIU MEDEȘAN: Eu o să spun în legătură cu paradigma modernistă vs. ce urmează: cred că ar trebui să ne gândim la un design regenerativ, adică nu păstrăm *status quo*-ul (de acolo vine ideea că facem proiecte europene pe bani europeni, în care facem marketing de genul „uite, cât de multe *green spaces* facem noi și ce sustenabili suntem”), dar pe de altă parte când vine un investitor foarte puternic nu ne mai interesează deloc acest culoar (de exemplu, zona industrială cu PUZ Carbochim sau acele blocuri care se autorizează de către primărie pe zone în care puteau să rămână naturale). Este o ipocrizie occidentală, așa spune eu, nu e specifică Estului Europei, și cred că ar trebui la Soluțiile Bazate pe Natură să ne uităm și mai departe și să învățăm de la comunitățile care au trăit sute de mii de ani lângă ape și cum trăiau ei fără să distrugă ceea ce noi am distrus în câteva sute sau zeci de ani.

ISTVÁN SZAKÁTS: Soluția Bazată pe Natură este să te muți în natură. Eu asta am făcut, m-am mutat în Feleac. Deci voi, care majoritatea trăiți în Cluj, muriți în betoane, până când devine insuportabil de cald și toate Soluțiile Bazate pe Natură sunt să mai plantați câte un copac. În *trend*-ul de încălzire al betonului, cât timp se poate reversa în timpul actual în care primăria creează petece de verde? Hai să ne gândim: primăria face un proiect verde de un hectar în 3-5 ani, pentru că e nevoie de studii de fezabilitate, pentru că proiect, pentru că licitație, pentru că construcție, pentru că întârzieri și în rest există doar un hectar. Între timp, voi vă clocliți aici pe asfalt, asta o să fie soarta voastră. Vreți Soluții Bazate pe Natură, mutați-vă în afara orașului. Aici revenim la chestia cu modernitatea: Soluția Bazată pe Natură înseamnă renunțarea la ideea modernistă, care înseamnă control.

ADI DOHOTARU: (*ironic*) Mulțumim pentru încurajări, István. Dacă aveți întrebări, comentarii în public...

PAULA BOARȚĂ (*Someș Express*): Strict legat de comentariul lui István că s-a mutat în natură – unde trăiești și îți duci amarul? Nu tot în cea mai poluată zonă din Cluj, la Pata Rât? Și eu m-aș duce în natură, dar până la urmă trebuie să stăm într-un oraș și trebuie să existe și partea asta de ordonare, de reguli și de societate. Legat de Master Planul Someșului, am văzut și noi macheta, fetele care facem Someș Express în cadrul Someș Delivery și arăta *wow*, în schimb, în practică, nu înțeleg cum de toate acele pontoane de lemn, intervenții minimale sau relații cât mai armonioase dintre om și natură s-au pierdut la implementare și cum de voi, ca specialiști, nu interveniți acum, când se mai poate schimba ceva. În Armătura, o să așteptăm ca natura să repare ce a făcut omul, faptul că s-a ras pădurea de

copaci. E plăcut să stai lângă apă, dar puteau lăsa pădurea. Și faptul că s-a pus un loc de joacă de copii lângă mașini mi se pare o crimă cu premeditare. Eu sunt dezamăgită, văd și părțile bune, dar m-aș aștepta să interveniți mai punctual, cei care sunteți de specialitate, pentru a se face conform planului. Ce a funcționat la noi la Someș Delivery a fost să facem un studiu sociologic pe un segment mic de populație, legat de impactul intervențiilor locale făcute în cadrul Someș Delivery. Ce s-a implementat nu se poate scuza la modul așa de diplomatic.

CRISTIAN BÂTEA (*Alergători Începători Cluj*, parte din *Inelul Verde Metropolitan*): Voi începe cu partea pozitivă: de când este proiectul alerg mai des pe malul Someșului, dar alerg în pantofi de asfalt. Dacă nu se amenaja, nu aș fi putut merge peste tot, dar aș fi folosit pantofii de *trail*. Săptămâna trecută am venit din [pădurea] Hoia cu pantofi de *trail* și nu am alergat pe asfalt, am alergat prin iarbă. Deci, cândva se vor face cărări la fel ca în parcul Central, pe iarbă. Ce mă deranjează foarte mult la proiect este antropizarea excesivă. Dau doar câteva exemple. Nu era încă gata malul Someșului în cartierul Grigorescu și am ajuns la ultima pajiște sau poiană la noul pod. Erau copaci și iarbă, erai mai protejat de drum. Acum sunt patru cărări și drumul de biciclete. Oare două nu ajungeau? Dacă ne gândim că o cărare are 2 m, din spațiul acela s-au furat 10 m și s-au sfâșiat spațiile (nu mai există locuri în care poți avea intimitate pentru că oricând poate să-ți treacă cineva prin față). Al doilea punct este uniformizarea spațiului urban: dacă ne scoatem din minte Someșul, malurile acelea două create arată exact ca orice stradă din centrul orașului (nu am creat o identitate nouă, ci s-a uniformizat orașul). Eu, ca urbanist, sunt antrenat să creez spații noi, identități noi. Al treilea punct este lipsa de conectare la oraș: lipsesc legăturile cu celelalte spații care duc în adâncimea orașului, de pildă cu Parcul UBB. Nu s-a creat o rețea de spații verzi, ci pare un spațiu autarhic.

CSILLA KÖNCZEI (gazdă, Casa Tranzit): Mulțumesc pentru toate cele spuse și pentru exercițiul acesta de gândire comună. Cred că acest criteriu uman, despre care Paula Boarță a început să vorbească, este foarte important. Sigur, natura e importantă, perspectiva ecologică, sigur, e extrem de importantă, dar poate că nu ar trebui să rămânem doar la noțiuni atât de abstracte și să aducem în discuție factorul uman, chiar personal și emoțional. Noi am fost chiar implicați pe malul Someșului în acest proiect în faze preliminare, fiind din Casa Tranzit, pe malul râului. Am încercat să ne apropiem de proiectanți și să le atragem atenția în legătură cu perspectiva celor care trăiesc împreună cu Someșul. Cred că acel *feeling* de a te simți acasă este extrem de important pentru cetățenii care vor să mai rămână puțin în acest oraș. Noi ne-am obișnuit de 26 de ani aici că vedem verdeață prin geam și ascultăm Someșul și chiar e dureros să te gândești că poate dispărea stu-fărișul acesta. Noi când eram mici ne scăldam în Someș, în cartierul Grigorescu, adunam lut și făceam statui din el. Mulțumesc!

PÉTER ECKSTEIN-KOVÁCS (ex-senator): Eu am o propunere, să ne mutăm cu toții în Feleac, să facem din Feleac un Cluj 2 (*râde*).

ANA HORHAT: Într-adevăr, factorul uman este absolut esențial și pentru acest culoar de mobilitate. De aceea, derulăm un studiu sociologic și ne bazăm foarte mult pe el. Avem așteptări foarte mari, sperăm să primim multe răspunsuri de acolo, pentru că ne-am dat seama că toate manualele și toate soluțiile de proiectare nu ne ajută. Am inițiat diverse discuții cu actori, cu *stakeholders* implicați în tot ce înseamnă Someș și fac un apel către Casa Tranzit, poate o întâlnire ar fi utilă, poate acele discuții de acum câțiva ani le reluăm și cu noi.

ANNA SZABÓ: Evenimentele acestea de tip Someș Delivery din zona metropolitană sau turele din Parcul Est cred că ajută foarte mult. Oamenii au nevoie să le atragă cineva atenția nu doar la finalul proiectului, ci și pe parcurs. Acum nu am mai avut ocazia să vorbim despre asta, eu speram să vorbiți voi puțin de evenimentele pe care le faceți, cred că e important să vadă oamenii ce înseamnă un astfel de eveniment – ești în natură, ești cu oameni care au o anumită viziune, construiești ceva temporar acolo. Dacă vin cetățeni la astfel de evenimente, nu doar specialiști – fiindcă și eu, ca ecolog, sunt *outsider* în zona puterii –, e foarte important.

SILVIU MEDEȘAN: Și eu cred că experiența se impregnează cumva în mentalul colectiv, pentru că dacă prezinți o machetă pe jos, frumoasă, din polistiren, nu înțelege nimeni nimic. Nici unii urbanști nu percep, chiar dacă au gândirea spațială exersată, nu se înțelege la fel ca atunci când trăiești în spațiul respectiv. Asta reprezintă o problemă, pentru că lucrăm cu planificarea și viitorul poate fi total altfel sau îl poți percepe emoțional diferit și asta e un job destul de greu. Cum faci să fie perceput de societate și de comunitățile de pe Someș și întâmpinat cu brațele deschise ceea ce e pe hârtie sau calculator? Există tot felul de metode. Literatura de specialitate propune implicarea tuturor *stakeholder*-ilor, nu doar a investitorilor de pe Someș, ci și a locuitorilor, pentru a învăța din ce s-a făcut deja pe Someș. Someș Delivery se ocupă cu asta de ani buni, aproape 10 ani de experimente care pot fi preluate – aveau la un moment dat o plută care trecea de pe o parte pe alta a Someșului, o moară care lucra cu apa care trecea pe Someș, tot felul de invenții și experimente. Cred că e important, în planificarea care este obsedată de control, să lași spații în care comportamentul uman să facă ce vrea el.

ISTVÁN SZAKÁTS: Omul este un animal social. Grizzly-ul este un animal solitar – după ce a crescut și s-a lepădat de mamă și de frați, toată viața merge prin Alaska, nu are nevoie de companie socială. Și eu am nevoie de o anumită sociabilitate, nu intru pe *zoom* din vârful Feleacului, dar trebuie să ne asumăm că, dacă ne place

sociabilitatea de tip mușuroi, acolo nu crește verde. Oamenii se pot reinventa și cred că aceasta e soluția: o profundă reinventare a *lifestyle*-ului în care îți găsești soluția cu care poți să-ți trăiești orele de verde și poți face „damlalele” sociale când ai nevoie.

ADI DOHOTARU: Ok, dacă nu nu mai sunt intervenții, doresc să vă mulțumesc pentru tăcerea voastră, pentru că o carte lansată în urmă cu două săptămâni aici la Casa Tranzit (*Pedagogia autonomiei* de Paulo Freire) spunea că discursul nu este posibil fără tăcere. E nevoie de receptivitate și sensibilitate prin tăcerea pe care o acordă cei care ne dau spațiu nouă. Le mulțumesc invitatelor și invitaților! Cred că e foarte important să-i amintim și pe cei absenți din zona civică. Noi punem accentul pe culoarul acesta verde-albastru din asociația Societatea Organizată Sustenabil, alături de alte asociații, prin care am venit cu un *input* de *advocacy* alături de Someș Delivery, Clujul Sustenabil sau Clubul de Cicloturism Napoca. Văzând anumite probleme ale proiectului actual, am încercat să punem accentul pe regândirea acestuia, și de aceea mă bucur că sunt Soluții Bazate pe Natură la nivel metropolitan. Sunt optimist că lucrurile se vor îmbunătăți și prin aportul societății civile. Eu cred că miza cade pe calitatea intervențiilor de execuție, dincolo de proiectare, și o a doua miză este legată de timp (pot apărea alte proiecte sau priorități). Un lucru care s-a punctat în conceptul legat de Someș la nivel metropolitan este că trebuie să gândim cât mai multe funcțiuni publice (spații verzi, școli, grădinițe, importanța existenței locuințelor publice sociale). Gândim această coloană vertebrală care e Someșul, iar dincolo de componenta ecologică există și componenta umanistă, care trebuie să fie relevantă. Ce e mai relevant față de alte dezbateri organizate de CIIC în trecut este că acestea încep să apară în mai multe locații, nu ne mai bazăm pe închiderea subiectului cu o dezbatere la CIIC strict cu specialiști contractați de primărie într-un proiect. Mulțumim încă o dată pentru deschiderea Casei Tranzit!

ANEXA 6

JURNAL DE ÎMBĂIERE (FRAGMENTE)

ADI DOHOTARU

29 IULIE 2023

DELTA FLOREȘTI. DREPTUL NOSTRU LA ÎMBĂIERE¹

Am descoperit un loc bun de baie la distanță de mers cu bicicleta pentru clujeni, ori de mers pe jos pentru floreșteni. Am făcut baie în timpul furtunii, am văzut lacul în ceață densă de la ropotele de ploaie, am văzut norii cum își schimbau forma când mă lăsam pe spate, am văzut stoluri de păsări agitate, am văzut crengi de copaci smulse de furtună. Și mai mult decât văzul, mi-am auzit gândurile.

357

Delta Florești, lacul în întregimea lui e cea mai apropiată zonă de baie de Cluj, în afara Someșului. Dar Hidroelectrică se opune nu doar îmbăierii, ci și, în mod absurd, plimbării pe dig, din motive de „siguranță”. O baie banală, dar atât de necesară în apă pe timp de vară, a devenit gest de nesupunere civică. Dacă am convins autoritățile să proiecteze un culoar de mobilitate, o axă verde-albastră la râu, în zona metropolitană, pasul următor e să convingem Primăriile, Apele Române și Hidroelectrică că trebuie să își schimbe normativele prin negocieri, că „nu se poate” e politica pumnului în gură, și să accepte accesul pe apă, desigur, pe baza unor reglementări clare.

1. *Diary Studies* (studii de jurnal) sunt folosite în antropologie, dar și în psihologie sau în ecologie, având la bază jurnalele literare și istorice din trecut. Metode conexe sunt *Ecological Momentary Assessment* (EMA) sau *Experience Sampling Method* (ESM), pe post de cercetări exploratoare, ca antropologie literară, în care imediatul este înregistrat sub forma unor gânduri și trăiri interioare, cu o observare atentă a senzațiilor. Ele funcționează și drept cercetare calitativă prin sondarea longitudinală a gândurilor unor participanți într-un experiment de auto-reflecție. Astfel de notații din jurnal, de terapie în natură, au fost filtrate ulterior în activitatea de cercetare, în propunerile către autorități, dar ele au și o logică autonomă. În cadrul metodologiei Participatory Action Research, jurnalul ținut de cercetător și/ sau de participanți este o practică extrem de răspândită.

Fig. 26 (sus). Canale și vegetație din „Delta” Florești, pe care le-am explorat cu caiace și SUP-uri la Someș Delivery. Foto: Andrei Lazăr

Fig. 27 (jos). Îmbăiere în Delta Florești. Foto: Ioan Pan Photography

Oficial, legislația în România, oricum nerespectată de nimeni, este atât de restrictivă, încât singurele zone de îmbăiere acceptate oficial sunt la Marea Neagră. De aceea, nici nu vedem nimic amenajat la râuri, nu avem plaje, nu avem pontoane și debarcadere publice decât excepțional, nu avem, foarte important, măsurători privind calitatea apei, ca să ne arate că sunt bune de îmbăiere. De pildă, unde aveam plajă în cartierul Grigorescu, pentru că nimeni nu își asuma că în apă se intră, primăria a montat un semn că scăldatul e interzis, prostie pe care sper să nu o repete când plaja nouă se definitivează.

Cum apa Someșului e rece, iar la Delta Florești vine atât din canal, cât și din râul neregulat, deci e mai rece decât la Târnița sau Beliș-Fântânele, poate funcționa un bazin de 50 de metri, sigur, mai îndepărtat de deltă, ca să o protejeze. Bazinul poate fi realizat din materiale ecologice, apoi să filtreze apa și să o țină poate mai caldă dacă e reținută mai multă vreme.

Sunt destule amenajări minim intruzive care se pot face, dar aș începe cu ce ziceau șaișoptiștii francezi, este interzis să interzici, că până să fie imaginația la putere mai e.

Dar o frântură simplă de imaginație putem împărtăși cu toții de pe acum: apa râului și lacurilor din jurul nostru să fie și pentru îmbăiere.

14 AUGUST 2023

UN NOU SPORT LA CLUJ? DRUMETIE LA RÂU/ RIVER TREKKING ÎN DEFULEUL SOMEȘULUI CALD

Încerc o activitate nouă: mă plimb prin râuri. Încep cu Defuleul Someșului Cald, unul dintre cele mai frumoase locuri din Apuseni, mai ales că face legătura între lacurile Târnița și Beliș. Sunt a doua oară aici, prima dată am fost pe traseul amenajat foarte parțial, apoi pe partea sălbatică a defuleului, unde nu găsești urmă de om.

Prima dată nu aveam pe unde merge pe marginea râului pentru că micul drum se infunda constant în urzici, desigur ori bușteni. Așa că ne-am întors. Acum am făcut a doua parte a traseului, dinspre Râșca, în jos, pe defuleu, ca aproape să ne unim cu prima porțiune făcută, apoi ne-am întors pe culme. A treia parte trebuie să încercăm spre Beliș și avem defuleul de vreo 16 km complet.

Cum cărările sunt infundate, de data asta ne-am asumat să mergem prin apă. Nu e îmbăiere clasică, e drumetie în râu, *river trekking*, cum i se mai spune, popular în Asia.

Sigur că trebuie grijă să nu speriem peștii, să nu distrugem microhabitate, dar chiar și cu o amenajare minim invazivă de mici poteci marcate și circulate, *via*

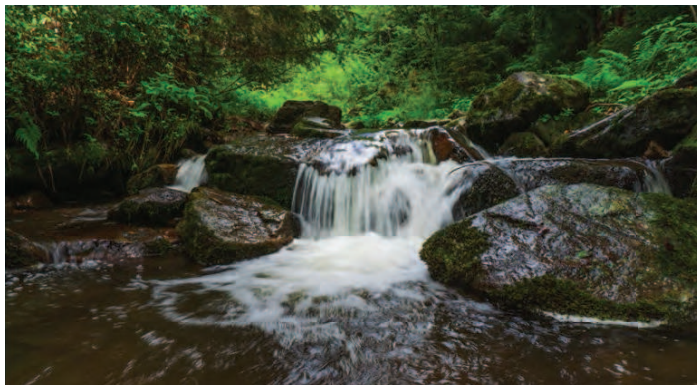

Fig. 28. Defileul Someșului Cald, *river trekking* și excursie de documentare pentru unul dintre cele mai sălbatice posibile trasee montane din Apuseni, între lacurile Tarnița și Beliș-Fântânele. Deocamdată, doar o parte din traseu e marcată. Foto: Andrei Lazăr

ferrata cu cabluri și podețe, această sălbăticie, cum rar mai vedem în Apuseni, poate fi nu doar menținută, ci să ne asigurăm că e conservată.

De aceea, defileul merită amenajat minim invaziv ca traseu. E, poate, cea mai frumoasă porțiune a Someșului! În apă, la început incomod, am redevenit copilul de zece ani care explora orice apă, fiecare copac, stânca.

Simțurile sunt mai treze în apă, cu grija de a nu cădea de tot, de a căuta unde e apa mai mică, bucuros să văd piatră, cer, copaci, păsări, atent să aud râul curgând, un sunet foarte similar cu murmurul pe care îl auzeam în pântec. Sigur că nu ne mai amintim conștient sunetul, dar tindem spre acea protecție. Eu, mai mult ca oricând, de când văd atât de puțină armonie în jur. Și cu realismul că pot schimba atât de puțin. Că nu am sub controlul meu decât simțurile. Simțuri pe care le îndrept spre a recepta natura Someșului Cald și tovărășia prietenilor mei.

E atât de puțină lume aici, nu am întâlnit pe nimeni în defileu în cele două dăți. Localnicii îmi spun că mai merg după ciuperci și păstrăvi. Puțini traversau defileul din cauza reliefului stâncos, câțiva, iarna, mai demult, când râul îngheța și mergeau în sus cu caii pe apa cu un strat gros de gheață. Acum, cu drumurile auto asfaltate, nu mai încearcă nimeni asta, iar prin apă cu atât mai puțin. De aceea, mă simțeam norocos să merg prin apa rece, clară, de munte, aș recomanda oricui experiența asta de tonifiere.

27 AUGUST 2023

SMIDA

Sunt o libelulă gigantică în umbra de pe fundul lacului, cu brațele care se multiplică în reflexia soarelui. Îmi simt bizar corpul reflectat în mălul apei, verzui-închis, fiară post-apocaliptică printre cioatele copacilor ieșite la suprafață, pentru că lacul Beliș are fundul încă scăzut, iar brazii din vale sunt tăiați pentru a face loc

361

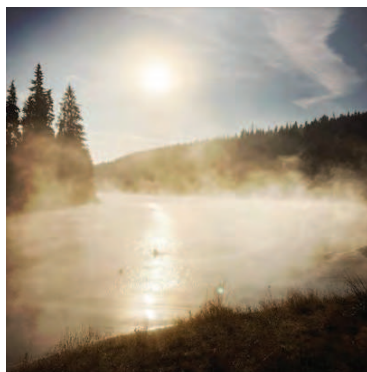

Fig. 29. Dimineata la Smida, în lacul Beliș-Fântânele. Foto: Lavinia Jaba

acumulării de apă. Văd o conservă, câte un gunoi în albie. Mă întorc din apă cu ochii spre soare și gândul negru dispare. Nu mai e poluare, nu mai sunt schimbări climatice în gând, penitență eco a secolului nostru, e doar susurul Someșului Cald când intră în lac și cel al izvoarelor, rațele în picaj, ceața de pe lac din ce în ce mai risipită de soarele moale pe care îl poți privi în față. Îmi simt pielea tonifiată de apa răcoroasă. Văd unduirile lacului pe zeci de metri din mișcări lente de craul. Mă pun pe burtă în SUP, apoi dormitez pe apă, n-am mai surprins apa cu privirea paralelă cu lacul, la 5 cm de luciu, *split screen* între lac, brazi și cer. Dacă am fi într-o meritocrație, nu merit atâta fericire, dar simțurile-mi sunt democrație și simt belșug. Nu mă mai tem, nu mai caut, nu rezolv, cel mult observ, când nu uit.

EVOLUȚIA DINSPRE POLITICI PUBLICE SPRE DIMENSIUNEA SPIRITUAL-ECOLOGICĂ

Vârsta e un factor cheie: mi-am schimbat perspectiva de-a lungul timpului, de la una axată pe politici publice la alta în care există un echilibru între propuneri de amenajare și observație în adâncime.

Dacă la început Someșul avea pentru mine o importanță urbanistică și în termeni de mobilitate, acum are din ce în ce mai mult o semnificație spirituală, fără a diminua importanța politicilor publice propuse. În termeni de urbanism participativ, îmi doresc ca nevoile și dorințele mai multor oameni să contribuie la cum va fi amenajat Someșul pe viitor, ca să ne petrecem mai mult timp pe maluri în ceea ce poate deveni cel mai mare spațiu public verde-albastru din țară în zona metropolitană.

În termeni de mobilitate, trebuie reforme majore, pentru că Clujul e din ce în ce mai poluat și poți ajunge în două ore din Cluj în Gilău, la trafic de vârf. De aceea, trebuie să îi încurajăm pe oameni cu infrastructură pe măsură, să se deplaseze mai rapid, mai sănătos, mai liniștiți, pe malul râului.

Totuși, în sens spiritual, Someșul a contribuit la recentrarea mea. E valabil și pentru alți oameni care stau în preajma apei, fie la râu, la lac sau la mare. Observ râul și apa duce grijile mele. Văd râul și râul vede prin mine. Sunt râu, chiar și din simplul motiv că peste 50% din organismul meu e apă de pe valea Someșului.

Râul se structurează prin mine ca *axis mundi* și curg cu el, perspectivă orizontală care se mulează pe sensibilități religioase clasice, dar și pe cele agnostice sau atee.

Totuși, spre deosebire de reprezentările clasice religioase, *axis mundi* riveran nu este vertical, este orizontal.

Cu Adrian Dohotaru, despre „Culoarul verde-albastru al Someșului” și revitalizarea fostei platforme Carbochim

Adrian Dohotaru, președintele Asociației Societate Organizată Sustenabil SOS, ne-a vorbit despre „Someșul nostru” și culoarul verde-albastru al Someșului – un coridor velo-pietonal ce va lega (în primă fază) localitățile Gilău, Florești, Cluj și Apahida și va permite accesul oamenilor la natură și va reprezenta o alternativă sănătoasă la traficul rutier sufocant. De asemenea, a punctat aspectele pozitive și negative ale mega-proiectului de revitalizare a fostei platforme industriale Carbochim.

Fig. 30. Fragmente din jurnal folosite într-un interviu apărut și în *e-zeppelin*, ediția online

Nu e solid, e lichid, nu te îndreaptă spre ceruri, ci e legătură între cer și pământ, oglindă între lumi. Râul ca *axis mundi* orizontal nu conține revelație, ci mirare, curiozitate, meditație.

După ce am devenit conștient de dimensiunea religioasă a râului, în sensul original al religiei, cel latin, de *religare*, o legătură atât de lichidă pe care nu poți să o prinzi, dar o forță care te cuprinde și te duce cu pluta, haha, la vale, am căutat cu gândul izvoarele.

Izvoarele fizice ale Someșului sunt în relieful carstic al Apusenilor, în întunericul peșterilor, un Sfânt Graal de negăsit, poate doar din Vârsta de Aur direct în Vârsta de Plastic ca PET, mai departe de izvoare.

Când meditez la apă încerc să refac traseul invers, dinspre viață spre întuneric, dinspre peisaje puternic antropizate în zone de beznă, unde se spărie gândul.

Merg în amonte, la izvoare, în întuneric, de unde venim, și urmele noastre sunt vagi, ca acele urme de tălpi, printre cele mai vechi din lume, descoperite în Apuseni, de acum 36.500 de ani, până când semnele umane dispar, sunt înghițite de modestie și geologie.

Pe filieră spirituală, riveranistă, dacă vrei, afirm și dreptul nostru la îmbăiere în ape curate, nepoluate, ca în vechile ritualuri, pentru că apa trebuie să fie la fel de curată precum cea de la izvoare, dacă avem grijă să nu poluăm râul.

Vreau să conectăm mai clar dimensiunea spirituală ecologică de propunerile de politici publice pentru ca „soluțiile” la Someș să nu mai fie date strict într-o cheie tehnocrată și inginerească.

[Fragment din jurnal inclus în interviul luat de Paula Boarță pentru publicația tipărită *Someș Expres* și care apare, mulțumită lui Mugur Grosu, și pe platforma de arhitectură și urbanism *Zeppelin*. Articolul complet: <https://e-zeppelin.ro/cu-adrian-dohotaru-despre-culoarul-verde-albastru-al-somesului-si-revitalizarea-fostei-platforme-carbochim/>]

19 FEBRUARIE 2024

SOMEȘUL ÎN VIITOR (FRAGMENT)

Sunet: nu se mai auzea uruiul mașinilor pe șosea. Se auzeau apa, păsările ce cântau, vâjâitul bicicletei, briza apei pe valea Someșului Mic. Cum se plantase un inel verde în jurul orașului, briza era fără praf.

Miros: iarbă, pajiște, plante, copaci, se renunțase la tunderea ierbii și nu se mai auzeau motoacoasele.

364

Aer: au abandonat inelul, construiseră o parte din el, dar mașinile erau interzise. Așa că au plantat păduri noi în jurul Inelului Verde.

Metroul unde se petrecuse busculada și îl aruncaseră pe Poc în apă, după ce șantierul blocase Clujul un an... devenise o gaură în pământ. Au lăsat ruina, ca să amintească de greșelile privind infrastructura mare, era un memorial... Plus că găsiseră sare la săpăturile pentru metrou și Clujul avea un lac sărat de dimensiuni majore. Marea Săracilor i-au spus la început, era cât lacul Florești de mare.

În curând, venea șuvoiul de biciclete Florești-Cluj, cea mai înghesuită autostradă ciclistă din țară. Majoritatea bicicletelor sunt făcute aici, ieftine, oamenii nu își mai permiteau electrice de când era războiul comercial între UE și China și se secasera parțial resursele de litium în Africa. Să ai acum bicicletă electrică e ca un Porsche în secolul XX, nu era bine privit. Deja chinezii în 2023 aveau aproape 40 la sută o bicicletă sau un scuter electric, când a început conflictul toată nația era electrificată și dependentă de resursele de litium. Europeanii au ieșit victorioși din război la timp, când au abandonat litiul, dar, ceva mai important, viteza și creșterea. Ce era lent era valorificat. Ceea ce era estimabil devenea inestimabil. Nu s-a întâmplat prin gândirea tribală inițial. Dimpotrivă, scandinavii au încercat să măsoare serviciile ecosistemice, triful unei pășări, valoarea brotăcelului într-un

ADI DOHOTARU

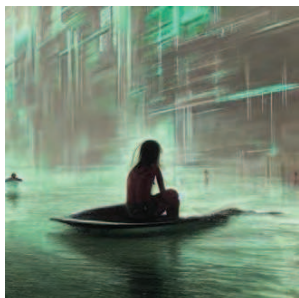

Fig. 31. Râul Someș într-un viitor distopic.
Imagine realizată cu ajutorul programelor
de inteligență artificială

ecosistem complex, dar calculele deveniseră atât de baroce, formulele atât de algoritmice, certurile atât de mari că au abandonat și au revenit la o gândire magică, în care magia nu presupunea renunțarea la complexitate și raționalitate, ci la simplificările numerice și digitale pentru a măsura viața. De administrarea numerică a vieții se ocupau algoritmi. Oricum, au zis riveranii, măsura complexă de tip PIB era introdusă recent, pentru a evalua șansele în război, la ce bun să măsoari, să crești, dacă războiul a fost abandonat, iar concurența economică era văzută ca tribalism. Inovația și competiția, deși existente, își găseau debușee fie simbolice, prin sport, redevenit amator, fie în cercetare, unde rezultatele erau oricum împărțite în urma noului val de bunuri digitale.

365

Multe ateliere de reparații, de toate felurile, de-a lungul Someșului, bere și kombucha făcute de cooperativele anarhiste someșene.

Erau ritualuri bizare cu totemuri, băi la râu ca botezuri, apă rece și bazine de captare, dar intraseră în obișnuință odată ce venise primul grup de o mie de nordici, care se stabilise în fosta zonă industrială din Clusium. Sportivii afro-ardeleni alergau de-a lungul râului, Clujul era o mândrie la nivel mondial pentru probele de semi și fond. Cartierul chinezesc și țigănesc din Dallas Florești crește din nou la apă, după ce l-au ras într-o primă etapă.

Să fie și caiace electrice? Schimbările nu erau atât tehnologice, cât de perspectivă. Oamenii tăceau mai mult, se uitau la apă, la cer, la crengile copacilor. Copiii erau lăsați liberi pe străzi, bunurile redeveniseră comune, nu mai exista sentimentul de nesiguranță din trecut.

Totuși, vremurile trecute din Capitalocen se mai vedeau sub Hoia, blocurile abandonate fiind mâncate de vegetație, birourile abandonate.

În ce constau noile conflicte? Era invidie, era competiție, uneori acerbă, rămânea o formă de snobism, mai ales că noua recunoaștere era culturală, nu materială. Dar era și multă stază, lene productivă. Prin Codul Muncii se introdusese ca diferența salarială să fie de maximum 1 la 7, asemenea cooperativelor Mondragon. Gurile rele spuneau că e ca în ceaușism, dar nu mai era aceeași vehemență anti-comunistă de dinainte. Neoliberalii pierdusera lupta, PIB-ul era abandonat de decenii, se adoptase Indicele de Calitate a Vieții Umane și Naturale, ceea ce permitea să arate importanța naturii, deci inclusiv a Someșului. Se număraseră copacii, se cuantificaseră serviciile ecosistemice, dar era mai mult de atât: economia revenise acasă și redevenise ecologie, *oikos*. În același timp, natura fusese de-naturată, nu mai avea conotațiile pitorești ori melancolice de dinainte, semăna cu stampele atemporale japoneze. Avea și o latură religioasă, în sensul marelui ofician agnostic Bruno Latour, de *re-ligo*, de legare a oamenilor, de a fi împreună în suprafețe.

DESPRE AUTORI

ADI DOHOTARU este activist civic și cercetător, președinte al Asociației Societatea Organizată Sustenabil, cu o pasiune pentru spații publice verzi și arii naturale urbane protejate. A convins autoritățile alături de alți activiști civici și specialiști implicați să se investească în spații publice, deși și-ar dori ca intervențiile să fie minim invazive, cu Soluții Bazate pe Natură. Este vicepreședinte la nivel național al Rețelei pentru Natură Urbană: <https://www.rnu.ro/>. Este pasionat de mișcare în aer liber și film documentar.

TIBOR HARTEL este conferențiar universitar la Facultatea de Știința și Ingineria Mediului, UBB. Și-a început cariera științifică în calitate de ecolog, studiind dinamica spațială și temporală a populațiilor și a comunităților ecologice și factorii locali și de peisaj care influențează distribuția spațială și abundența organismelor. Din 2011, a început să studieze sistemele socio-ecologice și serviciile ecosistemică, sistemele model fiind pășunile cu arbori, sistemul om-urs și spațiile verzi urbane. În 2012-2013, a beneficiat de bursa prestigioasă de cercetare a Fundației Alexander von Humboldt, Germania, timp în care a avut oportunitatea de a lucra în grupul profesorului Joern Fischer (Universitatea Leuphana). Cercetările sale au rezultat în premii academice (în 2019, Premiul Peregrinus, Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, Germania; în 2021 a fost propus și ales membru în Academia Europaea). În 2020 și 2021, a fost printre 2% cei mai citați oameni de știință din domeniul ecologiei din lume (Stanford University & Elsevier). În prezent, este cel mai citat ecolog din România (conform research.com).

ANDREI LAZĂR este biolog și fotograf de natură cu o deosebită pasiune pentru viața sălbatică. Fotografiază din 2015, iar în ultimii ani face aproape exclusiv fotografie de peisaj și de faună. Fotografiază extensiv în munții Subcarpați și Carpați, dar și în preajma Clujului. Experiența în aer liber, cunoașterea și observarea comportamentului natural al animalelor sunt de neprețuit pentru el. Mai multe fotografii la www.andrei-lazar.com/projects.

ADRIANA MĂGERUȘAN este arhitectă și lector la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Tehnice din Cluj-Napoca. Predă cursul *Global și local în arhitectură* și proiectare de arhitectură în cadrul atelierului anului 3. Din 2015, este parte a echipei Someș Delivery, proiect independent pentru apropierea Someșului din Cluj. A participat la concursul de soluții *Rethinking Someș* din 2017, într-o echipă premiată cu locul III, cu un proiect care propunea o strategie pe termen lung pentru implementarea de Soluții Bazate pe Natură la râu.

RADU MITITEAN este director executiv al Clubului de Cicloturism „Napoca” (CCN) și președinte al Federației Bicicliștilor din România (FBR). De profesie este avocat și medic, dar are și studii și experiență în domeniul turismului și mediului. Este și ghid național de turism și autor de ghiduri și hărți de turism pedestru și cicloturism pentru zone din județul Cluj. A fost șef de echipă „Salvamont”. Este pasionat de turism pedestru, cicloturism, sporturi montane, mobilitate urbană durabilă, de dreptul mediului și protecția naturii.

MIRCEA MUNTEANU este arhitect și urbanist, cofondator al biroului Metapolis din Bruxelles, Cluj și București și îndrumător la atelierul de proiectare din cadrul Masterului post-universitar de Urbanism, Peisaj și Planificare de la Universitatea KU Leuven din Belgia. Printre proiectele în care este implicat la Cluj se numără Parcul Est, Cetățuia și Culoarul verde-albastru metropolitan de-a lungul Someșului între Gilău și Apahida. www.metapolis.eu.

GYÖNGYI PÁSZTOR este sociolog și lector universitar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai. Este interesată de studiul fenomenelor urbane și al dinamicilor sociale din orașe. Lucrările sale abordează teme variate, de la sărăcia și segregarea urbană la fenomenul turismului postmodern, respectiv la impactul politicilor publice asupra spațiilor urbane. De asemenea, este un promotor activ al dezvoltării urbane sustenabile, susținând integrarea principiilor ecologice și a echității sociale în planificarea urbană. Este pasionată de călătorii, artă și arhitectură contemporană.

ANDRADA TOBIAS este lector în cadrul Departamentului de Sociologie (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai). Este interesată de problematica de mediu și înțelesurile conceptului de sustenabilitate. Interesele sale de cercetare mai vizează practicile de *loisir* și dezvoltarea metodologiilor alternative de cercetare în științele sociale.

În volumul *Soluții Bazate pe Natură la Someș*, propunem în zona metropolitană a Clujului cel mai mare spațiu public verde-albastru din România, sub forma unui coridor ecologic, un parc-peisaj la râu, continuu și amplu ca lățime. Scopul nostru este de a crește calitatea vieții prin acces la bunuri comune și atenuarea impactului schimbărilor climatice printr-o mai mare biodiversitate urbană, atât de necesară în orașele poluate ale țării. Cartea e un exemplu de Cercetare Participativ-Acțională care poate fi testat la nivelul oricărei zone metropolitane din România.

ADI DOHOTARU TIBOR HARTEL ANDREI LAZĂR ADRIANA MĂGERUȘAN
RADU MITITEANU MIRCEA MUNTEANU GYÖNGYI PÁSZTOR ANDRADA TOBIAS

ISBN: 978-606-37-1995-0

